

הקדמה

.

למען תלמוד

העשירי יהיה קדש לד', עשירי דייקא, [ע' באבן עזרא פר' עשר תעשר ובפר' שמות], וקדושתו היא היותו משלים הפרטים להיותם כלל הכולל הכל, ובעלייתם נתעלה הוא להיות קודש לד', רשות גבוהה הכוללת הכל.

ומעשרות סיג לעושר, דהעשירות הוא בכלל ואין בפרטים עשירות, וע"י שנותן מעושרו אל השי"ת ראוי לעושר, וע"י שדבק בו ית' מקבל ברכה ועושר [מהר"ל בדה"ח פ"ג מ"ג ע"י"ש באריכות], וזהו דחיוב מעשר מדאורייתא הוא במידי דמידגן דוקא, שע"י הדיגון יש כאן עושר וכללות, וממנו מוציא המעשר.

והנה בשתי מעשרות דיבר הכתוב, עשר תעשר, מעשר ראשון ומעשר שני [כפשוטו של מקרא כמ"ש רבנו בחינן], וכל ביתה לבוש שנים מילה ופריעה, ציצית ותפילין, נתן נתן פתוח תפתח עשר תעשר כמאז"ל [במדרש משלי פל"א], וצל"ב ענין השניות במעשי המצוות, ולענין ב' מעשרות ביאר הגמלבי"ם בפרשת תבוא, דהראשון הוא מהקדש של הארץ שניתנה לנו, והוא "מעשר בני ישראל" הניתן ללויים, [והם עצמם מעשר בני כמאז"ל בב"ר פ"ע י"ד שבטים דל מינייהו ד' בכורות לד' אמהות שאין הבכורות מתעשרין], והמעשר השני הוא מן הברכה שנתברך ע"י עבודתו ועבודת הארץ, וכמאה"כ "מעשר הארץ, מעשר תבואתך", ע"י"ש דפ"ח, ויל"פ דזהו לשון מעשר ראשון, ראשון הוא המקור והעצם, ושני הוא בחינת הריבוי וכמאז"ל שנברא העולם בבי"ת שיש בו לשון ברכה, ובמע"ש נאמרה הברכה, עשר תעשר, כי יברך ד' אלוהיך,

והמע"ש ניתן להמפריש עצמו, לצורך "וקמת ועלית" וכמשי"ת, דהנה הברכה שמקורה מקודש, מקום חלוקה הוא בהפרטים דוקא ששם הריבוי וברכה, ועוד זאת, דביאת הברכה הוא ע"י עבודת האדם את האדמה דוקא, [ומקרא מלא הוא בפרשת בראשית], ועבודת האדם להביא הברכה, היא היא בחינת מעשר שני, שלאחר שהפריש חלק הגבוה, במה שקיבל מגבוה, ונתנו לקודש, לעומדים לפני ד', ונשארו ט' חלקים שלו, עכשיו יפריש "מעשר שני", והוא הקדושה שבאה ע"י עבודתו, עשר תעשר, אתה בעצמך תיצור חלק גבוה בחלק שלך, וקמת ועלית, אתה עצמך תעלה, והאכילה שלך תהיה לפני ד'. [ורמז לדבר בשיטת הסמ"ג והיראים, דמעשר שני לבדו מחוייב מדאורייתא גם במיני פירות וזרעים וא"צ מידי דמידגן, דהוא שייך גם בהפרטים],

והנה מעש"ר ניתן ללויים שהם קדש קדשים, נושאי הארון ומורי התורה, ומע"ש הוא "מביא לידי תלמוד" [ספרי, בתוס' ב"ב כא.], הוא בחינת הביאה ע"י האדם לידי תלמוד,

וכל עניינו של תלמוד הוא ע"י עמל האדם להבין ולהשכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידין במידות שהתורה נדרשת וכו', עד שידע וכו', והיאך יוציא האסור והמותר, [רמב"ם פ"א מת"ת], וע"י עמלו מגיע להוציא גופי תורה, וכעניינו של מע"ש ממש.

ובתדא"ז פ"ב כשנתן הקב"ה את התורה לישראל לא נתנה להם אלא כחיטין להוציא מהם סולת וכפשתן לארז מהן בגד בכלל ופרט וכו', שנא' ונתתה הכסף בכל אשר תאזהר נפשך ה"ז כלל בבקר ובצאן וכו' ה"ז פרט ובכל אשר תשאך נפשך ה"ז כלל אחר וכו', ונתייחד לימוד זה בפרשת מע"ש, שזהו גוף עניינו לחבר הפרט להכלל, ומביא לתלמוד הוא טחינת החיטים ונפויין ב"ג מידות להוציא הסולת.

אי' בזהר תרומה (קס"ח ע"א) כיצד מקיימין בזמנה"ז הציווי ואכלת שם לפני ד' אלוהיך, ע"י ג' שאכלו על שלחן אחד ואומרים עליו ד"ת וזהו השלחן אשר לפני ד', והנה זאת המחברת קודש היא, תחילתה בעריכת השולחן [בהערות ומ"מ] לפני חבורת ת"ח מופלגים, ועשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה ביניהם, ונתקיים בנו ברכת ד', ומע"ש מביא לידי תלמוד, הוא בירור ונתינת לב להבין סתימת טעמי המשנה ולהבין שלא יהיו סותרות זו את זו ולתרץ הסתירות וטעמי איסור והיתר וחיוב ופטור, [רש"י ב"מ לג.], וחזרו הדברים ובאו בפנים חדשות, בתוספת ברכה ואורה, וגיפוי הסולת, אחר שנתלבנו בי מדרשא [ולמען תלמד כל הימים אלו [ערבין] השבתות, יבמות צג.], ומפומייהו דרבנן רווחא שמעתא, ונאספו כל הדיבורים לכלל אחד, זהו השולחן לפני ד', ואכלת כנפשך שבעך. ובאו הדברים ע"ד משא ומתן של הלכה, ולא הגענו ברובם למידת ליבון הלכתא, ויתכנו דברים שאין מדוייקים, והן אמנם דבכמה עיקרים הגענו לעמק השוה ויסודות נאמנים, אכן לעומתם בכמה עניינים כתבנו כמצדד אצדודי פעם יאמר בכה ופעם בכה, וכלל צורתן של דברים הוא בבחינת למען תלמוד, מביא לידי תלמוד דייקא,

ברכת ד' תעשיר לכל בני החבורה היושבים לפני ד', גם ברכות יעטה מור"ה הראש הכולל נ"י אלוף לראשינו, המכה ואומר גדל, ובשלו השער הגדול הזה, ילך מחיל אל חיל וגוי', ולאשר על הבית המקיימים בפנפם עשר תעשר כמדרשו [בתנחומא כאן הובא ברמב"ן], ויתקיים בהם סיפא דקרא ושמחת אתה וביתך, לאוי"ט.

פרק א'

משנה א'

א. מע"ש אין מוכרין אותו, כ' הר"ש מירושלמי, מפני שכתוב בו קדושה. וזה לר"מ, דמע"ש ממו"ג, ולר' יהודה יליף בק"ו מתרומה שנמכר. וצל"ב מה טעם הוא שכתוב בו קדושה, ולכאורה הכוונה **כמע"כ הריבמ"ץ** דקודש אינו נמכר, משום שהוא ממון גבוה, וכדאיתא בקידושין נד: דאי אפשר למכרו לר"מ. וממון גבוה דילפינן בקידושין נג. מקרא דלה' הוא קדש לה', ואמנם אמרו שם דהילפי' הוא מדכתיב הוא בהוייתו יהא, ואולי להירושלמי ילפינן מקודש לה',

ב. ולפי"ז לר' יהודה פשוט שנמכר, כיון דלית ליה ממון גבוה, וכדאי' בקידושין שם, וצל"ב **למה לי קל וחומר מתרומה**. וי"ל דלר"מ אמנם אי אפשר למכרו, אבל מדכתיב בו קדושה למדו **דאף איסור יש בדבר**, לעשות החלפה כעין מכירה, וא"כ י"ל דגם לר' יהודה ילמדו איסור לעשות מכירה כיון שכתוב בו קודש, לזה הוצרך לק"ו.

ג. וא"כ צל"ע באמת מדוע לר"י דרשינן ק"ו ולא לר"מ, הרי האיסור למכור הוא דין נוסף, ונלמד מדאיכרי קודש, וגם לר"י איכרי קודש, וא"כ מאי שנא לגבי האיסור למכור, לר"מ מלר' יהודה.

ד. וי"ל באופן אחד, דבירושלמי מבואר מ"מ דאיסור מכירה הוא משום שהוא ממון גבוה, וי"ל דהמכוון, כיון שדינו דמע"ש שאינו נמכר, **לכן מי שעושה צורת מכירה, הוא עובר ומחלל קדושתו של מע"ש**, שהתורה אמרה שאינו נמכר, והוא מתנהג בו בצורת מכירה, משא"כ לר"י שהוא נמכר, ילפי' מק"ו שמוותר למכרו ואין בזה איסור. ואכן צל"ב לפי"ז **מדוע אין איסור ליתן במתנה**, לדעת הש"ס קדושין נד: דאינו נקנה במתנה למ"ד ממו"ג, אמנם, דעת הירושלמי לקמן פ"ד ה"ב דנקנה במתנה וא"כ הירושלמי לשיטתו **ניחא**, דאיסור מכירה משום ממו"ג, **ולדעת הבבלי י"ל** דיסוד האיסור כדלהלן אות כ'.

ה. ולפי"ז **ניחא משמעות הירושלמי והר"ש** דרק דינא דאינו נמכר תלו בר"מ ור"י, אבל דין משכון ושקילה ואולי גם חליפין, הוא לכו"ע, דאין עניינם קשור לדין ממון גבוה, ורק דין מכירה הוא תולדה מדין ממון גבוה שאינו נמכר.

אכן לשון הרמב"ם פ"ג הי"ז משמע דכל אלו הדינים הם משום ממון גבוה, [וכוונתו אולי לבאר מ"מ בתרומה וקדשים לא מצאנו איסורים אלו], ולפי"ז עצם הקדושה דממו"ג הוא יותר חמור ולכן יש גם כל דיני הכבוד דמתניתין. [לשון הכפתור ופרח פרק מ', מע"ש הוא קודש, וממון גבוה, וצריך לנהוג בו כבוד כדתנן פ"א מ"א וכו'].]

ו. עוד אופן לבאר מה שתלו בר"מ ור"י, עפ"י"ד הגר"ח [שהובא בחי' הגר"י זבחים ד"ו ובתו"ז פ"ד מ"ח] שהוכיח שדין ממון גבוה הוא תולדה מדיני האיסור, וכמע"כ הרמב"ם אישות פ"ה ה"ד דהמקדש במע"ש אינה מקודשת לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל שנא' לדי' הוא ע"כ, ולא אמר בפשיטות דלאו ממון הוא, משום דבאמת מע"ש ממון הוא, ורק משום שמצוותו ליאכל בירושלים ולא לעשות בו שאר חפציו מחמת קדושתו, משום זה גופא נידון כממון גבוה, עכ"ל הגר"ח. ועי' להלן אות כ"ז.

ז. ולפי"ז י"ל דבהא גופא נח' ר"י ור"מ, דלר"מ אלימא קדושת מע"ש לאיסור מכירה, וממילא גם הוי ממון גבוה ואינו נמכר, אבל לר"י אין בקדושת מע"ש דין שלא ימכר וממילא הוי ממון. אכן מ"מ הוצרך לק"ו מתרומה שלא נאסר למכרו משום שכתוב בו קודש, ודוחק וצ"ע. [ביאור זה הוא מספר זהב התרומה]. ועי' להלן אות י'. ע"ע בתוס' ב"מ נג. ד"ה והן, בתירוץ השלישי א"נ כר"מ וכו', משמע דלר"מ דממו"ג - אסרו סחורה מדרבנן, אבל מדאורייתא אע"ג דהוא ממו"ג אין איסור סחורה. ולר"י מותר אפי' מדרבנן כיון דאינו ממו"ג.

ח. בירושלמי מסיק דאפילו לר"י אסור למכור [ומדרבנן, אבל לר"מ לכא' הוא דאורייתא, ועי' צה"ל פ"ג אות קצ"ח], והטעם ביארו שם או מפני זלזולו או כדי שיהו הכל זקוקין למחיצתן, [שיצטרכו לעלות לירושלים], וצל"ע ד' הר"ש שמשמע שמסקנת הירושלמי דלר"י מותר.

עוצל"ע בד' הר"ש עצמו פ"ד מ"ו עמש"כ שם אות א'.

וכמסקנת הירושלמי כן משמע בקידושין נד: שלא מצאו כאן סתמא דמתני' כרבי מאיר.

ע"ע בענין אין מוכרין, להלן אותיות כ', כ"ד, ל"ב.

מע"ש בגבולין א"ה ממו"ג לכו"ע

ט. בתורע"א מדייק מהירושלמי דאוקמוה כר"מ, משמע דלרבנן אף בגבולין מוכרין אותו, והקשה **מסנהדרין קיב**: דאמר ר"ח דמע"ש בגבולין לכו"ע פטור מן החלה, ופרש"י שם ב' לישנות, אופן א' דבגבולין לכו"ע הוא ממון גבוה, ולשון ב' דבגבולין לא הוי עריסותיכם כיון שאין ראוי, וללישנא קמא קשה מהירושלמי כאן. [ובעיקהני"ד האריך בתוי"ט פ"ג דסוכה].

י. ולבאר הענין, הנה בקדושין נג. דריש ר"מ הוא בהוייתו יהא ומכאן דמע"ש ממו"ג, ורבנן לא דרשי, וא"כ **יל"ע מנל דבגבולין אף לרבנן הוא ממון גבוה**. ומכאן משמע [כמקובל בשם הגר"ח], דענין ממון גבוה אינו דין ממוני שהופקע המעשר מרשות הבעלים, אלא יסודו מדיני האיסורין דמע"ש, שכיון שאין לבעלים רשות להשתמש בו, נידון כאינו ממון, ולכן בגבולין פשיטא דלכו"ע דכממו"ג, ור"מ דריש דאף בירושלים בהוייתו יהא. שמעתי מהר"מ נ"י. ולהישנא אחרתא ברש"י אין ראוי. [ולעיל אות ז' כתבנו לא כן, אלא דנחלקו ר"י ור"מ במהות הקדושה]. **וע"ע להלן אות כ"ז**.

יא. **בתוס' קידושין נג**: הקשו מדמוכח שם דלר"י בגבולין יכול לקדש וליתן במתנה, וק' על לישנא קמא דרש"י. וראיתי שיש שכתבו ליישב דשאני דין ממון גבוה דר' יהודה מדר"מ ביסודו, ולר"י הוא רק לענין דלא נחשב עיסתכם, אבל יכול לקדש, משא"כ לר"מ שמחמיר בקדושת מעשר שאין לו אפשרות לקדש וליתן, ולפ"ז אולי י"ל קו' הרע"א מהירושלמי, **וצ"ע**.

מכירה האסורה ומכירה דרך חילול

יב. **הר"ש פ"ד מ"ו** הקשה דשם מבואר דמחללין דרך מקח ושרי לעשות כן, וכתב דהא דאין מוכרין אותו היינו להוליכו לירושלים דבקדושתיה קאי, והכא בשמוכרו להתחלל על מעות שיתן לו ונעשה חולין ביד הלוקח, והרא"ש מוסיף: והמעות נתפסים בקדושת מעשר. **ובשנו"א פ"א מ"א** – דלהוציאן לחולין והקדושה יהיה על המעות מותר שהרי הוא פדיון.

ומשמע דהחילוק הוא שאם מתכוין לחלל הקדושה מותר **כי זה פדיון ולא מכירה**. ומהר"ש אולי יל"ד דההיתר **כיון שהמעשר מתחלל ממילא אין כאן מכירה של מעשר**. וצ"ע בזה, ועי' אות י"ג ואולי תלוי במש"כ שם.

יג. והנה מבואר דתלוי בכוונתו. **ויל"ע בעיקה"ד דחילול דרך מקח**, האם זה מעשה שכולל ב' עניינים שנצטרפו יחד, חילול ומקח, והגם דבלא חילול אי אפשר למכור לר"מ, מ"מ זה ב' עניינים, דהרי לחלל אפשר גם בלי מקח, או **דלמא** שיש כאן דין חילול מיוחד ע"י מקח, שעצם המקח הוא מעשה חילול, וא"כ **כאופן השני צריך לברר** איך קובע במשנתנו שהמקח לא יחלל, והרי המקח עצמו מפקיע קדושת המעשר, גם בלי פדיון, **וע"ד מש"כ הגר"ח בהל' מע"ש פ"ז** לגבי לוקח פירות ממעות מעשר, ודייק מד' הרמב"ם דהלוקח מים ומלח לא קנה המעשר, אעפ"י שיצאו המעות לחולין. **ואולי הקובע הוא כמ"ש בירושלמי** שמוכר מאה בחמישים ואז מוכח שכוונתו ליפטר מן המעשר ולהטילו על הלוקח, משא"כ כשמחלל בשוויון, וכשווי חולין, שאז מוכחת כוונתו להקל מעליו משא דהדרך ולתיתו בכסף. הר"מ נ"י.

יד. **בחזו"א** [פרה ב-י] דייק **מתוס' קדושין נו**. ד"ה אבל, דכל מוכר בסתמא כוונתו שיצא המעשר לחולין עד שיתנה שהמעשר ישאר בקדושתו והחולין ישארו חולין.

אין ממשכנין וכו'

טו. בירושלמי שו"ט בעבר ומשכנו מאי, ומסיק דמוציאין אותו מידו משום קנס, וכן פסק הרמב"ם [פ"ג הי"ח, וע' **בבה"ל בביאור סוגיית הירושלמי בזה**],

והנה בירו' שלפנינו מבואר דה"ה בהרהינו, [משכון בשעת הלוואה], אבל גירסת הגר"א בירו' דבהרהינו לא קנסו, **וכ"נ המהריק"ו בדעת הרמב"ם**, וביאר הטעם דמשכנו לאחר הלוואה, המלוה עבר האיסור וקנסוהו, אבל בשעת הלוואה, הלואה הוא שעבר את האיסור, ולא קנסו המלוה,

ולמדנו מכל זה דאין האיסור אלא בשעה הראשונה, ולא כל שעתא ושעתא שהמעשר ממושכן.

טז. **ומ"מ צ"ע לי בכ"ז**, מהו הנידון אם קנסו או לא, **דאי מע"ש ממון גבוה א"כ לא חייל כלל קנין משכון**, ואם אין קנין פשיטא שיחזיר, **וצ"ע**. ועי' נתיב"מ ע"ב סק"ה שחידש, דיש קנין משכון רק לתפיסה נגד החוב, וכע"ז בתוס' קדושין ח: מה"ר חיים כהן, כדביארו החזו"א, שיכול לעכב המשכון עד שיתן לו המנה, וצ"ע אם זה שייך בלי קנין ובממון גבוה. **ואולי י"ל עפ"י הנ"ל מהגר"ח**, דאם אין איסור בהשאת המשכון שוב יכול קנין זה לחול, ורק קניינים האסורין כמכר וקדושין שיסוד האיסור משום קודש, אין חל הקנין,

משא"כ משכון שאין כאן שימוש איסור, ורק דאסור משום שאינו ברכה, אם עבר ומשכן ולוה יכול לחול, וכשי"ד דהממון גבוה הוא רק כתולדה מהאיסורין, וצ"ע ועי' להלן אות כ"ז.

יז. אין מחליפין, ולכאוי הוא מכר ומאי קמ"ל, וי"ל דאעפ"י שלא מועיל הקנין לר"מ, ומ"מ אסור במכר דהוי חילול קדושתו, אבל דרך החלפה הו"א דעדיף, קמ"ל.

והגר"א מפרש שהכוונה כאן אם רוצה לחלל, ואסור להחליף כיון שאין המעשר מתחלל אלא על כסף, וזו דעתו בקודש, אבל הרמב"ם ס"ל דאפשר לחלל על פירות.

יח. והרמב"ם פ"ג הי"ח מפרש דאין מחליפין מעשר על מעשר אחר, וכן משמע בירושלמי שהביא הר"ש, וכן כ' הרש"ש דהיינו רבותא דאפילו למכור מעשר במעשר אסור.

יט. ולא יאמר אדם בירושלים הילך יין וכו', כ' הגר"א דה"ה חוץ לירושלים אלא שדבר בהווה, וכו', ועד"ז ברא"ש.

ובפסחים עה: תנן סכו בשמן מע"ש לא יעשנו דמים וכו', שאין מוכרין מע"ש בירושלים. כ"ה גירסת רש"י. ופירש, דאפי' לאכלו שם בקדושה, דכי ירבה ממך הדרך ונתת בכסף כתיב. והק' התוס' דהך קרא מיירי בפדיון, אבל כאן מיירי לאכלו בקדושתו, ורק דמבקש תשלום עבור המעשר, וכ' התוס' דלר"י נראה דאסור מדרבנן מכירה אטו פדיה, ולרשב"א נראה דהאיסור משום בזיון מצוה כדתנן במע"ש אין מוכרין אותו וכו'.

כ. מבואר דעת רש"י ור"י דיש איסור מיוחד בירושלים, וצ"ע, דהרי בכל מקום אסור למכור, כשאין מכוין לפדותו, כדתנן במשנתנו, וצ"ע. ג. ואולי מפרש רש"י דאיסור אין מוכרין דמשנתנו הוא דוקא חוץ לירושלים, ובסיפא דתנן ולא יאמר אדם בירושלים וכו' האו דין אחר. ויל"ב בזה, דאיסור מכירת מעשר עיקרו ויסודו הוא כמש"כ בירושלמי מאה בעבור חמישים, והענין, דמצוות מע"ש הוא שיעלה לירושלים, וכשמוכר מאה בעבור חמישים, רצונו הוא ליפטר מטורח הדרך ולא לעלות לירושלים, משא"כ פדיון בשוויי שהוא מתכוון לעלות עם הכסף, ואיסור זה הוא דוקא חוץ לירושלים, וצ"ע. ג.

כא. אין שוקלין כנגדו, שמא לא יכוין וכו' ע' ברא"ש וכן פרש"י שם שמא ימצא ששקל לחינם ויבזה מע"ש, והרמב"ם פ"ג הי"ט מפרש הגזירה באופן אחר, שמא יתחסרו הפירות עם הזמן, ואז כשישקול כנגדו לפדות מע"ש אחר ימעט משיעור הפדיון, והנה כ' הרמב"ם בהלכה כ', מירושלמי, דאפילו אחין שבאין לחלוק במע"ש לא ישקלו זה נגד זה, וכ"ז לדעת הרמב"ם, אבל לפרש"י אין לאסור כששוקל פירות מעשר זה כנגד זה. ובבה"ל הקשה על הרמב"ם מאי שנא מדתנן בכורות לא: דאין הבכור ומעשר נשקלין בליטרא, אבל נשקלין זה כנגד זה עיי"ש מש"כ.

כב. האחרונים חקרו אם מע"ש יש לו דין איסור הנאה, ויסוד לזה מבכורות ט: שאמרו גבי פט"ח ומע"ש שהקפידה תורה לפדותן בכסף ובשה, ואסורין בהנאה עד שיפדו, עי' מנחת חינוך מ' תר"ט, ושאגת אריה סי' צז, ומנחת ברוך סי' ל"ד, ואבי עזרי הל' מע"ש.

והשאגת ארי' הוכיח, מרש"י סנהדרין קיב: דמע"ש בגבולין אינו נחשב עיסתכם, כיון שאינו ראוי, ואעפ"י שראוי ע"י פדיון, ואילו לגבי תרומה כ' רש"י בפסחים לה: דחשיבא ראויה אם היה לה פדיון, וכ"כ התוס' שם לגבי טבל, ותיירץ השאג"א דתרומה וטבל מותרין בהנאה שאינה של כילוי, אבל מע"ש אסור בכל הנאות.

כג. והקשה המנחת ברוך א"כ מה הוצרכו לטעם דביזוי מצוה לאסור שקילה כנגדו, תיפו"ל שאסור בהנאה. וכ' דנפ"מ לשקילת מצוה שאינה הנאה.

כד. אי' בתוספתא כאן, והביאה הרמב"ם דאף מעות מע"ש אין שוקלין וכו' ואין פורע בהן חובו וכו', ולא יתנם לשולחני להתנאות בהם ולא ילוה אותם להתגדל בהם, [שכ"ז נחשב השתמשות], ואם הלוי שלא יעלה חלודה מותר, היינו שמותר לו להלוות למי שימשמש בהן תמיד, ומשמע לכאוי דהלוה מכוין להתגדל בהן, ומ"מ מותר, וצ"ע דלצרכו ולצרכה אסור, ועי' בה"ל.

ובתוס' ב"מ נג. ויבמות עג. הקשו איך מותר לקנות בגד בכסף מעשר, ומאי שנא מדאין לוקחין בהמה טמאה ועבדים בכסף מעשר, ותירצו א. דפלוגתא דר"מ ור"י, ב. גס לר"י אסור עבדים ומותר רק בגד שהגוף נהנה, ג. גס לר"מ אין אסור אלא מדרבנן, עכ"ד, וצריך עיון, מאי שנא לקנות בגד, מהא דאין מוכרין ומחליפין, ואין פורעין חוב, וצ"ל לתירוץ ב' דהנאת הגוף עדיפא, [אך צ"ע דאין המעות מתחללין ע"י הבגד], ולתירוץ ג' צ"ע האם כל דין משנתנו אינו אלא מדרבנן? [ואולי רק במעות מע"ש אאמד"ר], ותמוה מה שלא הזכירו התוס' שם את משנתנו, [ואמם משנתנו להדיא לא מיירא רק בפירות, אבל בתוס' מבואר דה"ה במעות], וצ"ע. ג.

אבל נותנין מתנת חנם

כה. בירושלמי אמרו דהך דינא בפלוגתא דמתנה כמכר, וא"כ באופן דמזמינו אצלו. וכן נקט הריב"ם להלכה.

אכן לפנינו במסקנת הירושלמי מבואר דמותר לתת במתנה מכל מקום, ולא דמיא למכר, וברמב"ם פ"ג הי"ז דקדקו המהריק"ו ואו"ש דהכ"נ ס"ל דמותר לתת במתנה. וכן מוכח בירושלמי גבי מחליפין שאומר לו הילך יין וכו', ומוכח דמתנה מותר. והריב"ז נקט דדעת הגר"א דשרי למסקנת הירושלמי רק באופן דמזמינו. ועי' בשנו"א פ"ד מ"ג וצ"ע. וע"ע בזכרון שמואל מכתב ד'.

כו. ולכאורה כן הוא דעת רש"י פסחים ז. שכי' דאוכלי בשר בירושלים הם ממעות מע"ש שמקבלים בטוה"נ מעולי רגלים. ועיי"ש באריכות ברש"ש שתמה עליו מסוגיא דקדושין דמע"ש אינו ניתן במתנה לר"מ, אמנם להמתי' כאן במסקנת הירושלמי נחא דמבואר דאפילו לר"מ שאינו נקנה מ"מ מותר לתיתו.

אכן צ"ע אם אינו נקנה, איך חל החילול כשבן ירושלים לוקח בהמעות בשר, האם הנותן עשאו שליח לחלל? וצ"ע. והצל"ח פסחים חידש דמעות מע"ש אינו ממז"ג, והאחרונים הוכיחו לא כן מהתוספ' הנ"ל אות כ"ד.

כז. ולמש"נ לעיל אות ו' מד' הגר"ח צלע"ט בכ"ז. דאיך יתכן שמותר ליתן במתנה, ומכל מקום הוי ממון גבוה לענין דלא חיילא מתנה.

ולכן נראה דאין כוונת הגר"ח שדיני ממז"ג הם דיני איסור, וגם לא תולדה נגזרת מהדיני איסור, וודאי דהמעשר הוא ממון גבוה גמור, וכדילפינן לה מקרא, ולכן אינו ניתן, ומה שאמר הגר"ח הוא רק דסיבת הממז"ג הוא דיני האיסור ואם יפקע האיסור יפקע הממז"ג, וכמ"ש כן השער"י ו-טז. ועמש"נ סימן ב אות ב'.

בענין מתנה כמכר

כח. פלוגת מתנה כמכר הוא בבכורות נב: לענין חזרת יובל, ונחלקו בקראי, ויל"ע מה דימה הירושלמי לניד"ד, ובכלל צ"ע מהו הנידון להתיר מתנה הרי הטעם דבמכירה פירשו בירושלמי דכקודש, וקודש אינו ניתן במתנה. והמהריק"ו מפרש דאם מתנה אינה כמכר אז גם מועלת המתנה, ודלא כסוגיא דקדושין, ולפי"ז יתורץ משה"ק באות כ"ז, אכן פשטות הסוגיא והר"ש לא משמע כן וצ"ע.

כט. ואפ"ל לבאר כ"ז, דבסברא הבינו דמתנה אינה זלזול, ואינה חילול קדושת המעשר, ורק דאם מתנה כמכר, והטעם צ"ל משום טובת הנאה, יש ללמוד מזה לאסור. והיה ידוע להם דפלוגתא דגבי חזרת יובל הוא אם מתנה כמכר דייקא, ולא דס"ל לרבנן דגם במתנה יש דין חזרת יובל, דלעולם עיקה"ד דחזרה הוא במכר דוקא, וצ"ע בזה. ועי' להלן אות ל"ב.

ל. ולפי"ז יתבאר גם ההיתר דמזמינו, דאי מדינא אין הבדל בין מתנה כשמוזמינו או כשאינו מזמינו והכל אותה מתנה, וההבדל הוא רק דבמזמינו אין זה נראה חילול ובזיון.

וי"ל בעוד אופן דההיתר דמזמינו הוא שהתורה נתנה לו המעשר לצורך אכילה ודרך אכילה הוא לאכול במסיבת חברים.

והמשנ"ר דייק מלישנא דמתני' מתנת חנם, משמע דההיתר במזמינו משום דבכה"ג דרך אנשים להזמין בלי לקבל טוה"נ.

לא. יל"ע להסוברים דמע"ש הוא איה"נ א"כ אסור ליתנו במתנה ככל איה"נ, וכן הקשה המקנה קדושין נד:; והמנחת ברוך סי' ל"ד חולק עליו, דלהמבואר בבכורות ט: שאפשר לקדש אשה אעפ"י שאסור בהנאה, עיי' השו"ת ששוה לאחר שיפדה, מוכרח דאינו איסור הנאה ככל איה"נ שאין נמכרין, וה"ה דמותר לכתחילה למכרן, דזה שייך לו לענין זה. ויל"ע בזה, דבפרק כל שעה נראה דעצם נתינת מתנה לאחר הוא הנאה להנותן, וא"כ איך מותר ליתן. ואפי' דכל האיסור הוא רק באיה"נ שהופקעו ממנו לגמרי. ועדמש"כ בשער"י ג-כה, משא"כ בכגון נד"ד.

ולמש"נ דהיתר שע"י הזמנה הוא משום דלכך ניתן לאכול עם חברים, א"ש, ואולי י"ל, דגם לפי מסקנת הירושלמי דמותר ליתנו מ"מ, היינו טעמא דנותנו לצורך אכילה ולכך ניתן, דאין כל אחד יכול לאכול הכל בעצמו, וא"ש גם הא דאין אסור משום איה"נ. דזהו מצוותו, שיאכל הוא או יתן לאחרים שיאכלו. אכן צ"ע בההיא דלקמן פ"ד מ"ה שנותן מע"ש במתנה לא לצורך אכילה אלא לצורך הערמה, ומהו ההיתר בזה.

לב. ולפי כ"ז יל"ב אולי דגם הנידון דמתנה כמכר הוא בזה, אם מתנה הוא שימוש של הנותן, מן השימושים שניתנו לו, או דהוי כמכר – לאדם אחר, וסילוק שייכות הנותן, ואפי' דגם לענין יובל תלוי בזה, דחזרת יובל הוא רק על העברה מרשות לרשות, אבל אם מתנה לאו כמכר – והוא השימוש שבחר הנותן לעשות בהקרקע, על זה אין דין חזרה. וכן לענין קביעות מעשר שתלוי אם מתנה כמכר הוא גם מהנידון הזה.

בדין ממו"ג קודם שהורמו.

לג. בקידושין נד: אי' דבטבליהו אפשר ליתן במתנה גם לר"מ, וקסבר מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו, ופרש"י דתלי בפלוגתא דבעלמא אי מתנות שלי"ה כמי שהורמו, אכן הרמב"ם פסק בעלמא דכמי שהורמו, ופסק כאן דבטבליה יכול להקנות, וכ' הריק"ו והכס"מ דמפרש הרמב"ם דהכא לכו"ע לאו כמי שהורמו.

וכ"ה בתוריה"ז שם, וביאר הטעם דלא קרייה רחמנא לה' עד שנקרא מעשר, והשל"נ כתב דאע"ג דכמי שהורמו דמיין והו"ל ממון כהן, אבל קדושתיה לא חיילא עד שעת הפרשה.

וע"ע בביאור הסברא בבה"ל מעשר פ"ו הכ"א דיסוד הסברא דכמי שהורמו הוא משום תערובת חולין ומעשרות שבתוך הטבל, וזה לא מהני למנוע חלות המתנה, כיון שלא נתברר וכ"א ואחד מהפירות יכול להיות חולין, וגם יכול להפריש ממקו"א, ולי' הראשונים הנ"ל משמע ק' ענין אחר.

משנה ב'

אין פודין על אסימון

כה. כתב הרמב"ם פ"ד ה"ט דאין פודין מע"ש אלא על הכסף והיינו על מטבה, ולאפוקי כלים, ובענין פדיון בשאר מטבעות שאינן כסף, מבואר בסוגי' ריש הזהב דפודין על מטבע של זהב, וה"ה מעות של נחושת [וכן משמע סנהדרין יד: מעות והחלידו], וכ"מ בכל מקום דמחללין על פרוטה, וכ"כ הרשב"א קדושין יא: , וצ"ע מש"א הרדב"ז פ"ד ה"ט דאין מחללין על נחושת. ובספרי פרשת ראה לגירסת הגר"א איתא מנין לעשות שאר מטבע ככסף ת"ל כסף כסף ריבה, ע"כ.

כו. בפלוג' רש"י ור"ת, עי' בתוס' שבת ס"ה עוד ישוב לדעת רש"י והחילוק לרש"י בין אסימון למעות בית המרחץ עי' בתוס' ב"מ מד. דאסימון היינו מעות בגודל של מטבעות שמוכנות להטבעה, [ועי"ז חשיבי נצררין , דשומרין אותן לצורך הטבעה, וצ"ל דליטרא כסף גם מיירי באופן שהיו כעין מטבעות, וכ"כ בפ"י הרש"ס, דהם מטבעות שנמדדים במשקל ועדיין אין להם צורה]. אבל להר"ש החילוק הוא דאסימון הוא מכסף ועדיף על מעות ביה"מ שאינן מכסף, ובעינן חדא מתרתי או כסף או יוצא בהוצאה, וצ"ע דעתו, מ"ט ומנלן דבעינן או כסף או צורה. ועי' רשב"א קדושין יא: .

כז. ועל ר"ת הקשה הר"ש א"כ במאי תנינן שאין יוצא בהוצאת היינו אסימון, ובתוס' ב"מ מד. ד"ה הזהב כתבו דאסימון יוצא בדוחק, ודלא כהר"ש [ועי"ש בתוס' רא"ש בוריטב"א שנקטו כהר"ש], ושם בד"ה אסימון כתבו דאסימון הוא צורה כל דהו, ולא צורה חשובה, וגם צורה חשובה יוצאת בהוצאה אך לא לגמרי, ויל"ב כמש"כ הריטב"א ורשב"א שם דבעינן שיהי יותר חשוב ויותר שוה מחמת צורתו, וזהו נחשב לצורה, משא"כ צורת דר"ת . בירושלמי איתא דלר' דוסא מחללין על מעות של אולרין כשווי לתורמסאין ופירשו דמיירי במעות שנפסלו ומ"מ מתקבלות בדוחק ע"י אולירין ותורמסאין, וצ"ב מה ענין יוצאות בדוחק לר' דוסא, ולהתוס' דב"מ.

צ"ב א"כ מאי מעליותא איכא בהך צורה, וכן קשה במש"כ הרמב"ן שם, דפ"י לדעת הר"ת בצורה שנשחקה ומ"מ אין מקפידין עליה, להוציאה בשווי משקלה, וצ"ב מ"מ מה עדיפא צורה זו על מעות בית המרחץ.

והי' נראה דכוונתם דכיון שהיה על זה שם מטבע תו לאפקע א"כ פסלתו מלכות שאסור להוציאו, וצ"ע.

בענין מטבעות של זמננו

כט. כ' החזו"א דמאי [ג-יב], דאף בזמן הגמ' היה שוה ע"י ההצורה יותר משווי להיתוך, ומוכח דזהו ענין מטבע, ולכן גם מטבעות של זמנינו דינם כמטבע, והביא ממש"כ הגר"א סי' ש"ה סק"ד דמהני מטבעות שלנו לפדה"ב מדין שוה כסף, וכוונת החזו"א , דאעפ"י שלחילול צריך כסף ולא שוה כסף מ"מ אם ניזיל בתר שווי להתכה א"כ אף אינו שוה כסף, וע"כ דאזלינן בתר שווי כמטבע, ומש"כ הגר"א שם דאינו כסף רק שו"כ הוא לענין פדה"ב דכסף אמר רחמנא, ועדיין לא ברירא לי כוונתו בזה.

וכ' החזו"א דלפ"ז ה"ה שטרות נייר, אך אינן לעשות מעשה במה שלא ראינו.

ל. **ובחת"ס יו"ד קל"ד** כתב דמטבע שלנו אין גופו ממון דאין עומד אלא לצורתו ולראי' שבו, אבל גדר מטבע הוא שגזר המלך עליו שתצא וכו', ודינא דמלכותא דין אמת ומשפט צדק הוא בזה, ולא מלכותא דארעא בלבד גזר עליו אלא גם מלכותא דרקיא ית"ש כמבואר פסחים נד: , והיינו מטבע שגופו ממון, ואין חילוק אם יהי' זהב או כסף או נייר, ע"כ.

ועיי"ש בהמשך שכתב דכל זה לשבוע ושומרים שהם ענייני באל"ח, וכן לפדיון הקדש ומע"ש שקונה מגזבר את ההקדש ופודה המעשר לאכלו ע"ש, בירושלים, משא"כ לענין פדיון הבן שפודין מהקב"ה אין מועיל אלא מטבע כסף מזוקק, עיי"ש.

ולדבריו דדין מטבע הוא ע"י דינא דמלכותא, יש שהוכיחו דמלכות המינים בא"י יש לה דין דינא דמלכותא, ואל"כ אין למנו מטבע לחילול מע"ש.

חילול על מטבע של פחות משו"פ

לא. **בירושלמי פ"ד ה"א** איתא דאין מחללין על חצי פרוטה, שהוא כמחלל על אסימון, **והביאו הרמב"ם פ"ד ה"ט**.

וכ' מהריק"ו וכס"מ דנראה הכוונה אף במעשר שיש בו כמה פרוטות ומחללו על הרבה מטבעות שכל אחת מהן חצי פרוטה, אינו מחולל דהו"ל כאסימון. ונראה דעתם דפשטא דלא שייך שיחול פדיון בפחות מפרוטה, **וכמו כל קנין כסף**, אמנם **הרדב"ז** כאן כתב, דהוה אמינא דכסף אמר רחמנא ואפילו כל דהו, ואין צריך פרוטה רק משום דהו"ל אסימון.

לב. ונחלקו א"כ, אם יש הכרח דכסף של מעשה יהי' ככסף של קנין, **וצ"ע**. **והנה בחי' הגר"ח מע"ש פ"ח ה"ז** כתב דמעשה חילול יסוד דינו הוא מדין קנין כסף, ולפ"ז מוכח כהכס"מ, אבל **באור שמח** (ערכין פ"ז ד"ה מסתפקנא) נקט דחילול אינו מדין מקח וקנין. ועי' בזה במקד"ד סי' נ"ח, **ובמנחת שלמה סי' ס"ז**. **ובקדושין ה' ע"א מבואר להדיא דפדיון הוא ע"י קנין כסף**, וצ"ע.

לג. **וכ' בישועות מלכו זית רענן** דלהנ"ל דטעמא דפחות משו"פ הוא משום אסימון, א"כ על פרי פחות משו"פ אפשר לחלל, **והמנח"ש** כתב דסוגיא דב"מ נג: לא משמע כן, ואולי י"ל דחילול פירות על פירות [שחידש הרמב"ם פ"ד ה"ב] הוא משום דבהכסף יקנה אח"כ פירות בירושלים והפוכי מטרותא ל"ל"י אכן יכול לחלל רק כמו שהיה יכול לפדות על כסף, ובשו"פ. **עכ"ד**. ויל"ע טובא בזה, דודאי חילול פירות על פירות הוא דין אחר, וכמשי"כ **הרדב"ז פ"ד ה"ט** דחילול הוא דוקא על כסף ופדיון הוא דין אחר וצ"ע בזה.

בענין חילול מע"ש השווה פחות מפרוטה

לד. **ובדינא דמעשר שאינו שו"פ, איתא בזה בב"מ נג: דאיתמעט מקרא דאינו נפדה** ואפילו על פרוטה וכפרש"י שם, ומכל מקום יכול להתפיסו על מעות הראשונות, [שכבר חילל על פרוטה מתוך מטבע ועכשיו מוסיף על עוד חצי פרוטה מתוך אותו המטבע], וזהו דעת סוגיית הבבלי, [ולפ"ז אי"צ לדינא דמטבע פחות משו"פ דהו"ל כאסימון, ורק כאוקימתא דהכס"מ].

לה. **אכן כ' בשנו"א פ"ד מ"ג דהירושלמי פליגדאפשר** לפדות מעשר שהוא פחות משו"פ, ולכאוי' הוא על פחות מפרוטה, דאין יכול חילול מעשר לחול על יותר מכדי שוויו, כמשי"כ הרמב"ם פ"ה ה"ו ומקורו מירושלמי, וצ"ל דהוא על מטבע פרוטה שאינו אסימון, וחל החילול על חלקו, ולפ"ז הירושלמי כל הבעיה לחלל פחות משו"פ הוא רק על מטבע הפחות משו"פ דהו"ל כאסימון.

וראיתי בפירוש הגר"ח [פ"ד ה"א] **שפירש להירושלמי דפחות משו"פ כאסימון**, דכוונתו שאם מחלל על חצי פרוטה ממטבעה של פרוטה, ולא על כולה, זה נחשב כאסימון, [והוא פי' אחר מהכס"מ הנ"ל], ודבריו נסתרים לכאוי' ממש"נ כאן, ויש ליישב דבמעות הראשונות שכבר יש בהם פרוטה של מעשר, שוב ל"ה כאסימון אם יוסיף עוד פרוטה,

מטבע מעשר שעשאו אסימון

לו. **אי' בתוספתא פ"ב ה"ח** דמע"ש שעשאו כלים הרי הוא בקדושתו, והרמב"ם השמיטה, וכ' בבה"ל פ"ד הי"ג שאולי ס"ל להרמב"ם דהך תוספתא כר' דוסא דוקא דס"ל דמחללין על כסף וזהב. **ועי' פ"ד משנה ח'**

בפיה"מ דמשמע שמטבע שנפחת ערכות מפרוטה, פקע מעשר, והרא"ש שם חולק. וכן הכס"מ פי' [בפ"ח הי"ד] לדי הרמב"ם דלא פקע הקדושה בפחות מפרוטה.

מעוֹת שאין יוצאות

לז. בסוגי' ב"ק צז: אי' דהוא דין כללי בשם מטבע, גם לגבי הלואה. ואי' שם דבעינן יוצאות במקום שהם נמצאות, ולא מהני שיוצאות במקום אחר, וביש לו דרך למקום אחר נחלקו רב ושמאל אם עי"ז נחשב למטבע.

ואמרו שם דהתקינו בזמן שיד ישראל תקיפה, שיהיו כל המעות היוצאות בירושלים ומשו"ה אפשר לחלל בירושלים על כל מעות, ולא מצאתי מבואר איך התקינו שיהיו יוצאין, אם שיכולין לקנות בהם בכל מקום, או שהיו מקומות שיכולין להחליפן במעות א"י, ונפק"מ בזה איך לדון בזמנינו מטבע של ארצות אחרות שמותר ויכולין להחליפן בא"י אבל לא לקנות בהם בכל מקום [עיי' בזה מנחת יצחק ח"ז סי' ק"ב, מנחת שלמה עא-כז, והמנהג שאין פודין]. ומטבע מדינה אחרת היוצא בדוחק כאן, כ' בכ"ז דמחליפין עליו, [צה"ל פ"ד ס"ק קי"ח].

לח. ובעינן יוצא באותו מקום נחלקו הראשונים, דרמב"ם פ"ד הי"ד סובר שתלוי במקום האיש המחלל, ואפילו אם המעות נמצאות במקום שאין יוצאות מהני, אבל הראב"ד וכל הראשונים בב"ק שם, חולקין וסוברין דתלוי אם המעות נמצאות במקום שיוצאות, והחזו"א מעשרות ז'- כ"ג הגיה ברמב"ם כהראשונים.

מעוֹת שאינן ברשותו

לט. בירושלמי נסתקו בנפלו לו מאה מנה, ויכול להעלותם ולשלם בעבור הטירחה נ' מנה, אם חשיבי ברשותו, והובא במהריק"ו וכס"מ פ"ד הי"א, ולכאורה סוגיין דבב"ק צח. דאעפ"י שיכול להעלות ע"י בר אמורא מ"מ לא חשיב מצוי בידך, **וכ"כ הרא"ש** כאן, וצ"ע משמעות הרמב"ם שם דמשמע שאם יכול להעלות הוי כברשותו, ואולי קאי כשיכול להעלות בעצמו, וצ"ע.

ועיי"ש בחי' הרשב"א שביאר הש"ט דהגמ' שם.

מ. בגדר קסטרא והר המלך, הרא"ש כתב דהוצאה מרובה לילך לשם, והריבמ"ץ כתב דכאבודות דמ"יין, ורש"י כתב דיש סכנת דרכים לשם, ובהג' יעב"ץ ב"ק פירש דקסטרא הוא בנק. **וע"ע בב"ק קט"ו** סוגיא דבא אנס כנגדו, דביכול להציל ע"י הדחק מיקרי ברשותו ואם לאו חשיבי כהפקר. ושם ודאי א"י לחלל ומטעם דאין ברשותו, אכן יל"ע בהפקר שיכול לזכות בו ואין כאן אנס אם יכול לחלל עליו וכשם שיכול להקדישו, או דזה לא חשיב מצוי בידו, וצ"ע [ומסתברא, דענין מצוי בידו הוא ענין מציאותי שיכול להשתמש בכסף לקנות פירות בירושלים, וא"כ ודאי דכה"ג מהני].

ומלוא הוי א"ב דלהוצאה ניתנה (משנ"ר) אבל פקדון כברשותו. ולפדות על מטבע של חבירו שפיר דמי, ע' רמב"ם פ"ה הי"ד וה"ח, וליכא בזה משום אינו ברשותו, כשקיבל רשות לחלל, (חזו"א מעשרות ז'-כ"ג).

מעוֹת שא"י ואינן ברשותו בזמן הזה

מא. כתב מרן בשלחן ערוך, של"א סעיף קל"ח שאפשר שאין דברים אלו דמשנתינו אמרון אלא בזמן שביהמ"ק קיים אבל עכשיו שאין מע"ש נאכל אין להקפיד ומ"מ יש לחוש בדבר ואף בזמנה"ז לא יפדה אלא על כסף שיש בו מטבע היוצא והוא ברשותו, ויל"ע בכוונתו, או דסבר דכל הנך דינים מדרבנן, ואין משמע כן בפ"י הזהב מז: גבי אסימון וכן מבואר בכ"מ שאין חל כלל הפדיון, וגם לגבי אינו ברשותו בב"ק צח: דדרשינן מקראי דבעינן מצוי בידך, ולקולא אמרו שם שאין ההקדש, וע"י עוד הוכחות בזה בבה"ל פ"ד הי"ט, וא"כ צ"ע מה מקום לחלק בדאורייתא בין פדיון בזמנה"ב לפדיון בזמנה"ז. **וצע"ג.** ויתכן, דכל הנך דינים דמטבע היוצא ומצוי ולא אסימון, נתחדש בפדיון מעשר שמלבד עצם השווי ממון שמתחלל על ממון, יש גם שווי של יוצא בהוצאה, והוא שויות מסויימת [שאין לה משמעות בדיני ממון זולת לענין גביית בע"ח], וי"ל דהך דינא הוא לעיכובא בזמנה"ב ועניינו הוא לשמור הפירות מעשר כמו שהיו בעין, ע"י שיכול מיד לקנות פירות במטבע היוצא שמצוי ברשותו, **אכן בזמנה"ז בטל הך דינא דזקמת ועלית, ויש רק דין חילול הקדושה,** וסגי בשווי ככל ממון, שמעתי מרי"מ נ"י וצע"ע.

מעשר בהמה אין מוכרין אותו

א. מעשר בהמה אין מוכרין אותו, בפיה"מ כתב דעיקר דינו של מע"ב הוא כמו מעשר שני, שצריך להעלותו לירושלים, ובס' החינוך מ' שס"א דזהו יסוד האיסור למכור, שלא לבטל המצוה בשום פנים, ומכירתו היינו ביטול המצוה לעלות לירושלים הבעלים עם המעשר.

ולגבי מעשר שני גם י"ל דזהו טעם האיסור למכור, אמנם יל"ע במש"כ בירושלמי דאין מוכרין מפני שהוא קודש, ומשום ממון גבוה, וצ"ע.

ב. ואיסור מכירה ילפינן מקרא דלא יגאל גבי חרמים, וע' בסוגיא דבכורות לב. רבא אמר וכו' וברש"י שם, דחרמים אינם ממונו למכירה, דהוא ממון הקדש. ולפ"ז משמע דגם הילפותא מקרא דחרמים לענין מעשר בהמה, הוא דאי אפשר למכור מפני שאינו ממונו, ולא משום ביטול המצוה [ואי"ז ראי' מוכרת עי"ש בסוגיא].

ג. ועד"ז אי' בסוגיא דבב"ק יג., דלריה"ג קק"ל ממון בעלים ובן עזאי אומר דמעשר בהמה שאני דהוא ממון גבוה, ומשום דאינו נמכר, ולכאוי' מבואר דהא דאינו נמכר משום דאינו ממון בעלים, וכ"כ רש"י שם.

והנה ברש"י שם משמע דבן עזאי מפרש לדריה"ג, ואין מחלוקת, ובלח"מ פ"ח ה"א מנז"מ נקט דריה"ג עצמו חולק וס"ל דגם מעשר הוא ממון בעלים, ולכאורה כן משמע ברש"י חולין קלז., וצ"ע בכוונתו שם.

ד. והנה א"נ דלריה"ג גם מעשר הוי ממון בעלים, צ"ב להנ"ל דמשמע דאיסור מכירה דמעשר הוא משום דאינו ממונו, ודוחק לומר שנחלקו בעיקר.

ויתכן דהוא להיפך, דיסוה"ד הוא דמע"ב אינו נמכר, וממילא נפיק מינה לבן עזאי דאינו ממונו, [ומשום דקק"ל הם הקדש ומיועדים לגבוה, וריה"ג ס"ל דמ"מ כיון שמיועד לצורך הבעלים שיקריב ויאכל, זה נותן לו דין ממון, וכעין דינא דגורם לממון, אבל מע"ב שאינו נמכר ס"ל לבן עזאי דבזה אין להבעלים דין ממון], וריה"ג פליג, וצ"ע בכ"ז.

עוד עיין בירושלמי בסוף הסוגיא פלוגתת ר"י ור"מ בקק"ל אם אפשר לקדש בהם, [במקדש בחלקו, או גם מחיים], וביאר ר"י בן פזי, דהמחלוקת אם ילפינן לכל הקדשים קלים מבכור או ממעשר, ומבואר לכאורה דיסוה"ד דמעשר הוא משום ממו"ג.

עוד בענין אם מעש"ב הוי ממון בעלים.

ה. כ' הרמב"ם בכורות פ"ו ה"ה, ויראה לי שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח ולפיכך אינו לוקח כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח וכמוכר יפת תואר וכו'. והאריכו האחרונים בביאור דעתו מ"ט לא קנה ומדוע אינו לוקח, [דאי משום דס"ל אע"מ הו"ל ללקוח], עי"ש בנ"י ובספר המפתח. ועי"ש במהריק"י ואו"ש, שדעתם דהוא משום עצם הדין דלא ימכר, ודומיא דלא יגאל, וכפשוטו הסוגיא דבכורות לב. וכ"ה בירושלמי לעיל הלכה א' דמעשר בהמה דברי הכל אינו נמכר – ואינו כנכסיו, - [וביאר שם דמ"מ שרי ליתן לחבירו במתנה שיאכל ואעפ"י שאינו נכסיו], ומשמע דמהאי דינא גופא דאינו נמכר נפיק לן דאינו כנכסיו.

ו. ועי' דרך אחרת בדעת הרמב"ם במנ"ח שס"א – ג שביאר כוונת הר"מ מטעם דמוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום כדפסק בהל' מעילה פ"ד ה"ח. והקצוה"ח סי' ת"ו חלק על המנ"ח, דהמוכר עולתו וכו' לא מהני רק לענין כפרה אבל הבשר נמכר.

ז. והנה רש"י חולין קלז. הביא לשון שמעש"ב אינו ממון בעלים לקדש בו את האשה, והוכיחו מסוגיא דבב"ק דבן עזאי הנ"ל, וכ' עי"ז רש"י ולא מילתא היא דאפ"ה ממון בעלים הוא ומקדשין בו דתנן המקדש בחלקו וכו'. ודבריו צ"ע, דהא אמרו בב"ק דמעש"ב שאני, וי"מ כוונתו דריה"ג פליג אדבן עזאי, ואין משמע כן בדבריו, וצ"ע בכוונתו, ומ"מ מוכחת דעתו דרש"י שמעש"ב ממונו ומקדשין בו, והועילה המכירה ודלא כהרמב"ם.

ח. וכ' המשנ"ר דלכאוי' משמע דלא גרס רש"י במשנתנו גבי מעש"ב דאין מקדשין בו את האשה, וכן דייק בד' הרמב"ם. וכן משמע מדכ' הרמב"ם יראה לי שאין המכירה חלה ולא הוכיח מדלא חיילי קידושין. ובהג' בנא"ר חולין שם כתב דיל"פ דמשנתנו לאיסורא לכתחילה ומ"מ אם קידש מהני, וצ"ע.

ט. המאירי בב"ק שם מביא ד"א שגם בן עזאי לא אמר אלא לענין קרבן שבועה דליכא גבי מעש"ב, אבל לענין נזיקין ממונו הוא. והוכיח הגר"ט כן מסוגיא דסנהדרין קיב. דאיתא שם דאם לענין עיר הנידחת, דבכור ומעשר לכו"ע כממון בעלים ודינם לאיבוד, ומשום דאם יפול בהם מום אי"צ פדיון לכן לא חשיבי שלל שמים, ומוכח מזה דאדרבה בכור ומעשר הוו ממון בעלים, ורק לענין קרבן שבועה אימעיטו.

[ולהדעה החולקת שהביא שם המאירי צ"ע מאי שנא התם לגבי עיה"נ דלא הוה כממון גבוה].

י. והי' אפ"ל לפי"ד המאירי ליישב דברי רש"י, דרך לענין קרבן שבועה חשיב ממון גבוה, אכן טעמא בעי.

יא. והגרנ"ט וכן באו"ש גניבה פ"ב ה"א [ובדרך דומה גם באבי עזרי נז"מ ח-א], מבארים, ויישבו בזה סתירת פסקי הרמב"ם, דודאי מעשר הוי ממון בעלים ככל קדשים קלים ולכן אם הזיקה בהמת מעשר חייב, אבל כיון שיש דין שאינו נמכר ממילא לא שייך בו קרבן שבועה, דאינו נגב כמו שאינו נמכר, ולא חיילו ביה קנייני גניבה, עיי"ש שהאריכו [ולפ"ז קדושין לא חיילי, וא"א ליישב לפ"ז דעת רש"י].

יב. בירושלמי ה"א מבואר דמותר ליתן מעש"ב במתנה, ואעפ"י שאינו כנכסיו. והיה אפ"ל דהקנין לא חל, ורק דמותר ליתנו, וכמו דהדין להבבלי לר"מ במעשר שני, אמנם א"צ לזה, דבירושלמי רפ"ג מבואר לגבי מעש"ש דהמתנה חלה, והא דאינו כנכסיו הוא לענין מכירה דוקא, אבל לענין מתנה ה"ה כנכסיו, ולפ"ז אפשר לבאר המאירי והרמב"ם הנ"ל וע"ד האחרונים הנ"ל דלענין גניבה הוי כמכר ולא חיילא גניבה, ומ"מ הוי ממונו לענין מתנה, ואולי י"ל דקידושין הוה כמתנה ולא כמכר, ושרי לקדש במעש"ב [למאי דלא גריס לה רש"י במשנתנו, ובאמת בפיה"מ כאן כתב דהטעם דאסור לקדש מפני שהוא כמכר, ורש"י פליג בהא גופא], וצ"ע. אכן אין לזה מובן דקדושין ודאי דמו למכר,

יג. עיין עוד בירושלמי כאן פלוגתת ר' זעירא ור' לעזר, בגונב מעש"ב של חבירו, דאם אכלו ודאי פטור, ונחלקו באיתיה בעין אם מחוייב בהשבה, או דפטור כיון דלית ביה שוה פרוטה.

תם ובע"מ

יד. מעש"ב במומו נאכל בלא פדיון. וכתב הרא"ש כאן דמ"מ אסור למכרו חי מן התורה. וכ' המנ"ח שס"א, דכן מוכח בסוגיא דבכורות לב. דאמרו שם דמעש"ב שחוט מותר מן התורה, והביא ר' שמואל בר יצחק ילפותא לזה, מקרא דרק בכל אות נפשך תזבח ואכלת, דמשמע שהותר הבשר רק לאחר זביחה והיינו במעשר שאסור במכירה מחיים, ע"כ הסוגיא, והנה האי קרא מייירי בבעלי מומין וכדפרש"י שם, ומוכח דגם בעל מום אסור מחיים למכרו מן התורה. וכ"כ מהריק"ו בכורות ו-ז.

טו. והנה אי ניזיל בתר טעמא, למש"נ מהחינוך דטעם האיסור כדי שלא יבטל המצוה א"כ בבע"מ אין מצוה ואין טעם לאסור, וכן לטעמא דממון גבוה צ"ב, דבעל מום שנאכל לבעלים אינו ממו"ג, וצ"ע מ"ט לאסור מכירת בעל מום. אמנם הביאור בזה, דגם לאחר מום עדיין שם קודש עליו, ורק השחיטה היא המתרת לבעלים באכילה, וכן הוא גם בכל פסולי המוקדשין לאחר שנפדו דעדיין שם קודש עליהן ורק השחיטה מפקעת האיסור קודש, שהוא איסור מלבד הדין מעילה, וכדביאר כ"ז בחי' מרן רי"ז עמוד נה, ובשם אחיו הגר"מ.

טז. אכן הרמב"ם פ"ו ה"ה והל' ו' כתב דאיסור לא ימכר הוא רק בתמים ולא בבעל מום, ויל"פ בטעמיה דס"ל כהחינוך דטעם האיסור הוא שלא יבטל המצוה ובבע"מ ליכא מצוה.

ולענין קושיית המנ"ח, עיין בהגר"י שם שהוכיח מדברי הרמב"ם שהשמיט באמת להך דינא דר' שמואל בר יצחק, התיירא דלאחר שחיטה, ומשום דס"ל דאף מחיים אין איסור אלא מדרבנן ודלא כהך סוגיא. והמהריק"ו דחק ברמב"ם דאף בבע"מ ס"ל איסור מכירה דאורייתא, עיי"ש.

חי ושחוט, סוגיא דבכורות לב.

יז. בסוגיא דבכורות לב. דרשו דחי אסור מן התורה ושחוט מדרבנן, וגם בזה נחלקו מה הדין בתם שחוט וכמשי"ת.

דבמשנתנו תנן דמעשר אין נמכר תמים חי. ונחלקו בירושלמי דר' ינאי אסר גם בשחוט, [ופשטות הסוגיא דירושלמי דהוא מדאורייתא ואף בבעל מום חי ושחוט], ור' יודן בסוף הסוגיא סובר דמקדשין במעש"ב שחוט, ונקט דמתניתין כפשטה דתמים חי דוקא אסור, ושחוט מותר ואפי' מדרבנן. אמנם סוגי' הבבלי כנ"ל דשחוט אסור מדרבנן.

יח. ולענין תם שחוט, הנה בתוס' זבחים ט. הקשו על המבואר שם בגמ' דלאחר שחיטה לוקה משום לא יגאל, מדאמרינן בבכורות דלאחר שחיטה אאמדי"ר. ומבואר דעתם דגם בתם לאחר שחיטה אאמדי"ר, אבל הגרי"ז מדייק ברש"י בכורות שפירש טעמא דלאחר שחיטה אין עובר משום דאיכלשא קדושתיה, ופירש לה הגרי"ז כהנ"ל דהזביחה פועלת היתר אכילה, וזה דוקא בבעל מום אבל בתם דאין הזביחה מתרת, נשאר הלאו גם בשחוט, ונקט כן גם בדעת הרמב"ם יעוי"ש באריכות.

וכ' הגרי"ז עוד, דהתוס' בבכורות נסתפקו במפרכסת אם עובר בלא יגאל, וכ"ז לשיטתם דהוא דינא בעלמא, אבל לרש"י ורמב"ם דההיתר הוא ע"י ההיתר של השחיטה שהיא מתרת הקדושה, ודאי דה"ה במפרכסת שכבר הותרה.

יט. **ויל"ע בטעם ההיתר לדעת התוס'** לאחר שחיטה, דאי משום ממון גבוה הרי עדיין הוא ממון גבוה, וכמפורש בסוגיא דבב"ק יב: ואולי אם הטעם דאיסור מכירה הוא משום ביטול המצוה, י"ל דלאחר שחיטה אין כבר את האיסור, [ודומה לדעת רש"י פסחים עה: דמע"ש שכבר בא לירושלים אין את עיקר האיסור דמע"ש אינו נמכר, ורק איסור מיוחד לירושלים].

בענין בכור חי ושחוט, בזמה"ב ובזמה"ז, סוגיא דתמורה ז: וב"ק יב:

כ. **יעו' בר"ש סוגיית הגמ'**, דמחיים בכור דחז"י להקרבה ל"ה ממון בעלים, ולהס"ד בסוגיא הוא דין בכל הקדשים, ולמסקנא רק במתנות כהונה.

עוד איתא בסוגיא שם, דמודה ריה"ג לאחר שחיטה דל"ה ממון"ב דמשולחן גבוה קזכו. **ונחלקו בזה רש"י ותוס'**, דלרש"י הוא גם בחלק בעלים דלאחר שחיטה, ולהתוס' רק חלק הכהונה הוי משולחן גבוה ולא חלק בעלים.

ובקדושין נב: [וכן בירושלמי כאן ובקדושין], מתבאר, דר' יהודה דמתני' שם נחלק אפילו לאחר שחיטה, דאפי"ה אפשר לקדש, וכן הביא הר"ש פלוגתת ריב"ל וריב"פ בזה, **ועי' בחי' מרן רי"ז** ביאור המחלוקת.

כא. ובעיקה"ד דבכור בזמה"ז חלוק דינו, **הקשה בחי' מרן רי"ז** עמוד דהרי בעיקר החפצא גם בזמה"ז קאי מעיקר דינו להקרבה לכשיבנה המקדש, ורק דאין יכולין להקריבו ובמה נשתנה דין החפצא שלו להיות ממון בעלים, ולכאוי' י"ל דאדרבה מעיקה"ד הוא ממון כהן, ורק הדין הקרבה שעומד עליו מפקיע הדין בעלים והזכ"י, ע"י שעומד להקרבה. אמנם זה ניחא להס"ד דהוא דין בכל הקדשים, אבל למסקנא דהוא דין מיוחד בבכור א"כ א"א לומר כן.

כב. **וכ' לבאר לפי דעת התוס'** דדינא דלאחר שחיטה משולחן גבוה הוא דוקא בחלק כהנים, א"כ י"ל דמעיקה"ד מחיים ודאי בכור וכל הקדשים ממון בעלים, אלא דלאחר שחיטה חלוק בכור מקק"ל, דבכור שהוא מתנו"כ, לאחר שחיטה אינו ממון"ב דמשולחן גבוה זכו, **והדין דלאחר שחיטה גורם הפקעה גם על הזכות של הכהן מחיים**, ומ"מ זה רק דין הפקעה, ולכן בזמה"ז דליכא הפקעה הוי ממון. **וכ"ז לדעת התוס' ועיי"ש** אריכות עצום לבאר בסוגיא דבב"ק ודירושלמי כאן, לדעת רש"י, ובסוה"ד דמחיים ל"ה ממונו בבכור.

כג. **המנ"ח מצוה ר"פ** הקשה למסקנת הסוגיא דבכור מחיים בזמן הבית לאו ממון בעלים, א"כ איך פסק הרמב"ם [והוא מתוספתא], תרומות פ"ט ה"ט, דישאל מאכיל בכור שנולד אצלו כרשיני תרומה, והלא מחיים אינו ממון כהן כלל, וכ' המנ"ח דעכצ"ל דהרמב"ם קאי בזמה"ז.

כד. **והאבי עזרי** (נז"מ ח-א סוף אות א') כ' לבאר, דלעולם גם מחיים מעיקה"ד קק"ל הו' ממון בעלים, ורק יש דין שכיון שעומדין להקדש להקרבה, אין לבעלים זכות למכרן, [וכן דייק לשון הרמב"ם בכורות א-יז עיי"ש], ועי"ד המאירי בסוגיא, [אמנם צלי"ע למ"ד דהוא רק בבכור א"כ ע"כ הוא דין בעצם הזכ"י דבכור מחיים, וכמשה"ק הגרי"ז, והאבי עזרי נקט דהרמב"ם פסק דהוא דין בכל הקדשים]. **וע' במכתבי תורה סי' רנ"ח.**

משנה ג – ד

דין הבלעה דקנקנים

פתח בכד וסיים בקנקן דהיינו הך ונ"מ למו"מ. **תוא"ש.**

א. מבואר לגבי קנקנים ג' חלוקות, דחביות סתומות ודרכן בכך, יצא קנקן לחולין, ובפתוחות לא יצא קנקן לחולין – אבל קנה מעשר דמי הקנקן, וסלי זיתים וענבים לא קנה מעשר כלל.

ב. והנה יסוד ההיתר לקנות הוא דין הבלעה וכדדרש בן בג בג, ומתבאר דיש כאן ב' דינים, יש אופן דילפינן רק שמותר לקנות – ומתקדש הקנקן בקדושת מעשר, ויש אופן שבטל הקנקן להיין ופוקע הקדושה עם אכילת היין, **וצ"ע היכן יש ב' דרשות בזה.**

ג. **והרש"ש כ'** דבאמת מעיקה"ד גם בפתוחות חשיב כהבלעה, אלא דקנסו ללוקח שיאכל כנגדן, והוכיחו דאינו כן, **מדלקמן פ"ג משנה י"ב**, [וכדפי' שם הר"ש מיי"ג], דהיכא שיש דין הבלעה להיתר הקנקן ע"י

אכילת מעשר, יש גם דין הפוך שכשמיניח מעשר בקנקן מתקדש הקנקן בקדושת מעשר, ומשום שהוא טפל להיין דהיינו שורש ההיתר דהבלעה.

ד. ומ"מ מבואר שם דדוקא בקנקנין סתומות אבל בפתוחות אין הקנקן נאסרת ע"י היין, ומוכח דמעיךר הדין אין הקנקן פתוחה טפילה להיין, ודלא כהרש"ש, ושוב הדרינן למש"נ דיש ב' דינין בזה, וגם באופן שאין הקנקן יוצא לחולין ע"י היין מ"מ מותר לו ליקח הקנקן בדמי מעשר.

ה. ונראה דהכל דין אחד, שע"י הבלעה מותר ליקח בכסף מעשר, כיון שהוא לצורך האוכל, וטפל הוא לו. והדין בזה, דכשקנקן בטל לגמרי להיין, אז גם יוצא עמו לחולין, אבל כשהוא רק מושאל לו לזמן, ואינו בטל לגמרי, [וכחביות פתוחות שהיין יוצא והחבית מיועדת ליין אחר], אז ודאי מותר ליקח בכסף מעשר לצורך היין, אבל אין יוצאות לחולין כיון שאין מבוטלת החבית לגמרי להיין.

ו. וכ"ז מבואר בירושלמי שהשווה החילוק דפתוחות וסתומות להחילוק בין אומן להדיוט, ויל"ב דזהו הדמיון, דאצל אומן לעולם אין החבית מתבטלת להיין.

והנה צ"ב דין הירושלמי בשלמא כשהלוקח אומן, א"כ הוא נותן דמי המעשר בעבור החבית בפני עצמה ולא נפקא לחולין, אבל הירושלמי אומר שאסור גם כשהמוכר אומן, וצ"ב, דכשהלוקח הדיוט הוא משלם ומוציא דמי מעשר בעבור היין בלבד, ומה איכפ"ל ממחשבת המוכר, וצ"ל דכיון שהחילול הוא ע"י המקח, והמוכר לוקח הכסף בעבור החבית, לכן אסור, דהמקח תלוי גם בדעת המוכר.

וילה"ע, דכל זה ניחא אם נבאר החילוק בין אומן להדיוט, דההדיוט נותן המעות רק בעבור היין והאומן נותן המעות גם בעבור החבית, [וכלישנא דרש"י עירובין, ופיה"מ כאן וית' בסמוך], אבל למשנ"י לעיל דהחילוק הוא אם החבית טפילה לגמרי להיין, או לא, לכאורה זה צריך לתלות רק בדעת הלוקח, וצ"ע.

ולהפירוש הנזכר [דבפיה"מ], הדמיון דהירושלמי לחביות, דאף בחביות כיון שיכל ליקח היין לבדו ולקח גם החבית אמרינן דדעתו על החבית, טפי מן החבית סתומה שאין הדרך לקנות בלי חבית ואז אין דעתו אחבית כלל, וזהו הדמיון לאומן והדיוט.

עיין בתוס' מנחות פב. ד"ה אינו בתורת שטרחו להוכיח דהעור יצא לחולין ותמהו האחרונים דהוא משנה ג' מפורשת, ועי"ש בצ"ק וחק נתן.

יש לעיין בחבית סתומה דע"י שתיית היין יוצא הקנקן לחולין, מה הדין ברוקנה לקנקן אחר?

ביסוד ההיתר דהבלעה (וע"י ביתרון האור כאן)

ז. משמעות לשון רש"י עירובין וכן בפיה"מ כאן, דיסוד ההיתר דהבלעה הוא שאין כוונת המשלם לשלם אלא בעבור היין ולא בעבור הקנקן, וכן נקט המרכה"מ בדעת הרמב"ם דהקנקן ניתן לו במתנה ואפילו קודם שתיית היין אין קדושה בהקנקן. ויצא לחולין היינו שלא נתקדש מעולם, ועד"ז ביאר לחילוק דאומן והדיוט דהאומן דעתו לקצוץ המחיר גם בעד הקנקן, וצ"ב לפי"ד מה צריך לילפותא דבן בג בג. וצ"ל, דסד"א שאסור להפסיד כסף מעשר ולשלם יותר בעבור היין כדי להבליע דמי הקנקן, ונתחדש לבן בג בג, דבאמת מותר להפקיע מחיר היין כיון שהוא לצורך הקנקן שטפל להיין, וצ"ע.

ח. אכן בלשון הר"ש וכ"ה בריטב"א עירובין, דהגזיה"כ הוא דאעפ"י שכולל דמי הקנקן מ"מ מותר ע"י הבלעה וכשנ"ל, והקנקן אסור עד שישתה את היין.

ויש להוכיח כדעתם ממתניתין דפ"ג מ"א צבי שלקחו בכסף מעשר ומת יקבר ע"י עורו [עם עורו], ומבואר להדיא דהעור גם נתקדש והוא אסור עד שיאכל את הבשר, וכן הוא במתני' דהמשאיל קנקנים [פ"ג מ"ב] דהקנקנים נתקדשו, אמנם יל"פ דמה שכתוב שהקנקנים נתקדשו היינו שצריך לשום דמי הקנקן כשבא לחלל המעשר, וצ"ע מדוע, ולהר"ש דנתקדשו ממש ניחא. עוד יל"ע דאם ההיתר בסתומות הוא משום שלא שילם עבור הקנקן, א"כ צע"ג מנלן היתר לקנות מן האומן אז חבית פתוחה – ולשלם בעד החבית, והרי הילפותא דבן בג בג הוא דוקא כשאין משלם עבורם?

וכי' בבה"ל [פ"ח ה"א] דיל"פ כוונת פיה"מ ורש"י שעיקר הקנקן היה על היין ולא על הקנקן ומשא"כ באומן, ולעולם מודו להר"ש דהקנקנים גם נתקדשו, אכן י"ל דנחלקו בטעם ההיתר דלהר"ש הוא מגזיה"כ ולפיה"מ תלוי בזה שלא נתכוין ליתן דמים בעבור החבית ועי"ש נפק"מ בזה.

ט. צל"ע בעיקר הא דקנקנים נתקדשו, דלכאורה הענין תמיד כשקונה בכסף מעשר, שעכשיו הפירות שקנה מתקדשים בקדושת מעשר כדי שיקיים בהם מצוות המעשר, ולכאורה אין זה מדין חילול, אלא הוא דין נוסף של קניית פירות בכסף מעשר שמתקדשים, וא"כ צל"ע מ"ט נתקדשו הקנקנים שאין בהם מצוות אכילה?

ואולי מכאן מקור למש"כ הראב"ד פ"ד ה"ב, [לפי מה שביארו מרכה"מ מאכ"א י-יז], שמעשר שני תופס דמיו כשביעית, ומה"ט נתפסו הקנקנים בקדושה, וצ"ע.

ומאידך, מהא דמבואר בסופ"ג דקנקנים מתקדשים בהפרשה, [ולמדו בירושלמי דין זה ממשנתנו - כל שבגבולין יוצא לחולין במקדש נתפס], משמע דעצם היות הקנקן טפל זהו הגורם, ולא ע"י הדמים, אבל מהא דחביות פתוחות חייל קדושה [ואין יוצא לחולין], מבואר דהוא לא משום דטפל [שא"כ היה יוצא לחולין] רק ע"י התשלומין ששילם עליו, וא"כ יקשה מנלן בכלל הדין שקנקן טפל לין, ובסתומות דוקא, לענין משאיל קנקנים [שהוא דין רק בסתומות], אולי כל הדין דבן בג בג הוא רק דין שתופס דמיו? וצ"ע, ואפ"ל (הרי"מ), דאעפ"י שיש ענין דטפילות קנקן להיין, מ"מ אי"ז דממילא נתפס הקנקן בקדושה, ורק אם יש איזה מעשה להתפסה זו אז נתפס הקנקן הטפל, והנה בכל חילול ודאי יש מעשה שיתפס, כיון שמשלם עליו, אבל בקורא שם אז יש חילוק, שבסתומות מתייחס קריאת השם לחבית סתומה וגם להקנקן, וכמו שמצינו שיוצא לחולין ע"י השתיה כן גם נתפס, משא"כ בפתוחה מתייחס הקריאת שם רק להיין, וצ"ע ולפ"ז הפריש קנקן סתום, וחילל הקנקן, לא יתפס שוב הקנקן ע"י היין. וע' בה"ל ח-ו.

עוד בדיני קנקנים והבלעה

י. הרמב"ם כתב פ"ח ה"ב דראוי למוכר לפתוח הקנקן כדי שלא יוציאוהו לחולין, ותמה הראב"ד מה הענין בזה, ועוד דבפתיחתו מפסיד שצריך לאכול כנגד הקנקן,

ובביאור ד' הרמב"ם כ' רדב"ז דאדרבה, ראוי שיפתח כדי שירויח המעשר ע"י שיאכלו אח"כ דמי החבית בתורת מעשר, **והמרכה"מ** פירש דעתו דמירי בתגר היודע שדעתו על החבית וצריך לפתוח שלא יטעה הלוקח, וע' מהריק"ו וכס"מ ותו"ט ותו"ח להלן פ"ג מ"ג.

יא. **מבואר דבסלי זיתים וענבים לא יצא הכלי לחולין**, והיינו דכנגדו לא קנה מעשר, והקשה בבה"ל פ"ה ה"ג, דכשלא חל המכירה המעות מעשר ביד המוכר ויכול המוכר לטעון שאינו רוצה למכור חצי מקח, וכי דמה"ט אולי כתב הר"ש דהלוקח צריך לאכול כנגד הסלין בירושלים, דזהו חיובו דהלוקח מטעם הנ"ל.

יב. **בעירובין כז**. נחלקו אמוראים במים ומלח שעירב בהם שמן אם ניקחין בכסף מעשר בהבלעה, ומאן דאסר ס"ל דזה גרע מתמד ומקנקנים, **ואולי נחלקו ביסוד דין הבלעה** ובאופן א' יל"פ דעור וקנקנים הם מוכרחים להבשר ויין, וכן תמד הוא מאכל אחד המים שתוססין ע"י החרצנים, משא"כ במי מלח ושמן שעירובן לא מוכרח וצ"ע, וע' בר"מ פ"ז ה"ו **שהדגיש דמבליע דמי המים בדמי השמן**, מה שלא כתב לגבי כדי יין וכדו', ומשמע שהוא דין וחיודש נוסף.

ועיי"ש בריטב"א דשו"ט לגבי גיזות של שחוטה אם ניקחין עם הבשר בהבלעה, ומסיק דהכל גוף אחד. **ועיין להלן אות ט"ז**.

ועוד יש להעיר דכל הנך דמתניתין קנקנים ועור וקליפין, יש להם ערך עצמי לאחר אכילת הבשר והיין והפרי, אבל לא איצטריך בן בג בג לרבות לנו את העצמות או הגלעינים שזה ודאי מותר, דזה לא כלול בעיקר התשלום ואעפ"י שהכל גוף אחד, ורק מה שישאר אח"כ בפני עצמו זה היינו אוסרים אי לאו דגלי קרא.

בהא דצבי מת עורו אסור ובחי נותר עם אכילת הבשר, **ביאר ביתרוה"א** (משנה ו') דהוא כמו פסוהמ"ק שכתבו התוס' זבחים ע"א: דכשראוי לאדם מותר לכלבים וכשאין ראוי לאדם אסור לכלבים, הכ"נ כשראוי לאדם הותר העור להנאה משא"כ כשאין ראוי לאכילה.

בדין התמד

יג. **בחולין כה: וב"ב צו**. נחלקו בשיעורא דתמד באיזה שיעור נחשב לין, וכ' הרא"ש כאן דאף משנתנו ברמא תלתא ואתו ארבע וכסוגי הנ"ל.

והרמב"ם סתר משנתו דבהל' מעשר פ"ב ה"ז פסק דבעינן נתן ג' ומצא ד', להתחייב במעשר, **ואילו לגבי מעשר שני**, כ' בפ"ז דאף בפחות מהשיעור אם החמיץ קנה מעשר.

וע' באבנ"ז יו"ד סי' קי"ג מש"כ ליישב דהתמד הוא גידולי גידולין דקרקע.

יד. **והביא בבה"ל שם מירושלמי** במשנתנו דנחלקו בזה, ודעת ר"י דמשנתנו לכו"ע, שכן אפילו מי מלח ניקחין בכסף מעשר, ואע"ג דקיי"ל עירובין כז: דאין מי מלח ניקחין, אבל בנתן לתוכן שמן ניקחין, והכא לא גרע, וסגי בשם אוכל ואי"צ שיהיה דינו כיון גמור, **עכ"ד**.

ולפ"ז ניחא סוגיא דבן בג בג, דדריש לתמד שמותר מדין הבלעה, ואילו לסוגיא הנ"ל תמד דינו כיון, ואין צריך לכאוי' לחידוש הבלעה, [וכן מוכח, דדין הבלעה הוא רק במע"ש וכדאי' בתוספתא בכורים פ"א משא"כ דין תמד הוא לכל מילי].

טו. ועיקר הקושיה כבר הקשה **באבני נזר יו"ד סי' קי"ג**, על דעת הרשב"ץ שהובא בב"י או"ח סי' תס"ב, שסבר דמותר ללוש ביין צימוקים ונתהפכו טבע המים למי פירות, וכ"כ המהרי"ט [ח"ב או"ח סי' ב'], בשם אביו המבי"ט, דיין צימוקים ל"ה כיון מזוג, **והקשה האבני"ז** דלשיטתם מה הוצרך בן בג בג לדין הבלעה, והרי כולו יין, **ומבואר מדבריו** דבלא חידוש האחרונים הנ"ל לא קשיא ליה, **ויין מזוג שפיר איצטריך לדין הבלעה**, דהוא תערובת יין ומים ודמי לציר דשמן ומים ולבשר ועור.

טז. **אכן בתוס' חולין כ"ו**. [ד"ה בשהחמיץ] כתבו דתמד כיון ואינו פוסל המקווה וכו', ואין לומר דהא דניקחין הוא משום דהוה כקנקן אגב יין, לא דמי, דע"י הקנקן משומר היין, אבל מים שבתמד אין ניקחין אלא משום דחשיב כיון לפי שיש בה טעם יין כמו יין מזוג, עכ"ד, משמע מדבריהם דהכל נהפך ליין גם ביין מזוג. **והתוס' לכאוי' פליגי אדהריטב"א** דלעיל אות י"ב.

ולדעתם בן בג בג דרש ב' דינים, יש דין אגב דקנקנין, ויש עוד דין דיין מזוג שהכל נהפך ליין, ומ"מ איצטריך לדרשא כיון דהמים אינם פרי מפרי וגידולי קרקע, אכן כיון דאין כאן הסברא דשימור אגב קנקנים, הוכיחו מזה התוס' דדין תמד הוא כיון לכל דיני התורה, דע"כ מדאיתרבי למעשר נחשב הכל כיון.

וצ"ע לדעתם, האם מי מלח ושמן נהפך הכל לשמן, וכמש"כ ביין מזוג? ולכאורה אינו כן, וא"כ קשה מהסוגיא שהתירו בכה"ג וצ"ע.

ועי' בלחם משנה מאכ"א יא – ט, דנחלקו הראשונים ב"ב צז. עם הרמב"ם, בדין יין מזוג אם כשר לנסכים, ולכ"י י"ל דנחלקו אם הכל נהפך ליין מזוג, ועיי"ש באו"ש.

יז. עי' **בתוי"ט ותורע"א כאן שנחלקו אם מים ומלח הוו גידולי קרקע**.

יח. **תוספתא בכורים פ"א ה"י**: חומר במע"ש שמע"ש קנה את הקנקן וכו' משא"כ בתרומה. והכוונה למתני דפ"ג מ"א הנ"ל אות ג', ויל"ע מ"ש תרומה ממעשר. והנה להר"ש דנתחדש קדושה על הקנקן בדינא דבן בג בג, ניחא דזהו חידוש דוקא במעשר שני, שיש בו דין קניית פירות בכסף מעשר, ונתחדש שיכול לקנות עם קנקנים, וממילא ידענו דלעולם מתקדש הקנקן.

יט. וא"כ כפשוטו לשון הפיה"מ דהקנקן אינו קדוש, ורק יש איזה דין לחשב את דמיו כשפודה המעשר (וכשנ"ל אות ח'), א"כ קשה דפשיטא דזה לא שייך בתרומה כלל, דאין פודין אותה,

ומהתוספ' משמע נמי לפ"ז, דהקנקן עצמו מתקדש ממש בקדושת מעשר. ולכן הוא חידוש דבתרומה אינו כן.

משנה ד'

מצוות מעשר לקדשו שלמים

א. **כתב הרא"ש במשנה ג' דעיקר מצוות מעשר הוא לקנות שלמים** כדילפינן מהר עיבל, וכ"כ הר"ש במשנה ד'. והיינו בבהמה, אבל יין ושכר וה"ה כל פירות ודאי הוא גם עיקר המצוה, וכן בחיה, [וכמבואר בר"ש דמשו"ה יצא עורה לחולין], **וצ"ע אי שרי מעיקר המצוה** לקנות בהמה בעלת מום או שחוטה, כמו חיה, או דבהמה לעולם עיקר המצוה ליקח רק שלמים וצ"ע. [ובגזירה דרבנן שאסור ליקח, כדלקמן, סתימת הרמב"ם פ"ז הי"ב שבעלת מום אסור ליקח כתמימה ורק חיה ועוף מותר, וכ"כ בבה"ל שם. וכ"ה בהגר"א בירושלמי].

ב. **בר"ש משנה ג' הקשה מנלן עור חיה וקליפי פירות**, וצ"ע מדוע ס"ד דהר"ש שיהיה שונה מקנקן יין ושכר, שהוא גם לתאווה ומותר, ואולי י"ל דסבר הר"ש דעיקר המצוה הוא שלמים דוקא, ויין ושכר הם בבחינת שתיה צורך אכילה, **אבל אוכל תאווה דחיה ופירות אינו עיקר המצוה**, ולכן הק' הר"ש מנא לן דגם עורן וקליפיהן הותרו, [וכדחזינן במשנה ד' דעור בהמת תאווה לא הותר כיון דאינו עיקר המצוה], אכן לדניא לכאורה גם הם עיקר המצוה, **וכמש"כ הר"ש משנה ד' דמשו"ה העור מותר, וצ"ע**.

ג. **וצ"ע מהו הגדר בזה דעיקר המצוה לשלמים**, והרי מדאורייתא מותר גם לקנות לתאווה, [ובירושלמי יש דעת ר' יוסי שסובר שאסור מדאורייתא לאכול לתאווה, אלא דהמסקנא כר' יוחנן דשרי מדאורייתא]. ולהלן נראה נפק"מ בזה, דמשום שזהו עיקר המצוה לכן מותר להקריב שלמים ואין שריפת האימורין נחשבת להפסד מעשר, ואולי יש מצוה אם קונה בהמה שיקדישנה שלמים אבל אם לא הקדישה לא עבר איסור, וצ"ע. **עוצל"ע דהרמב"ם השמיט ענין זה דעיקר מצוותו**.

ד. **הר"ש מביא סוגיית הירושלמי דמדרבנן** גזרו לא לקנות בהמה לבשר תאווה, וס"ד דהירושלמי משום שמא יגדל עדרים, ומסיק דאין זה הטעם אלא לגבי שביעית, אבל במעשר הגזירה היא שלא יבריך המעשר מע"ג המזבח, וכ"כ הרמב"ם פ"ז הי"ב, [ובירו' מבואר דגזרו גם חי' ועוף אטו בהמה, והרמב"ם התיר חי' ועוף, וכי' הרדב"ז דטעמיה כסתם משנתינו שמותר ליקח חיה, ועי' בשנו"א שהקשה על הירושלמי ממתניתין].

ה. **ובסוכה מ:** מבואר דגם לגבי מעשר הגזירה היא משום עדרים ופירשו בזה מח' ר"מ ורבנן לגבי זכרים, וכן פרש"י שם, ולכאוי זה דלא כהירושלמי, וצ"ע.

ו. ובפשוטות סוגי' דסוכה, וקדושין נו. קאי על משנה ו' בפרקין, **ושם לכאוי כל האיסור הוא לקנות בהמה חוץ לירושלים**, וכדפרש"י קדושין נה: וכ"כ הרמב"ם פ"ז הט"ז, והתוס' סוכה וקדושין כ' דהוא ענין אחד עם הברייתא הנ"ל דשמא יגדל עדרים, וא"כ גם דין זה הוא חוץ לירושלים דוקא, ולפ"ז אולי גם משנתינו דבשר בהמה לתאווה הוא דוקא חוץ לירושלים **וצע"ג בכ"ז**, [ועי' בשנו"א לא הבנתי סוף כוונתו, ובבהגר"א בירושלמי כ' דמתני' גם חוץ לירושלים וגם בירושלים]. שו"ר שהרש"ס באמת העתיק כל סוגיית הירושלמי דשמא יגדל עדרים, על משנה ו', [ודלא ככל הראשונים].

ז. **וברמב"ם נראה דיש ב' הלכות**, חוץ לירושלים אסור לקנות בהמה חיה ובדיעבד במזיד קנה, אבל יש עוד הלכה לא לקנות לבשר תאווה – וזהו שכי' בהלכה י"ב, ושם גם בדיעבד לא קנה. [ומשמע דבסתמא ל"ה כקנה לתאווה, וזהו שסתם בהלכה ט"ז דהקונה בהמה חוץ לירושלים בדיעבד קנה, ולא כ' דדוקא בקנה לשלמים]. ולכ' מקורו דהרמב"ם לזה דלא קנה הוא ממשנתינו וכדביארוה במנחות פב. וכמשי"ת בסמוך וצ"ע דהנו"כ שם ציינו לסוגיא דסוכה.

ח. ולהר"ש היה נראה לכאוי דאין קשר בין הגזירה, לדין משנתינו, דמשנתינו הוא לענין העור שלא יוצא לחולין רק כשקיים עיקר המצוה דמעשר, וזה היה גם אם מותר ליקח בהמה לבשר תאווה, דסו"ס אי"ז עיקר מצוותו, ומה שהר"ש הביא מירושלמי ומשמע שבא לבאר המשנה, נראה כוונתו שזה עוד ביאור וצ"ע.

ביאור משנתינו לקח חיה לשלמים ובהמה לבשר תאווה

ט. **במנחות פב.** נחלקו ר' יוחנן ור' אלעזר אם מתפס מעות מע"ש לשלמים נתפס הקדושה דשלמים במעות. ואמרו שם דנפק"מ בזה לפירושה דמשנתינו, וביאר שם השמ"ק [השמטות אות ד'], דבאמת קשה מדוע לוקח חיה לצורך שלמים לא יצא העור לחולין, סוף סוף אם אוכל החיה הרי היא כחיה של תאווה, דהרי לא נתפס בה קדושת שלמים, ודין חי' לתאווה שהעור יוצא לחולין, זהו שהוקשה להש"ס שם.

י. ועי' תירצו לר' יוחנן דמירי שהתפס החיה לשלמים, והא דתנן לא יצא העור לחולין, **הכוונה שהוא בקדושת שלמים**, וצריך למכור הבשר והעור ולקנות בהם שלמים.

יא. ולפ"ז יל"ע **בביאור הדין השני דבהמה לבשר תאווה**, האם זהו דין אחר שהעור לא יוצא לחולין מקדושת מעשר – וכמ"ש הר"ש, או דגם בזה יל"פ על דרך שנתפרש לגבי חיה.

ובירושלמי כאן פירשו באמת גם לגבי בהמה כך, ואמר ר' יוסי שאילולי דברי ר"א היה מפרש דבהמה לבשר תאווה על כרחו נתפס השם לשלמים. ויל"פ בזה ב' אופנים, או דחל קדושת שלמים בעל כרחו, מדרבנן, [או אולי אפי' מדאורייתא לדעת ר' יוסי עצמו בירושלמי דסבר שאסור מדאורייתא לקנות בהמה לבשר תאווה, אך לפ"ז לא נוכל לפרש כן בדעת ר' יוחנן עצמו שסובר דמותר מדאורייתא לקנות בהמה לתאווה], **אכן בבהגר"א בירושלמי** משמע שהכוונה שאעפ"י שקנה ונתפס הקנין לתאווה, מ"מ הוא מחויב להקריבה שלמים, ולא יצא העור לחולין מתורת שלמים, אלא מחויב להקריב שלמים. **וני' דזהו באמת הביאור לר' יוחנן הנז' במנחות פ"ב.** [וכן משמע בשנו"א כאן].

יב. **ולר' אלעזר דפליג בזה** וכמשי"ת בסמוך, כ' בביאור הגר"א דסבר שאם קנה לשם בשר תאווה אי אפשר לקרות לו עכשיו שם שלמים, אלא פקע הכל ולא קנה מעשר, דמצוות מעשר הוא **שהלקיחה דוקא תהיה לשם שלמים, ולא שיקנה לתאווה ואח"כ יקדיש**, ומשו"ה לא קנה מעשר כלל. [ולפ"ז נראה דהקונה בהמה סתמא כקונה לבשר תאווה ודלא כשנ"ל אות ז']. ואולי הוא מגזירה דרבנן שלא יבריך וקצת תימה לומר דמדאוי לא קנה. וצ"ע.

יג. **ולדעת ר' אלעזר דא"א להתפס מע"ש בשלמים**, ביארו בגמ' במנחות דמשנתינו תתפרש שאינו בתורת לצאת העור לחולין מ"ט וכו' נעשה כלוקח שור לחרישה, ע"כ הסוגיא. ויל"פ בב' אופנים. **אופן אחד כמ"ש בשנו"א כאן וכן לשון א' דרש"י שם**, דלא קנה מעשר, ולא נתפס על החי' ובהמה כלום, וכן בבהמה לתאווה וכמ"ש בירושלמי כאן בשם ר' אלעזר, ולכן אין יכול לאכול ולצאת העור לחולין.

יד. והדמיון ללוקח שור לחרישה, לפ"ז, דשור לחרישה לא קנה מעשר כלל, ומשום דלא לקח לצורך אכילה, הוי כלוקח בהמה טמאה ועבדים שלא קנה מעשר,

ויל"ע מדוע בלוקח שור לחרישה לא נימא דקנה ויהיה חייב לאכלו, ומשמע כמש"ל מהגר"א בדעת ר' אלעזר דהכל תלוי בשעת לקיחה, וצ"ע.

טו. אופן ב' לבאר הגמ', כ"מ ברש"י שם בענין אחר, ובשמ"ק שם, וכ"כ כוונת הר"ש כאן, דהחילול חל, ומ"מ אין העור יוצא לחולין, כיון שלא חילל כעיקר מצוותו. וחי' לשלמים נתקשה שם השמ"ק דסוף סוף עכשיו חל עליה מעשר ויאכלנה לתאווה וזהו עיקר מצוותו, וכ' דזהו דמבאר הש"ס דכלוקח שור לחרישה, עכ"ד, ונראה אולי לבאר, דכמו בשור לחרישה לא אומרים שיאכלנו, ואוליין בתר כוונת לקיחתו, [ולכן לא יאכלנו אלא ימכרנו וכמש"כ רש"י שם], כמו"כ לוקח חיה לשלמים אעפ"י שלא נתפס שלמים מ"מ אין כוונת לקיחתו לקיים בה דין מעשר, ויש גרעותא בהמקח של מעשר כאן.

טז. וצריך ביאור טובא מה שיציאת העור לחולין תליא באם לקח כמצוותו, דלכאורה יציאת העור לחולין הוא משום דטפל להבשר, ואם הבשר נאכל כמצוותו מה איכפת לן בצורת וכוונת הלקיחה, ואולי י"ל דיש ב' דינים בחילול המעות, יש דרך לקיחה למצוותו ואז נתפס בהמה או הפרי שקנה להיות כמעשר ולקיים המצוה, והעור יוצא לחולין כשקיים המצוה ואכל, אבל כשאין קונה לקיום המצוה, אז מה שנתפס בהמה הוא כעין חילול, או דין מעשר תופס דמיו, ולא דין של קיום מצוות מעשר דולקחת בכסף, ובכה"ג אין העור יוצא ע"י האכילה, אך צ"ע בעיקה"ד דהרי אין מועיל דרך חילול על בהמה רק דרך מקח, וא"כ צ"ע אם שייך לומר שיש ב' דינים. ויש שנקטו [משנ"ר מקד"ד], דהא דבלא קנה כמצוותו לא יצא העור לחולין, הוא קנס דרבנן.

יז. והנה לפירוש הב', נתבאר דלוקח שור לחרישה באמת נתפס השור בקדושת מעשר, אכן עורו אסור, וכתב רש"י מנחות דימכרנו העור והבשר ויקח בדמיהן מעשר, וצ"ע מדוע אין יכול לאכול הבשר בתורת מעשר.

וביותר הקשה במקדש דוד, דהרי קי"ל דהלוקח בכסף מעשר אינו נפדה, וא"כ איך יכול לפדות השור הזה שהוא לקוח בכסף מעשר, [ואי אפשר לומר דנתפס בתורת חילול, דאין מחללין על בהמה].

יח. **וכ' המקד"ד עפ"י רש"י ב"מ נה:** שעדיף לחלל פירות הלוקחין במעשר של דמאי על כסף ולהעלותו לירושלים, מאשר להעלות הפירות הלוקחין עצמן לירושלים, ועפ"י מה שכתבו שם בתוס' דכל זה הוא משום שבדעתו היה בשעה שחילל המטבע על הפירות - שלא לאכול הפירות האלו, וכל כה"ג שהיה בדעתו בשעת קניית הפירות שלא לאכלן בעצמן בקדושת מעשר - שפיר אפשר שוב לחללן, ולרש"י אף עדיף הוא לחללן מאשר להעלותן, ולכן כ' רש"י דהך שור הנלקח לחרישה, כיון שלא היה בדעתו לאכלו, עדיף לחללו על פירות אחרים. **ועיי"ש שהאריך** לדון אם גם בתוך ירושלים אפשר למכור השור הזה.

יט. **וכל הענין יתבאר עדשנ"ת** דהכל תלוי בכוונת הלקיחה, וכשקונה דבר שהוא פרי מפרי במעות מעשר, אמנם המקח נתפס לעולם, אבל יתכן ב' דינים, או שחל דין מעשר לאכילה כמצוותו, או שחל קדושה אבל בלי קיום מצוותו, **וצע"ג בכ"ז.**

כ. **בכורים פ"ב מ"י** הכוי שוה לבהמה שאינו נלקח בכסף מעשר, ופי' הר"ש דשמא בהמה הוא ואין לוקחין בהמה לבשר תאווה, ובירושלמי אמרו דאפילו בשעה שהיו לוקחין בהמה לבשר תאווה אינו נלקח בכסף מעשר לאכול בירושלים, עכ"ד הר"ש. **ובתנא"ש** שם הקשה מ"ט, הרי בין אם הוא חיה בין אם בהמה היה מותר ליקח לבשר תאווה. וכ' דילפינן ההיתר ליקח במעות מעשר. מבבקר ובצאן, ובעינן דבר הניכר מה הוא. **ובהג' הראמ"ה** ביאר דכיון שחלבו אסור מספק א"כ ספק דממעט באכילת מעשר.

בדין קידוש מעשר לשלמים, סוג' הירושלמי כאן ומנחות פב.

כא. נחלקו בירושלמי מ"ט מותר לעשות מעשר לשלמים, ואעפ"י שממעט באכילת האימורים, דעת ר' יוסי שכיון שאסור ליקח בכסף מעשר בשר תאווה, רק שלמים, ע"כ התירה התורה להקריב האימורין, ודעת ר' זעירא שכשלווקח שלמים במעות מעשר פוקע קדושת מעשר, וחילל קדושת שלמים, [וזהו המצוה של מעשר ליקח בו שלמים]. ובאור"ש [פ"ז ה"ג ד"ה אולם] ביאר שיסוד ההיתר הוא כיון שנתקדש יותר הוא דנטמעתה אכילתו.

כב. ואמרו בירושלמי דלכו"ע אם היתה לו בהמת מעשר [כגון בעלת מוס] וילדה בכור, אין הולד קדוש, [אפילו לר' יהודה דממון הדיוט], כיון דממעט באכילתו, ואין זו מצוותו ליקרב בכור, **אבל נפק"מ ביניהם** בבהמת שלמים שילדה, והוא רוצה להקדיש הולד לשלמים, דלר' זעירא אסור כיון שכבר נתקדש הולד בקדושת מעשר, **וקדושת מעשר אין פוקעת רק ע"י הלקיחה** משא"כ כשכבר היתה קדושה **וגם הולד ממותה**, אבל לר' יוסי דעיקר מצוותו לשלמים, בכה"ג יקדיש הולד לשלמים.

כג. **וכאן מבואר בירושלמי דאפשר להקדישו לאחר לקיחתו**, ועיין לעיל אות ז' ואות י"ב, ואולי דוקא בלקח לשם תאווה אז אי אפשר להקדיש משא"כ כאן שנוולד בקדושה, ולא ע"י לקיחה לשם תאווה, ועדשנ"ת לעיל אות ט"ז דהלקיחה קובעת.

כד. והביאו רא' לר' זעירא מדתנן מנחות פא: דאין מקדישין לחלות תודה מחיטין של מעשר, רק שיקנה לשם חלות תודה ממעות מעשר, והיינו טעמא, דבעינן שבלקחתה תפקע קדושת מעשר. [דממעט הקומץ מאכילה].

ובמנחות פא: נחלקו ר' ירמ' ור' זירא, שר' ירמ' התיר להביא מחיטין הלקוחות ממעות מעשר, ור' זירא אסר, ולשיטתם בירושלמי דר' זירא לטעמיה אסר אם כבר נתקדשו למעשר, ור' ירמ' פליג. ובגמ' שם מבואר טעם הפלוגתא דילפינן תודה משלמים, אי מה שלמים אין גופן מעשר או מה שלמים אין מין מעשר. ויל"ע אם הוא ככוונת הירושלמי או ביאור אחר. ובעיקר סברת ר"ז, הענין הוא שלמים כיון שנאכל בקדושה בירושלים, לכן מתקיים בזה רצון התורה במעשר, ובמהריק"ו דקדק ברמב"ם פ"ז הי"ח, דאם פודה אלו השלמים, מוסיף חומש של מעשר, ואין מוסיף חומש של שלמים, דהשלמים הוא המשך של הקדושת מעשר, והראב"ד שם חולק. ובאור שמח [פ"ז הי"ג ד"ה והנראה] כתב, דלמ"ד דהקדושה שלמים פקע המעשר, היה יכול אף לחלל על עופות שאין ראויין למעשר לחד מ"ד, דל"ב פרי מפרי וכו', רק אם חל על הפרי קדושת מעשר משא"כ כשלא חל, וזה לכאור' דלא כמשנית שקדושת שלמים הוא המשך מקדושת מעשר, וצ"ע.

כה. כ' בספר זהב התרומה להעיר, דאי אמרינן דכשלוך שלמים פקע מעשר, א"כ בהמה שנלקחה לשלמים שיוצא העור לחולין, היינו מיד בלקיחה, משא"כ בחיה לבשר תאווה העור לחולין היינו כשיאכלנה, ויהיה משי"נ במשנה ג' לצדדין, **ובעצם בבהמה לשלמים אין צריך להחידוש של בן בג, וצ"ע, וכ' דנראה מזה דכל מה שפקע מעשר הוא רק משום האימורין, שדינם להקטרה סותר לדין מעשר אבל מן העור דשפיר שייך להשאר עליו קדושת מעשר לא פקע המעשר, ורק דמותר מדינא דבן בג בג. וצ"ע ג' בזה ובכל יסוה"ד דפקע מעשר מהו עניינו. ואפשר לתרץ לפי מה שביאר הר"א קנטור נ"י, דלעולם אנו צריכים לב' דינים, דבן בג בג חידש הענין דהקנקן טפל ליין, אבל מ"מ אין זה מתיר לחלל מעות מעשר על הקנקן, וההיתר הוא משום דין הבלעה דייקא, כמבואר ברש"י עירובין, ולפ"ז י"ל, דאי לאו דינא דבן בג בג, היה אסור לקנות שלמים כיון שבכסף הוא קונה גם עור, ואין זה היתר מה שיפקע קדושת מעשר, כי האיסור הוא בעצם הקנין, שאסור לקנות בכסף מעשר מה שאינו נאכל, ורק ע"י דחידוש בן בג בג שטפל למותר לקנותו, לכן מותר לקנות שלמים, ודוק.**

מתפיס מעות מעשר לשלמים

כו. במנחות פב. אמרו דאין מתפיסין מעות מעשר לשלמים דלא אלימא קדושת שלמים לחול על קדושת מעשר. ובהמשך הסוגיא אמרו דלר' יהודה ודאי שייך להתפיס ורק לר"מ נחלקו. **וכ' באו"ש הל' חמץ ומצה פ"ו ה"ח, וכן במק"ד (י-ג) דמכאן מוכח דהטעם שאי אפשר להתפיס הוא משום שאינו ממונו. ואינו בעלים להקדיש.**

כז. אכן הרמב"ם פ"ז הי"ט נקט כלישנא דריש שמעתין שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא, ע"כ, ונקט דחד טעמא הוא.

עוד איתא ברמב"ם פ"ג הכ"ה שאם הקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית נתפס הקדושה, **ומוכח דאין הטעם משום שאינו בעלים על זה.** גם נראה, דלדעת הגר"ח בדעת הרמב"ם שממון גבוה הוא רק לענין מה שמדיני המעשר לנהוג בו קדושה, א"כ ע"כ אין הטעם אלא משום קדושתו, ולא משום שהוא ממון גבוה, ודוק.

כח. והגר"ז בהל' תמורה [ריש דף נ"ט] מבאר דעת הרמב"ם בזה, דגם במעשר שני ככל הקדשים, יש דין אין קדושה חלה על קדושה, ומלתא דלא יקדיש איש אותו האמור גבי בכור וילפינן מיניה למע"ש, אכן להקדישו לקדושת בדה"ב שייך מדין הקדש עילוי וכמו שביאר שם בארוכה.

כט. וצ"ב לפ"ז מדוע תלוי בר"י ור"מ, וי"מ דלר"מ קדושת מע"ש אלימא והיינו טעמא דאינו ממונו, וצ"ע. ונראה אולי לפרש דהדין אין קדושה חלה על קדושה לדעת הרמב"ם יסודו הוא שאין משנין מקדושה לקדושה, ואילוילי הילפותא מבכור היה אפשר לשנות, והמיעוט דאין משנין הוא מיעוט בבעלותו דהמקדיש, שאין לו כח לשנות מקדושה לקדושה, ולכן במעשר שני לר"מ דדינו כממו"ג אין למקדיש כח לשנות הקדושה, משא"כ לר"י אין מע"ש דומה בזה לקדשים.

והנה החילוק דקדושת בדק הבית חייל כ' הגר"ז דאינו סתירה לקדושת שלמים, משא"כ עולה ושלמים דסתרי, ולפ"ז יל"ע אטו מעשר שני ושלמים הם קדושות הסותרות? **ויהיה מוכח מזה דנקט הרמב"ם כדעת ר' זירא דפקע מעשר כשמקדיש שלמים, וצ"ע.**

ל. והנה להמת' דמעות מעשר א"א לקדשן שלמים, מכל מקום לקנות בהם שלמים שפיר דמי, והביאור [עי' בזה בגר"ז כתבי מנחות דף ב.] דכיון דכך מצוותו לקדשו שלמים, אין כאן סתירה ואין בעיה של אין קדושה חלה על קדושה, וכ"ש לדעת ר"ז דבהלקיחה לשלמים פקע מעשר, משא"כ להקדיש המעות לשלמים

לא מהני, דאין קדושה חלה על קדושה. ולהאחרונים שביארו דהוא מטעם שאינו בעלים להקדיש נמי י"ל דלשלמים שמצוותו בכך יש לו בעלות להקדיש.

משנה ה'

דברים שאין נלקחין בכסף מעשר

א. מים ומלח דאין נלקחין כ' הר"מ דאינם גדלים מן הארץ. ובתוי"ט משנה ג' דייק מהסוגיא בעירובין דגריותן משום דל"ה פרי מפרי, אבל גידו"ק הו, והרע"א הקשה, דבשבת ע"ג: מבואר דמלח לא הוי גידולי קרקע ולכן אין בו משום מעמר. ואמנם לגבי בע"ח אין לדמות מעשר לשבת, דלענין שבת אינם כגידו"ק משא"כ למעשר כיון שמתפרנסין מן הקרקע הו כגידו"ק, אבל לענין מלח דאינו מתפרנס מן הקרקע אין סברא לחלק בזה, עכ"ד.

ב. ובמקדש דוד הקשה מה צריך למעט מלח משום דאינו פרי מפרי וגידו"ק, תיפו"ל דאינו אוכל, וכדאמרו בב"ב כ. דהמלח אינו מקבל טומאת אוכלין, ופרש"י משום דאין נאכל בפני עצמו ובנדה נא: מבואר דטו"א הוא חד דינא עם נלקח בכסף מעשר, וצ"ע. [והרמב"ם עירובין פ"א ה"ח כ' דאינם חשובין כאוכל].

ג. בתוס' עירובין כז. כתבו דכמהין ופטריות הו פמ"פ וגידו"ק אבל הריטב"א שם וכן רש"י ב"ק נד. כ' דאין פרי מפרי ואין נלקחין, והרמב"ם פ"ז ה"ד כתב דאין גידולי קרקע וע' מקו"צ באריכות.

ובעירובין כז: נחלקו תנאים בדגים אם נלקחין, והרמב"ם פסק דנלקחין.

ד. המחוברין לקרקע כ' הר"מ דמכלל ופרט ילפינן, והר"ש כ' דהן כקרקע, וצ"ב מה החסרון בקרקע, ואולי גם כוונתו לכלל ופרט, והקרי"ס כ' דקרקע א"א להעלותה לירושלים, ודבריו תמוהין, דמשנתנו גם בירושלים קיימא.

ה. שאין יכולין לעלות, הרמב"ם כ' דמכלל ופרט ממעטינן, והרא"ש כתב שאין נלקחין כי ירקבו בדרך, ומשמע שיש כאן חסרון שלא יבואו לאכילה, ואסור ליקח בכסף מע"ש מה שאינו לאכילה, וכמ"ש הר"ש פ"ה מ"ב, וא"כ צ"ב מדוע הרמב"ם הוצרך לדרשא.

ע"ע בריבמ"ץ דמשמע שפירש שהוא מדרבנן שמא יאכלם חוץ לירושלים. ועיין להלן אות י"ח ואילך, שיטות הראשונים בקנין פירות חוץ לירושלים.

פלוג' הרמב"ם וראב"ד אם נתחללו המעות בלקיחת מים ומלח

ו. במשנתנו לא קנה מעשר, וכ' הרמב"ם פ"ז ה"ד דהמעות יצאו לחולין, והראב"ד חולק דכיון דתנן שאם הלך המוכר יאכל כנגדו, כמו כן אם המעות כאן יחזרו דמים למקומן, עכ"ד, ומבואר שנקט דהמשך משנתנו קאי גם על הרישא במים ומלח, והרמב"ם נקט דתרי בבי ניהו. (וע' כס"מ שפי' בירושלמי כראב"ד דהסיפא קאי גם על מים ומלח, וגיר' הגר"א בירושלמי בענין אחר).

ועדיין קשה מאי שנא ממשנה ז' בלוקח עבדים דתנן כהראב"ד, אמנם כתבו המפרשים לדייק שינוי הלשון, דבמשנה ה' תנן לא קנה מעשר, ובמשנה ז' תנן יחזרו דמים למקומן, וכחילוקו של הרמב"ם, ומ"מ צ"ע ג' מאי שנא מים ומלח מבהמה טמאה ועבדים.

ז. גם צ"ע איך יתכן שנתחללו המעות כשלא קנה המעשר. וכתב לבאר בזה הגר"ח [דף מה]. דהוא דין מסויים במקח שמפקיע קדושת המע"ש לגמרי אף אם אין דבר אחר נכנס כנגדו ואף בלא מעשה חילול, וכל היכא דמחללין מע"ש דרך מקח הוא על דרך זה דהמקח גופיה הוי מעשה חילול, משא"כ לדעת הראב"ד, דהמקח והחילול הם שני דברים נפרדים, והמקח הוא רק גורם שיהא כאן חילול ע"י המקח שעומד כנגד המעות, [ועיי"ש מה שביאר נפ"מ לפ"ז, דלהרמב"ם המקח עצמו יש עליו דין דונתן הכסף וקם לו, כיון שהוא עצמו מעשה החילול].

ח. והחזו"א בגליונות תמה איזה מקח הוא זה שלא נכנס כלום למעשר, ומבואר דדעת הגר"ח דאי"צ מקח מן המעשר, אלא המקח שבין אדם לחבירו ליקח אוכל במעות מעשר, עליו יש גזיה"כ דקעביד חילול. וצ"ע.

ובתוס' קידושין נו. מבואר שיכול להתנות שהמקח לא יוציא את המעות לחולין וצ"ע אם זה דלא כהגר"ח. וכן יל"ע במש"כ הר"ש פ"ד מ"ו בפירושא דמשנתנו פ"א מ"א, דמוכר המעשר שלא ע"מ שיתפסו הדמים אלא ישאר המעשר בקדושתו, ואולי אין זה נוגע לדברי הגר"ח כלל, דהגר"ח לא קאי אלא על מעות מעשר שלוקח בהן פירות, ולא על פירות מעשר שמוכרן ועי"ז מחללן. אכן משמעות דבריו דבכל חילול דיבר, אך י"ל דכשאסור למכור בזה אין המקח עושה חילול, והיינו טעמא דעבדים ובהמ"ט לא נתחלל כאן שאסור

לקנותם בכסף מעשר, משא"כ מים ומלח שהם אוכל, אי"ז איסור לקנותם ויתורף משה"ק בסמוך אות ט', וצ"ע, ע' באריכות פ"ד מ"ד אות כ"א.

ט. אך קשה להגר"ח מאי שנה בהמה טמאה ועבדים שחוזרין הדמים למקומם. שמא תאמר דהנך גריעי [וכמשי"ת בסמוך דיש בהן לאו וחמירי ממים ומלח], ולא חל בהם המקח כלל, אין זה נכון, דסוגיא דקדושין נו. מבואר לכאורה דהמקח חל, וקנסוהו למוכר, וצ"ע.

ובאמת צלע"ט איך חייל המקח, להרמב"ם דמע"ש ממו"ג, וגם מעות מעשר שני הם ממו"ג, ובשלמא כשקונה אוכל ומתקיים דין המעשר שפיר דמי, אבל בקנה בה"ט ועבדים איך חל הקנין על ממון גבוה? והנה סוגיא דקדושין הוא בדעת ר' יהודה, אכן מש"י שם לבאר משנתנו דאין לוקחין בהמ"ט לכא"ו הוא לכו"ע, וגם לר"מ, לכן צריך לדחוק דבאמת לא חל הקנין בהמ"ט כיון דהמעות ממו"ג, וכל מה שנת' שם בסוגיא אי קנסוהו למוכר או לא הוא האם חייבים להחזיר המעות או שהתירו לחללן ע"י המוכר וישאיר המעות אצלו, ודחוק, וצ"ע. ועכ"פ אנ"ה יובן החילוק בין מים ומלח לעבדים. ובס' תפארת ירושלים הוכיח מטעם אחר דהמשנה שיאכל כנגדן הוא דוקא לר' יהודה ולא לר"מ דממו"ג, עיי"ש, ולדבריו י"ל דאנ"ה ולר"מ לא חל המקח והסוגיא שם כר"י, וצ"ע.

י. והחזו"א פירש וכן התו"ז, דלא שנה מקח או חילול, אלא דס"ל להרמב"ם דמלח ומים כיון שהם אוכל, אעפ"י שאין ניקחין בכסף מעשר, מ"מ כל שהוא אוכל נתפס במעשר, ואחר שנתפסו פקעה קדושתן כיון שאין ראויין למצוות, ולדבריו יש ב' חידושים, שמים ומלח נתפס החילול, ושאר שנתפסין פוקע הקדושה, וצ"ע.

וזהב התרומה הקשה על החזו"א מאי גריעי מים ומלח מצבי שמת דלא פקעה קדושתו. וכן ילה"ק מאי שנה קנקנים שנתפס מעשר ולא פוקע, ואפי' באומן שהקנקן קדוש בפ"ע גם כששתה היין. וצ"ע.

יא. ולעיקה"ד דלוקח מים ומלח הנה הלוקח דברים שאינם לאכילה, לדעת הרמב"ם סוף שורש ח' [ולאו קנ"ב] עובר בלאו, ובפ"ז הי"ז כי הרמב"ם, זה הכלל, כל שהוציא חוץ לאכילה ושת' וכו' יאכל כנגדו או יחזרו הדמים למקומן. והכס"מ [הי"ד] כי דכללא זה כייל הרמב"ם על כל הפרק גם על מה שכתב מהלכה ג' ואילך דאין נלקח בכסף מעשר אלא פרי מפרי וכו', אכן י"ל דדקדוק דברי הרמב"ם דבהלכה י"ז קאי רק על דבר שאינו אוכל, ושם יש כללא דיתירו דמים למקומן, אבל באוכלין שאין נלקחים מאיזה סיבה, לא על זה קאי הכלל, וכמו שחילק החזו"א, וצ"ע.

יב. וע"ע פ"ג ה"י, שנראה מדבריו ברור, דהלאו דלא נתתי ממנו למת אינו אלא על דבר שאינו אוכל, והנך דלאו פרי מפרי וכו' דאיתמעטו מלקיחה אינם בלאו, ולפ"ז משמע שפיר לחלק, דבהם מעיקה"ד נתפס המקח והקדושה, ורק הנך דלאו לאכילה, שעובר בלאו, שם לא קנה מעשר, דמשמעות לשונו שם דמחמת הלאו הוא הדין שיאכל כנגדו, עיי"ש.

עוד בביאור דעת הרמב"ם

יג. הנה בקידושין נו. מבואר דחילול על בהמה טמאה יאכל כנגדן, וכי רש"י כדי לפדות המעשר, שלא נתחללו המעות, וכן דעת התוס' שם שהמעות לא נתחללו, אכן, להדיא איתא בפירוש המשניות קדושין פ"ב מ"ח, דלר"י דמע"ש ממון הדיוט, אם קידש במזיד מקודשת, וכי פיה"מ שהטעם בזה שהרי חיללו לפי שמע"ש מתחלל וכו' ואם נתחלל הרי זו מקודשת בו בלי ספק, ור"מ אומר אין דרך חילול בכך, עכ"ד, ותמה שם בתוס' הרעק"א איך יתכן חילול בלי כסף צורה, וכי בחי' הרמ"ש קדושין שם, דהרמב"ם לשיטתו כאן בפ"ז הי"ד, וכמ"ש הכס"מ בשם ר' יונתן הכהן, דמעשר במזיד מתחלל, [ומה דבעבדים יחזרו דמים כי הכס"מ דהוא מקנסא, אבל מעיקה"ד נתחלל, אך נתקשה הכס"מ מאי נפק"מ בין מים ומלח לעבדים], עכ"ד. ואולי המכוון בזה, כמו דסבר רבי מאיר (קדושין נ:): דהקדש במזיד מתחלל, כן סבירא לן במעשר שני דע"י כוונה יכול לחללו, וצ"ע.

והנה בשוגג לא נתחלל, ויל"ע להגר"ח דהמקח עצמו עושה החילול מדוע בשוגג לא נתחלל, ויש ליישב, עי' מש"נ במשנה ו'.

יד. הרמב"ן בסה"מ סוף שורש ח' הקשה להרמב"ם, אם יש לאו בקונה בהמ"ט ועבדים מדוע אין לוקח, ויתרף על זה בספר החינוך מ' תר"י דכיון שיש תשלומין, שיאכל כנגדן, לכן אינו לוקח. והמנ"ח ומקדש דוד מבינים שהענין הוא מדין אין לוקח ומשלם, ומבאר המק"ד דע"י מקח בהמ"ט פקע קדושת המעשר, וכמ"ש הרמב"ם כאן, ורק דיש לו מדאורייתא חיוב תשלומין, לאכול כנגדן, היכא שלא היה לקדושת המעשר על מה לחול. [ואה"נ דגם במים ומלח יש חיוב תשלומים וגם בהמ"ט מעיקה"ד יצאו המעות]. אמנם באבי עזרי כוונת ספר החינוך בפשטות, דענין הלאו דנתתי למת אינו בעצם הלקיחה, רק בזה שע"י הלקיחה למת מתבטלת המצוה ליקח אוכל, ועל לאו זה אין לוקחין דאין בו מעשה, וזהו שכי' דניתן

לתשלומין היינו דעדיין המעשר בקדושתו ושייך לחללו, וכל האיסור הוא מה שעדיין לא חילל, אבל אי"ז חפצא דאיסורא עצם קניית הבהמ"ט, עכ"ד.

הבאנו כמה וכמה פנים מדברי האחרונים בבי"ד הרמב"ם, ואולי מר אמר חדא וכו' ולא פליגי, והדברים עדיין צריכין לפנים.

טו. **צלע"ע מה כוונת הרמב"ן שם** שהוכיח דלא כהרמב"ם ממשנתינו דבהמ"ט יאכל כנגדן, ומזה הוכיח שאין מלקות ואין לאו, ואולי כוונתו מהך סברא גופא שכו' האבי עזרי, דכיון שניתן לתשלומין אי"כ אין כאן לאו כלל, וצ"ע.

הלוקח פירות שוגג וכו', ואם אין מקדש וכו'

טז. מבואר דמקח טעות הוא ולא קנה, ועמשי"ג במשנה ו', **דהר"ש פירש שהטעות אצל הלוקח** שנתחללו הפירות אעפ"י שהיה בשוגג, **אבל הרשב"א** קדושין נג': סובר דבשוגג לא נתחלל, והמעות קדושים אצל המוכר והטעות אצלו.

וצ"ע **מש"כ המאירי** קדושין נד': דבשוגג וברח המוכר יעלו הפירות או הבהמה ויאכלו בירושלים ואין קונסין אותו להפריש מעות ולאכול כנגדן, וצ"ע **דהפירות לא נתפסו כלל**. והיישוב לזה דבכה"ג שברח המוכר, על כרחו מקבל עליו הלוקח את המקח [כדי שלא יתחללו המעות] ונשאר הפירות בקדושה. [וכ"ז ניחא לדעת הר"ש שהחילול בשוגג חל, ולא כדעת הרשב"א שאין חילול בשוגג חל].

יז. **ואם אין מקדש** – בירושלמי נחלקו אם אפשר לחלל מעות על הפרות כשאין מקדש, או דלא שייך כיון שאין הפירות ראויין לעלות ולאכול, והו"ל כפירות שאין ראויין לעלות לירושלים, וכעין מש"כ הר"ש במשנה ו' מתוספ' דאי אפשר לחלל על פירות טמאין. **ובחזו"א דמאי ג-י הקשה דלפמש"כ התוס' ב"מ נג':** דמע"ש לא חשיב דחוי כיון שאם יבנה ביהמ"ק הוא נאכל, לפ"ז גם יחול החילול בזמנה"ז על הפירות.

חילול על פירות חוץ לירושלים

יח. במשנה מבואר דבמזיד קנה, חוץ לירושלים, ומשמע דלכתחילה אסור, **וכ"כ הרמב"ם פ"ד ה"ו**. וברב"ז הביא מירושלמי בפירקין דדרשו בקירוב מקום אתה מחלל ולא בריחוק מקום ויל"ע אם הוא דין דאורייתא.

ובקדושין נה': איתא דאין קונין בהמה בריחוק מקום, ופרש"י שם ב' טעמים או משום דכתיב וצרת הכסף, או משום דשמא תכחיש, **וב' טעמים אלו שייך גם בפירות.**

יט. אכן דעת התוס' קדושין דבבהמה האיסור משום עדרים. ולפי"ז אין בזה טעם לאסור פירות, **ומכ"מ מבואר בב"מ מד': דאין מחללין טיבעא אפירי**, ועמדו בזה התוס' בסוכה מ': וכתבו די"ל דמה שאסור הוא באין מתכוין להעלות לירושלים, וכוונתו רק לחלל, [וכה"ג אסור משום דאינו כסף צורה ומה שחל בדיעבד הוא משום דסו"ס הוא פרי, אבל לכתחילה אסור], וכי שהוא פלוגתא בירושלמי, ובתוס' ב"מ מד': נקטו דגם ע"מ להעלות אסור, זולת בבבל שאין לו עצה רק להעלות בהמה. ולא ביארו הטעם בזה, דלכא"ו אי כהירושלמי דהוא דרשא לאיסור, יל"ע מנלן להתיר בבבל. ויתכן דהגדר בזה, דכל שאינו מוכרח לקנות בחוץ, אי"כ אין זה לצורך אכילה לגמרי, דיש לו עוד עניין במה שלוקח בחוץ, ולכן זה עדיין בכלל האיסור שנקטו התוס' שאסור לקנות שלא ע"מ להעלות. **ועיי"ש כעין זה בריטב"א.**

כ. **ואיתא שם בב"מ** דאסור לחלל כסף על זהב, **ופרש"י דוצרת הכסף בעינן, והריטב"א** מבאר הענין, דמדאורייתא אסור לחלל על פירות כיון שיש בהם טורח בהעלאתן, ומשו"ה אסרו מדרבנן לחלל כסף על זהב כיון שמיקרי הזהב פירי לגבי הכסף, משא"כ פירות על זהב ודאי מותר.

כא. **והרמב"ן מבאר**, דכספא על דהבא אסור, דוצרת הכסף אמר רחמנא, מידי דלא מיתזל ולא מפסיד ביה מעשר, ומבואר **דמעשה החילול** צריך להיות לעולם להפוך פרי לטיבעא, ואין זה דין בחלות המעשר שחייל רק על מטבע.

כב. והנה לרש"י והרמב"ן להדיא מבואר דיש דין וצרת בחילול מעות המעשר, ולהתוס' והריטב"א יסוד הענין הוא ממה שאמר תורה לקנות בכסף מעשר לצורך אכילה, ולא להוציא הכסף באופן אחר, ויתכן דגם לדידהו יסוה"ד הוא מוצרת הכסף, וכן משמע בתוס' קדושין.

כג. והנה להתוס' מבואר, דדינא דוצרת הכסף הוא רק אם קונה בהמה שלא לצורך אכילה. **והקשה הגר"ח** [בחיד' סוגיות ב"מ] מאי שנא מחילול מעשר עצמו שאינו מתחלל על בהמה ואפילו לצורך אכילה. **וכתב דבאמת ב' דינים הם**, וצרת הכסף, ונתת בכסף, ופירות מעשר צריכין דוקא כסף צורה, ודמי מעשר

מתחללין על פרי מפרי וכו' ואם אינו קונה לצורך אכילה – או שקונה דברים שאין ראויין לאכילה – כאן הדר דינא דצריך וצרת הכסף דוקא.

כד. ועל רש"י הקשו התוס' בקידושין איך מותר בבבל לקנות בהמה, והרי וצרת הכסף אמר רחמנא. וצ"ל ע"ד זה, דכשאין לו ברירה, אז המעשה שלו הוא הקיום של ונתת בכסף, ורק כשיכול להעלות הכסף – ומ"מ קונה מחוץ לירושלים, יש כאן מעשה של חילול ואז יש דין וצרת הכסף, - וכמש"כ הרמב"ן שצריך להועיל ולהקל על העלאת המעשר, **[ובעצם זהו מה שכתבו התוס' ב"מ, והתוס' קדושין קאו בסברת התוס' בסוכה שהאיסור דוקא שלא ע"מ לעלות]**.

וע"ע ברשב"א ב"ק צז: מש"כ ליישב הא דבהמה נלקחת, ב' תירוצים חדשים.

בדיעבד אם חילל על פירות

כה. והנה המחלל טיבעא על פירי לענין דיעבד, **כתב רש"י ב"מ מה:** דלא חייל כיון שאינו כסף צורה, והראב"ד בהשגות בסוכה כתב דמשנתינו מוכח דדיעבד חייל, וכל הדין דאין מחללין טיבעא אפירי הוא לכתחילה, וצ"ע ממשנתינו על רש"י, ונראה מוכרח, דפירות שראויין לאכילה, גמ לרש"י אינו איסור דאורייתא ועכ"פ בדיעבד חייל כיון שלוקח לצורך אכילה, ועיקר המעשה הוא מקח ולא חילול, **והנה בבהמה פרש"י קדושין ב' פירושים** אם איסורה משום וצרת או משום שמא תכחיש, ויל"פ [דר"א] דאעפ"י שבפירות פרש"י דאסור מדאורייתא, אולי בהמה עדיף כיון שאין טירחא בהעלאתה וכסברת הריטב"א.

כו. **צל"ע למש"נ,** דיש ב' דינים. חילול בעי על כסף צורה, ויש דין של לקנות בכסף פירות ולקיים דין האכילה, א"כ מדוע בירושלים יכול גם לחלל מעות על פירות בלא מקח? וצ"ל **דהמטרה היא הקובע, והמטרה שלו היא לקיים דין אכילת המעשר.**

משנה ו'

א. מבואר במשנה דהלוקח בהמה מזיד חייל הקנין והחילול. **והקשו הראשונים דבברייתא סוכה מ: איתא דחכ"א על חיין אין מתחללין גזירה שמא יגדל מהן עדרים, וכן פסק הרמב"ם פ"ד ה"ו ומה החילוק ממשנתינו.**

ב. **תירצו התוס' קדושין נו.** וסוכה שם, דתמימים הראויין לשלמים חייל בדיעבד אבל בעלי מומים לא חייל שמא יגדל וכו', וכמש"כ הר"ש מתוספתא. **והרמב"ם** סתם ולא פירש כזה חילוק, ופירשו (מעשה רוקח וכפ"ת) בדעתו דהחילוק הוא דדרך חילול גזרו שלא יחול כלום, אבל דרך מקח חל, [כיון שעל המוכר אין סיבה לגזור, **ויסוד החילוק כבר אי' בירושלמי**].

והראב"ד בהשגות בסוכה מבאר דהא דאין מחולל הוא במתכוין להוציא מעות מעשר שני לחולין, וכו', יהודה בקדושין נו., ועיי"ש, ובבעה"מ שם.

ג. ובהא דאין מתחללין דיעבד גזירה שמא יגדל עדרים, **נחלקו מהרש"ל ומהרש"א** בקדושין נו. **דהמהרש"ל** כתב דכיון שמדאורייתא נתחלל, לכך צריך המוכר להעלות הבהמה לירושלים, והלוקח צריך להעלות הדמים.

והמהר"ם בסוכה מ: מבאר דחיילא קדושה אבהמה, וקנסו חכמים שיחזיר המוכר הדמים ויחזור ויפדה קדושת הבהמה על המעות, **וזה צ"ע** דהא קי"ל פירות שנלקחו בכסף מעשר אין חוזרין ומתחללין, [לקמן פ"ג מ"י], והנה נחלקו האחרונים אם זהו דין מדאורייתא, והחזו"א (דמאי ג-ו) נקט שהוא רק דין דרבנן ולפי"ז י"ל דהכא רבנן קנסו לחלל.

ד. **והמהרש"א** קדושין הוכיח מלשון התוס' בסוכה, ותו"י בקדושין, דרבנן עקרו הכל, **ומשום דיש כח ביד חכמים לבטל המכר ונמצא שלא חל מעולם קדושת מעשר,** וכוונת החילול הי' לעשותו ע"י מכר וממילא אם אין מכר לא היה כאן חילול, [ולהגר"ח א"ש טפי דעצם המקח הוא החילול].

ה. להך טעמא דשמא יגדל עדרים, י"ל דגם בירושלים אסור ליקח בעלת מום. **הגר"א.**

ורש"י בקידושין מפרש טעם אחר להא דאין לוקחין בהמה במעות מעשר, דהוא חוץ לירושלים ומשום דבעינן כסף צורה, [דקנין בהמה ופירות לאכילה הוא דוקא בירושלים, וחוץ לירושלים הוא חילול ובעי כסף צורה], ועוד שמא תכחיש, ובתוס' חלקו עליו דקונה חוץ לירושלים לצורך אכילה א"צ כסף צורה, ועצם דברי רש"י תמוהין דבסוכה מפורש דהוא משום עדרים, וי"מ דלרש"י הוא מחלוקת הברייתות [כפ"ת]

סוכה ועוד], ולטעמא דעדריס גם בדיעבד לא קנה, משא"כ ברייתא דקדושין דדיעבד קנה פליגא דהוא משום כחשא, וגם לטעמא דכסף צורה כבר נתי' [לעיל מ"ה] דכאן הוא רק לכתחילה.

ו. **בקדושין נו.** אמר ר"י בד"א במתכוין ולקח לשם שלמים אבל במתכוין להוציא מעות מע"ש לחולין בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומם. **רש"י מפרש** שנתכוין שיתחלל ויאכלנו באיסור בחוץ [וכ"נ כוונת **הראב"ד** בסוכה, ופירש טעמא דקנסוהו שמא יגדל עדריס ומיושב בזה קושיית התוס' על רש"י מדוע ביטלו החילול].

ז. **והתוס' מפרשים** שנתכוין שלא יצא הכסף לחולין, והבהמה לא תתקדש, וקנסו שמא לא ידע המוכר שהכסף מעשר, **ותמהו מכאן על הגר"ח** שכתב שעצם המקח קעביד חילול. ותיירץ הגר"מ נ"י דכל דברי הגר"ח לא נאמרו אלא במכוין לקנות פירות לצורך קיום אכילת המעשר, ופשוט דכשרוצה להשאיר המעשר על המעות אין גזיה"כ דמקח עושה חילול, **ומוכח מכאן עוד דאין מעשר תופס דמיו כשביעית**, [ורק בפרי ראשון י"מ בדעת הראב"ד פ"ד ה"ב דתופס דמיו כשביעית].

ח. **והנה בשוגג דיחזרו דמים משום מקח טעות**, פירש הרשב"א קדושין נג': דהמק"ט הוא אצל המוכר שיש לו כסף מעשר במקום כסף חולין, אבל הר"ש במשנה ה' פירש דהטעות אצל הלוקח שפירותיו נעשים מעשר, ויל"ע איך בשוגג היה חייל חילול בלי שום כוונה להוציא המעשר, וכאן מוכח לכאוי' כהגר"ח דעצם המקח קעביד חילול, וגם מוכח דסתם מקח עניינו להוציא המעות ולהמירם בפירות ולכן בסתמא הוי מקח שמחלל, ולא דמי למתנה בפירוש שישאר הקדושה במעשר, **וצ"ע בזה**, [ועי' בחזו"א פרה ב-ו].

אמנם הקשה הרמ"ז נ"י לעיקה"ד, מדוע הוי זה מקח טעות, הרי המוכר נתן פירות חולין, ורק משום טעותו דהלוקח נתפסו בקדושת מעשר אצלו, ואין זה טעות בעצם המקח שיחייבנו לבטל המקח **וצ"ע בזה**, ואולי אה"נ ומה שכתבו בראשונים מקח טעות אין הכוונה מהלכות מו"מ אלא מהלכות חילול, דכה"ג ודאי כל החילול טעות הוא אצל הלוקח, וחילול בטעות ודאי אינו חילול, וממילא המעות בקדושתן, ומתבטל המקח מצד המוכר, **וצ"ע**.

ט. **תקבר ע"י עורה**, מכאן הוכיח ביתרוה"א, דכל שלא נאכל הבשר, אין העור או הקנקן יוצא לחולין, ודימה למש"כ התוס' זבחים עא': דכל שאין הבשר באכילה אין נותר לכלבים.

משנה ז'

י. **עיין בסוגיא קידושין** דכשהמוכר כאן יחזרו דמים, ומשנתנו כשברח המוכר ואין כאן נפק"מ בשוגג או במזיד, דלעולם לא חייל החילול ורק בברח המוכר יאכל כנגדן, **וצ"ע בפיה"מ** ורע"ב כאן שכי' דבמזיד דוקא, **תורע"א**.

ונחלקו שם בתוס', **הריב"א** סובר דהמעות נשארו קדושים ביד המוכר, ואין יכול הלוקח לחללן שאין ברשותו, **והר"ר מאיר** מפרש דיכול הלוקח לחלל משום דזכות הוא למוכר וכו' והוי כמו שליח וכו', משא"כ בצנועים דאינהו לא מצו לחלל אף שלוחיהו לא מצי, ולפ"ז כשמחלל הלוקח יוצאין המעות שביד המוכר לחולין.

יא. **והריטב"א בקדושין** מתיר קושיית התוס', דהלוקח בהמה טמאה אינו כגזלן כיון שבטעות בא מקח לידו, ואילו ידע המוכר שהמקח חוזר היה מחזיר הדמים וציית דינא, אלא דלא ידע, [וברח לאו דווקא], והלכך המעות כפקדון שביד חבירו ויכול הלוקח להקדישו – ולחלל המעות, עכ"ד. **ובקצוה"ח שני"ד – ד** הוכיח דגזלן בשוגג הוי אינו ברשותו, ודלא כהריטב"א עיי"ש, ועי' בזה באמרי משה סי' ל"ד.

איסור לקיחת עבדים וקרקעות

יב. אין לוקחין עבדים וקרקעות וכו', **עיין בר"ש לקמן פ"ה מ"ב** דיש לדקדק לכאורה דדברים אחרים שרי וכגון מלבושין, אבל אי אפשר לומר כן, דבסיפא תנן זה הכלל כל שהוא חוץ לאכילה ושתי' וכו', ובעירובין דרשינן פרי מפרי וגידו"ק ומשמע מידי דחזי לאכילה.

יג. **אכן בתוס' בכמה מקומות** חילקו בזה, בב"מ נג'. ויבמות עג. ועבו"ז סב', ועיק"ד שהקשו דוקיא דמשנתנו דמשמע שבגדים מותר, וכן משמע בפ"ה מ"ב, ומאידך מבואר בפ"א מ"א דמע"ש אסור בסחורה.

יד. **ותירצו בג' אופנים, א' שהוא תלוי במחלוקת ר"מ ור"י דממו"ג**, אם מותר לקנות סחורה במעות מע"ש, [דלר"י זה ממונו ומותר לו לסחור לצרכו משא"כ לר"מ], ועוד תירצו דגם לר"י מ"מ בהמה טמאה אסור מאיזה יתור [כ"פ הרש"ש ב"מ שם וכ"ה להדיא בתוס' הר"י מפאריש עבו"ז] ובתני' ג' לא ניח"ל לחלק מדאורייתא בין בהמ"ט למלבושין [כ"כ בתוס' הר"י מפאריש] ולכן כתבו דמדאורייתא הכל שרי ומדברנן

אסרו הכל, וכ"ד מבוארים היטב בתוס' הר"י מפאריש"ש שם. וכ' הרש"ש ב"מ, **דודאי לא נתכוונו התוס'** **שיתחללו מעות מעשר על מלבושים**, וכל השו"ט דהתוס' הוא על איסור סחורה. ובמהר"ם שם לא משמע כן ותמה עליו הרש"ש.

טו. **אכן, התוס' בעב"ז סב**: כתבו החילוק דמדאורייתא מותר ומדברנן אסור, כדי שיקנו בו שלמים, והקשו על זה, דמכלל ופרט ילפינן דצריך פרי מפרי דוקא, וכתבו לכן נראה לפרש דכל הנך שאסור לסחור היינו וכו', עיי"ש בלשונם, וצ"ב כוונתם, והרש"ש, ואו"ש פ"ז ממע"ש, ועוד אחרונים, מבארים דהחילוק התוס' הוא שאם רוצה להוציא המעות לחולין אז צריך דוקא אוכל ופרי מפרי, משא"כ כשרוצה להשאיר המעות בקדושתן יכול לקנות בגדים. **ונראה דדבריהם בב"מ וביבמות** הם אחרי החילוק הזה, וצ"ע בכוונתם, ועיין היטב בתוס' הר"י פאריש שם.

טז. וסוף דבר נמצא **דלהתוס' משנתינו איירא** לענין סחורה כשמשאיר המעות בקדושה, **אבל להר"ש** משנתינו היא לענין חילול, וכמו שהוכיח מהסיפא. **ולתוס' צ"ב** מאי מסיים במשנה זה הכלל וכו', **ולהר"ש ק"ק** מאי קמ"ל ברישא.

יז. **ואולי יל"פ** דודאי גם להר"ש החידוש ברישא הוא דאין לוקחין להשאיר המעות בקדושתן, והוא למד מהסיפא דע"כ אסור לסחור בכל מה שאינו לאכילה, דכמו שאין מתחלל רק על אוכל, כמו"כ ודאי אסור להוציא מעות מעשר על מה שאינו לאכילה, ואולי י"ל דגם להתוס' זהו מה דמסיימת המשנה בזה הכלל, דיסוד האיסור דעבדים הוא זלזול במעשר, משא"כ מלבושין דהנאת הגוף, כמש"כ התוס' ביבמות, והכל משום דמעשר ניתן לצורך אכילה דוקא,

יח. **עיין בריבמ"ץ מירושלמי שדן אם נקנה המקח בבהמ"ט**, וכן כתב בהמשך לגבי קניין דחייל ונתקדשו, וילה"ע דלכאורייתא למ"ד מע"ש ממו"ג איך יועיל לקנות שלא לצורך אכילה, וצ"ל דמתניתין כר' יהודה [ובלא"ה העמידו התוס' בסוכה מ: את משנתינו כר"י מטעם אחר], אכן מבואר בירושלמי דלמאי דמוקמינן מתניתין דוקא בברח, לפ"ז באמת לא חל המקח, **ולפ"ז, לשמעתין דקדושין לא חל המקח**.

יט. **מתני' קיני זבין וזבות יאכל כנגדן**, יל"ע בזה, דבשוגג ודאי הוא מקח טעות שהמעות קדושות ביד מוכר, וא"כ לא קדשי הקינין, אכן במזיד יל"ע אם קדשו הקינין, **ודקדקו בירושלמי** מדיאכל כנגדן – שהקינין קדשו ונקרבין. וביארו, דודאי לא חילא קדושת חטאת על מעשר, אלא דכשהוא אוכל כנגדן ופקע מעשר, יחזור ויקדש הקינין ויקריבם. **והא דלא בטל המקח לגמרי כמו בעבדים**, ביארו בירושלמי דהוא משום דבשעת הקינין עדיין לא הקדישן, ושפיר נתחלל המעשר על העופות, ולכן אין כאן דין יחזור דמים למקומם.

כ. ובפיה"מ גם כ' להדיא דמשנתינו במזיד דוקא, וכשלא ברח, וקאי על קינין, והרע"א הבין שהר"מ קאי על עבדים ותמה עליו. **ובמשנ"ר** חיפש טעמים מדוע חל המקח, אכן בפשיטות א"ש כש"נ מירושלמי.

והנה לפי זה יש חידוש במשנה, שיאכל כנגדן הוא אעפ"י שהחילול חל על העופות, ומשום קנסא, ול"ד ליאכל כנגדן דעבדים, וצ"ע.

ובדרך אמונה נקט דודאי גם בקינין בטל הכל, ומשנתינו כשברח המוכר, אכן בערוה"ש דייק ברמב"ם פ"ז הי"ז כדרך הראשונה שכתבנו.

הבאת חטאת ממעות מעשר

כא. אין מביאין וכו', **פי' הר"מ דטעמא משום שנאכלין רק לכהנים**, ויל"פ דממעט אוכלין, וצ"ב דהוא פלוגתא דרבנן ור"ש לקמן פ"ג מ"ב, ועוד, דגם לרבנן דהתם דאסור ליקח תרומה משום דממעט באכילתה, מ"מ דיעבד קנה, משא"כ בחטאת, **ובבה"ל פ"ז הי"ז** פי' כוונתו משום דאין נאכל להבעלים רק חייב ליתנו לכהן, וגם זה צ"ע מתרומה, ועיי"ש עוד מה שכתב להעיר בזה, ועוילה"ע דבשלמים יכול להקדיש עבור חבירו וכדהוכיח במקד"ד מרש"י פסחים ז: , **ואולי יל"פ כוונתו** עפ"י הריב"א בתוס' שבת כד: , דקדשים שזוכה בהן משלחן גבוה, חשיב שחיטתן לצורך גבוה, ואעפ"י שנאכלין, וכמו"כ אין לקנות בכסף מעשר קרבנות לגבוה, דזה לא חשיב לאכילה, אעפ"י שאח"כ זוכה משולחן גבוה. בנוסח אחר י"ל דאכילתן אכילת כפרה ולא אכילת מעשר שניתן לאכילת בעלים דווקא.

כב. **ובירושלמי לעיל בפירקין** מבואר דגם שלמים ה"י אסור משום שריפת האימורין, אי לאו דמצוות מעשר ליקרב שלמים, וא"כ משום הא אין לעשותו חטאת, ויל"פ דהא גופא כוונת הרמב"ם לפרש מה בין שלמים לחטאת, מדוע אין מצוות מעשר לעשותו חטאת משום שנאכל לכהן. [ולפ"ז יוכל לעשותו למעשר בהמה, ורק גבי בכור שנאכל לכהנים נתי' בירושלמי דאי אפשר לחול אמעשר שני, וצ"ע בזבחים דף נ. דאיתרבו דוקא שלמים ותודה].

כג. **במנחות פא**: במשנה מבואר דאין מביאין לנדרו ממע"ש, ובהמשך **במשנה פב**. מנין לאומר הרי עלי תודה שלא יביא אלא מן החולין וכו', ושם בסוגיא דרשו מנלן גבי חטאת דאין באה אלא מן החולין, ומבואר כמ"ש הר"ש דיש במע"ש דין שלא יביא ממנו דבר שבחובה. **וזהו עוד תימה גדול מה הוצרך**

הרמב"ם לטעמיה, הא ודאי א"א להביא ממעשר חטאת. ואעפ"י דדין זה הוא רק מדיני וחיובי חטאת, מ"מ מהני גם לענין מעשר, דכיון שאין יוצא בזה יד"ח חטאת, א"כ ודאי דלא נתקדש הקרבן, ושוב לא חייל החילול, **וזהו כוונת הר"ש**, וצ"ע ד' הר"מ. והנה לא מפורש בש"ס הא דמפריש לחובה מן החולין לא חל ההקדש, והיה אפ"ל דהר"מ ס"ל דאייז מעכב, והפדיון וההקדש חלין. ולכן הוצרך לטעמו. אכן ילע"ט בזה, דז"ו דבחטאת זו לא יצא יד"ח, וא"כ יל"ע אי חיילא בזה קדושת חטאת, ואולי קדו"ד כעין מפריש נקיבה לפסחו וצ"ע, ויל"פ דהחילול היה קודם ההקדש כנ"ל אות י"ט, וההקדש היה חל מצד דינא דדבר שבחובה, ולכן הוצרך הר"מ לטעמא דאי אפשר להביא חטאת ממעות מעשר ולכן יאכל כנגדן, וצ"ע.

כד. **התוס' מנחות ב.** הקשו מדוע צריך קרא למעט חטאת פנימית שאין באה אלא מן החולין, ולא מן המעשר, תיפ"ל דאין באה מן המעשר כיון שנשרפת והמעשר הוא דוקא לאכילה. **והקשו האחרונים** (טה"ק , שפ"א, גר"י) מאי קשיא להו, הרי זה ב' דינים נפרדים, דמצד מעשר אסור להקדיש, אבל אם עבר והקדיש יצא ידי חובת חטאתו, ולזה איצריך דינא דאין באה אלא מן החולין לומר דלא יצא.

כה. **ובאבהא"ז** מעה"ק פט"ז הי"ז כ' דהיה נפסל משום מהב"ע. **ובעיקר מה שנקטו האחרונים** דלא חייל דיעבד בחטאות ואשמות שקנה במעשר, **הריב"מ"ץ** במשנתנו משמע דדיעבד חייל ודלא כפשטות שנקטו האחרונים. אכן במסקנת הירושלמי מבואר דלא חל. ויל"ע מה הטעם בזה, ויל"ב לפמשי"כ בחי' ר' **אריה ליב** סי' כ"א דדין אין בא אלא מן החולין הוא ב' דינים, אחד לענין לצאת קיום נדרו וחובתו, **ועוד דין בעצם הקרבן חובה** שאינו בא אלא מן החולין, ומש"ה י"ל דלא חילא הקדושה.

כו. **ובישוב ד' התוס'** כ' במנחת אברהם מנחות בשם הגר"י דעפ"י המבואר לקמן פב. דלר"מ אין קדושה חלה על קדושת מע"ש זולת שלמים שמצוותן בכך, וממילא כיון דלא שייך להקדיש מעשר לחטאת שנשרפת ואין מצוותו בכך, ושוב הדר דינא דאין קדושה חלה על קדושה.

כז. **ובזבחים נ.** **איתא דרשא לרבות תודה שבאה מן המעשר**, ובתוס' שם דהם ב' כתובין הבאין כאחד, והקשה הגר"י דמשמע מכאן דרק תודה ושלמים איתרבו, ושאר קדשים אין להביאם מן המעשר, דאינו מצוות מעשר, וא"כ מה הוצרכו התוס' להקשות דחטאת נשרפת, בלא"ה כיון שאין זה מצוות המעשר א"כ אין הדמים קונים לו החטאת לר"מ וכנ"ל.

ולפ"ז גם קשה מה הוצרך הרמב"ם לטעמו, **וצ"ע בכ"ז**.

כח. משנתנו נקטה דוגמא דקינין, והקשו בזה דעופות תיפ"ל דלר' ישמעאל [בירושלמי ערובין] אין נקנין בכסף מעשר, ועוד הקשו התוס' חולין כא. דעולת העוף תיפ"ל שאין נאכל, עמשי"כ בכ"ז **באו"ש פ"ז ה"ג**.

כט. **עיי"ש באו"ש** שדן בקונה חטאת בדמי מעשר - ומתנה שהדמים ישארו בהקדושה, [וכמשי"כ התוס' ע"ז סב: דשרי לקנות בגדים], האם בכה"ג עדיין יש חסרון דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין.

פרק ב'

משנה א'

מצוות אכילה ואיסור הפסד במע"ש.

א. מע"ש ניתן לאכילה, ברמב"ן מ"ע א' מנה אכילת מע"ש למ"ע, והר"מ השמיט, וכללה במצוות מע"ש, והחז"א שביעית י"ד נקט דאסור להניחו להפסד משום בזיון קדשים וכמשי"כ הר"מ בפ"י מתרומות, אבל אין מצוה בקו"ע לאכול. וכ' המהריק"ו סוף הל' תרומות דמברך על אכילת מע"ש בירושלים, ויל"ע בקנה בו שלמים אם מברך ב' ברכות למ"ד לא פקע מעשר, ובלח"מ פ"ז מממרים דקדק לשון הרמב"ם [מע"ש ב-א] דהמצוה דוקא לבעליו ולא לאחר, ובבה"ל פ"ח הי"ב הוכיח דגם אחר מקיים, ועיקר המצוה היא ושמחת אתה וביתך והלוי אשר בשעריך.

ב. אסור להפסיד מע"ש, דמאי פ"א מ"ב, ופרש"י סוכה לה: משום דאיכרי קדש, וה"ה מעות מעשר, [ולרש"י נ"ר] דהוא דאורייתא, ובתפא"י במשנתנו נקט דהוא דרבנן. ומ"מ בשעת הביעור הרבה ראשונים התירו לאבדו, הר"מ פ"א ה"ח, והראשונים ביבמות ע"ג. ויש שאסרו.

שתיה בכלל אכילה

ג. בר"ש מירושלמי שתיה בכלל אכילה, שמע לה מן הכא שבועה שלא אוכל וכו', צ"ב דאין זה מקור להאי דינא, דהתם ילפי לה בבבלי ממע"ש דונתת בכסף וגו' ובשכר ויליף שכר שכן מנזיר, ויש שם עוד אופן דידענו זה מסברא, ומכ"מ צ"ב דבשבועה אין שום מקור להאי דינא וצ"ע. וכ' הגר"א, דאה"נ, ובעל השמועה אמר מדנפשיה דכך היא פירושה דמתני' משום שתי' כאכילה, והש"ס מחפש ראי' לדבריו שיש כזה דין, אבל לא מקור לדין מע"ש.

ד. וצ"ב בעיק"ד הירושלמי, מה הוצרכנו כאן לדין שתיה בכלל אכילה תיפו"ל דהתורה התירה להדיא לקנות יין, ושוב ודאי אם שותהו הרי זה כדרך אכילתו ואין זה שינוי מדרך אכילתו שיאסור, ומשמע, דכיון שכתוב בו אכילה, לא ניתן מע"ש אלא לקיים מצוותו, (ואולי עיק"ד לאכ"י משום שלמים) וגם גז"ש דשכר שכר לא יועיל רק אם עי"ז נפרש דשתיה בכלל אכילה הכתובה בפרשה, וצ"ב, ומשמע עוד, דאין היתר לקנות במע"ש רק לצורך קיום דינו לאכילה, ואם קונה לצורך אחר לא חל הפדיון, ולכן אם היה כתוב דוקא אכילה והוא לוקח יין לשתיה לא היה חל הפדיון, כן משמע לכאן, וצ"ע, ועד"ז ביאר הר"ר מאיר נ"י בהא דלוקח בהמה לחטאת לא חל הפדיון ואעפ"י שזה בשר לאכילה, משום שאי"ז מצוותו ליאכל בתורת כפרה וכמ"ש הר"מ.

ה. אכן לפ"ז כל הילפותא דשתיה כאכילה הוצרכנו דוקא לענין לוקח בכסף מעשר, אבל מע"ש עצמו פשיטא דמותר בשתיה וא"צ לילפותא דשתי' כאכילה, ואי"ז כ"כ משמעות הסוגיא בירו', וצ"ע.

ויש עוד אופן לבאר דלעולם אין צריך לעצם ההיתר דשתיה תהיה כאכילה, והנידון בסוגיא הוא מ"מ איזה דין יש לשתיה, דהנה סיכה ודאי הוא דין אחר, ונפ"מ שמותרת לאונן, ולזה הוצרכו לבאר דשתי' כאכילה לכל דיניה, וצ"ע, וכע"ז כ' באמונת יוסף.

לאכול דבר שדרכו לאכול

ו. ודין לאכול דבר שדרכו לאכול, הוא כמו שביעית ותרומה, וכמשי"כ הר"מ שביעית פ"ה ה"ג, וכ' הר"מ פ"ג הי"א שלא יסחוט שום פירות לעשותן משקין חוץ מזו"ע, וכמשי"כ בפיה"מ תרומות פ"א שאסור לעשות מאוכל משקה. ובמנחת שלמה ס' מ"ו מחלק בזה בין תרומה לשביעית, דפרי שדרכו בכך אי"ז הפסד ומותר לסחוט בשביעית אעפ"י שבטלה הקדושה דמי פירות זיעה בעלמא, משא"כ בתרומה שיש דין משמרת אסור להוריד הקדושה ע"י סחיטה, ולכאן"ה במע"ש.

ז. כ' בפיה"מ דאם נפסד טעמו, אין מחוייב לאכול, וכ"ה בר"ש שביעית פ"ח מ"ב מירושלמי, והנה שם בירושלמי יש חילוק, דהנך שנפסדו כתוב דאין מחייבין אותו לאכול, ולענין אם רוצה לשנות ולאכול תרדן חיין וכו' אין שומעין לו, ומשמע דבנפסד טעמו מותר לו לאכול אם ירצה, והנה הנך דאין שומעין לו כ' הר"ש בשביעית שהוא משום איסור הפסד, ויל"ע בנפסד טעמו מדוע מותר לפי מה שדקדקנו, אם משום דאי"ז כל כך הפסד כמו הנך, או דהחילוק שמה שאפשר לתקן ע"י בישול או ע"י אכילה בצורה אחרת אסור לאכול כך, משא"כ בנפסד טעמו דא"א לתקן, ולפ"ז יל"ע דבמעשר אפשר לפדותו ולאכול כדרכו, ויהיה אסור לאכלו כשנתעברה צורתו וכדו', וצ"ע.

ח. וצ"ע בזה, דאנ"ה דמותר לאכול בנפסד טעמו אם ירצה, הוא משום דזה אכילה כדרך אכילתו, ובאיסורין ודאי חייב גם בתבשיל שנתעברה צורתו, וכן באכילת מצה יוצא גם בנתעפשה קצת אם ראוי לאכילת אדם, וא"כ מנלן גבי מעשר שביעית ותרומה שאין מצווה לאוכלם.

ט. ברמב"ם פ"ג הי"א דשנפסל מאכילת אדם פקעה הקדושה, ובירושלמי כאן ר' יודן בעי שמן של מע"ש שנסרח, [האם עדיין קדוש] א"ר מנא מכיון שנסרח פקעה קדושתו, אבל בשביעית יש עדיין להסתפק, ע"כ הסוגיא, ויל"פ דשביעית כיון שראוי למאכ"ב עדיין קדוש. והגר"א מפרש לד' מנא שהוא בתמיה, ולא פקעה קדושתו, ולכא"ו צ"ל דהיינו בראוי למאכל, או דראוי לסיכה, ולפ"ז שביעית קילא ממעשר, דבשביעית יל"ה"ס דפקעה, וצ"ע מדוע. ואולי י"ל דלעולם בנפסל מאכילת אדם, ומ"מ במעשר לא פקעה קדושה כ"ז שאפשר לחללו ולקנות אוכל, וצ"ע.

י. ובעיק"ד הרמב"ם יל"ע מדוע פקעה הקדושה, האם משום שאין ראוי למצוותו, והוא דין מיוחד במע"ש [ובתרומה נסתפק החזו"א דמאי סי' ט"ו סק"א אם פקעה קדושה, ודעת המלחמות ב"מ ל"ח דפקעה קדושה], או דהוא משום שאין עליו שם אוכל, וכדעתו בפ"ב טו"א הי"ד, ודלא כהראב"ד שם, וצ"ע בזה. זה"ת.

ומשמע מהרמב"ם דהפסול מאכילה אעפ"י שראוי לסיכה פקעה קדושה, ומכאן גם מוכח דסיכה אינה ממש כאכילה, (ע"י להלן אות כ"ג)

עוד מבואר, דהנפסל מאכילה אין בו יותר קדושת דמים, דעיקר קדושתו הוא למצוותו, ורק אם אינו רוצה יכול לפדות. [וכ"כ בתו"ז שביעית ט-ט].

והנה בירו' בכורים ב-א אמרו, דמע"ש טמא פשיטא שאסור להדליקו כיון שראוי לפדותו, ויל"ע מ"ש נטמא מנפסד מאכילה. ועוד קשה מצבי שמת שיקברנו ולא פקעה קדושה, וכ' במנחת שלמה סו"ס ס"ד דכל היכא שמצד הטבע הוא ראוי לאכילה, ורק מצד הדין אסור, אין פוקעת הקדושה.

והקשה שם, בשוחק מטבע מדוע צריך להשליכו לים, תיפול דנפסד לגמרי מאכילה.

סיכה כשתיה

יא. בירושלמי דריש מעיקרא מקרא דלא תוכל לאכול וגו', ופריך על זה דא"ז מחזור, [א"ז דרשא גמורה], דהרי ודאי אין מלקות על סיכה חוץ לחומה, וכן ביוה"כ אין לוקין, אכן הוא מחזור בעשה דלא נתתי ממנו למת, הא לחי וכו', ומכאן למדנו דסיכה כשתיה, והכי"נ ליוה"כ, אבל לא באיסור לאו, ע"כ הסוגיא לפי הגר"א. והר"ש הקשה דביומא עו : יש דרשא אחרת לסיכה כשתיה.

יב. והנה דעת התוס' ביומא שם, דאין איסור סיכה ביוה"כ אלא מדרבנן ואסמכתא בעלמא, ולפ"ז י"ל קו' הר"ש דכאן בעינן קרא להתיר מדאורייתא, [אבל הירושלמי עצמו ס"ל דגם ביוה"כ הוא דא"ו ונלמד מכאן]. והרע"א הקשה דבבבלי [יבמות ע"ד] דרשין לה להאי קרא דלא ביערתי, לענין אחר [כדבסמוך], וא"כ צ"ע להתוס' איך הקילו במעשר לסוך, כיון דסיכה כשתיה אאמדי"ר. ובתפא"י תמה על תמיהתו, דסו"ס דרשו ביבמות דמע"ש טמא מותר לסוכו, וא"כ כ"ש בטהור, וזהו המקור להתיר.

יג. והנה ביבמות ע"ד דרשו דמע"ש טמא מותר לסוכו, והעיר במשנ"ר דמוכח שאין איסור לסוך בטומאה כשתיה, ודין סיכה כשתיה במעשר הוא רק להקל ולא להחמיר. [וגם הרע"א לא נתקשה בעצם הדין הזה], וצ"ב החילוק.

יד. ולכא"ו אפשר לחלק בזה, ע"ד שכתב הגר"ז במכתבים, וע"ע בבה"ל תרומות פ"י ה"ב, דמצד החפצא דתרומה ומעשר סיכה הוי קיום דינו כשתיה, ומדאורייתא, ויש עוד נידון אם באיסורי גברא דין סיכה כשתיה, לגבי יוה"כ (וחוץ לחומה וטומאה), וזה דרבנן. אכן, המקור להא דבחפצא הוי כשתיה, הוא לכא"ו מקרא דותבא כמים בקרבן, ולהתוס' דגם מקרא זה הוא אסמכתא, לדידהו קשה קושיית הרע"א איך התירו סיכה במע"ש, אבל לעיקה"ד יש לחלק כנ"ל. וכ"כ בתו"ז.

טו. והנה עדיין צ"ב להראשונים שסוברים דסיכה כשתיה דאורייתא [כן נקט מהריק"ו פ"א מתרומות בדעת הרמב"ם], קשה איך מותר לסוך במע"ש טמא ול"ה כשתיה בטומאה. והמנ"ח מצוה רע"ט כתב דאסור לכהן טהור לסוך בשמן תרומה טמא, ורק במע"ש יש היתר מיוחד.

טז. ונראה דאי דלא כהמנ"ח יל"ב הענין, וע"ד הגר"ז, דלעולם אין סיכה נחשב כמעשה אכילה ושתיה כלל, ורק מצד הקיום דין בחפצא הוי כשתיה, ולכן מותר לסוכו, ואסור לזר ולכהן טמא ובמעשר חוץ לחומה כיון שזה ביטול דין התרומה ומעשר ליאכל בטהרה ובפנים, אבל בטומאת המעשר והתרומה, אם סך בהם טמא, אין בזה ביטול דין החפצא, דאין דין בחפצא שיאכל בטהרה, וזהו רק דין פסלות לענין איסור אכילה. וצ"ע.

יז. והרמב"ן נדה לב. נקט דודאי גבי יוה"כ אמד"ר, ונסתפק אם שאני תרומה דהוי דאורייתא, והחילוק הוא כש"נ דגבי תרומה י"ל דבחפצא נתקיים דינו, משא"כ לענין יוה"כ דבעינן לחיובא מעשה שתיה, וכ"נ דעת הרמב"ם שבתרומות נקט דהוא דאורייתא בפ"י גבי חומש, ולגבי יוה"כ כ' במ"מ פ"א ה"ה משביתת עשור דהוא מדרבנן.

הדלקה בשמן מע"ש טהור

יח. שביעית פ"ח מ"ב שביעית ניתנה לאכילה שתי וסיכה וכו' וכן מע"ש וכן תרומה, קל מהן שביעית שניתנה שניתנה להדלקת הנר. ומבוי דתרומה ומע"ש אסורין, [ובתרומה טמאה התיר הכתוב כדאיתא שבת כה. ויבמות ע"ג:].

יט. אכן נחלקו בזה הראשונים, **דדעת רש"י יבמות ע"ג** דמע"ש טהור גם אסור וכמשנתינו, דלאכילה שתי וסיכה דוקא, ומאי דאמר קרא לא ביערתי ממנו בטמא הוא שלא נימא דטמא שאי אפשר לאכלו מותר בהדלקה [וכתרומה] קמ"ל.

אבל הר"ש בשביעית סובר דדוקא בטמא אסור, ובטהור מותר, **ותמה עליו הרע"א שם ממשנתינו** דלא הותר אלא לאכילה וכו', ואיצטריך למילף דסיכה כשתיה, ור"ש במשנה ב' אסר סיכה, ומוכח דלשאר הנאות שאינן בכלל אכילה אסור, וכן תנן סופ"ק זה הכלל כל שאינו לאכילה וכו'. [ועיי"ש בשנו"א שהוכיח מירושלמי דאסור הדלקה בטהור - וכ"מ בירו' בכורים ב-א דאסור להדליק בטמא כיון שיכול לפדות, ומוכח דבטהור אין דינו להדלקה].

בגדר איסור הדלקה בטמא

כ. והנה להר"ש ודאי **אי' הדלקה בטמא הוא איסור חדש**, שאין להשתמש במעשר טמא, וכעין בשר קודש טמא, ואינו משום דמע"ש ניתן לאכילה וכו', שהרי בטהור מותר להדליק.

אבל לרש"י לכאוי' אפ"ל דהוא חד איסור כמו במע"ש טהור [וכ"מ ברש"י יבמות ע"ג: דהוא חד דינא], ומשום שניתן לאכילה, ואולי משום דמע"ש גם אם הוא טמא עדיין ניתן לאכילה ע"י פדיון, וכ"כ באבי עזרי פ"ג ה"א.

אבל יתכן דגם לרש"י יש **חידוש בטמא**, שאעפ"י שעכשיו אין ראוי, [ולר' יהודה גם לקוח בכסף מע"ש שנטמא אין נפדה ומ"מ אסור להדליק, **ירושלמי בכורים פ"ב ה"א, עיי"ש**], ומ"מ אסור להדליק, משום דהוא איסור חדש בטומאה, וכמו להר"ש, וצ"ע.

כא. והנה בשבת כה. שו"ט מנין להתיר הנאה בשעת שריפת תרומה טמאה, ובתוס' הקשו מהיכא תיתי לאסור הנאה, ומסקנתם דהוי"א דאסור דנילף בגז"ש ממעשר עיי"ש. ולכאוי' זה מובן אם במעשר טמא הוא איסור חדש, אבל אם הוא משום דניתן לאכילה א"כ קשה דממ"נ, או דתרומה ידענו מעצמה משום שגם היא ניתנה לאכילה, או דלא שייך בה הדין הזה בטומאה משום דאין נפדית ואין ראויה לאכילה, וא"כ אין ללמוד ממעשר, ומוכח מתוס' דזהו איסור חדש.

כב. ויל"ע כל הנאת כילוי במע"ש טמא אם אסור, או רק הדלקה ולכאוי' לא שנא, והקר"א יבמות עג: נקט בפשטות דה"ה כל הנא"כ דמאי שנא, וכ"כ המנחת ברוך סי' ל"ד, ויל"ע במנ"ח סי' תר"ט ושאג"א סי' צ"ז שנתעלמו מזה, ועי' דר"א פ"ג סק"ב. והריב"א שבת כד: נקט דבתרומה כל הנאות אסורות זולת הדלקה שהתירה תורה, ואי ס"ל דמקור האיסור הוא ממע"ש כנ"ל אות כ"א מהתוס', א"כ מוכח לכאוי' דה"ה במעשר אסור כל הנאות כילוי.

אין מפטמין את השמן

כג. וכעיי"ז בתרומות פ"א מ"א, ולהר"מ בשמן נגרע ויין משתבח, וצ"ע מדוע אסור לפטם הרי מע"ש ניתן לסיכה כמו לשתיה, וכמו במבשל ושוב אין השמן ראוי לסיכה ומותר, הכ"נ מפטמו לסיכה, ומאי מעליותא דשתיה מסיכה וצ"ע. (ע"ל אות יי). ולהר"ש יש חידוש דהנבלע בשרשים הולך לאיבוד, [וגרע מקניבת ירק וכדוי' כיון שאינו אלא למפונקים, כצ"ל לכאוי'], וביין, איתא בתרומות דעושין ינומלין והוא תערובת קונדיטון, אבל כאן אי' דמפטמין היין, ולכאוי' הוא דוגמת פיטום דשמן, וצ"ע להר"ש מאי שנא יין משמן, וי"ל דאין הנאה השווה לכל נפש ולכן מותר. דהוי הבלוע כקניבת ירק, ולפ"ז ודאי מותר לקנות יין מפוטם גם להר"ש, ודלא כהרש"ש. והתוי"ט כתב דהטעם שביין מותר לפי שאין היין נבלע בשרשין, ורק הם נותנין טעם ביין.

כד. **יל"ע בדעת הר"ש**, האם השמן המפוטם משמש לאכילה או לסיכה, אם משמש לסיכה, ומ"מ לא אסר הר"ש רק משום הפסד השרשין, אולי י"ל דס"ל דכמו שמותר לסוך בו, כן מותר להפסידו מאכילה לסיכה, ודלא כהר"מ שסבר דאסור להפסידו מאכילה.

וא"נ דלהר"ש השמן משמש לאכילה, צ"ב מש"כ דאסור ליקחו בכסף מעשר כיון שהוא למעונגים, האם כל מאכל תענוג יהיה אסור ליקח בכסף מעשר? ונראה דכל תענוג שאינו שוה לכל, ויש שאין נהנין מזה, ככה"ג הוי איבוד מעות מעשר, והנה אין דין במעשר שיהנה בהנאה השוה לכל נפש, וכדחזי' דמותר לסוך בשמן מפוטם, רק מ"מ הוי איבוד מעות. **ויל"ע מ"ש משביעית דאסור הנאה שאין שוה לכל**, בב"ק קא, ואולי שאני שביעית דיש איסור סחורה, וצ"ע, או דסיכת שמן מפוטם אינו כמלוגמא, והוא יותר שוה לכל ממלוגמא, וצ"ע.

כה. **ומש"כ הרש"ש צ"ע מכ"מ** דאם מותר לפטמו ודאי שמותר ליקח ואין איסור הפסד דמי מעשר – על מה שמותר לעשות בהמעשר. **דר"א**. ויל"ע בזה, דבר"ש משמע דאלו לא היה השמן נבלע בשרשים הי' מותר, ומ"מ אסור ליקח משום הפסד דמים, וצ"ע.

בענין שבח מעשר

א. נפל לתוכו דבש ותבלין וכו' – חוץ לירושלים, ולענין פדיון, רע"ב.

ויל"ב בעיקהנ"ד דמשנתינו דהשבח למעשר מטעם מה הוא, ובפשטות היסוד הוא כדלקמן **פ"ד מ"א** דהמוליד פירות ממקום הזול למקום היוקר השבח למעשר וההוצאה מביתו, והיינו, דאם המעשר נתייקר – ודאי צריך לפדותו כשווי עכשיו, ומה שטרח והוציא בעבור היוקר אין זה נוגע לדין הפדיון, כי הפדיון הוא תשלום עבור שווי המעשר עכשיו.

ב. וכשהמעשר נתערב בחולין ועי"ז הושבח **יל"ד** אם **דין השבח לגבי מעשר, נידון כדיני ממון, או לא**, ובמנח"ב (סי' כ"ט – ד) נקט דהוא מדיני ממון, ולכאוי' ודאי אינו כן, לא מיבעי לר"י דמע"ש לאו ממון"ג וכל דינו איסור בעלמא, אלא גם לר"מ, לפמש"כ הגרי"ז דגם לר"מ אינו ממון"ג ממש [רק דאינו במכירה כמו ממון"ג], וא"כ אין כאן נידון דחלוקת השבח בין השותפין, אלא יש כאן מעשר המעורב בחולין, וצריך לדון **בדיני האיסור** אם השבח קדוש בקדושת מעשר או לא, ולזה חילקה המשנה דבאין התוספת ניכר ודאי הכל הוא אותו המעשר שהיה, ובתוספת ניכר אז השבח שייך גם לחולין לפי חשבון.

ג. **וזה מפורש בירושלמי בשמעתין**, שהקשו ממתניתין דביצה לו. דאשה שנתנה לחברתה תבלין מים ומלח לערב בעיסתה, העיסה כרגלי שתיקה, והקשו דאין השבח דתבלין ניכר (לר' יוחנן דבעי ניכר במידה), ותירצו דשאני עירוב שנידון לפי דיני ממון, משא"כ מעשר שני.

שבח עצים בפת

ד. התוי"ט מקשה מערלה פ"ג דיש שבח עצים בפת ומ"ש מע"ש דהפת של מעשר ואין נותנין לעצים לפי חשבון. ותי"ץ דשא"ה דאיסור הנאה וכ"כ משנ"ר, **והרש"ס** כ' יותר מזה, דשא"ה דאבוקה כנגדו משא"כ כאן.

ה. **וילע"ט בדבריהם**, דנראה דגם אם מעשר היה איסורי הנאה, מ"מ שיעור הפדיון לא היה נמדד לפי שבח עצים בפת, ואעפ"י דלדיני ממון י"ל דאזלינן בתר שבח עצים, ובעל העצים יש לו שותפות בהפת, [וכעין שאמרו בב"ק קא. לענין חזותא ודימו איה"נ לממון], מ"מ אי"ז נוגע לפדיון מעשר, דפדיון מעשר הוא על החפצא דמעשר שהיה מעיקרא, ואם הוא נתייקר פודין כשווי עכשיו, ובפת אפילו נימא שיש זכות שותפות לבעל העצים, אבל החפצא הוא אותו חפצא, כיון שלא נתווסף עליו ולא הותיר, ורק בהותיר אז יש כאן תערובת עם חפצא נוסף דחולין ואז השבח לפי חשבון. וצ"ע.

ו. **והחילוק הזה מפורש בירושלמי**, שהוכיחו להחילוק בין ערוב למעשר מהא דבערוב אם אחת נתנה העצים הפת כרגלי שתיקה, **וכדיני ממונות**, משא"כ במעשר **דעצים אין בהן ממש**, ואפי' לר"ל ל"ה ניכר, ומפורש לכאוי' כש"נ וצ"ע ד' התוי"ט. ועי' פ"ד מ"א אות ט"ו, ופ"ה מ"ד אות ד'

הר"ש כ' דאין שבח עצים ניכר בפת, וצ"ל דכוונתו כירושלמי דאין בהן ממש ואינו קיים כאן לפנינו, וכ"כ **הריב"מ** צ.

בגדר השבח ניכר

ז. בחילוק המשנה דכל שהשבח ניכר וכו', נח' ר"י ור"ל בירושלמי, לר' יוחנן בעינן הותיר מידה, [ולתרמב"ם ר' יוחנן בעי תרתי גם מידה וגם טעם], ולר"ל שטעם שבחו ניכר.

והנה לר"ל ודאי צ"ע טובא, דאם החולין נתנו טעם במעשר והוא נתייקר עיי' בדמים, סו"ס הוא הוא המעשר שהיה מעיקרא, ומאי שנא הולכי למקום היוקר או שיבחו ע"י טעם שנתן בו, וצ"ע. וא"ל דיש לבעל הטעם שותפות בתבשיל, דסו"ס החפצא דמעשר דמעיקרא הוא החפצא דאיסורא ועכשיו הוא שוה יותר, וצ"ע. וא"ל דדוקא כשיש תבלין בעין, אז ניחא טפי, וכן משמע בר"ש, בחד תירוצא, דניכר בחזותא וכו'. והנה מתניתין דביצה מיירא גם באין התבלין ניכר עיי"ש, ובירושלמי דימו למשנתנו, ומוכח דגם באין ניכר בעין. עוד צ"ע גם לר' יוחנן, בתפח הפת, דלהגר"א חשיב הוסיף במידה, ואעפ"י שאין כאן ממשות העצים, והחיתין דמעיקרא הם הם שהשביחו, וקשה כנ"ל.

ח. ושמעתי לבאר בזה מהרב נתיב בינה שליט"א, דלעולם החילול הוא על המעשר דמעיקרא דוקא, אמנם, קדושת מעשר אינו על החפצא עצמו כהקדש, אלא על האכילה שבו, דמעשר ניתן לאכילה, ולכן כשהוסיף בו תורת אכילה ממקום אחר ועיי' נתעלה בדמיו, אנו צריכין לשום השווי אכילה שבו, אם הוא המעשר שהיה מעיקרא, או שיש כאן גם שווי אכילה ממקום אחר, וכל שהשבח ניכר חשיב שיש כאן קיום לחפצא האחר של אכילה שנתן כאן הטעם, ואז העילוי דמים שיש כאן אינו של המעשר.

ט. ובמק"א ביארנו כעין זה, ביסוה"ד דטעם כעיקר שיש כאן עיי' הטעם קיום להחפצא דאיסורא שנתן את הטעם ולעולם החפצא הוא האסור ולא הטעם, ויל"ע לפ"ז בהדין דמשנתנו למאן דס"ל טע"כ לאו דאורייתא, וא"כ אין נחשב קיום להמאכל דחולין בהמעשר עיי' הטעם ושוב יהי כל השבח לשני, אא"כ נחלק דלכו"ע בחפצא יש ענין דטעם כעיקר, ורק פליגי אם נאסר זה באיסור אכילה, וצ"ע.

י. ולפ"ז ודאי דאין ענין משנתנו לממונות, ולא לערוב דדינו כממון, וניכר דמעשר יתכן דלגבי ממון ל"ח לשותפות, ומה דבממון מועיל להיות שותף, אינו מועיל למעשר וכמש"כ בירושלמי.

יא. ולענין שב"ע בפת, הקשו בירושלמי מדוע ל"ח ניכר, ויש בזה ב' גירסאות, לגיר' פנ"מ רש"ס ור"א פולדא הקושיא על ריש לקיש דסו"ס הטעם ניכר ותירצו דזה לא חשיב טעם ניכר, אבל לגירסת הגר"א הקושיא על ר' יוחנן, ועל ר"ל לא קשה דז"ו דאין בלחם טעם העצים, ולר"ל אין מועיל הותיר במידה להחשב ניכר, [וזה מובן לפמ"ש דבעינן דוקא טעם שהוא בהחפצא דאכילה], אכן לר' יוחנן הקשו דסו"ס נתרבה במידה ע"י העצים, ותירצו דמתניתין מיירא באופן שלא תפח הבצק. אבל אם תפח נחשב שהעצים כאן, וגם זה מובן למשנ"ל אות ל"ג, דאילו משום שבת ממון מאי נפק"מ אם תפח או שרק נאפה. ולכל הפירושים מבואר דאין זה תלוי בהנידון דשב"ע בפת דגבי איה"נ.

יב. ובדעת ר' יוחנן דבעינן הותיר במדה, הקשה במשנ"ר גבי דגים וקפוטות, דחשבינן להו הותיר במידה, וקשה דהדגים שנשתבחו הם בטעם בעלמא, ואם יפרידס יהיה בהם רק שבת טעם, ולהוי דינא כאינו ניכר [וכן להיפך לגבי הקפוטות], ואפ"ל דמציאות השבח והיוקר הוא דוקא באופן שנאכלים ביחד וכמאכל אחד. ולכא"ו מוכרח כן, דהא בכה"ג יכול לפדות הדגים וקפוטות, ואעפ"י דתבלין מעשר שנתן טעם בתבשיל א"י לפדות וכמש"כ הר"ש, וע"כ משום דהכל מאכל אחד. ועי' בזה בירושלמי ובהגר"א שהקשו ותירצו כעין מש"כ, וי"מ דלתירוץ הירושלמי מיירי באופן שאי אפשר להפריד הדגים וקפוטות, ועי' בכ"ז בבה"ל הי"ג.

והנה בגוונא דהר"ש דתבלין בתבשיל, אין מועיל מה שהתבלין כאן, דאינו בעין, משא"כ קפלוטות ודגים הם בעין, ולכן מועיל לפדותם כשהם ביחד.

הוציא הוצאות והשביח

יג. פת שאפה בעצים מבואר דהשבח לשני, ומשמע דאף אין מנכין דמי העצים, וכדינא דפ"ד מ"א דאין מנכין היציאה, וכן דקדק בה"ל בראב"ד, וצ"ע מש"כ בתוספתא סוף פ"א, דחיתין שטחנן והרקידן פודה כשער החיתין דמעיקרא, וכאן לא הותיר ולא ניכר בטעם ומ"מ מנכה היציאה, ועוד דאפילו אם היה מנכה היציאה מ"מ השבח ודאי למעשר, ואילו בתוספתא מבואר דאין פודה כלל את השבח גם צ"ע מאי שנא מלש ואפה פת דאין נוטל שכרו, וצ"ע ג, ובבה"ל פ"ג הי"ד כתב דאולי י"ל דחסר מידה כהותיר מידה, שעיי' ניכר השבח, וצ"ע.

יד. והנה בפ"ד מבואר בתוספתא דחלוק תרומה ממע"ש, דתרומה שהולך לעיר מנכה יציאותיו משא"כ במע"ש, וכי' הר"מ בפיה"מ דהטעם שבמעשר אין לו יציאות, כיון שהוא חייב להוליכו לעיר, ומשמע דאם לא היה מחוייב, היו לו יציאות, וצ"ע ג איך יפדנו בפחות משוויו, וכן צ"ע מאי שנא אופה פת מטוחן חיתין או מולך לעיר.

בפלוג' הרמב"ם וראב"ד בהותיר במידה

טו. הרמב"ם כ' דהותיר במידה ולא נשתבח השבח למעשר, וכי במשנ"ר דמשכח"ל כגון שעירב יין ביינ, וצ"ב דבכה"ג ודאי פודין לפי חשבון, וסגי לפדות את המעשר שבתוכו בלבד, וכי בבה"ל דצריך לפרש כוונת הרמב"ם כשנתן מין אחר לתועלת המעשר, ונתרבה אבל אין השבח ניכר כל כך, [וכמו שכי' הר"ש דבעינן ניכר טובא]. ולכאוי י"ל דה"ה בהוסיף יין על יין, והמדה מרובה נתעלתה בדמים, ונחלקו ר"מ וראב"ד אם בכה"ג השבח לשניהם או לשני, וע' בסי' יבין שמועה שכי' לבאר דהמחלוקת אם כשמערב פירותיו בפירות חבירו יש לו תביעה על גוף חלקו המעורב, או דתביעתו היא רק תביעת נהנה ומשתרשא שיש לבעל התערובת. וצ"ע.

טז. ועיין מש"כ הראב"ד הל' י"ד ובנו"כ מש"כ לבאר דבריו, ובמרכה"מ כ' ללמוד מדבריו שאין החשבון לפי הדמים של החולין ומעשר, רק לפי המידה, כגון ג' רבעים מידה מעשר ורבע חולין, חולקין דמי השבח ג"ר ורביע, ובבה"ל כ' דאין נראה כן מד' הרמב"ם ומלשון הר"ש וכתב דגם מסברא נראה דדמי לדין ממון שחולקין לפי דמים, עכ"ד. ונראה דלמש"נ דאינו כדן ממון יש לדון טובא מצד הסברא דאדרבה המידה תקבע החשבון, וצ"ע.

בענין טעם מע"ש הבלוע

עיין מנחת ברוך סי' ל"ג וסי' ל"ז.

יז. הר"ש מביא ברייתא תבשיל חולין שתיבלו במע"ש אל יוציא מע"ש לפדיון, ופירש דאי אפשר לפדותו דל"ש פדיון בדבר שאין בו ממש וצריך להוליכו כו' כיון שנתן טעם כדנתיא בחולין וכו', ולהר"ש קושיית הגמ' מהרישא דברייתא על ר"י ור"ל דתבלין אינו ניכר.

יח. ובהגר"א גרס בתוספתא לא יצא מידי פדיון, והיינו דחייב בפדיון ואפשר לפדותו, ולכאוי הוא חולק על הר"ש, וכי בקה"י דלכאוי הרמב"ם שהשמיט חידוש דין זה גם חולק על הר"ש.

יט. אכן כ' בקה"י זרעים יח-ג דנראה שהגר"א מפרש דזה היה קושיית הש"ס דאם הוא טעם בעלמא א"כ אינו קדוש כלל ופקע הקדושה, וקשה בין לר"י ובין ל"ל מדוע צריך לפדות, ותימצו דלר"י מדובר שהותיר במידה ולר"ל שניכר שבחו, ובכה"ג ודאי יש כאן חפצא דמע"ש לפדותו, אבל טעם בעלמא אין צריך פדיון, ותמה בקה"י מדוע פקע הקדושה ומאי שנא מטבל ומכל האיסורין שטעם אסור. וכי בדרי"א ג-יג דאולי י"ל לפי"ד התוס' מכות יט: דאיסור מעשר בחוץ הוא מקרא דוצרת הכסף, ולפי"ז יל"ד דהיכא דלא שייך פדיון אין איסור בחוץ וצ"ע.

והנה הר"ש כותב דטעם מעשר צריך להוליכו וכו', והביא רא"י מחולין ו: דחושש לשאור ותבלין שבה. וילייע למה הוצרך הר"ש להביא רא"י, האם להא דטבל אסור ע"י טעם? והי' נראה, דהר"ש בא לאפוקי מדהגר"א. וסברת הגר"א דטעם שא"א לתקנו מותר. וסברא זו הי' יתכן גם בטבל. [ודן בזה במנח"ש לגבי בליעת כלים]. והביא הר"ש רא"י מחולין, דטבל שא"א לתקנו מ"מ אסור. ולפי"ז מוכח דעת הר"ש דא"א לתקן טעם טבל, ודלא כמ"ש מהחזו"א להלן אות מ"ה, אלא כהתור"י דלהלן אות נ"ד, וצ"ע ג.

ועיין להלן אות מ"ט.

הפרשת תרו"מ מטבל הבלוע

כ. בדעת הר"ש הקשה הקה"י מ"ש מטעם טבל הבלוע בחולין שאפשר לתקנו כדאיתא בירושלמי דמאי דר' יוחנן היה מעשר ביצים מיניה וביה שמא בלעו טבל, וכמ"ש בחזו"א דמאי ד-טו ועוד ראיות עיי"ש, ועיין ברמ"א, יו"ד שכ"ד – י"ב ובהגר"א ס"ק כ"א, דאפשר להפריש חלה מעיסה, על בשר שבלע מעיסת טבל, ומ"מ אין רא"י שאפשר להפריש מהבשר עצמו, וע"י אריכות בזה במנח"ש סימן נד.

כא. וכי לבאר דהחילוק הוא דתרו"מ ודאי שייך שיחול גם על טעם, אבל פדיון דהוא חלות ממוני, אי אפשר שיחול על טעם כיון שאין כאן תורת ממון, למע"ש, דטעם מע"ש בחולין הממון הוא רק של חולין, וכ"כ באו"ש,

כב. והנה מש"כ לבאר דטעמו של הר"ש הוא מפני שאין בהטעם ממון לפדיון, צ"ב למש"נ בביצה לח: דממון לא בטיל בתבלין שנתן טעם בתבשיל, וכן הוא בירושלמי בשמעתין כנ"ל אות כ"ח, וכמו בעצים שאפה פת יש לבעל העצים דין ממון ושותפות בפת, הכ"נ בתבלין שנתן טעם, ומדוע א"א לפדות הממון הזה.

ואפ"ל דמכל מקום אין החפצא דממונא מסויים לבעל התבלין והעצים, שיחול עליו חילול, וכעין מש"כ הקצוה"ח ש"ו – ב' בדעת הרא"ש לענין שבח צבע, שאין לו להאומן חפצא מסויים שיכול לאסרו, ויל"ע לדעת הנתיה"מ שם שחולק.

כג. וילה"ק עוד למשנ"ל דלמעשה בעינן חפצא דמאכל [ומשו"ה באין ניכר אין דין לפי חשבון], וא"כ לכאוי"ה דבטעם מעשר בחולין אין כאן חפצא דמעשר לענין פדיון כיון שאין כאן חפצא דמאכל, ולפי"ז מובן דלא שייך חילול, ולי"ד להפרשת תרומה דשייך בטעם, אך לפי זה יקשה איך אפשר להפריש מעשר שני בטעם טבל הבלוע בחולין, דאיך יחול מע"ש על טעם בעלמא ויל"ע בזה.

כד. ואולי אפ"ל דיש לחלק בין הפרשת מע"ש, לקיום הדין דמע"ש שחל בהפרשה, ולומר דהפרשה שייך על טעם, אבל לא יהיה על המופרש דין מע"ש כיון שאין כאן חפצא דאכילה, וכעין מש"כ החזו"א לגבי קונה מים ומלח שחל קדושת מע"ש אבל פוקע מיד, וכאן עדיף דחל חלות מעשר לפטור הטבל, ולא חל קדושה פרטית דמע"ש, וצ"ע בזה, ואנ"ה י"ל דהיינו טעמיה דהגר"א הנ"ל אות מ"ד דבטעם בעלמא פקע הקדושה.

כה. ולפי"ז היה אפ"ל דלעולם תבלין שנתן טעם בתבשיל יש לו שותפות גמור בדיני ממון [וכהנתיה"מ לגבי צבע], ומ"מ לענין מעשר אין זה מועיל משום דבעינן לחפצא דאכילה, ולכן אי אפשר לפדותו, ורק להפריש אפשר, וצ"ע.

ועי' באבנ"מ תשובה ז' דאפי"ן דלא כהר"ש ושייך לפדות תבלין בכ"מ שהוא, אבל שבי"ע בפת ודאי אינו כלום, וכדבריו מוכח בירושלמי.

כו. ולעיקר הקושיא איך שייך להפריש טעם למע"ש והלא אין כאן חפצא דמאכל, הי' אפ"ל דלאו בכל גוונא נאמר דמועיל להפריש תרומה מטעם, וזה כתב הקה"י במכתב (להגר"ש"א, הובא בכתבי קה"י החדשים סימן קי"ב) בענין מכירת חמץ הבלוע בכלים, שכי' לחלק בין טעם בעלמא לכלים שבלעו ממשות, [כגון קנקנים דבב"מ מ. שכולעין שתות], והי' אפ"ל דהפרשת תרומה הוא דוקא מבליעת ממשות, אכן הקשה שם דאין זה מועיל, דר' יוחנן שעושר הברש וביצים ע"כ רצה לתקן גם הטעם, ומוכח דגם טעם בעלמא שייך לתקן.

כז. ובחזו"א דמאי ד-טו כתב להסתפק, דלמא במעשר שקרא שם על טעם, כההיא דר' יוחנן על הביצים, מועיל בכה"ג גם חילול, וכל מאי דכי' הר"ש הוא רק כשבא ממע"ש בעין, וכן כתב במנחת שלמה (סי' ס"ז אות ב' בהערה) וכ' דכן נוהגין למעשה, וצ"ע.

כח. ויש להמתיק החילוק למש"נ, דכשהפריש חפצא דמאכל ונתן טעם במקו"א, לא שייך חילול על הטעם, כיון שהחילול צריך להיות על החפצא דמאכל, ולא על האיסור, ודין בליעה הוא לא החפצא, משא"כ כשהפריש בלוע, ושייך להפריש מאיזה טעם שיהיה, כאן כל החפצא הוא רק הבלוע, ולכן שייך חילול.

אכן לענין טבל אינו כן, ולא נאמר דחפצא של טבל שנתן טעם בתבשיל א"א לתרום, ופשוט להחזו"א דאפשר לתרום טעם טבל, וצ"ע.

ובספר יבין שמועה כ' לבאר מאי דמהני הפרשה בתערובת, דבכה"ג הוי כמפריש יין בתוך קנקנים שהקנקן נתפס בקדושה, וכמו"כ כל התערובת נתפסת בכה"ג, וחל דין מעשר בכולו, ולפי"ז חידש עוד דגם אם המע"ש פחות משו"פ מ"מ נתפס עמו כל התערובת ואפשר לחללו בפני עצמו, כיון דכל התערובת שווה פרוטה.

כט. ולהחזו"א א"ש בפשטות החילוק בין הפרשת תרומה לחילול מע"ש, דכל דמעיקרא מפריש מטעם הבלוע ודאי מועיל, ועי' מנח"ש סי' נ"ג בענין שיעור ההפרשה על בלוע.

עוד בענין הפרשת תרומה מטעם הבלוע

ע"כ דברי רבותינו. וליבי מהרהר בה טובא, דהנה נתבאר בשביעית פ"ט מ"ג דטעם הרי הוא כמבוער, וכן לקמן במע"ש פ"ה, ואיך יחול על זה הטעם שכמבוער, ואין בו ממשות, ואין בו ממון, חלות תרומה ומעשר וצ"ע. ותנא דמסייע לן הוא הוא התוס' רי"ד עב"ז ע"ג (נדפס בסוף המסכ') שכתב להדיא דטעם הבלוע א"א לתקנו והוי דבר שא"ל מתירין. ובמנח"ש סי' נ"ד דחק בדבריו, וצ"ע. ולכאוי"ה אפשר לבאר הירושלמי דר' יוחנן כשהיה ממשות משקין, וכמו שדן בזה הקה"י עצמו. ועי"ל אות מ"ד דגם מד' הר"ש ילי"ד כהתוריי"ד, וצ"ע.

בגדר ממשות לד' הר"ש דטעם אין לו חילול:

הר"ש הביא תוספתא דטעם חולין במע"ש לפי חשבון, וטעם מ"ש בחולין אין לו פדיון. והנה הרישא אוקמוה בירושלמי בניכר התבלין בחזותא וריחא טעמא. ומכל מקום לענין חילול חשיב כטעם שאין בו ממש. וצ"ל לכאוי דאינו ניכר בעין, רק שינה לחזותא דהתבשיל. [משא"כ ההיא דמפריש תרו"מ על ביצה י"ל דניכרין המשקין בעין, כש"נ בסמוך, וצ"ע]. אכן, לדעת הגר"א [לפי ביאור הקה"י], דקושיית הירושלמי שאם הוא טעם בעלמא אין צריך פדיון, ותירצו דהבי"ע בניכר שבחו - ואז גם אפשר לפדותו, וא"כ יוצא דבגוונא דניכר טעמו להר"ש חשיב יש בו ממש, וצ"ע ג.

עוד צ"ע למש"נ דיסוה"ד דניכר הוא מיוחד לענין מע"ש, א"כ להגר"א, שתלה הירושלמי דין החילול דטעם, בדין ניכר דמשנתנינו, אין לדמות לזה דין הפרשה מטעם, ואם להחשיבו כממש לענין הפרשה, לא חייב להיות תלוי בדין ניכר דמע"ש וצ"ע ג בכ"ז.

עוד לדון בדברי הר"ש

ל. בקה"י שם סק"ב הקשה איך פודין דגים וקפלוטות להר"ש, והלא חלק הדגים הוא בלוע מטעם מעשר, ועיין לעיל אות ל"ז מש"כ דנראה דהכל תבשיל ומאכל אחד, ולפ"ז לכאוי לא קשה, דחלות החילול על הכל יחד, ועי"ש מש"כ.

לא. במנח"ש סי' ס"ג הקשה מדוע כתב הר"ש שיעלנו לירושלים, יש פיתרון לצרף הטעם ולפדותו ביחד עם מעשר בעין, וכמו חצי פרוטה שיכול לצרף לפרוטה ולפדותם ביחד, וכתב דמוכח מזה, דאפילו כשפודה שוה מנה על פרוטה, מ"מ כנגד כל חלק שפודה צריך ליתפס משהו בהפרוטה שמחלל עליה, ולכן, כיון שאין יכול לחול כנגד הטעם לא מהני לצרפו.

והקשה לפ"ז על המנהג שכשמתמלא מטבע של חילול, מחללין אותו על פרוטה ממטבע אחר, והרי המטבע הראשון יש בו תרומה דרבנן ודאורייתא, וקיי"ל שאי אפשר לצרפם על פרוטה אחת, וא"כ גם כשחוזר ומחלל המטבע על פרוטה וצריך ליתפס כנגד כל חלק שמחלל, וכנגד הדאורייתא והדרבנן, לא יוכל לחללם על פרוטה אחת.

לב. בענין גידולי מע"ש עיין תרומות פ"ט מ"ד דהם חולין ופודה אותן בזמן זרעם - כשיעור הסאה שנזרעה, וגם באין זרעו כלה. ועי' מש"כ בזה במנחת ברוך.

משנה ב'

א. אמרו לו לר"ש אם הקל בתרומה וכו', להר"ש ילה"ע [יבין שמועה], דבתרומה אין דין שניתנה לאכילה, דגם ניתנה למאכל בהמה וא"כ הכ"נ דניתנה לסיכה, ומה ראי' מכאן למעשר שניתן דוקא לאכילה ובעינן לדין סיכה כשתיה. ויל"פ דהא גופא מה שהשיב ר"ש מה לתרומה שהקילו בתלתן שאין צריך לאכלו ומותר ליהנות ממנו, וצ"ע. וכע"ז כ' הגר"ז בקונ' יומא.

ב. וקושיית הר"מ על הר"ש מדוע לא תני אין סכין סתם, תירץ בשנו"א דנקט מע"ש בירושלים לאשמועינן דמודה ר"ש דשרי גבי תרומה, ולא חולק רק במע"ש, ועוד, דבמעות מע"ש שנלקח בהם שמן מודה שסכין [וכ"כ במלאכ"ש מה"ר יהוסף], ולא אסר רק בשמן של פירות מע"ש.

וצ"ע מנא להו ומהו טעם החילוק בזה, ולא מצינו בשאר מקומות חילוק בין מעשר עצמו ללקוח בכסף מעשר. שו"ר במקנה קדושין נד: שחילק דמע"ש עצמו אסור בהנאה, ולקוח בכסף מעשר מותר בהנאה.

ג. והגר"ז בקונטרס יומא כתב, דהא דתנן מע"ש בירושלים, דכיון דיש דינים וצורה מסויימים איך לאכול, שוב לא יתכן לומר בזה סיכה כשתיה, דע"כ בעינן מעשה אכילה לפני ה' למע"ש, ולא רק קיום דין בחפצא, וזהו טעמו דר"ש.

ד. עוד קשה להר"ש מהו לישנא דהקילו לסוך, מדוע נחשב זה לקולא, ולמש"נ מהגר"ז נחא. ובשנו"א הביא דזהו קושיית הירושלמי ותירצו דהקילו שאם סך הכהן נתחלל השמן ומותר לישראל לסוך בו, וזהו הקולא שיש בסיכה.

ה. ויל"ע, דהרי דין זה הוא גם באכילה ושתיה משנבלעו נתחללו, כמש"כ התו"י ותוס' רא"ש כתובות ל: , ומאי קולא הוא בסיכה, ונראה דהמכוון הוא דעצם זה שסיכה נחשבת לקיום דין התרומה, זה גופא הקולא, והרא"י לזה דנתקיים הדין בסיכה, הוא מהדין חילול. וצ"ע דמ"מ מהו הקולא בעצם הסיכה. ויל"פ למשיית להלן אות ט"ו מהגר"ז, דבאמת הקולא דנתחלל הוא מיוחד דוקא לדין סיכה ולא באכילה ושתיה, ולא כהתו"י, ולפ"ז נחא.

ולפ"ז א"ש משה"ק באות א', דהדין דבסיכה יצא לחולין, י"ל דהוא דוקא משום שהתרומה ניתנה לסיכת כהן, בתורת סיכה כשתיה, למשיית להלן אות ט"ו מהגרי"ז. וא"כ גם בתרומה הוא מדין סיכה כשת"י והכ"נ במעשר.

ו. **אמר להם מה אם הקל בתרומה מקום שהקל בכרשינין וכו'**, בירושלמי, אמרו דכאן השיבו דברי סופרים לד"ת, דכל תרומת כרשינין אאמדי"ר, ואיך השיב מזה ר"ש לק"ו בדיני תורה. וזה לדעת הר"ש חלה פ"ד, אבל הר"מ שם משמע דס"ל דתרומת כרשינין דאורייתא, ע' **בה"ל תרומות פ"ב ה"ב**, אכן עיי"ש שהביא דלר' שמעון עצמו תרומת כרשינין דרבנן.

ז. **דעת הסמ"ג הביאו המל"מ פ"א הי"ב, והיראים מ"ע קמ"ז**, דאעפ"י שתרומה ומעשר ומעשר עני אינם מדאורייתא רק בדגן תירוש ויצהר, אבל **מעשר שני חיובו מדאורייתא בכל זרעים ופירות** שנא' כל תבואת זרעך. **ובטו"א ר"ה טו**: הקשה איך נותנין תרומת מעשר לכהן ולוי והם טבולין למעשר שני, ובשוב קושייתו ע' **באור שמח תרומות פ"ב ה"א**.

וצ"ע לפ"ז במשנתנו דאיכא פירכא מעליא מה לתרומה שתרומת ירק בה דרבנן ובמע"ש תרומת ירק מדאורייתא ונפ"מ להרבה דינים, **וצ"ע**.

בדעת הרמב"ם

ח. הרמב"ם מפרש דנחלקו ר"ש ורבנן אי הוי סחורה בדבר מועט שנהנה מי שסך את חבירו, ויל"ע סברת המחלוקת אם נחלקו לכל מילי או דוקא לענין מע"ש. ובד"ר [תרומות יא-ח בבה"ל] כ' דטעמייהו דרבנן שההנאה היא ממילא, לכן לא חשיב כסחורה.

ט. והנה הביאו רא"י מתרומה, והיינו מכהן שסך דבן בתו מתעגל וכמש"כ הר"מ מהירושלמי, וצ"ע מה הרא"י הרי בתרומה אין איסור סחורה.

והדין שהביא הירושלמי הוא ענין אחר לגמרי, דאחר שכבר סך הכהן, נתחללה התרומה ומותרת לזר, ולכן שם ההיתר דוקא לאחר שסך הכהן וכמש"כ הר"מ בפ"א ה"ח מתרומות, ומה ענין כ"ז לניד"ד **וכה"ק המל"מ שם**.

י. אכן בפיה"מ כתב להדיא שמותר לזר ליקח בידו ולסוך את הכהן ואין חושש, ומשמע שפירש הירושלמי לענין זה, ולא כההיא דכריתות ז. ובטעם ההיתר כ' המל"מ די"ל דאין דרך סיכה בכך ולכן מותר לישראל לסוך הכהן. ועיי"ש שנתקשה טובא בשוב ד' הר"מ בפיה"מ, וסו"ס מה ענין משתכר במע"ש להא תרומה, וצ"ע.

יא. ומה דבה"ל תרומות התיר לישראל לסוך רק אחר שכבר סך הכהן והתחללה, פירש המל"מ, דהיינו כשבא לסוך כל גופו, אבל לסוך את הכהן מותר להרמב"ם, וכמו שהתיר במעשר שני, והדינים שוים, עכ"ד, **וילע"ט, דאין נתיר סיכה לזר**, ול"ד למע"ש דאינו אלא משום סחורה. **והמל"מ** כ' דהוא משום לאו דדרך וצ"ע. **ובד"ר** תרומות בבה"ל כ' דמותר משום שהוא סך גם את הכהן ונר לאחד נר למאה, או כסך רגלו ונותנה לתוך המנעל.

יב. ועדיין צ"ב מה הרא"י דמתנייתין מדין תרומה לדין סחורה דמע"ש, **ובבה"ל** [במע"ש פ"ג ובתרומות] כ' דיל"פ ראיית המשנה, בהקדם דגם בתרומה אסור לכתחילה לעשות סחורה, כדתנן שביעית פ"ז מ"ג, [ומדברנן כמ"ש הר"ש שם], ומה שאמרו בירושלמי ריש מע"ש שהתרומה מותרת במכירה ובפרי"ח, היינו כשנתחייב לו כבר ובא לפרוע חובו מתרומה, וכן במוכר וקונה לצורך אכילה, אבל מכירה לצורך סחורה אסור, והכ"נ לקצוץ מעיקרא שיסוכו ויפרענו ע"י הנאת סיכת תרומה הוי כסחורה ואסור.

יג. ולפ"ז כ' בבה"ל די"ל דלעולם הירושלמי מדבר שהכהן מתעגל ואח"כ סך את בן בתו, ומ"מ יש ללמוד מכאן דל"ה סחורה, מהא דלכתחילה מתעגל הכהן בתרומה וכל כוונתו היא לסוך אח"כ את בן בתו, ומוכח דכה"ג ל"ה סחורה, דהוא דברים שאין דרך להקפיד עליהם, והכ"נ מותר לו לסוך את חבירו מהאי טעמא עכ"ד. והדימוי דהנאה מועטת דתרומה ומע"ש, קצת דחוק. עוד יל"ע אי חשיב כה"ג סחורה – כשהסחורה יהיה לאחר שתצא התרומה לחולין, וצ"ע.

יד. **וכ' בבה"ל**, דלפ"ז אין מקור מהירושלמי לפירוש הרמב"ם, לומר דמע"ש שסך בו נתחלל, ורק להר"ש והמל"מ יש כזה ירושלמי.

טו. והנה כבר הזכרנו **דלהתו"י כתובות ל**: גם באכילה יש דין שהתרומה נתחללה ומותר לזר, אכן **לדעת הרמב"ם, כ' הגרי"ז במכתבים**, די"ל דאין ההיתר דנתחללה אלא גבי סיכה שדינה הוא קיום בהחפצא דתרומה, ומשניסוכה ע"י כהן נתקיים הדין ושוב אין איסור לסוך זר, אבל עדיין שם תרומה עליה ואסורה באכילה לזר, עכ"ד.

טז. **ולפי"א"ש ד' הרמב"ם כמין חומר** [וא"צ למש"כ בה"ל], דזהו הדמיון בין דין תרומה למע"ש, כמו בתרומה אם סך ישראל את הכהן אין סתירה לדין החפצא שלה שמיועד לסיכת כהן, הכ"נ במעשר לא חשיב סחורה האסורה כל שעושה לצורך כהן. [ויל"ע מ"מ דיוק המל"מ שהדין חלוק דבמע"ש מותר לטבול ידו גם קודם שסך להבעלים, ובתרומה אסור לישראל להתחיל].

יז. צריך לברר עצם הדין שכתב הרמב"ם דאסור להשתכר במע"ש, וחשיב משתכר כשחבירו נהנה בשעת הסיכה, ואעפ"י שהמעשר נשאר ברשות הבעלים ולשימושם ולא מכר החפצא דמעשר לצורך סחורה, רק שנשתכר בדרך שימוש, ועי"ז פורע חובו, ומבואר, **דיסוד האיסור לפרוע חובו במע"ש הוא איסור בעצם**, ולא רק היכא דעי"ז נמנע מלהעלותו לירושלים, אלא דיש לנהוג בו קדושה, ולכן אסור לפרוע בו החוב. [וכתבנו בזה צדדים בפ"א מ"א].

משנה ג'

יח. **הקולא בתרומה מבמע"ש** הוא א. שמע"ש כולו בטהרה, ב. דעת הפיה"מ דמע"ש יאכל צמחונין ולא יניחו להתייבש, ובתרומה מותר להניחה ולהפסידה מאכילה ג. בתרומה מותר לחוף ראשו כמ"ש הרמב"ם [פ"א ה"ט תרומות] ובמע"ש אסור, וכן מותר להאכיל בהמתו כרישיני תרומה אבל במע"ש אסור, וכמ"ש הרמב"ם מע"ש ב-יד. **וכ"כ השנו"א** חילוקים אלו, ולכא"ו הר"ש גם מודה.

יט. ויסוד הכל אחד דמע"ש יש להחמיר לאכול, משא"כ תרומה, וזה מה שבא ר"ש להוכיח לענין סיכה, דכמ"כ יש להחמיר שלא לסוך במע"ש ואעפ"י שהתירו בתרומה, וכפ"י הר"ש. **ועדיין צ"ב**, דאם סיכה כשתיה מדוע נחמיר בה, ואינה דומה לחפיפה דתלתן או אכילת בהמה דכרשינין, **וילה"ע בכל הענין**, דלדעת הר"ש בשביעית שמע"ש הותר בהדלקה, וא"כ אי"צ כלל לדין סיכה כשתיה דוקא, ומ"מ נראה דלרבי שמעון שאסר סיכה, ודאי דאסור גם בהדלקה, וא"כ מחלוקת דר"ש ורבנן אינה רק בהפרט של סיכה כשתיה, אלא בכללות ההיתר דמע"ש להנאה, ואולי לפ"ז אי"ש יותר הדימוי לתרומה, וצ"ע.

כ. **ולפירוש הרמב"ם** שהנידון הוא אם מותר סיכה ע"י אחר או דהוי סחורה, יל"ע טובא מה הרא"י לזה מהקולא לענין אכילה בתלתן. וכ' בספר יבין שמועה לבאר [למשנ"ל ע"ד הגר"י], דבתרומה שאנו רואים שכשאינה לאכילה מותר להפסידה, הכ"נ כשנתחלל ע"י שנתקיים הדין בסיכת כהן, שוב מותרת לישראל, משא"כ במעשר שאסור בהפסד גם כשאין ראוי לאכילה, לא יועיל החילול להתיר להשתמש בו להשתכר, דעדיין דינו להיאכל כולו, וההשתכרות הוא ביטול דין זה.

תלתן של מע"ש

כא. **הר"ש** מפרש דהנידון אם לאכול צמחין או להשאירו שיגדל, והוקשה לו איך יתכן מע"ש בעודו צומח, ופירש לה בגידולי מע"ש, שגזרו עליהן כ"ז שלא פדה הזרעים, אכן, דעת הרמב"ם דגידולי מע"ש מותרין, [ע"י בה"ל מע"ש פ"ו ה"ט], והוא לשיטתו פירש דהנידון במשנתנו שחייב לאכול הצמחין ולא להניחם לייבש, ומשנתנו בתלתן שהפרישו למע"ש, לא בגידולין.

בדין תרומה ומע"ש דתלתן

כב. **כ' הר"מ תרומות פ"ב ה"ח**, התלתן אעפ"י שאינו אוכל אדם כשיקשו [ואז מיועדין לחפיפה], הואיל ורוב האדם אוכלין אותן בתחילתן [כשנעשו צמחונים], הרי הן חייבין בתרו"מ. [ומשמע דמדאורייתא ככל קטניות].

ובפ"א מתרומות ה"ט, מפני מה הותרו הכהנים לחוף שערן בתלתן של תרומה מפני שאינו ראוי למאכל אדם, ופי' הכס"מ, דגם בעודו לח אין ראוי אלא ע"י הדחק, לכן אין זה נקרא הפסד לחוף בו,

וכ' עוד בפ"ב ה"ז שם, התלתן וכרשינין הואיל ואינו מאכל אדם ה"ז מותר לעשות כל מעשהו בטומאה, וכוונתו דהאיסור לגרום טומאה הוא משום הפסד, משא"כ כאן שאין מפסידן.

והרמב"ם לפי דעתו, מפרש למשנתנו תיאכל צמחונין – **דוקא בעודה צמחונין, ואח"כ אינו ראוי לאכילה, ומותר רק לחוף ולא לאכול**.

כג. **אבל הר"ש מפרש להיפך**, דכשתגדל היא יותר ראויה לאכילה, ומשנתנו באה להתיר מ"מ לקצור ולאכול גם הצמחין, דגם זה מיקרי אכילה, ע"י הדחק. וכן פירש הר"ש להירושלמי, **ולהר"מ צ"פ הירושלמי**, דמ"מ שמעינן קולא, דאעפ"י שיכול לחכות שתיבש ויחוף בה כדרכו, מותר לאכול צמחונין ואעפ"י שאי"ז אכילה גמורה, **דר"א**.

כד. **הר"ש** כתב דמותר לאכול צמחונין בטומאה כיון דל"ה אכילה גמורה, [וכשגדל לגמרי ודאי אסור ובה חמור מתרומה]. **וצ"ע היתכן קיום אכילת מע"ש בטומאה?** ואי דל"ה אוכל מעיקה"ד ואינו טמא, א"כ איך התירו לאכול מעשר בכה"ג? ונראה דכ"ז להר"ש לשיטתו דמשנתנו בגידולי מע"ש, דהוא דרבנן, והקילו להתיר לאכול הדחק – ובטומאה. **וצע"ע.**

כה. **הראב"ד** מפרש להירושלמי דבדין צמחונין יש קולא וחומרא, קולא שמותר לאכול צמחונין, ואעפ"י שאפשר להכשיר יותר לאכילה ע"י מלילות או תבשיל, הקילו לאכול כך, והחמירו שלא ישהה הצמחוני שמא יבואו לידי טומאה, ויצטרך לפדותן לכלבים [ולכתחילה יש לזהר בזה], עכת"ד,

כו. **מה שהתירו לטמא תרומה חוץ משרייתה**, ע' פיה"מ ור"ש ומשמע קצת דלטמא בידיים אסור, וצ"ע, דאם אין משמרת מנלן שאסור לטמא בידיים, **ובר"ש וראב"ד** עדיות פ"א מ"ד כתבו שהוא גזירה שמא יבוא לטמא גם בשאר קטניות, משא"כ לאחר שריה לא יטעו שיאמרו שמא לא הוכשר עדיין.

משנה ד'

כז. כרשינין מע"ש וכו' ונכנסין לירושלים ויוצאין **הר"ש ורא"ש** פירשו דהוא קולא בכרשינין. **והרמב"ם פ"ב הי"ד** כתב דאם עשה מהן עיסה ה"ז מותרת להכנס לירושלים ולהוציאה שאינן בכלל הפירות, ומשמע דכשעשה עיסה זה גרוע מכרשינין בעין.

כח. נטמאו לרבנן יפדו, ואין כאן משום אין פודין לכלבים, ומבאר בירושלמי דטעמייהו, דאוכל שמעיקרא היה עומד לכלבים מותר לפדותו לכלבים, וצ"ע לד' הגר"א, [ולעיל אות י"ח] דלכתחילה צריך לאכול צמחונין, א"כ אינו עומד לכלבים?

והנה **יל"ע** האי דינא דאין פודין לכלבים, אם הוא דין בהפדיון שלא ניתן לצורך כלבים, ולפי"ז צ"ע עיקר"ד הירושלמי מ"ט בכרשינין ניתן דין פדיון לכלבים, אך **יל"ב** דמהות הדין הוא שגם אחר פדיון אין היתר לכלבים, וכעין גיזה ועבודה, ולפי"ז מובן דבכרשינין מותר, אך מה שצ"ע בזה הוא לפמשי"כ התוס' בכ"מ, דכשראו לאדם ונפדה אז גם מותר ליתן פסוהמ"ק לכלבים, **ולכא"ו זה מוכיח כאופן א',** ואכחמ"ל.

כט. ולענין לפדות בגבולין אם לא נטמאו, הרש"ס מפרש בירושלמי דגם לר' טרפון מותר, והגר"א גורס דגם לרבנן אסור, דראויין לעלות וליאכל ע"י הדחק.

משנה ה'

א. החילוק בין מלקט לבולל וחופן הוא בתרתי, האחד, דבמלקט דינו לנהוג מעשר בכל הראשונים שמלקט, והנותרים חולין, משא"כ בבולל כל קמא וקמא דחופן נוהג בו לפי חשבון, והחילוק השני אם אבדו מקצתן דבמלקט ההפסד עליו ובבולל ההפסד גם למעשר לפי חשבון.

ב. ומבואר בירושלמי דמעיקה"ד גם במלקט היה צריך להתחלק חולין ומע"ש, ויש תקנה לשכר מע"ש, **ויל"ע מאי שנא** בבולל וחופן שלא תיקנו, **ובתוי"ט ותפ"י** ביארו, דהתקנה היה לחשוב כל אחד שנלקט לחומרא שהוא מעשר, וזה שייך בלוקט אחד אחד, אבל בחופן, דודאי החפינה מעורבת לא שייך לדונם כמעשר, וזה מתבאר גם מהירושלמי דמלקט על אומן כבולל וחופן, והטעם דלא יתכן שהכל מעשר, וכ"כ **השנו"א.**

וצל"ע בשורש החילוק וכמשי"ת.

ג. **והנה הא דלא בטיל המעשר ברוב** הוא כדאיתא בב"מ נג. משום דהוא דשיל"מ, **וכ"כ בקרית ספר.** ועוד טעם י"ל לפי"ד התוס' מעילה כא: דמטבע כדבר שבמנין ולא בטיל, וכ"כ בנתיה"מ רצ"ב, אבל מטעם ממון לא בטיל אין לומר, דיסוד הממון הוא מקדושת המעשר, ואפילו בתרומה אם היתה בטילה לא היה דין ממון.

ד. ולכאורה, בכל דברים שאין בטלים הדין הוא להחמיר כחד בחד וכקבוע, **וא"כ צל"ע בתרתי**, מדוע במלקט הוצרכו לתקנה, ומדוע בבולל וחופן אין צריך להחמיר. **אכן זה מתבאר בירושלמי**, שביארו טעמא דבולל וחופן שהוא משום דיש בילה.

ולפי"ז א"ש, דהיכא שנבלל, מדין בילה אנו חושבין לפי חשבון, וכמו לענין מעשר ב' שנים שנתערבו וכדו', ואוקמה בירושלמי במטבעות פחות מכזית וכר"י דסבר דיש בילה בפחות מכזית, [וחזקי' דסבר אין בילה אלא בלח, צ"ל דתנא הוא ופליג אמתניתין, וגם בבלל וחפן הכל מעשר, **דר"א** וצ"ע בסוגיית הירושלמי שלא נרמז כזאת].

ה. ועדיין קשה, מה הוצרכו במלקט לתקנה לטובת המעשר, תיפוי' דאין מעשר בטל ברוב, ואין כאן בילה להתיר התערובת לפי חשבון.

ו. וי"ל, דהרי בירושלמי מבואר דצריך להתנות, ומעתה י"ל דאי משום דאיסורא לא בטיל היה יכול לחלל מנה על פרוטה, כיון דמדיני ממון אין כח למעשר לתבוע את כל מה שליט, [ודין ממון הוא לפי חשבון או מע"מ], והתקנה הייתה שיתן למעשר את כל ממון.

ז. ויסוה"ד דבילה ביבש צלע"ט מה שייד לומר בתורת ודאי, שנבלל והכל מעורב שווה בשווה לפי חשבון, ושמעתי לבאר עפ"י משמעות ד' המל"מ סוף הל' מעשר, דדין בילה הוא שנעשה הכל גוף אחד שדינו לפי חשבון, ועי"ש באריכות וצ"ע.

ע"כ ביארנו כפי גירסת הירושלמי שלפנינו, אכן להגר"א יש ביאור אחר וכמשי"ת.

ביאור דין בלל וחפן.

ז. דעת הר"ן ונ"י ב"מ קטז: [וכ"ד השנו"א], דמשנתינו או בלל או חפן, וחפינה כבלילה, והם פירשו סוגיית הירושלמי כש"נ, דההיתר במשנתינו משום בילה.

ח. אכן הגר"א [בפי' הירושלמי] גורס דבעינן גם בילה וגם חפינה ומפרש דקושיית הירושלמי היה, דבשלמא לחזקיה דאין בילה ביבש, מובן דצריך גם חפינה, אלא לר' יוחנן דסבר בילה ביבש, מדוע צריך כאן גם חפינה, ותיצרו דבמטבעות כזיתים שבהם אין בילה. ומבואר מדבריו שהיה מקום להתיר אם היה דין בילה, ועכשיו שאין כאן דין בילה מועיל בצירוף בילה וחפינה.

וצריך עיון מה יועיל שיש גם בילה וגם חפינה, מה החפינה מוסיפה על הבליחה.

ט. והנה להר"ן ונ"י בלילה בלא חפינה הכוונה, שבלל, ואח"כ לקח מהבלול אחד אחד, ועכשיו בידו כמה מטבעות, ודינם לפי חשבון, וצ"ב כיון שלקח אחד אחד להוי כמלקט?

י. ומבואר דעתם, דדין בילה משוי' להו לכל המטבעות כדין דבר אחד, וכל מטבע שלוקח דינו להיות לפי חשבון, וענין זה חל ע"י מעשה הבליחה דוקא, [וכן דייק ל' המשנה והרמב"ם שבללן, והקשה התוי"ט על הרע"ב שכתב שהיו בלולין], ומעשה חפינה כמעשה בלילה, וליקוט מן האומן עצם הליקוט כמעשה בלילה, [ועמשנ"ר]. כצ"ל לכאורה, דמעשה בלילה בעינן, דאל"כ מאי שנא לקח מן הבלול או לקח מן המפוזר בקרקע, וצ"ע, אטו בכל בילה צריך מעשה בלילה, ואולי דוקא ביבש וצ"ע. ובנתי"מ רצ"ב – ט"ז כ' דנפל מן האומן הוי כבלול וחפון כמו נטל מן האומן, ומבואר דעתו דא"צ מעשה לקיחה.

יא. ולד' הגר"א בעינן גם בילה וגם חפינה וצ"ע כנ"ל, והומ"ל דהעיקר החפינה ומשום חשבון במציאות, ולא מדין בילה, וכע"ז כתב במשנ"ר דכשמלקט כמה ביחד אז מדיני הספיקות נחשב כס"ס וכע"ז איתא בזבחים עד. לא התיר ר"א אלא שנים שנים, ומה שצריך גם בילה דאל"כ דלמא במקום שחפן היה הכל מעשר, וצ"ע בעצם הסברא, אם יש כזה דין שתולין שהכל מעורב במציאות.

יב. הרמב"ם פוסק דאין בילה אלא בלח, [תרומות יג-ד וע' מל"מ סוף מעשר], והקשו האחרונים איך פסק כמשנתינו. והחזו"א דמאי יב-יד כתב דבשכר מעשר מקילין, ולפי ביאור הגר"א דכו"ע מודו ע"י בילה וחפינה, יש ליישב הרמב"ם, אך עצם ד' הגר"א צ"ב כנ"ל. בה"ל.

בהא דצריך להתנות ובענין ההיתר דבילה ביבש

יג. בירושלמי מבואר דבמלקט צריך להתנות ולחלל על מה שלוקח למעשר, וברמב"ם פ"ו ה"א כתב דה"ה גם בבולל וחופן. וכתב דכגון שהיו מאתים למעשר ומאה חולין ונשאר ע"ר, והדין לפי חשבון ק"פ למעשר וצ' לחולין, הרי הוא מתנה ואומר אם אלו שבידי המעשר, השאר חולין, ואם הם חולין, הרי מעות מעשר מחוללין עליהן בכ"מ שהן, עכ"ד.

יד. ודייק החזו"א [דמאי יב-יג] מדבריו, דאם אלו שבידו מעשר א"צ לחלל, ואעפ"י שהיו מאתים למעשר ושמא מתוך אותן הצ' יש מעשר, מוכח דסמכין מעיקה"ד על בילה, [וכל מה שצריך לחלל הוא כשבורר אלו למעשר ואלו לחולין],

טו. ונסתפק שם [לוי"ד הרמב"ם], אולי לעיקה"ד א"א לסמוך על בילה וצריך לחלל אותן העשרים על פרוטה אחרת וכל קולת בילה ביבש הוא רק לענין ממון מעשר [ולענן דמאי], ולפ"ז צל"ע בחפן רק חלק מן הבליחה כגון תשעים, ומפריש מהן שישים, ונשאר עוד ק"ע איך יתנה עכשיו בחילולו, האם יחלל תשעים מעשר

בכ"מ שהם על מעות האלו, וא"כ כשיפריש עוד כבר פחת החשבון דמעשר, וצ"ע. וכן כתב החסדי דוד ונקט כן בדעת הרמב"ם.

טז. ואם כדבריו י"ל דהא גופא הוא גם הביאור בד' הגר"א, והדיון בכל הסוגיא בירושלמי הוא רק לענין ממון, והנה היכא שנשתתפו בממון, אי"צ לדין בילה, כמבואר בשו"ע חו"מ רצ"ב – י והמקור מסוגיא דפחת בפקדון, שחולקין לפי חשבון, אמנם כאן י"ל דהוזקקו לדין בילה כיון שלא נשתתפו חולין ומעשר רק נתערבו, ובזה יש לר"י קולא דבילה ביבש, והענין הוא כמו בילה בלח, דהכל גוף אחד, כמו"כ לענין ממון הכל ממון אחד, [אמנם יל"ע לפ"ז בדמאי שגם שם נחלקו לענין בילה ביבש, מה הביאור שם]. וגם לר"ל דאין הך קולא, בבלל וחפן שפיר הוי כשותפות, דכ"ז שהם בכיס אחד נידונים כשותפין, [ולמ"ד יש בילה כבר נשתתפו ואעפ"י שאח"כ לוקח אחד אחד],

יז. וא"ש בזה הא דבעינן מעשה בלילה דוקא, דתכלית הבילה כאן הוא לעשות שותפות בממון, וכשנתפזרו ולא בלל אין כאן חלות שותפות עי"ז.

יח. בהא דמתנה, עי' ברא"ש ובר"ש מ"ו שהקשו דאין מחללין מעות על מעות, ובתו"ט כתב דמשכח"ל לפי דעת התוס' ב"מ מה. דמחללין שאינו חריף על חריף, וצ"ע, דאיך יתלה שמתוך המעות שבידו החריפין הן החולין, אולי הם המעשר.

והביא שם מהתוס' פסחים י. שכתבו לחלוק על רש"י, דיכול לחלל מינייהו גופיהו, ובהמשך דבריהם שם כתבו דאין מחללין טיבעא אטיבעא, וד' כסותרין, ויישב לפי דבריו, וצ"ע, וגם בב"ב י. יש מחלוקת רש"י ותוס' אם יכול לחלל מינייהו וגופיהו או רק ע"י שיביא פרוטה אחרת, וצ"ע בכ"ז.

בענין ממון שניים שנתערב, ונפסד חלקו

יט. כ' הרמב"ן ב"מ קט"ז: בבית ועלי שנפלו, ונפסדו חלק מן האבנים, והספק השקול של מי היו, דמשמע שם בתוספתא דחולקין לפי חשבון [אם אחד היה חלקו גדול ואחד חלקו קטן], והקשה הרמב"ן מאי טעמא, הרי מה שנפסד הוא ספק וחולקין מע"מ. ומסיק דהכי דינא, ופירש בתוספתא כדעתו.

כ. והביא שם מירושלמי בב"ק פ"ד, שחילקו בדין זה דבכיס של שותפין שנגב חלקו חולקין לפי חשבון, משא"כ באבנים שנגב חלקם חולקין מע"מ, משא"כ במעות הנבללות, ההפסד הוא לפי חשבון, ופירש שם שהחילוק הוא אם הספק הוא לפי חשבון או שאין הספק קשור לחשבון. ובחי' הר"ן שם הוסיף דנבללות שכיח טפי שהחיסרון היה לפי חשבון משא"כ באבנים שבכל אבן שנוטל הוא ספק השוה. [ועי"ש בר"ן מש"כ לענין אבנים שנפלו].

כא. והרמב"ן הביא רא' לדבריו ממשנתינו, שחילקו בין נבללין לנלקטין, ובנלקטין ודאי מעלה הוא למעשר, דמדיני ממון היה צריך להיות מע"מ, ובנבללין דינא הוא לפי חשבון, בתנאי שהיה בלול בשעת הפסדו, וההפסד היה גם בתערובת, כגון גניבת סלעים, משא"כ אבנים שגב אחת אחת, עכ"ד. ויל"ע למה נצרך לראיה, אם להא דנבללין לפי חשבון או להא דבלא נבללו מע"מ, ולשונו משמע יותר דהרא"י לדין מחצה על מחצה. ולכא' פירש למשנתינו שצריך גם בלל וגם חפן, ומזה הוכיח לעניינו, דאעפ"י שבאבנים הם כשותפין, מ"מ אם נגב אחת אחת חולקין מע"מ, הכ"נ בבלל ולא חפן, ואין דין שנשתתפו וממילא הכל מתחלק לפי חשבון, אולי זה כוונתו, וצ"ע.

כב. אכן הר"ן ונ"י שם כ' דפירוש משנתנו או בלל או חפן, משא"כ באבנים שגסות הן ולא נתערבו לא בתחילה ולא בסוף, והנה הם נחלקו עם הרמב"ן גם בענין הדין דאבנים שנשתברו אי חולקין מע"מ או לפי חשבון, ואולי יש כאן איזה חילוק בהגדרת הדין דבלל וחפן, ודינא דהירושלמי ב"ק, וצריך עיון הדק היטב.

הרמב"ן כ' שם דירושלמי דמע"ש יש שיטה אחרת, אולי כוונתו לסוגיא דבילה, דאם יש בילה אז אי"צ גם בלל וגם חפן. ועי' אריכות לדון בד' הר"ן ונ"י, בנתיב"מ רצ"ב טז.

כג. ומ"מ מתוך דברי רמב"ן יש ללמוד, דהא דנבללין לפי חשבון אינו דין פשרה, ולא חלק מדין יחלוק, דכ"ז ל"ש במע"ש, אלא הוא דין אמיתי דנבללין לפי חשבון, ולעיל נתי' ב' אנפין בזה, או מדין בילה, או דבממון יש דין כעין בילה, דהמעורב נידון כשותפות, ואעפ"י שנתערב שלא ברצונם, [דבאבנים כל החסרון שהם גדולות], וצ"ע בזה מדוע נידון כשותפות שלא ברצונם וצ"ל דכך הוא הדין בתערובת ממון, שהתביעה על ממון ולא על מסויים, וממילא הוי שותפות.

הנבללין לפי חשבון - מדוע לא אזלי' בתר רובא

כד. התרוה"ד שיי"ד הובא ברמ"א רצ"ב ס"י, שנים שהפקידו ממון המסויים, ונאבד חלק, אזלינן בתר רובא וכל דפריש מרובא פריש, ובעל החלק הגדול נפסד יותר, [משא"כ בנגב ע"י ישראל, דדינו כקבוע, חולקין בהפסד מע"מ], עכ"ד.

כה. והנתייה"מ הקשה לפ"ז על משנתינו, דהיה צריך לומר ברוב חולין, שכל החסרים הם מן החולין וכל מה שנשאר הוא מעשר, ואילו במשנה מבואר דהנבללין לפי חשבון, וכה"ק **המשנ"ר כאן**.

כו. ותיירץ המשנ"ר דמעות הוי כדבר שאין מסויים והם שותפין בהכל ולפי חשבון, וכמש"כ הרמ"א, **והק' עליו הנתייה"מ**, דמע"ש אינו כן, ודאי דמעות מעשר הם דבר המסויים, וי"ל דהמשנ"ר פירש כהחזו"א הנ"ל דכל הנידון דמשנתינו הוא לענין ממון, דלענין איסור ממילא מחללין, ושוב אין כאן ממון מסויים, **אבל עדיין אין זה מתרץ**, דאם מעיקה"ד אנו צריכים לתלות שמה שנשאר הוא מעשר, א"כ הממון נגרר בתר האיסור, דנחשב דיש לפנינו ע"ר מטבעות שמתוכן ר' דמעשר, וצ"ע.

כז. ועיי"ש מש"כ בנתייה"מ לתרץ, ומה שחלק הוא על הרמ"א דאין אומרים בכה"ג כל דפריש מרובא פריש, כיון שהנידון שלנו הוא על אלו שנשארו ולא על אלו שפרשו.

כח. ולענ"ד יש לדון בעיקר קושייתו, דלא דמי משנתינו לדהרמ"א, דהתם מיירי בכיס שכבר נתערב, ואעפ"י שאינם שותפין מ"מ הממון מעורב, וכדחז"י דהבלול דינו לפי חשבון כמ"ש הרמב"ן וזוה אמרינן דכל דפריש מרובא פריש, אבל במשנתינו שהמעות חולין ומע"ש נתפזרו לא היו מעורבין מקודם, וכשליקטן נמצא שחלק חסר, **והחיסרון קדם להתערובת**, כאן ודאי גם להרמ"א לא שייך דינא דכל דפריש לתלות דמרובא פריש, **ורק היכא שנפל הספק בהתערובת** אז חידש הרמ"א דתלינן ברובא.

כט. והיינו נמי טעמא דלא אמרינן כאן איסורא ברובא איתיה, ונתלה שהמעשר כולו נשאר בהתערובת, כיון שהספק קדם להתערובת.

ל. ולהרמ"א דבמטבעות שנתערבו ומקפידין עליהם, אז בתר רובא או מע"מ ולא לפי חשבון, **צל"ב מה החילוק במשנתינו** (ומעות מעשר כדבר מסויים כש"ט), מדוע אזלינן לפי חשבון, **ומוכח דגם בדברים שמקפידים יש דין לפי חשבון**, אא"כ יש דין קבוע או דין ליזיל בתר רובא, וכאן במשנתינו זה לא שייך מטעם שנת' בסמוך, כ"נ לכאור'.

משנה ו'

בדין חילול כסף על כסף

א. יסוד קושיית הראשונים דבלשון הגמ' **בב"מ מה**. איתא דאפשר לחלל סלעים על סלעים ובמשנתינו משמע דדוקא על נחושת. **וכן דייקו בירושלמי בשמעתין** דכסף על נחושת דוקא אבל כסף על כסף אסור.

ואמרו בירושלמי דבדיעבד אם חילל כסף על כסף מחולל, **ודעת הרש"ס** בהמשך הסוגיא דהמסקנה שאף לכתחילה מותר כסף על כסף. **ולהתוס' בב"מ מה**. בתי"ב יש בזה מחלוקת תנאים אי שרי כסף על כסף.

ב. ונבאר שיטות הראשונים. **רש"י בב"מ נו**. כ' דאסור לחלל כסף על כסף שאינו דרך חילול. וכן סברו מעיקה"ד **הרא"ש כאן, והתוס' בב"מ מה. והר"ש דמאי א-ב**, שהתירו רק על מטבע יותר חריף, ואל"כ אינו דרך חילול, **והר"ש כאן** כתב דאי משום שאינו דרך חילול, יל"ד ממתני' דגם מעות כסף על סלעים אסור, אלא דהוא מדרבנן וסוגי' דב"מ מדאורייתא.

ובענין ב' מטבעות כסף כ' הרא"ש דא"צ שהשני חריף כאן יותר, וסגי לן שחריף במדינה אחרת, וע"ע ברא"ש משנה ה' משמע מלשונו דאף יתכן לחלל החרף על שאינו חריף, אבל לשון התוס' והר"ש משמע דוקא שאין חריף על החרף, דאל"כ הוא טיבעא אפירא, וצ"ע.

ג. וענין אין דרך חילול בכך הוא כיון שנשאר כמות שהיה, משא"כ כשמשנה מפרי למטבע או להיפך, **ויל"ע** אם הוא דין דאורייתא או דרבנן, ע"י בזה **בבה"ל ד-ה, והר"ש כאן דהוא מדרבנן** וזהו לשי' דאסור גם במטבעות שאין שוות, אבל להאוסרין רק בשוות יתכן דהוא מדאורייתא, וע"ע להלן אות ה'.

ובדר"א העיר **מאי שנא הקדש דלא שמענו דבעינן דרך חילול**, ויכול לחלל סלע על סלע. וביארו בזה, דחלוק דין חילול דהקדש שעיקרו דין ממון, וחילול הוא לשמור הדין ממון, איך שיהיה, אבל מעשר עיקר דינו אינו דין ממון, ודינו לקיים קדושתו ולהעלותו, ורק דהתירה התורה חילול לצורך קיום דינו, ולכן רק אם יש איזה שינוי שמתחלף קיום דינו לאופן אחר, אז שייך חילול, אבל להשאיר בדיוק באותו אופן אין כאן שום תועלת ול"מ חילול.

ד. ולענין דיעבד אם עבר וחילל, הנה בירושלמי בשמעתין אמרו דכל שבדמאי מחללין לכתחילה, בודאי מחולל בדיעבד. **וכ"כ הרמב"ם פ"ה ה"ה** דדיעבד מחולל בכל גונא. והנה להראשונים הנ"ל שהעמידו משנתינו באותו סוג מטבע, א"כ על זה נאמר במשנה ריש דמאי דמחללין ומינה דגם בודאי דיעבד מחולל.

אכן להר"ש כאן דמשנתנו אף בב' סוגי כסף, י"ל דדוקא כה"ג שרי במע"ש, אבל אותו סוג מטבע לא מהני אפילו בדיעבד, וכן כ' בשמ"ק ב"מ נו. בשם הראב"ד, דיל"פ מתני' דדמאי דוקא בשני מטבעות [ואי"ז מוכח דכן הוא למסקנא עיי"ש].

ה. והראב"ד שם כתב הטעם דבאותה מטבע **הוי מחלל הקדש שלא לצורך**, ולא משום דאינו דרך חילול, ולפ"ז בכגון ניד"ד דנתערבו שהוא לצורך יהי מותר, ואולי כוונתו לצורך העלאת לירושלים, ויל"פ הטעם כמש"כ הריטב"א דהא דאין מחללין על פירות הוא כיון שאינו מועיל להעלות לירושלים, ולפ"ז הוא סברא דאורייתא דכל שאין בזה תועלת אין כאן דין חילול. ולפ"ז יל"ע בנתערבו אי חשיב צורך. **שו"ר במאירי ב"מ נו. בשם הראב"ד** דהא דאין מחללין בשוין הוא משום שאינו לצורך כלל, אבל אם יש איזו סיבה מותר בדמאי, ונראה דפליג על רש"י שכתב מטעם **דאינו דרך חילול**.

ו. **והריטב"א** שם ג"כ כתב בדמאי רק ב' סוגי מטבעות **ואל"ה לא דאינו דרך חילול**, אבל לשון הרמב"ם פ"ד ה"ה משמע דבכל גוונא מחולל דיעבד וצ"ע.

ז. **ודעת הר"ש** כאן דאף אי מהני כסף אכסף [ולא נת' אי אף בשוות או דוקא בב' מטבעות] מ"מ גזרו שלא יפדה כאן אחת על חברתה.

ח. **ובפיה"מ דמאי** כתב דכסף על כסף מותר אפילו אלף פעמים, ועל נחושת אסור זולת בשעת הדחק. והנה בחיבורו פ"ד ה"ה כתב להדיא דאסור לחלל כסף על כסף וכמשנתנו, וצ"ע, ואולי נתכוין בפיה"מ לב' סוגי מטבעות, ואז מותר לכתחילה משא"כ על נחושת, וכ"כ לפרש מש"כ בחיבורו פ"ה ה"ב דשייך לחלל גם כסף על כסף, וע"כ כוונתו באין שוות, וצ"ע, ועי' **בחזו"א דמאי ג-יב ובבה"ל ד-ה**.

ט. **וצל"ע במטבעות של זמנינו**, שכולן טיבעא [ואין מטבע שהיא פירא], וערכן המהותי שוה, והנ"מ ביניהם הוא רק בכמות הממון, אבל אין מטבע שהיא מהות אחרת מחברתה, וא"כ יל"ע טובא דאין דרך חילול בכך וגם מקטנה על גדולה, ול"ד לחריפות דמטבעות, ששם הוא מחמת עצם המטבע, ושפיר יש כאן חילול הקדושה על סוג מטבע אחר, משא"כ במטבעות זמנינו, וצ"ע.

י. **ובחזו"א דמאי סי' ג'** כי דאעפ"כ מותר, **דבזמנינו דההפסד מרובה, חשיב כדיעבד דמחולל**. ועוד דבזמנה"ז דמחללין מנה על פרוטה לא שייך חומרות אלו, והרוצה לצאת מן מן הספק יחלל המטבע ביחד עם פירות מעשר על מטבע הקטנה, עיי"ש.

יא. **במשנתנו מבואר דיש אחת יפה ואחת רעה**, ופשטות היינו אותו סוג מטבע, ואחת מהן חסרה, וכ"ה בירושמי, אבל ב' מטבעות של ב' מלכים שאחת מהן חריפה, בזה אמרו הראשונים דמחלל אחת על חברתה. **ושמ"ק ביצה י: פ"י** משנתנו דב' מטבעות ומחלל רעה על היפה וצ"ע.

יב. **בקושיית הר"ש מסוגיא דב"מ נה: עיי"ש בתוס' שהק' ומש"כ**, ובמהר"ם שיי"ף שם מבאר תירוץ, דיש חילוק, דהא אין מחללין כסף על כסף שהוא מטעם **דאינו דרך חילול**, ויש להקל בדמאי, משא"כ הא דאין מחללין כסף על נחושת הוא **משום זלזול** במע"ש וככסף על פירות, ובזה הקשו דאשכחן דלא היקל ר"מ בזה, עיי"ש.

וביישוב דעת רש"י בביצה, עי' בה"ל פ"ו ה"ב בסופו.

יג. **וברמב"ם פ"ד ה"ה** אי' בגירס' שלנו **דאין מחללין נחושת על כסף**, ותמה הפנ"י ב"מ מה. מ"ט לא, והרש"ש כי דהוא ט"ס.

השו"ע השמיט דין אין מחללין כסף על כסף ותמה ע"ז המקד"ד, **וי"ל כהחזו"א** דבזמנה"ז שרי לחלל כסף על כסף.

ובורר את היפה

יד. **לא שיקיים כן וכו'** פרש"י ב"מ נו. כיון שלא התירו אלא מדוחק לפיכך לא שיקיים כן שבזיון מעשר הוא, **ויתכן כוונתו** שהטעם נמשך משום דלאו דרך חילול הוא כמו כסף על כסף, וגם כסף על נחושת בעצם הוא דומה לזה, ולכן אמרו שלא יקיים – ויהיה כאילו לא עשה חילול, ע"י שיחזירן לכסף. **או דכוונתו** דהוא ענין בפני עצמו, שבזיון לחלל כסף על נחושת, וצ"ע בזה. **ועוד פרש"י** מפני שהפרוטות מחלידות. [ואולי הוא משום הפסד, זה"ת].

טו. **ובפיה"מ דמאי (א-ב)** כתב הטעם דאמר רחמנא וצרת הכסף - ולא נחושת. ויסוד סברתו הוא **כמש"כ הרמב"ן ב"מ מה**. דכסף הוא חריף ונחושת יש בו יוקרא וזולא ואסור לחלל מעשר על מידי דמיתזיל. ואע"ג דלכתחילה מחללין פירות מעשר על פרוטות נחושת, מ"מ כסף על נחושת דמגרעו, אסור, דלגבי נפשיה טיבעא הוי כמבואר בסוגיא דהזהב.

טז. **ובורר את היפה.** לכאורה מדלא תני ברישא דמחלל על מעות כשיעור היפה שבהן, משמע דערכן שווה, אלא דאחת חריפא טפי בהוצאה, והיינו בפחות משיעור אונאה המבואר בסוגיא דב"מ נב. ועיין בסמוך דבראשונים מבואר דאין ערכן שווה גם בפחות מאונאה, וא"כ צ"ל דמביא מעות כשיעור היפה.

יז. הר"ש וראשונים כאן הביאו קושיית הירושלמי, ויברור את הרעה, ופירשו דהקושיא היא על עצם הדין של המשנה דחוזר ומחלל על הכסף, אכן לבהגר"א בירושלמי הקושיא אינה על המשנה וכמשי"ת, ויל"ע בכוונת התירוץ, **ועי' בריב"מ"ץ דעדיין קדושתה עליה, וצל"ב.** גם צ"ע אם נשאר קדושה א"כ גם על הרעה נשאר, ודוחק לפרש כוונת הירושלמי שחילולו על תנאי דוקא אם הרעה היא המעשר, וגם הגר"א כתב דצריך לחלל מעות כשווי יפה ומוכח דמחלל גם את היפה, והרי"מ נ"י ביאר **דיש דין שיהיה המעשר מקויים על כסף צורה דוקא**, ולכן אסור להורידו מכסף לנחושת או מיפה לרעה, וזהו שורש החיוב שלא יקיים כן אלא יחזיר ליפה, וזו כוונת הירושלמי שאינו חילול ברור.

יח. **תנן בב"מ נב.** דמטבע החסירה פחות משיעור אונאה מותר לחלל בה מעשר [ואעפ"י שהוא זלזול]. ושם נב: שו"ט במימרא דחזקיה, ולרש"י והריב"ן ס"ד דגם על החסירה יותר משיעור אונאה יהיה מותר לחלל פירות כשווי סלע שלימה, [ולתוס' ורמב"ן שם אין כזה הו"א], ומסקו דזה ודאי אסור, ומחללין רק כשווי של הסלע, עיי"ש.

יט. **והנה בירושלמי בשמעתין לבהגר"א** נקטו בדעת חזקיה כהס"ד לרש"י דמחלל עליה כשווי יפה, וכשמחלל אותה מחלל כשווי רעה, ועל זה הקשו ממשנתנו דא"כ מדוע בורר את היפה, הרי יכול לחלל מעות כשווי יפה – על הרעה, ועל זה תירצו דחיישינן שהיא הייתה המע"ש, והחילול היה ע"מ להחזיר.

כ. אבל אם דלא כחזקיה, לא הקשו מדוע בורר את היפה, **כ' הגר"א** דמתחילה כשמחלל על מעות מביא מעות כשיעור היפה, כיון שמספק צריך לחלל את היפה, ולכן מובן דכשחוזר מחלל על היפה, ורק על חזקיה הקשו. **ומבואר לדעת הגר"א דמשנתנו ביפה ורעה שאין שוות בערכן**, ואה"ן דגם ברישא דמתניתין כשמחלל הסלע צריך להביא מעות כשיעור היפה.

כא. ולדעת התוס' שם והרמב"ן רשב"א וריטב"א בשם ראב"ד, גם בפחות משיעור אונאה יש נידון דשוויה ופחות משוויה, ועל זה היה הנידון שם בסוגיא אם מותר לחלל מעשר כשווי סלע על סלע הרעה, כיון שאינשי דפחתי הוא רק נפש רעה, או"ד דאסור כיון דסוף סוף אנשים פוחתים עליה מדמיה. אכן אי"צ לשנות ברישא דמשנתנו שיביא מעות כשיעור היפה, דפשיטא דמאי דתנינן דמביא כשיעור סלע היינו סלע שלמה. **ועיי"ש ברמב"ן שביאר סוגיית הירושלמי שלנו** לענין ההיתר לחלל על מטבע רעה, ולא לענין שיעור המעות שמחלל עליהן.

כב. **וברמב"ם פ"ד הי"ט** היתה הסלע חסירה שתות וכו' אם יוצאת ע"י הדחק מחלל עליה לכתחילה בשוה סלע ואינו חושש, והיינו כחזקיה דהירושלמי, וכס"ד דסוגיא ב"מ לפרש"י וריב"ן.

כג. **ויסוה"ד הוא כמבואר ברמב"ם פ"ד הי"ח** דכשפודה מע"ש מותר לו לפדות כשער הזול, ולכן כל שאין מטבע בשיעור אונאה יכול לחלל עליה פירות כסלע יפה שכל זה נכלל עדיין בשער הזול של אותה סלע, כיון שאין כאן ביטול מקח.

חומש בחילול שני

כד. **בב"מ נד:** מבואר דבמע"ש מוסיפין חומש גם בחילול שני, על הקרן ולא על החומש, ובהקדש הוא להיפך, **ועי' בה"ל פ"ה ה"ב** בטעמא דמילתא.

וכתבו התוס' שם להקשות על משנתנו דמביא בסלע מעות ואמאי אין מוסיף חומש, וכ' דאה"נ ומתני' לא דייקא. **והרע"א** כאן מפרש דאה"נ וצריך ליתן מעות בסלע וחומש. **והקשה עליו הרש"ש** לקמן פ"ד מ"ח, דצ"ע לפ"ז איך חוזר ומחלל על הסלע והי' צריך לחלל על סלע וחומשו [וגם להוסיף עוד חומש עבור החילול השלישין], וכ' **הרש"ש דאולי יל"פ כוונתם** שמתני' לא דייקא ואינו פודה בעצמו אלא מקנה הסלעים לאחר, ועיי"ש עוד.

כה. **ובדברי הרמב"ם יש סתירה בענין**, דבפ"ה ה"ב כתב דהפודה את הפדיון לעצמו מוסיף חומש, ושם הל' י"ג כתב לגבי משנה ז' דפירקין, שמעות שמצרפן לדינרי זהב כדי להקל משאן אין מוסיף חומש שאי"ז דרך פדיה, ונא' **כמה דרכים בישוב דבריו**.

כו. **ובחזון יחזקאל פ"ב ה"ז** כתב עפ"י ירושלמי דמאי פ"א ה"ד ונפסק ברמב"ם פ"ד ה"ג, **דיש פדיון מע"ש ויש חילול**, ופדיון הוא דוקא פירות על מעות, ואפנים אחרים הם חילול, ולפ"ז כ' דדין חומש ס"ל להרמב"ם שהוא דוקא בפדיון ולא בחילול.

אכן יל"ע לשון הר"מ הנ"ל דבמעות על דינרין "אין דרך חילול בכך" ולא כתב שאינו דרך פדיון.

כז. **ובדר"א הי"ג בבה"ל** מבאר באופן דומה, דבמעות על מעות דוקא אמר הרמב"ם שאין חומש כיון שאין דרך חילול בכך [וכמש"כ הראשונים לבאר משנתנו דאין מחללין כסף על כסף], ורק פירות על מעות ולהיפך הוא דרך חילול. **וכ"ז דלא כהתוס'** וכל הראשונים שם דמעות על מעות מוסיף חומש. **ולמדה הרמב"ם ממשנתנו** ומקושיית התוס' דאמאי אין מוסיף חומש.

כח. עוד כ' בבה"ל **בפ"ה ה"ב דיל"פ** דכל שמחלל חילול שני חוץ לירושלים אין זה דרך חילול שאינו אלא להקל משאו, וגם לפ"ז מקורו דהרמב"ם הוא ממתני' **וכ"כ במקדש דוד**.

כט. **ויל"ע בסברא זו**, דלכא"ו אדרבה זהו דרך חילול שדיברה תורה, להקל על משאו ולהעלות לירושלים, וכמש"כ הריטב"א בפ' הזהב דזהו עיקר דין חילול, וצ"ע.

טיבעא אפירא לא מחללין

השמ"ק ב"מ מד: בשם גליון תוס' הקשה בעיקר משנתנו איך מחללין כסף על נחושת והוא טיבעא אפירא, ותיירץ דהדין דטיבעא אפירא אאמדי"ר. אכן רש"י שם מה: סבר דהוא דאורייתא ואף בדיעבד. והנה מבואר שם בגמ' מה. דנחושת חריף ועדיף על זהב, אבל קשיא ליה להגליון דסוף סוף עדיין הנחושת פרי ביחס להכסף. **וזה תלוי בפלוג' הראשונים שם וית' אי"ה במשנה ז'.**

משנה ז'

בפלוגתא ב"ש וב"ה נאמרו בסוגיא ב"מ מה. ג' ביאורים, אי דנחלקו בדהבא טיבעא או פירא, או דנחלקו בכסף ואפילו כסף שני, או דנחלקו בגזירה שמא ישהה עליותיו.

בטעם הדין טיבעא אפירא לא מחללין

א. **רש"י** כתב הטעם **בחלות החילול**, דבעינן וצרת הכסף דוקא, וכתב בהמשך הסוגיא מה: דהוא מדאורייתא ואפילו בדיעבד אין מחולל. וכל זמן שהוא חוץ לירושלים דינו בכסף צורה ורק כשבא לירושלים אז יש דין ונתת הכסף ביין ובשכר וכו' לקנות בו פירות.

ב. **עוד היה אפ"ל** דהטעם הוא **במעשה החילול**, משום דחילול הוא כקנין כסף וכמו בהקדש דונתן הכסף וקם לו, ולכן צריך שהכסף חולין הקונה את המעשר יהיה טיבעא לעומת הפרי דמעשר הנקנה. ומשבא לירושלים אז הדין הוא שהמעשר קונה פירות, משא"כ חוץ לירושלים הכסף קונה את המעשר. וכ"כ במשנר"א ב"מ ודחה. ובאמת אין מקור להא דהחילול דוצרת הכסף הוא ע"י קנין כסף, ורק בונתת בכסף דירושלים שם מבואר בקדושין ה. וכן כ' הגר"ח דהוא ע"י קנין כסף וצ"ע. עוד העיר הר"מ נ"י **דאי"ז נכון לפמש"כ הגר"ח פ"ח ה"ז** דלעולם המעשר הוא הפרי והחולין הוא הטיבעא.

ג. **הריטב"א** (מד: ד"ה תנן התם) בשם מורו כ' דמדאורייתא אין איסור לחלל אלא על פירות ממש שיש בהם טורח להוליכם וכתוב כי לא תוכל שאתו וגו', ורבנן גזרו בכל מידי דמיקרי פירא אטו פירא ממש.

ד. **התוס' בסוכה מ:** ובב"ק כתבו דפרי הראוי לעלות וליאכל בירושלים יכול לחלל עליו, ויל"פ דהוא מדין קנין פירות בכסף מעשר, דונתת בכסף, והריטב"א פירש דעתם משום דאין האיסור אלא מדרבנן. **ובתוס' ב"מ מד:** כתבו דכשארין אפשרות להעלות הכסף יכול לקנות בהמה, ואי"ז מובן לכל הטעמים הנ"ל. ומשמע דנקטו דהוא איסור דרבנן והתירו בשעת הדחק. **חזו"א.**

ולשון הרשב"א מה. דבירושלים שפיר שייך לחלל טיבעא אפירי, יל"ע אם כוונתו דפקע הדין כסף צורה ויש חילול גם על פרי, או דהוא מדין לקיחה דפירות ומדין ונתת בכסף וצ"ע.

ה. **הראב"ד** בהשגות על הרי"ף בסוכה כתב דהוא איסור דאורייתא לחלל על פירא, [כן משמע], ומ"מ אם חילל מחולל, וצ"ב דלטעמים הנ"ל לכא' אף דיעבד אינו מחולל, ואולי פירש דהוא מצוה לחלל על כסף צורה, אבל אין זה דין בעצם החילול.

ובדעת הרמב"ם נקט **בחי' הרמ"ש ב"מ**, דס"ל דבדיעבד מחולל כסף על זהב וכדו', ואפילו ללישנא קמא דהש"ס, אבל אין זה דרך חילול ואין חומש, **ועיי"ש מה שביאר לפ"ז הגמ' מה:** יעשה ולא יעשה מחללין ולא מחללין.

בדין טיבעא ופירי בכסף זהב ונחושת.

ו. **לרש"י** דהוא מדין כסף צורה צל"ע איך יתכן מה שאמרו בגמ' מד: לגבי זהב, ובדף מה. לגבי נחושת, דמחללין עליו פירות, אבל לגבי מטבע אחר הוא פרי, הרי סוף סוף יש בו צורה ומדוע לא יתחלל עליו מעשר,

ולפי מה שביאר הרי"מ נ"י דבעינן קיום דין דכסף צורה ניחא, דאסור לגרע צורתו, וכ"ש דניחא א"י דכל הדין דטיבעא אפירי הוא דין במעשה החילול כנ"ל אות ב'. וי"ל בעוד אופן, דמעשה החילול אמרה תורה שיהיה באופן דוצרת הכסף דוקא, ולכן לעולם בעינן שהחילול יהפוך את המעשה ליותר צורה, ולכן פירות סגי על פרוטות, אבל פרוטות צריך לעשות יותר צורה - על כסף.

ז. דעת בעה"מ דאע"ג דזהב כפירי לכל מילי [לקנינים וריבית], מ"מ לענין מעשר ילפינן דכטיבעא, וכתב דלענין מעשר אזלינן בתר חשיבותא, אכן מ"מ מהני גם לחלל זהב על כסף, ומשמע דהתם הוא משום דלגבי אינך מילי חשיב הכסף כטיבעא, וצ"ב, ולמשי"נ דהדין הוא במעשה החילול שצריך קנין כסף י"ל דמשי"נ מועיל ב' הצדדין, דכל צד שיש בו טיבעא לגבי השני מועיל לחול עי"ז קנין כסף. וכן יש לבאר לפי אופן השלישי שנת' באות ו'.

ח. הרמב"ן במלחמות כתב סברא הפוכה, דאע"ג דלכל מילי חשבינן לשניהם כטיבעא, מ"מ לענין מעשר אין מחללין כסף על זהב ואיכא למ"ד דגם פירות על זהב, כיון שיש יוקרא וזולא [דהכסף הוא החריף], ויש חשש דיפסיד המעשר. ועי"ש לגבי נחושת.

חילול כסף על זהב ונחושת להלכה.

ט. והנה מבואר בסוגיא דללישנא קמא אין מחללין כסף על זהב אם זהב הוא פרי, אכן לב' הלישנות בהמשך הסוגיא שפיר מחללין כסף על זהב, ורק יש נידון דכסף שני או דגזירה דרבנן.

י. ונחלקו הראשונים בזה, דעת הרא"ש והרשב"א דהנך לישני ס"ל דזהב טיבעא (כילדותיה דרבי), ורק משו"ה מחללין כסף עליו, וכן משנתינו דלב"ה עושה סלעין דינרי זהב הוא כילדותו דרבי אבל למאי דקיי"ל כזקנותו אין לעשות.

יא. אבל הרמב"ן והראב"ד חלקו, דכסף כסף ריבה, ואע"ג דדהבא פירא מ"מ כיון ששם מטבע עליו אפשר לחלל עליו מטבע כסף – לב' לישני בתראי, ולדעתם נמצא דלהלכה אין צריך מעשה חילול של קנין כסף, ודלא כשנ"ל אות ב', אכן לפרש"י דהטעם משום כסף צורה, י"ל דאכתי קיימינן בהא ורק נתרבה דשרי לחלל על זהב כיון שגם הוא מטבע. ועי' משנ"ר.

יב. והריטב"א מבאר דהטעם שמחללין כסף על זהב, הוא דאעפ"י שהזהב פירא לגבי כסף מ"מ התירו לו כדי להקל המשא, וצ"ע אם זה סברא דאורייתא ולכ' הוא לשי' דהוא מדרבנן.

יג. ונפק"מ, דלרמב"ן דכסף ריבה, מותר גם על נחושת, ולהריטב"א דאינו אלא להקל המשא, זהו רק בזהב, ובנחושת אסור.

ובדעת הרמב"ם עי' פ"ה הי"ג ובבה"ל.

ולענין נחושת כלפי זהב בירושלמי כאן מבואר דהנחושת פרי, וברא"ש פרק הזהב הביא מחלוקת בזה, וכ"ה בחו"מ ר"ג – ו'.

בחילול סלעין שנתערבו על נחושת

יד. והנה כ"ז הוא ללישני בתראי, אבל ללישנא קמא ודאי אין מחללין כסף על נחושת דהוא טיבעא אפירא. ולפ"ז קשה מאוד משנה ו' דפירקין דבנתערבו מחלל הסלעין על הנחושת וחוזר ומחלל על הכסף, ומדוע לא הקי' הש"ס ממשנתינו על הלישנא קמא.

טו. ובשמ"ק הקשה זה בשם גליון, ותירץ דהאיסור דטיבעא אפירא הוא מדרבנן, ובמקום הדוחק הקילו, וצ"ב לרש"י שהוא דאורייתא. וכ' החזו"א [דמאי סי' ג'] דדברי רש"י הם רק לב"ש ללישנא קמא. אבל בריטב"א הנ"ל מבואר דיש הסוברין דהוא דין דאורייתא להלכה, וא"כ צ"ע קו' השמ"ק.

טז. וכ' החזו"א, דאין לתרץ דהא דשרי לחלל אנחושת משום דדינו כפרי הראוי לאכילה וכמש"כ התוס' מה. דבו לוקחין פירות, אי"ז נכון, דכל הדין הזה מבואר בגמ' שם דהוא דוקא כשנכנס לירושלים, אבל חוץ לירושלים ודאי דינו ככסף ובעינן שיהיה טיבעא לחלל עליו. והנה ביסוה"ד כן מצינו דמחלל על פרי הראוי לאכילה חוץ לירושלים וחייל דיעבד כדלעיל פ"א גבי לוקח בהמה בשוגג, וכתוס' סוכה מ: וקדושין נו:; אכן נקט החזו"א דאין לומר כן גם במטבע, ולעיקר קושייתו מהסוגיא מה. יש להעיר, דלדעת התוס' הסוגיא מיירא דוקא משום כסף שני, אבל אי משום טיבעא אפירא לא הקשו, ולפ"ז י"ל דגם התירוץ ירושלים שאני הוא דוקא בדין כסף שני, אבל מדין טיבעא אפירא שפ"ד לקנות אוכל גם חוץ לירושלים, [והערתו קיימת לפי הרשב"א], וצ"ע.

יז. ואמרו בי מדרשא דיש לתרץ הקושיא, למש"נ בירושלמי דחילול הסלע על נחושת אינו חילול ברור וצריך לחזור ולחלל אכסף, ובכה"ג י"ל דמהני גם על נחושת, והביאור י"ל דכיון שסופו שיחזור המעשר לצורה אסלע יפה דכסף, שרי, וכמ"ש הרי"מ נ"י דעיקה"ד דכסף צורה הוא שיתקיים המעשר על כסף צורה,

וצע"ע. ובספר יבין שמועה כ' דהדין וצרת הכסף הוא שיתקיים העלאה לירושלים בכסף צורה, ולא דין בכל מעשה חילול, ולכן כשחוזר ופורטן שפי"ד, וצ"ע.

חילול פרי על פרי

יח. הרמב"ם פ"ד ה"ב כתב דמחללין פרי על פרי, וחלק עליו הראב"ד דלעולם פירות מע"ש אין מתחללין אלא על כסף. וכ' מהר"י קורקוס דיש להקשות מסוגיא דהזהב, דמבואר דאי זהב פירא אין מחללין עליו, וכ"כ הגר"א רצ"ד ס"ק כ"ד דמכאן מוכח כהראב"ד.

יט. וכ' המהריק"י דיש לתרץ הרמב"ם דדוקא במחלל על פרי הראוי לאכילה אז מועיל ואי"צ כסף צורה, משא"כ בפרי שאין ראוי לאכל אז לא חייל חילול רק על כסף עכ"ד. ויל"פ כוונתו וכן משמע בחזו"א דמאי ג-ט, דכשמחלל פרי על פרי אינו מדין חילול, אלא מדין קנין פירות לאכול בירושלים. והנה כתב הרמב"ם שם פ"ד הלכה ג', דכשפודה מע"ש מברך על פדיון מע"ש וכשחיללן על פירות אחרות, או מעות על הפירות, מברך על חילול מעשר שני, ולכאוי מבואר כש"נ, דפרי על פרי הוא כמו דין מעות על פרי – בירושלים. [ועבהגר"א שם דלהראב"ד אין מקור להך דינא דהרמב"ם, והחילוק לענין ברכה הוא בדבר המתחלל אם הוא פרי או מעות].

כ. ויל"ע בעיקר סברא זו, מנלן דמותר ושייך לקנות בפרי מעשר – פרי אחר, וכל קרא דונתת הכסף י"ל דאינו אלא בכסף מעשר, אבל פרי מעשר אין שייך בו אלא חילול לצורך העלאה, וכמש"כ הריטב"א דכל החילול הוא באופן שיקל עליו לשאתו, וצ"ע.

כא. ובס' יבין שמועה הקשה מדכ' הרמב"ם פ"ב ה"ג. דהמחלל פרי על פרי צריך שיהא בהפרי הנקנה שו"פ, ומשמע דהוא מדין חילול, דאי מדין קנין פירות במעות מעשר, לכאוי אי"צ פרוטה בהפרי הנקנה, וצ"ע.

כב. וכתב שם לחדש, דבאמת גבי קונה בהמה מוכח ברמב"ם שיש חילוק אם קונה דרך חילול שאין חל בדיעבד ואם דרך מקח חל בדיעבד, וכשנ"ל בפ"א מ"ו אות ב', והא דבדרך חילול בעי דוקא כסף צורה, הוא עפ"י המבואר בכורות נא: דבמעשר אימעות דאין בו דין שו"פ ככסף, וזהו דאיתמעט בהאי קרא דוצרת הכסף, וכתב לפ"ז לחדש, דכל הדין דכסף צורה הוא כשבא לחלל בשווי דמים, שאין דין שו"כ ככסף, אבל כשמחלל פרי על פרי [ומין במינו דוקא וכמש"כ הרמב"ם בהאי דינא], אז אי"צ כסף צורה, והוי דין חילול ולא מקח, ומי"מ מהני כל שאינו בשומת דמים, וצ"ע.

וע' במקדש דוד שנקט גם בד' הרמב"ם דיש ב' סוגי חילול, על כסף, ועל פירות, עיי"ש.

כג. עוד דרך ראיתי בזה"ת בשם ספר טל אורות, דבמחלל שו"פ אפרוטה כדין חילול צריך כסף צורה, אבל יש חילול בשוויו ומחלל על כל דבר, וכמו שחילוק כזה בפטר חמור דדוקא אשה אבל בשוויו על כל דבר, וצע"ד דכאן אין מחלל על כל דבר רק על פרי.

גזירה שמא ישהה עליותיו

כד. בהגהות שער הציונים [בסוף המשניות], כ' ד' טעמים לגזירה. א. משום בל תאחר, כרש"י מנחות ק: ג. משום תקלה, כתוס' שבת יז: , וסוגיא דסופ"ק דפסחים, ג. הרע"ב כתב שמא יבטל עלי לרגל, ולפ"ז יל"ע בזממ"ז מאי, ויל"ע אי מעשה דר"ע הי' בזמן הבית. ד. להרמב"ן בסה"מ מ"ע א' דיש מצוה באכילת מע"ש, [אמנם החזו"א שביעית יד – י' כ' דאין איסור במבטל האכילה].

כה. ולענין תקלה כ', דאעפ"י דכ' התוס' מכות יט: דמע"ש קודם שנכנס לירושלים אין בו אלא איסור עשה, וכ"ה בר"מ פ"ב ה"ו, מ"מ גם באיסור עשה חיישינן לתקלה בזמן ארוך, כפמ"ג יו"ד ק"ז. ועיי"ש מש"כ לגבי שקלים, מה ההיתר לעשות שקלים לדרכונות.

משנה ח' ט'

א. הפורט סלע ממעות מע"ש וכו' נחלקו רש"י ותוס' אי ב"ש לקולא או לחומרא וכמ"ש הר"ש. [ועי' בתור"פ, ובריטב"א ב"מ מה: , ומהריק"ו ה-יד, וע"ע ברימב"ץ מ"ח ומ"ט.], וכן נחלקו לקמן במשנה ט'. והנה לשון הר"ש משמע דב"ה לקולא, וא"כ לבי"ה יכול בין לפרוט הכל ובין לפרוט חלק, וכן במשנה ט', וכ"מ בר"ש שם. וכ"כ התוס' ב"מ, והשנו"א כאן, דב"ש לחומרא וב"ה לקולא.

ב. אמנם התושנ"ץ עדיין א-ט הקשה, דבמשנה ט' משמע דב"ה בהדי הנך תנאי דמשנה ט', שאומרים בדוקא ג' דינרים ודינר וכו', ומשמע דגם בית הלל אמרו בדוקא שקל כסף ושקל מעות, ולכן פירש דתרוייהו דוקא, בין ב"ש ובין ב"ה, דב"ש מחמירים דוקא כל הסלע, וב"ה מחמירים דוקא שקל כסף ושקל מעות. וכ"כ הראב"ד שם.

ולו"ד, היה מקום לומר דבית הלל אינו ככל התנאים במשנה ט', דהנה טעמם דכל התנאים שלא יפרוט דוקא אלא הנצרך לו, אי ברביעית או אחד מט"ז או אחד מכ', וא"כ תמוה לומר דבית הלל סברי שיפרוט חצי מדמיו, דלפ"ז המחלוקת מאוד רחוקה דב"ה סברי חצי ואיכא למ"ד אחד מעשרים, משא"כ א"נ דב"ה סברי שיפרוט כמה שירצה ורק אינך תנאי מגבילים, א"כ השיטות קרובות יותר. **וכן מדויק הראב"ד עדינות** שפירש טעם אחד בבית הלל, וטעם אחר בכל התנאים האחרים, עיי"ש.

ג. והנה טעם ב"ה י"ל שהוא שוה במשנה ח' ומשנה ט' שמא יוקירו או שמא יוזלו פרוטות, אכן טעמא דב"ש בתרויהו לכ' אינו שוה, דבמשנה ח' הוא שמא יתעפשו הפרוטות ובמשנה ט' משום ב' קלבונו.

ולב"ש יש חידוש דאעפ"י שאין מחויב לפרוט הנחושת לכסף, מ"מ אם כבר בא לפרוט חייב לפרוט הכל, **רשב"א ורמב"ן**.

ד. **והרמב"ם פ"ה הי"ד** מפרש גם למשנה ח' בפורט סלע למעות כגוונא דמשנה ט', והיינו בשעת הדחק כדלעיל משנה ו', [חזו"א] **וע' מהריק"ו** דפירש דלדעת הרמב"ם נחלקו ב"ש וב"ה בתרי גווני, בין בפורט סלע למעות ובין בפורט מעות לסלע, ובתרויהו הצריכו ב"ה דוקא שקל ושקל ושלא יפרוט הכל.

ה. **הראב"ד עדינות כתב בטעם המחלוקת**, דחוץ לירושלים סברי ב"ש דכיון שכסף הוא החשוב צריך להעמיד בדוקא הכל בכסף, וב"ה סברי שישאיר לו פרוטות למיזבן כשיגיע לירושלים, ומבואר מדבריו דיש ענין בדרך שיהיה דוקא בכסף ואעפ"י שבירושלים יחזור ויפרוט, ומוכח כמו שנת' דיש קיום דין בכסף צורה דוקא, גם כשאינו מועיל לקנין פירות בירושלים.

ו. **ובירושלים, ביאר הראב"ד המחלוקת**, דלב"ש בירושלים צריך דוקא פרוטות, כיון שבירושלים הם החשובות לו, ומעשר צריך להעמיד באופן החשוב, [נמשמע דזהו הדין דכסף צורה, וצל"ע], וב"ה סברי דאחר המין החשוב אנו הולכים והוא הכסף, ולכן צריך שיעמיד חציו בכסף, ועיין להלן אות ט"ו.

אכן בדעת ר"ע ור"ט דמשנה ט' כ' הראב"ד דהוא מגזירה שמא יתעפשו, ומבואר דחילק ביסוה"ד בין בית הלל לדר"ע ור"ט, **עמשנ"ל אות ג'**.

בי' הגר"א דמצרף כסף ונחושת.

ז. **הגר"א מפרש באופן חדש**, (בשנו"א, ובהרחבה בביאור הירושלמי), דפלוגתא ב"ש וב"ה הוא כעין פלוגתא ר"מ ורבנן, ומיירי שרוצה לחלל מעות כסף ונחושת שלו על סלע, דב"ש סברי דחוץ לירושלים אסור לחלל כסף על כסף, ולכן חייב לחכות עד שיהיה לו פרוטות נחושת בשווי סלע, וב"ה סברי שיכול לצרף כסף ונחושת וכמו לרבנן בפירות וכסף. **ור"מ סבר** שלא התירו ב"ה אלא עם מעות נחושת ולא עם פירות.

ח. וכן בירושלים הוא להיפך, דאסור לחלל כסף על כסף, רק על נחושת, ולכן חייב לפרוט כל הסלע, ולב"ה יכול לפרוט חלקו על נחושת וחלקו על כסף, ור"ע ור"ט סברי דאף יכול הרוב לחלל על כסף ומיעוט על נחושת.

ט. **וטעם ההיתר, כתב הגר"א**, דכיון שמצרף כאן כסף ונחושת, מיחשיב שעיקר החילול הוא הכסף על הנחושת, ומה שניתן כסף הוא רק מפני שאין לו מעות כדי סלע שלימה, ואם יש לו מעות כסף כדי סלע אז באמת אסור, **וצ"ב דכ"ז בפורט מעות לסלע חוץ לירושלים** אבל פורט בירושלים סלע למעות לכא' ודאי יכול להשיג פרוטות נחושת בשווי הסלע, ומהו ההיתר כאן?

י. ובעיקר"ד הגר"א שנקט דמעות על סלע דינו ככסף על כסף, יל"ע לדעת הרא"ש לעיל מ"ה דבכסף ב' מטבעות שאחד אינו חריף מחללין, וצ"ל דבאותה מלכות מעות וסלעין חריפין כי הדדי, ורק לדעת הראב"ד בשמ"ק דכשיש צורך ותועלת מחללין, י"ל דלפ"ז מעות על סלעין שפיר דמי. ובראב"ד **עדינות כתב דילפינן מדרשא**, דפרוטות על כסף כן, ומעות כסף לא.

משנה ט'

יא. שמאי אומר יניחנה בחנות וכו', אמרו בירושלמי דהוא גזירה שמא ישכח ויעשה אותה חולין, ואין לומר דהוא מחמיר יותר מכל הנך תנאי, דטעמיהו שמא יתעפשו הפרוטות, ואם כן יכול לפרוט קצת. [וגם להראב"ד דצריך להשאיר המעשר בכסף חשוב כ"ז רק לב"ה וכשנ"ל].

אכן הגר"א מפרש דטעמיה דשמאי הוא מדאורייתא, דסבר שאי אפשר לפרוט ג' פעמים, רק פירות לכסף – וכסף לפירות, וס"ל כסף ראשון ולא כסף שני, [וגם נחושת לכסף חוץ לירושלים אסר שמאי], והש"ס פרק הזהב נאיד מהך דרשא רק לאינך תנאי, **אבל שמאי עצמו ס"ל דדוקא כסף ראשון, ואפילו בירושלים**.

יב. וכ' הגר"א דגם כוונת הירושלמי הוא כדבריו, דהקשו מדוע לא נתיר לפרוט בירושלים כסף לנחושת משום ונתת באשר תאווה נפשך, [ומזה למדו בש"ס ב"מ מה. דאפי' אי אמרינן כסף ראשון ולא כסף שני, מ"מ בירושלים מחללין כסף על נחושת], וביאר הגר"א דתירוצ' הירושלמי דכ"ז רק על אוכל, אבל במעות חיישינן שמא ישכח ויעשה חולין. וצ"ב כוונתו, דאם הוא גזירה א"כ אין צ"ל דטעמיה משום כסף שני, ואם מעיקה"ד הוא דאין הפרוטות כאוכל, א"כ מהו חיישינן שמא וכו', וצ"ע.

יג. יל"ע לדעת שמאי, אם הסלע פקדון ביד מוכר עד שיגמור החילול, ולפ"ז החילוק עושה הלוקח מסלע שלו על פירות שלוקח, או דלמא שהוא ע"י קנין כסף, והמוכר קונה בחצירו כל פעם חלק במטבע כנגד הפירות, וצ"ע. עוד יתכן לומר שקנה המוכר לגמרי להמטבע, ולא נתחללה עדיין, והוא נותן פירות כנגדה ואז חייל החילול, וצ"ע.

הא דנחלקו שמאי ובית שמאי, ע' במלאכ"ש עדיות א-ז, דשמאי סבר מעיקרא כב"ש, וחזר בו בסוף ימיו, ובחסדי דוד פ"ב ה"י כ' דתרי תנאי אליבא דשמאי.

יושבין לפני חכמים, ע' סנהדרין יז, וברש"י קדושין מט:

חילול כסף על נחושת בירושלים, ודין כסף שני.

יד. בגמ' אמרו דבירושלים אין משום כסף שני, דאמר קרא ונתת הכסף בכל אשר תאווה, ופירשו התוס' דאע"ג דבעינן פרי מפר', אינו אלא למעט מים ומלח, אבל לא פרוטה, דבפרוטה קונה בקר וצאן דהוה פרי מפר', וא"כ הא דאין זה כסף שני, הוא מה"ט גופא, דהפרוטות דין כאוכל.

טו. והרשב"א שם חולק על סברא זו, ומבאר באופן אחר, דשאני ירושלים דמחללינן בה טיבעא על פירא, שעיקרן להוצאה הולכינן לירושלים, ולפיכך לא איכפת לן שנחשב הפרוטה פירי לגבי הטיבעא, ומשמע מדבריו דמה"ט נמי לא איכפת לן דהוי כסף שני – שאין זה דין רק חוץ לירושלים שמחללין דוקא פירא אטיבעא, ואז יש דין כסף ראשון, אבל כשמחללין גם טיבעא על פירא אין חסרון דכסף שני. וצלע"ה בדבריו שם. ומשמע דהרשב"א בירושלים אין דין כסף צורה, וא"כ לא שייך בירושלים לחלל פרוטות על כסף, ולפ"ז, הא דלבי"ה בירושלים מחלל סלע חציו על פרוטות וחציו על מעות, צריך גם כאן להדין והקולא דצירוף דאל"כ אי אפשר לחלל בירושלים סלע על מעות – דאין דין וצרת הכסף, רק דין ונתת הכסף. אכן הראב"ד הנ"ל אות ו' מבואר דעתו דגם בירושלים יש דין וצרת הכסף.

טז. עוד נח' התוס' והרשב"א שם, דהרשב"א פירש דקושיית הגמ' ממשנה ט' הוא גם על מ"ד טיבעא אפירא לא מחללינן, ומאי שנא בירושלם, ותיצרו כנ"ל אבל התוס' שם כתבו דפשיטא ליה להש"ס דיש לחלק בין חוץ לירושלים ובירושלים, אלא דסבר דלענין כסף ראשון ושני אין לחלק בין ירושלים לחוצה לה, וצ"ב מאי שנא,

יז. ולכא"ו הביאור, דזה פשיטא דחוץ לירושלים מחללין על מטבע, ובירושלים קונים אוכל שהוא דין אחר אלא דסבר המקשן דדין כסף שני הוא לא דין שתלוי במשמעות החילול, אלא הוא דין כללי שלא נתנה התורה רשות לחלל על כסף ב' פעמים.

יח. ויתכן לבאר דקדושת המעשר הוא ודאי לא ממונו דהבעלים, וזהו חידוש של התורה שנתנה לו רשות לחללו על כסף, ואין זה בבעלותו לחלל על עוד כסף, ועצם מעשה החילול לא ניתן לו רק בפעם אחת כסף ופעם אחת לקנות, פירות, [וכ"כ השנו"א] ותיירץ הש"ס דהכסף ניתן לו לקנות בו כל אשר תאווה נפש, ומינה דיש לו בעלות לקנין האוכל לתאות נפשו, ולכן יכול גם לחלל על פרוטות לצורך אכילתו.

וזהו גם סברת התוס' דפרוטות חשיבי כאוכל, כל שהוא צורך אכילה, והרשב"א חלק על סברא זו, דלדידיה הנידון בסוגיא הוא בעצם החפצא אם הוא טיבעא או פירא, וע"י עוד בכ"ז.

בי' הראב"ד דפלוגת ר"מ ורבנן בדין כסף שני

יט. הראב"ד עדיות מפרש פלוגת ר"מ ורבנן בדין חילול כסף על כסף, ודעת ר"מ דאין מחללין כסף פירות – היינו, כסף הבא מכח פירות, על הכסף. וזהו יסוה"ד דכסף שני, שכסף שבא מכח פירות אי אפשר לחללו יותר, [משמע, דכל כח החילול הוא בפירות ראשונים דוקא ותו לא]. והקשה הראב"ד דנחושת לגבי כסף כפירי על טיבעא, וא"כ עדיין יש כאן פירות, ותיירץ דכיון דלגבי פירות טיבעא נינהו מקרי כסף, ורחמנא אמר כסף ראשון בלבד, ע"כ.

כ. ודעת רבנן דאפילו כסף שני, כגון מעות ופונדיונין על הסלע, ע"כ, ופשיטא ליה להראב"ד דלא שייך לחלל סלע על סלע גם בלי דינא דכסף ראשון, לכי מטעם דאינו דרך חילול, אבל מעות על סלע הוא דרך חילול.

וכ' הראב"ד דב"ש וב"ה הם דרך אמצעית בין ר"מ ורבנן, וס"ל דנחושת על כסף מחללין דאפילו כסף שני, אכן אהני הכסף ראשון למעט דאין מחללין מעות ופונדיונין על כסף.

וכדעת הראב"ד בפלוגתת ר"מ ורבנן כן אולי דעת התוס' מה. ד"ה לפלגי ועי' משנ"ר.

בפלוגתת ר"מ ורבנן.

כא. מבואר דעת רבנן דע"י צירוף מחללין פירות וכסף על הכסף, ובלא צירוף לא. והנידון כאן לרוב המפרשים [הראב"ד בהשגות, רש"ס, הגר"א], הוא משום דאין מחללין כסף על כסף, וחידשו רבנן דע"י צירוף עם פירות מחללין.

כב. והטעם כ' הגר"א, דבכה"ג עיקר החילול הוא הפירות, והכסף כטפל. ונראה מכאן, דהחשרון דכסף על כסף הוא במעשה החילול, דא"י דרך חילול, ולכן בצירוף פירות מהני, ע"י דנחשבים למעשה חילול אחד מאיזה טעם, אמנם אם החשרון דכסף על כסף הוא בעצם החילול, שמהות חילול הוא רק אם יש איזה שינוי ותועלת, לפ"ז צ"ע מה יועיל צירוף, סוף סוף הקדשוה שעל הכסף אין יכולה לעבור לכסף אחר. אכן י"ל דלדעת הרמב"ם דכסף על כסף בדיעבד מחולל, הקילו בצירוף עם פירות במקום הצורך, וכ"נ שהבין החזו"א דמאי ג-ד. יש להוסיף ביאור איך מועיל צירוף במעשה החילול, דעיקר הא דבעינן כסף צורה הוא כיון דחילול סלע על סלע אין בו תועלת וא"י דרך חילול, ומהות החילול הוא לעשות שינוי - להפוך הפרי לצורה, ולכן ע"י צירוף שחלק נהפך לצורה יש כאן כבר מעשה חילול.

כג. ואמרו בירושלמי דדוקא כשיש לו חצי דינר פירות וחצי דינר מעות, אבל ביש לו דינר ודינר אז אין מחללין ביחד, והר"מ כ' דתלוי בפירות אם הם דינר, אכן בלשון הרא"ש מבואר דתלוי במעות, ואם הם חצי דינר מצרפין משא"כ כשהם דינר, ותמה עליו התני"ט, דמסתברא כהר"מ.

כד. וטעם החילוק אם יש חצי דינר או דינר, כ' הרש"ס דע"י החשיבות דשיעור דינר, כ"א חשוב בפני עצמו ואין מצטרפין להיות מעשה חילול אחד. ושיעור דינר הוא שיעור דחשיבות. ובערוה"ש כתב דדינר היה המטבע העיקרי.

כה. ובחזו"א מבאר באופן קצת שונה, דכל הדין דצירוף, הוא קולא שהקילו חכמים כדי שלא ישאר לו מטבע שחציו מעשר וחציו חולין, והקילו עליו לפרוט על מטבע דינר שהוא יותר גדול ממעות ואיסרין, והתירו לו למלא המטבע בצירוף כסף, אבל לא התירו לו יותר מזה לעשות שקלים או סלעין.

כו. ובדינא דצירוף כ' הראב"ד פ"ה הט"ו להשיג על הרמב"ם, דאין האיסור בדינר שלם משום הפירות, אלא משום הכסף שאין מחללין כסף על כסף רק ע"י זיקת הפירות הואיל והפירות מעטים וכו'.

כז. ובכוונת הרמב"ם, כ' הרדב"ז שלא נחלק על הראב"ד, אכן הכס"מ מבאר דלדעת הרמב"ם הטעם משום הכסף, דאין לחלל על חצי מטבע, והביא דבריו בתני"ט. והנה צ"ע ג' מכמה סוגיות, בב"מ נג': סוגיא דמחללין על מעות הראשונות - והמטבע הראשון לא התמלא, וכן לקמן פ"ד משנה ח', המניח איסר של מע"ש, ובגיטין ל"א המניח מעות להיות מפרש וכו', וכתב החזו"א דא"י מובן, אלא הביאור שהוא אינו חפץ להשאיר מטבע שחציה חולין ולהעלותה ולכן הקילו עליו. וצ"ע.

שמעתי שיש מחלקין, דפחות מפרוטה דוקא אפשר להשאיר חולין במטבע, והיינו סוגיא דבב"מ דמעות הראשונות, ומשום דאינו נחשב, [וכמו דאי אפשר לעשות מע"ש על חצי פרוטה ממטבע חולין], אבל יותר מפרוטה ס"ל להכס"מ דאי אפשר להשאיר חולין ומעשר באותה מטבע, וכל הסוגיות האחרות יש ליישב, וצ"ע, ולדינא נוהגין לחלל על חלק ממטבע ולית דחש להכס"מ.

כח. והמהריק"ו מפרש בעוד אופן, דהקפידא הוא על פירות וכסף יחד, שאין לצרפן, דמשום חשיבותן צריך מעשה חילול לכ"א בפ"ע, אם לא שמועטין ואין בהם כדי חילול אז בטלין הפירות לגבי המעות, [אבל מעות אפילו מועטין אין בטלין לגבי פירות] עכ"ד.

כט. והנה לדעת הגר"א דרישא דמתני', ומשנה ט', הוא גם בהאי דינא דמצרף כסף ונחושת לחלל על סלע, צ"ב שלא נזכר החילוק דהירושלמי, ואפשר שאין תלוי באם יש לו רק מעט פרוטות, ומ"מ מבואר דמצרף שקל ושקל לסלע, והוא יותר מצירוף דב' חצאי דינר, וגם בפורט סלע בירושלים, דודאי יכול לפרטו כולו לנחושת, התירו לפרוט חציו לכסף, ומשמע מכ"ז דיותר יש להקל בצירוף מטבעות מצירוף עם פירות, ואולי יותר נחשב למעשה חילול אחד, או ע"ד המהריק"ו.

משנה י'

א. מי שהיו מקצת בניו וכו', בחולין קז: איתא דב' אחין אסורין להעלות על השולחן בשר וגבינה כיון דמכירין, וקמ"ל מתניתין דבמעשר מותר טמאין וטהורין, ואפילו באחין. [אסופת זרעים]. וצל"ב מ"ט הקילו כאן. ולהסוברים דחייל מעשר רק בפיו נחא, וי"ל דגם להסוברים דחייל מעיקרא ויש ברירה, מ"מ

מהתנאי הוא גם שמה שיטמא לא יחול עליו מעשר, וממילא ליכא למיחש למידי, וכל הנידון הוא רק להכס"מ דחילל המעשר קודם השתיה.

וכן מה דאמרו בירושלמי דטהור מערה לכולם, הוא חידוש דלא ניחוש בכה"ג שמא יבואו עי"ז למגע. [פני משה].

ולהכס"מ דמפרש דמשנתינו בשותה כ"א מכוסו, ורק אז חל המעשר, א"כ כל החידוש של המשנה הוא בזה דאין חשש שיאכלו טמאין וטהורין יחד. וצל"ע טעם הקולא, ומה הדין בטהרות ובתרומה וקדשים.

ב. בירושלמי מה אנן קיימין וכו', יעו' בר"מ וראב"ד פ"ח ה"ט, **והכס"מ** מפרש דנחלקו בכוונת מסקנת הירושלמי, **דהראב"ד** פירש דמפרש מעכשיו את מה שיגיע לתוך פי הטהורין, והוא בדינא דברירה, ומתני' כמ"ד יש ברירה בדאורייתא ואינה להלכה, **והרמב"ם** מפרש דכוונתו להפריש מה שבכוסו של טהור מעט קודם שישתה, [ולפ"ז החידוש דמתני' שמותר טהורין וטמאין יחד, ואין חידוש בעצם חלות החילול].

ג. וכ' הכס"מ דבגוונא דהרמב"ם אי"ז נוגע לדין ברירה כיון שהוא רוצה שיחול רק בשעה שכבר יהיה גבור, **וכ"כ הר"ש לקמן פ"ה מ"א** דבכה"ג ל"ה ברירה, אכן **בקצוה"ח סי' ס"א ס"ד** נקט דהוא מחלוקת ראשונים עי"ש ובמלואי חותם.

ד. הרדב"ז, וכן בחי' הר"א מגריידיץ כאן, כתבו ליישב דבמשנתינו מהני ברירה, ואפילו להרמב"ם שפוסק בדאורייתא אין ברירה, והרדב"ז כ' דכאן אין הנידון על איסור והיתר, רק שאם א"ב אז לא יצא הסלע לחולין ובכה"ג לכו"ע יש ברירה, וצ"ב. והראמ"ג הוסיף דהכלל הוא דלקולא א"ב ולחומרא יש ברירה, וכאן אין זה לא קולא ולא חומרא, אלא דאמרין שהמעשר נעתק מהמטבע להחלק ששתה – ובו צריך לנהוג דין מעשר וצ"ע.

הקושיות לדרכו של הכס"מ

ה. עוד יש לדון לפי הכס"מ, איך מחלל מעכשיו שיחול לאחר ל', והאם אין כאן משום כלתה קניינו. והנה בהפרשת תרומה כתבו **התוס' יבמות צג.** וכ"כ הר"ן נדרים כט: לגבי הקדש, דמהני לאחר ל' משום דאמירה לגבוה כמסירה להדיט [ובמסירה אין כלתה]. ולפ"ז ילה"ק דבחילול לא שייך לומר דהוי כהקדש וכמסירה להדיט, וא"כ איך יועיל לאחר ל'.

ו. ובקה"י גיטין יח-ב הביא מתשו' הרע"א קמ"ד שהקשה איך מהניא הפרה לאחר ל' [בנדרים ד"ע מופר ליכי למחר], וכ' הקה"י די"ל דבדיבור בעלמא אין חסרון דכלתה, כיון שעיקרו הוא הדעת שבהדיבור, ורק בקניינים יש חסרון דכלתה. ויל"ע מדוע גבי תרומה כ' התוס' דיש דין כלתה.

ז. ובמנח"ש [ח"א סו"ס נ"ה] כתב דיש לחלק בין תרומה והקדש, להפרה, דהקדש ותרומה חייל קנין גמור, וחשיבי כמעשה שיש בו חסרון דכלתה, משא"כ בהפרה, וכן מינוי שליחות, שאין חל איזה קנין, מהני אמירה לאחר ל', **וכתב דחילול מעשר הוי כהפרה** ולכן מועיל לאחר ל'. [ועי"ש דבכה"ג מפסיד הברכה ואין מברכין על חלות שלאחר זמן].

ח. ויסוה"ד, דמעשר הוא דיני קדושה, והתורה התירה לייחד מטבע או פרי אחר לקיים הדין, ואין זה דיני ממון והקנאה, ואפילו למ"ד מע"ש ממו"ג, ויעו' בזה **באחיזר ח"ב סי' י"ב אות ג'**, שהביא מש"ס דב"מ נג. דמע"ש שנתערב ובטל ברוב, ומדרבנן לא בטיל דדשיל"מ, וחיללו, מבואר שם דהמחולל הוא מעשר דרבנן, וכ' האחיזר דבהקדש אינו כן, דנתערב הקדש ברוב וחיללו, הוי הקדש דאורייתא, כיון דממון דהקדש לא בטיל, משא"כ במעשר ואפי' א"ה ממו"ג מ"מ אין כאן דין ממון להמעשר שיהי' קיים, רק אם יש דיני איסור וקדושת מעשר.

ט. ועדיין צ"ב, דסוף סוף מעשה החילול הוא כמו עשיה דקניינים, דהוא קביעת החפצא בדין מעשר תמורת החפץ האחר, **ומדוע יגרע חילול זה שאינו נחשב כמעשה לענין כלתה.** וצ"ע. **ועיין להלן אות כ'**

י. עוד יל"ע, דלכאוי' י"ל דחילול כסף מעשר על הפירות יסודו מדין קנין כסף, וא"כ משו"ה יהי' דין כלתה, [דעדיין לא נתן הכסף עד לאחר ל' שאז הוא קובע שיהיו הפירות תמורת הכסף]. אכן בפשטות, **במחלל מעותיו על פירות עצמו, אין כאן דין קנין כסף,** והוא חילול פשוט, ורק בלוקח מחנווני אז שייך החילול עם דין קנין כסף. [ומ"מ גם חילול כסף על פירות יסוה"ד הוא ממה שאמרה תורה **לקנות** פירות בכסף מעשר, יעו' ל' פיה"מ כאן, ולפ"ז עדיין יל"ע דיש כאן שייכות לקנין כסף, וצ"ע].

יא. עוד יש להקשות לדרכו של הכס"מ, דלשון הירושלמי דכאן, איתא כה"ג באותו לשון בדמאי פ"ז מ"ב, ושם הוא לענין מה שמשייר בכוס שיהיה מעשר על מה ששתה, ואמרו בירושלמי מה אנן קיימין וכו', אלא באומר מכבר לכשאשתה, ושם ע"כ הוא מדין ברירה ודלא כפי' דהכס"מ.

גם לשון הירושלמי לא משמע כן כל האריכות. **וע"ל אות כ' עוד דרך בכוונת הירושלמי.**

יב. גם פשטות משנתנו משמע שהחידוש באופן החילול ששייך לשתות טמאין וטהורין, ובחילול יתברר מביניהם, כ"כ המשנ"ר ועוד,

יג. גם משמע דשותין מן הכד ולא מכוסו של כאו"א, ובמשנ"ר רצה לפרש כן ע"ד הכס"מ, שחל החילול בשעה שנכנס לתוך פיו, והקשה בבה"ל, דכשנכנס המעשר לפיו כבר א"א לחללו דאינו שוה כלום. ובמהריק"ו הקשה דכששופך הטמא לפיו נטמא הכל, וכ' במקו"צ דבטהרות פ"ח מבואר דהניצוק אינו חיבור.

עוילה"ע דכשחל החילול בתוך פיו צל"ע אם יכול לברך על אכילת מע"ש קודם השתי' שעדיין אין כאן מעשר, וצ"ע.

דעת הראב"ד

יד. ומכל הני טעמי הוצרך הראב"ד לפרש שיש כאן חלות מעכשיו ולאחר ל', ובפשטות נקט הכס"מ דכוונתו לברירה וחל מעכשיו מה שיאכל לאחר ל' ואין זה מפורש בד' הראב"ד. ובעונג יו"ט סי' צ"ג בהג"ה פ"י דהראב"ד כהרמב"ם.

טו. וצל"ע בדברי הר"ש שלא הזכיר כאן כלום מברירה, גם הריב"מ"ץ והשנו"א פירשו דחל מעכשיו על מה שיהיה בפיו אח"כ, ולא הזכירו מענין ברירה, [והריב"מ"ץ דימה לתנאי דמהיום אם מת], וצ"ע. אכן בד' הרא"ש, משמע שלא נתחלל מעיקרא, דפירש לירושלמי גבי זבין, שאם הסיט הזב שוב אין יכול מעשר להתחלל על דבר טמא, ומבואר שהחילול חל בסוף.

טז. וכ' בס' יבין שמועה, עפ"י דהתו"י יומא יג: [ד"ה כי חזי], דהמגרש על תנאי ונתקיים התנאי לאחר מיתה אינה מגורשת, כיון שבשעת קיום התנאי לא היו הגירושין יכולין לחול, ולפי"ז י"ל דה"נ מש"כ הרא"ש, דאעפ"י שהוא רק תנאי מה שיאכלו טהורין מחולל מעכשיו, מ"מ אם נטמא קודם חלות החילול ושוב לא יכול היה החילול לחול, בכה"ג אין מחולל למפרע.

יז. וכתב דלפי"ז יל"ב כל הדין דירושלמי ולא מטעם ברירה, אלא דהוא מחלל הכל בתנאי שיאכלוהו טהורים, ומה שיאכלו טמאים אין יכול לחול ע"ז חילול כיון שנטמא בשעת התנאי, ואי"צ לברירה, דברירה הוא כשעושה המעשה על צד אחד שיתברר, אבל כאן הוא עושה על הכל, וחלק טמאין ממילא לא חייל עליו כיון שנטמא בשעת התנאי, וצ"ע.

ולפי"ז יש לדון גם בלא"ה דל"ה ברירה, לפמש"כ הרמב"ן גיטין כה. דברירה הוא דוקא בתולה במעשה בבי' צדדין כגן מזרח ומערב אבל במתנה אם יבוא חכם למזרח, ואם לא לא, אי"צ ברירה, ולפי"ז י"ל דגם כאן מתנה על כל טיפה שתחולל [ויש לו מעות כנגד כל היין] בתנאי שלא תטמא. אכן יל"ע דכאן הוא חפץ שיהיה גם לטמאין לשתות, ודמיא לבי' לוגין שאני עתיד להפריש, וצ"ע.

חילול על פירות

יח. ועיקה"נ דחילול אין חל על פירות טמאין, כ"ה בתוספתא פ"א הט"ו, ויש לחקור בטעמא דמילתא, אם הוא משום שאין לוקחין לצורך אכילה ושתיה, וכלוקח חטאות ואשמות שלא חל, כיון שלא לקחן לקיום הדין, ואעפ"י שיכולה קדושת מעשר לחול על בהמה וגם על פירות טמאין מ"מ כשלקח לא לקיום הדין לא חייל. או דלמא שיש איזה חיסרון בהחפצא דפירות טמאין שלא חל עליהם קדושת מעשר, וצל"ע.

יט. עיקה"נ דחילול כסף על פירות שלו בירושלים, צל"ע מאיזה דין הוא, דהתורה אמרה לקנות בכסף פירות ולכאוי' י"ל דמ"מ חזינן דהתירה התורה להעתיק הקדושה לפירות ע"י מקח, וממילא ה"ה ע"י חילול. אכן בלשון פיה"מ כאן מבואר דגם כשמחלל על פירותיו הוי כאילו קנה המעשר פירות ונראה מלשונו דאין זה פדיון וחילול, אלא דין מחודש דהמעשר קונה לעצמו פירות לצורך אכילה בירושלים, [ומ"מ מברך על חילול מע"ש כמ"ש הר"מ פ"ד], הערת הרי"ד נ"י, וצל"ע.

כ. יש לדון כשמחלל לאחר ל', מה עם המטבע, האם צריך לשומרה עד שיתברר השיעור ששתו טהורין וכשיעור זה תהיה מחוללת, וכ"ה לכאורה. אמנם יש לדון [וכשנ"ל במשנה ט' לדעת שמאי], דלמא מעשה החילול במטבע כבר נגמר, ונעשה מעשה מקח שקובע שהוא מעמיד חלק מ"ן זה כנגד המטבע, ואמנם הקדושה עדיין לא חיילא על הפירות, אבל כבר חל כעין מקח שפירות אלו הם כנגד המטבע [ועדשנ"ת אות י"ט מפייה"מ דחילול כסף על פירות טהורין, הוא ענין מקח], ובפועל תחול הקדושה על הפירות רק משיאכלו טהורין, ואולי יש לדמות למש"כ הרמב"ם גבי מים ומלח שנתחלל המטבע ע"י שעשה מקח ואעפ"י שלא חיילא הקדושה, וכאן אולי יש להוסיף חידוש דהקדושה זקוקה לחול משום המקח וכשתמצא מקום לבסוף תחול, וצ"ע. ואנ"ה מיושב דעת הכס"מ דאין בזה משום כלתה קניינו. הרי"ד נ"י, וצ"ע. וכ"ז יתכן לבאר בכוונת הירושלמי משכבר ולכשיתנו. וצל"ע.

פרק ג'

משנה א'

א. החילוק בין לחלק – לשנאכלם, דשנאכלם הוא כמזמינו לאכול אצלו, משא"כ לחלק הוא שיטול שכרו, [ולכן נסתפקו בירושלמי בשתק והעלה ואח"כ אמר לו טול חלקך אם נאסר למפרע דכנתברר שהעלה בשכר]. **והראב"ד בחי' ע"ז ס"ב**: כתב דברי שא קוצב לו כמה יתן ובסיפא אין פוסק כמה ולכן ל"ד למקח וממכר. ולהראב"ד יתפרש סיפא דמתני' אבל נותנין מתנת חנם – דשרי אפילו דבר קצוב, [בה"ל].

ב. **בפיה"מ** כתב דאסור ליטול שכר לפי שהוא חייב בעצמו להביאם לשם. ויל"ב כוונתו דמשו"ה אין יכול ליתנו לחבירו כבר מחוץ לירושלים והוא יעלנו, דסו"ס משתכר הנותן כיון שעליו החיוב להעלות.

והנה לעיל פ"א מ"א איתא דנותנין מתנת חנם בירושלים, **וכתב שם הרימב"ץ** דדוקא בירושלים מותר וחוצה לה אסור, והטעם יל"ב כמש"נ.

ובעיקה"ד עי' **בריטב"א ב"מ נב**: [ד"ה גופא] דמשמע דדין דאורייתא שאין להניח המעשר לירקב וחייב להעלותו [זולת במעשר פחות משו"פ].

ג. **ויש לדון בזה ממשנתינו**, דתנן אבל נותנין זל"ז מתנת חנם, **ועמד בתוי"ט** מה הוסיף התנא אדלעיל פ"ק, וכתב שהוא לפרושי רישא דאומר לו העלם והוי כמזמינו שאמרו דנותנין מתנת חנם, ובתפ"י כתב דקמ"ל דאעפ"י שהעלה לו מ"מ מותר ול"א דהוי כשכרו. **אמנם בתו"ח** כתב דמשנתנו משמע דשרי ליתן אף חוץ לירושלים, ואעפ"י שנהנה שא"צ להעלות, ל"ה זה כמשתכר וזהו החידוש דמשנתנו, ולפ"ז הוא דלא כהריבמ"ץ ופיה"מ.

ד. ובגוף ד' פיה"מ יל"פ דכוונתו לענין אחר, ולדברי הירושלמי ריש מכילתין שביארו דאפילו לר"י דמע"ש ממון הדיוט מ"מ אסור למכרו, כדי שיהיו הכל זקוקין להעלותו לירושלים, ולכן אסור למכרו, וכאן הוי כמכירה, [צה"ל פ"ג רנ"ב].

ה. הר"ש פ"א פירש בירושלמי דמתנת חנם למ"ד מתנה כמכר, מותר דוקא במזמינו לאכול אצלו. ובמשנתנו, אם נפרש כהתוי"ט הוא כהר"ש, אבל אם הסיפא הוא דין בפ"ע, א"כ משמע דלא כהר"ש, דהרישא הוא שיאכלו ביחד, והסיפא שיאכל לבד, וצ"ע, **ועי' זכרון שמואל מכתב ד'**, מה שדן בדעת הרמב"ם בזה.

בדין מתנת חנם

ו. ויש ג' ענינים, מכירה, מתנה ומתנת חנם. ומבואר דבמע"ש מותר דוקא מתנת חנם. ואמרו בירושלמי פ"א ה"א, דיש מחלוקת אם מתנה כמכר, ולמ"ד אין מתנה כמכר מותר כל מתנה, ולמ"ד מתנה כמכר מותר רק מתנת חנם – **להזמינו לאכול**. וכ"כ המשנ"ר שם.

וצל"ע למ"ד מתנה אינו כמכר, מ"ט תני הכא **מתנת חנם דוקא**.

ז. וביאור הענין, דבמתנה יש טובת הנאה, משא"כ במזמינו יתכן גם להזמין בלא טובת הנאה, וכ"כ הר"ן **נדרים כד**. ד"ה לאו כלבא. עוד יש לחלק, דבמתנה עם טוה"נ, נחשב כמכר, אבל במזמינו לאכול אצלו, נחשב שאכל את של הבעלים, וכ"כ הר"ן **נדרים לד**: ד"ה א"ל.

ויש שדימו לשו"ת מהרי"ט ס"י ק"נ דהמזמין את חבירו לא קנה את האוכל עד שיאכלנו.

ח. **ע"ע בתפא"י דמתנת חנם לאפוקי** מחלפי סעודתייהו דאסור, **ולפ"ז ניחא גם למ"ד אין מתנה כמכר**. וי"מ דמתנת חנם לשון חניה, כמו לא תחנם, והיינו במזמינו לאכול אצלו.

ט. והנה בירושלמי שם **דימו מע"ש לאוכלי המן** דהאומר אכלתי מן בידוע שאכל מעשר, ויל"ב, דהמן ניתן לאכילה בלבד, וכסמוכין על שולחנו של מקום. **ויל"ע** אם יש ללמוד מכאן דמותר ליתן מן במתנת חנם לאורח – כמו מעשר.

י. **עו"ל דאיתא במכילתא** לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, ושניים להם אוכלי תרומה, **וביאר הנצי"ב**, דמן ניתן בלא טוה"נ, ולכן הוא המדרגה העליונה של דעת צלולה לעומק העיון, אמנם אוכלי תרומה שיש לבעלים טוה"נ, דעתם כבר פחות צלולה. **ועיי"ש**.

ולפי' דאף מצוות מעשר שהוא מביא לידי תלמוד, לכך מצוותו לאכלו בחינם ובלא טובת הנאה דייקא, וכאוכלי המן, ודוק. [דבורא דויסע פרשה ב'].

משנה ב'

א. אין מביאין קדשים לבית הפסול, בק"ס כאן כ' שהוא מדרבנן, ועי' בזה בהגהות מהרש"ם זבחים עה: שחקר בזה, ובתו"כ צו פרק ח' דרשו מקרא לענין אשם שנתערב בשלמים. ובתוס' שבת עב. מוכח דס"ל דהוא דין דאורייתא, דמהני להביא קרבן, עיי"ש. עוד ראוי במנחות פ: תודה שנתערבה בתמורתה, ואמרו דאין מביאין לביה"פ, וכ' ע"ז הרשב"א חולין קל: דהך סוגיא מדאורייתא.

ב. ומהות הדין, יש שביארו שהוא משום משמרת שגורם פסול, ויל"ע בזה, דהרי אין כאן שום גרם פסול רק גורם אפשרות שיותר קרוב לפסול ולכאוי אין בזה משום משמרת. גם במשנתנו מבואר דאף על המעשר יש קפידא שלא יופסד, ובמעשר לא מצינו דין משמרת, ורש"י בסוכה לה: ס"ל דיש משמרת במעשר. וכן מוכח גם לד' הר"מ שביעית פ"ח מ"ז דאף לגבי שביעית יש דין שלא יביאנה לבית הפסול, ומנלן דין משמרת בה.

ג. ויש דרך לבאר מהות הדין, דאין לשנות הקדשים מדין שלהם לדין אחר, כגון הנאכלין לבי' ימים זהו עיקר דינם, ואין ליתן להם דין יום ולילה, ועצם הניהוג בהם בדין קדושה אחר זהו האיסור דמביאין לביה"פ, ואולי דומה לדין אין קדושה חלה על קדושה במנחות פב. ודוגמא לדבר שמעתי, מדאמרו בבכורות יא: דשביעית מסבירא פטורה מן החלה כיון שצריכה שריפה, וילפינן מקרא לחייב, והנה מנלן להמציא פטור ע"י שיש לנו בעיה לשרוף שביעית, אלא דיסוה"ד הוא שקדושת שביעית הוא דיני קדושה אחרים ואין כאן מקום לקדושת חלה, ולא משום שיש לנו בעיה מה לעשות עם חלת שביעית.

פלוג' ר"ש ורבנן

ד. הנה ר"ש ס"ל בעלמא דמביאין קדשים לביה"פ, ובמשנתנו שהקשה על רבנן מזבחי שלמים יל"ב בב' אופנים, אפ"ל דקושייתו לדבריהם דרבנן, דע"כ מעשר שאני דמותר להביאו לביה"פ. ודרך זו ניחא לדעת הר"ש והתוס' בזבחים, דקפידא דמתני' הוא על המעשר. אבל לדעת הירושלמי והר"מ ורש"י דקפידא דמתניתין הוא גם על התרומה, א"כ א"א לומר דזהו קושייתו של ר"ש, וכ"מ בסוגיא דזבחים עו. דאין שם צד דמע"ש קיל מתרומה, כ"כ שם בהגהת יפ"ע.

ה. וצ"ל, דבא ר"ש להוכיח לעיקר הדין דמעשר שני מוכח שמביאין קדשים לביה"פ, מדשרי לקנות שלמים. ואין לחלק בין מע"ש לקדשים אחרים.

ו. ובירושלמי הקשו מה ראוי ממע"ש, למאן דס"ל דכשמקדישו לשלמים פקע קדושת מע"ש, ונחלקו בזה, ויש שתירץ דא"י קושיא, דמכל מקום יש להוכיח וכל שכן הוא, דהתירה התורה להפקיע לגמרי קדושת המעשר ולהכניס קדושה אחרת תחתיה, כ"ש שמותר להוסיף קדושה אעפ"י שיתכן שיבוא לידי פסול, כ"פ הגר"א. ומוכח מדבריו דענין אין מביאין לביה"פ הוא משום שינוי הקדושה, וכש"ל. וכ"ז דלא כהתוס' ור"ש שפירשו דו"ד דר"ש דוקא לענין מע"ש.

ז. ותשובת חכמים דשלמים מותרין לזרים משא"כ תרומה יל"ב בכמה אופנים. המלאכ"ש פירש דיש חילוק בין מיעוט זמן למיעוט אוכלין. המשנ"ר מפרש או דחשש פיגול רחוק יותר, או דמיעוט אוכלין חל מיד משא"כ פסולי קדשים. ולא הבנתי הרי בלקיחת שלמים ממעשר מיד חל מיעוט בזמן אכילתו. ועדיין לא נהירא מהו נקודת המחלוקת.

ח. ושמעתי לבאר לפמ"ש, דיסוד פלוגתייהו הוא האם קדושת שלמים הוא סתירה לקדושת מעשר, דר"ש ס"ל דהוא סתירה, אבל חכמים ס"ל דכיון דשניהם נאכלים בטהרה לפנים מן החומה, א"י שינוי דין, משא"כ תרומה שאינה נאכלת לזרים זהו שינוי דין המעשר. והכי מסתבר, דאל"כ, אין ע"י איסור זרים שום הבאה לידי פסול, אכן למשנ"ר המיעוט אוכלין הוא פגיעה בדין הקדושה שלו.

ט. הרש"ש ותפ"י הקשו דגם בשלמים יש חזה ושוק שאסור לזרים ואימורין דלגבוה. ותירצו דהנך נקנים בהבלעה כמו העור. וצ"ע, דסברא דהבלעה הוא לענין להתיר מקח בכסף מעשר, אבל כאן יש נידון בעיקר הקדושה דאין מביאין לביה"פ ומה יושיענו דין הבלעה. ונראה ליישב קושייתם, דבעיקר קדושת שלמים אין סתירה לקדושת מעשר כיון שעיקרם לאכילת בעלים.

י. ובירושלמי פ"א ה"ב הקשו דכשקונה שלמים מברית האימורין מאכילה, ותירצו או דפקע קדושת מעשר משלמים, או דמצוותן בכך, ואין הקושיא משום מביא לביה"פ, [דעל זה לא תירץ, וכש"ל בירו' בשמעתין], אלא הקושיא משום הדין לקנות לאכילה בכסף מעשר, ולא ניח"ל לתרץ דהבלעה, דהיתר דהבלעה אינו לעיקה"ד, רק פיתרון להוצאת הכסף על דברים שאין נאכלים, שהכסף מתחלל בהבלעה, וא"כ מוכח דלא כהרש"ש ותפ"י.

יא. **בש"ס זבחים עה:** שו"ט לדעת ר' שמעון ומסיק דאף לכתחי' מותר, **ובירושלמי בשמעתין** נחלקו אמוראים אי לר"ש מותר לקנות שביעית מכסף מע"ש, ולר' יונה אסור, ורק בתרומה התיר ר"ש דאוכלי תרומה זריזין הן, ולכאוי' הוא דין דרבנן, אבל מעיקה"ד הרי ס"ל לר"ש דמותר להביא קדשים לבה"פ, או, דמכאן מוכח דכל האי דינא דקדשים לבה"פ אאמדי"ר, וכל קולתו דר"ש הוא רק באכילת זריזין, וא"כ צ"ב הראי' משלמים.

בדיני קדשים לבה"פ בתרומה ומעשר.

יב. **הר"ש ותוס' נחלקו על רש"י והר"מ** והירושלמי, אי יש לחשוש במשנתנו גם משום התרומה, ור"מ כ' דיש לחוש כיון דמע"ש נאכל בירושלים, ואסור לאונן, ויל"ע מדוע להתוס' אין לחוש לזה. והיה אפ"ל דלדעתם רק **העלול לבוא לידי פסול** כנותר אסור, אבל מיעוט בעלמא לא איכפ"ל, ולרש"י גם מיעוט בעלמא אסור. **ולרש"י מוכח דאין הטעם משום משמרת אלא משום שינוי הדין.**

יג. וצ"ב למש"נ לדעת התוס' מדוע מה שנאסר לזרים הוא סיבה לאיסור כמפוי' במשנה, והרי בזה אין מביא לידי פסול, **וצ"ע.** [ויש לדחוק דהפסול הוא שיפסל במגע טבוי", והמשנה הביא מענין פסול זרים רק להא דתרומה הוא קדושה הסותרת למעשר].

ומש"כ הר"ש דהמעשר נאסר לטבוי", לכאוי' הול"ל כמש"כ בירושלמי **שנפסל במגע טבוי"**, שזהו בא לידי פסול, משא"כ מה שאינו נאכל לטבוי"י הוא כמיעוט אוכלין בעלמא, ומכ"ז משמע דלא כש"נ, **ושוב צ"ע טעם הר"ש והתוס'.**

יד. **בירושלמי מבואר דהמיעוט במעשר הוא כיון שא"א לפדותו** [שנטמא בטבוי"י ומדיני מעשר ל"ח טומאה וא"א לפדות בירושלים, ואעפ"י שהוא תרומה טמאה ואסור באכילה, מ"מ לענין פדיון בירושלים צריך דוקא טומאה גמורה]. ואם היה אפשר לפדות כשיפסל, ל"ח מיעוט באכילתו.

טו. **והקשה האו"ש** [פ"ז הי"ג], מדמבואר **בזבחים עה:** **דאין לוקחין בדמי שביעית פירות תרומה**, שמביאין לידי שריפה בזמן הביעור, ולכאוי' אם יבוא זמן הביעור יפדה הפירות ושוב לא יצטרך לבער התרומה. וכתב דזה תלוי בפלוגתא בסוכה מא. אם שביעית מתחללת דרך חילול או רק דרך מקח. [ויישב בזה השמטת הרמב"ם להאי דינא].

טז. ובעיקר הא דאין לוקחין בדמי שביעית משום זמן הביעור, עיי"ש בלשון רש"י דהמיעוט הוא משום דהתרומה זמן אכילתה לעולם, דמשאר שני שבוע היא. והנה לכאוי' אי"ז דין בקדושת התרומה ליאכל לעולם, אלא דממילא כך הוא, וצ"ע לפ"ז מדוע דין ביעור דשביעית הוא סתירה לקדושת התרומה, ואולי כאן זה רק חשש שתבוא לידי ביעור מן העולם, ע"י בזה.

ובירושלמי **איתא דכשקונה מעט פירות שאין חייבים בביעור שרי**, והקשו, דאם מהות האיסור דמביא לביה"פ הוא שמשנה את דינו, א"כ הה"נ בקונה מעט. ונראה דלק"מ, דודאי אין בעיה לשנות דין הקודש שלו רק אם פוגע בהדין שהיה לו, והיכא שלא חל דין ביעור אין מניעה שיחול קדושת שביעית.

יז. **התוס' זבחים עה:** הקשו דתרומה קודם הפסח יהא אסור לחמצה דממעט זמן אכילתה. ותירצו דהכי עדיפא לה משום אכילה למשחה ועוד דעיסה מתחמצת מאיליה. **וצ"ב תי' ב'** [בה"ל ב'], הרי אסור להניח תרומה במקום התורפה. ומזה נראה דאין איסור מביאין לבין הפסול משום משמרת. **ולתירוץ א' הקשה דא"כ גבי מעשר יהיה אסור** לעשות עיסה בערב הפסח, דאין באכילתו דין למשחה.

ותירוץ דלמשחה, יל"ב, דאעפ"י שסו"ס משנה את דינו, אבל כיון שהוא צורך ודרך אכילה, א"כ אדרבא, מתקיים בזה דינו, ואין בעיה להביא לבית הפסול כשהוא עוסק באכילתו שהוא מצוותו.

יח. **ובאו"ש הנ"ל** כתב לתרץ דאין אסור להביא לביה"פ רק מה שלא יכול להיות כגון שלמים שא"א שיהיו אשם, אבל עיסת חמץ טבל ודאי דמחוייב ויכול להפריש תרומה, וכל שיתכן להיות אין בזה איסור להביא לביה"פ. אבל שביעית אין נוהג בה תרו"מ ולכן אסור לקנות בה תרומה או לקנותה מכסף מעשר, עכ"ד. **והקשה הבה"ל** א"כ מדוע אין לוקחין במע"ש תרומה, הרי בהקדים מע"ש בכרי יכול לעשותו תרומה לפטור א"ע, וכדאי בראב"ד תרומות פ"ה הי"ג.

יט. **ועיקר קושייתם יל"ע**, דהחמץ אינו קדושה הסותרת לקדושת תרומה, ולמש"נ יתכן דאין בכה"ג לאסור, אמנם קושייתם על בסיס ד' הש"ס דאף משום ביעור דשביעית אסור, וגם בזה לכאוי' אינו דין קדושה הסותר, כנ"ל אות ט"ז, **וצ"ע בזה.**

כ. **בגמ' שם עו.** איתא בנתערב שמן תרומה ירק שביעית דאם היה אפשר לסחוט היה צריך לסחוט, אבל כיון שאי אפשר לסחוט לגמרי (דיפסיד הירק) לכן התירו לבשל הכל יחד, והק' שם בהגהות מליו"ט, מדוע

לא נסחוט לכה"פ מה שאפשר, כדי שלא יבוא שמן הזה לכה"פ למיעוט אכילה, ומדוע היתרנו לבשל כל השמן.

דין מיעוט אכילה בשביעית.

כא. בירושלמי כאן, [והוא מתוספי שביעית פ"ז], **דאין לוקחין בכסף מעשר פירות שביעית** וכעין שאסרו שביעית ותרומה [בשביעית פ"ח מ"ז]. והנה הר"ש פירש שם דהאיסור משום התרומה, [וכן פשטות הסוגי בזבחים עו.]. **אכן הר"מ פירש לה משום שביעית** שיצטרך להפסיד אם תיטמא התרומה, וכ"כ כוונתו בה"י שמיטה פ"כ ה"ד, אכן בה"י מע"ש פ"ז הי"ג כתב דאין לוקחין שביעית בכסף מעשר לפי שהוא חייב לבער, וכאן לא הזכיר משום השביעית, ויתכן, דאין נחשב לה הפסד במיעוט אכילה דמחיצה וטהורין, רק חשש פיסול ע"י טומאה בתרומה זהו החשש. **והטעם, דאין כל הנך דינים סותרין לקדושת שביעית, ורק חשש הפסד** זהו הסותר לקדושת שביעית.

כב. ודעת הר"ש משמע דאין לחוש כלל משום שביעית, ואפי' משום דאין בה דין משמרת, או, דאין בה דיני קדושה בעצם – שיהיה בהם דין לשנות הקדושה, ול"ד לקדושת מעשר ותרומה. **וע"ע בבה"ל פ"ז הי"ג.**

משנה ג'

א. **כ' המשני' דכולה מתניתין איצטריכא משום סיפא דבדמאי שרי לע"ה, ועו"ל דקמ"ל מתני' דשרי** ליתן כל המעשר לחבירו ולא תימא שצריך שיאכלהו הבעלים דוקא.

ב. וי"ל עוד, דהנה המחלל מעות על פירות נפחתין הפירות מערכן ע"י החילול, [דמעשר זיל משום שיש לו מחיצה ונאכל בטהרה], ונמצא שמעותיו בידו, וחבירו קיבל פירות מעשר דזילי, תמורת המעות מעשר שהיו אצלו, **וא"כ הוי כמשתכר במעשר, קמ"ל דשרי, אולי כיון דאינו דרך מכירה.** או דבמעות אין איסור להשתכר וכמ"ש הרמ"ג נ"י.

ג. וכאן המקום לעורר, דילה"ס כל המחלל מעשר על מעות **אם מחלל כשווי פירות מעשר או כשווי פירות חולין**, ומסתברא דצריך לחלל כשווי פירות חולין כדי שיוכל לקנות בהם בירושלים פירות למעשר, אמנם **צל"ע איך מחלל על המעות ביותר משווי הפירות שבידו.**

ובעיקרה"ד נראה שנסתפק בזה **בבהגר"א רצ"ד ס"ק כ' עו"י"ש, וילע"ט** אם שמין כשווי מעשר, **א"כ בזמנה"ז דאינו שוה כלום כמות שהוא, לא נוכל לחלל, וצ"ע.** וגוף ד' הגר"א צ"ע, דבא ליישב איך מחלל על פרוטה, וכ' בזמנה"ז אין שוה, וא"כ קשה דאין שוה כלום, וצ"ע. **עוילה"ע, א"כ דסלע של מעשר שוויו פחות מסלע כיון שא"א לקנות בו בהמ"ט ועבדים ולקדש בו אשה, א"כ כל פרוטה שחילל עליה מעשר שוב נעשית פחותה משו"פ, וצל"ע.**

ד. עו"ל בענין החידוש דמשנתינו, שכאן נתחדש אופן דחילול על מעות של חבירו, שלא בדרך מקח, והנה הרי ודאי בעינן שהחילול יהיה על מעות שלו, וכאן מועיל על של חבירו, ע"י נתינת הרשות, או מדין זכין, או דבעל המעות הוא המחלל פירות חבירו על מעותיו, וכ"ז לא שמענו עד כה.

ויש כאן עוד חידוש, שיתכן עסק בין שניים [שפועל חילול במעות חבירו, והוא כעין מקח וכמש"כ פיה"מ סוף פרק ב'], **ואין צריך שום מעשה לזה, אלא בדיבור בעלמא.** אכן אם הוא ע"י שליחות וזכי נחא טפי.

ה. **והנה בגיטין ס"ו דעת הרמב"ן, דא"צ בהפרשת תרומה שליחות, וסגי בנתינת רשות, והר"ן חולק,** [והגרש"ר בפי' אלו מציאות כי דגם להרמב"ן בעינן שליחות], ומכל מקום נראה דכל זה אינו אלא בתרומה דלהפרשה קיימא, אבל להחיל קדושת מעשר על פירות חבירו לכאוי' ודאי צריך שליחות. ולהיפך, לחלל מעות חבירו על פירות שלו, לדעת **התוס' ב"ק סח:** דל"מ בזה זכי' א"כ ודאי דצריך דעתו ושליחות, ולדעת **התוס' קדושין נו.** דמהני זכי' לחלל מעות של חבירו, יל"ע דלפ"ז תיסקי אף בנתינת רשות, לפמ"ש"כ הרשב"א נדרים לו: דתורם משלו על של חבירו א"צ שליחות כלל, אמנם הקצוה"ח הוכיח דגם להרשב"א צריך זכיה לכה"פ. **וא"כ נראה דמכל מקום נצטרך במשנתינו לשליחות** בחילול מעות ופירות של שניים, וצ"ע. **ואולי** כשעומדים שניהם ואומר לחבירו יתחללו מעותי על פירותיך יכול בכה"ג לפעול בפירות חבירו בלי שליחות? או **אולי** [כיון דהוי כעין מקח], כל אחד פועל החלות בשלו, זה בחילול מעותיו וזה בקידוש פירותיו? **וצ"ע בזה.**

שו"ר סוגיא ערוכה בזה בגיטין סה. דקטן הפודה לאביו הוא מדין זכיה, ולהרבה מן הראשונים הוא עצם הפדיון לאביו, ויש ראשונים שסוברים דלהא א"צ זכי', רק לזכות במעות, ובעז"ה ית' לפנינו בפ"ד מ"ד.

נתינת מע"ש דמאי לע"ה

ו. הא דנותן לע"ה הוא קולא בדמאי. והרע"ב כתב דשמא אין המעות מעשר, ובתפ"י הוסיף שהוא מדין ספק ספיקא שמא אינם מעשר ושמא יאכלם בטהרה. ויש להעיר, א. בירושלמי פ"ק דדמאי מבואר דקולות דהתם הוא דוקא בדמאי ולא בספק טבל ומשמע דהוא גם לענין דין דנותנו לע"ה, וצל"ע.

ז. עוד יל"ע דדמאי אינו דין ספק אלא דין ודאי מדרבנן, עיי' בקה"י זרעים סי' ד', ואתון דאורייתא סי' ו', ועיי' בהערות החזו"א בסוף ספר תורת זרעים אות ד', ובבה"ל הל' מעשר פ"ט ה"א. ויש לומר דמשום הדין ודאי דרבנן לא אסרו ליתן לע"ה, ומש"כ דהוי ספק, הוא לענין החשש דאורייתא וכמ"ש הקה"י שם בדמאי נתחדש גם לחוש לדאורייתא כדין ספק.

ח. ובעיקה"ד דמשנתנו, דעת הרמב"ם בפ"ק דדמאי ובהל' מעשר פ"ג ה"ח, שהנותן מע"ש דמאי לע"ה צריך לאכול כנגדו בירושלים בטהרה, והר"ש שם חולק, והקשה הרש"ש לדעת הרמב"ם א"כ מה תועלת לו במשנתנו בחילופין עם ע"ה, וצ"ע.

משנה ד'

א. כתב הר"ש דמשנתנו נמי במעות שלו ופירות של חבירו. ויל"ע לפ"ז, דהנה אסור למכור מע"ש חוץ לירושלים, לחבירו שיעלה ויאכלם בירושלים, וביארו בירושלמי פ"א ה"א שלא ימכור שוה ק' בחמישים [ליפטר מטורח הדרך], ומשמע דיסוד האיסור שלא יבטל מצוות העלאת המעשר בעצמו, [וכן אמרו שם בירושלמי דל' יהודא גם אסור כדי שיהו הכל זקוקין למחיצתן],

וא"כ יל"ע מ"ט במשנתנו מותר לחלל מעות שבמדינה על פירות שבירושלים ולבטל המצוה לעלות בעצמו עם המעשר. ועד"ז יל"ע לדעת הריב"ם פ"א מ"א דאסור ליתן מתנת חנם חוץ לירושלים, אי מטעם שנת' כאן או דהו"ל כמשתכר שא"צ להעלות המעשר, וגם לפי"ד יל"ע פ"ק מ"ט שרי כאן.

ב. וצ"ל דלחלל מעות שבמדינה על פירות שבירושלים ל"ה כמכר, או משום דרך דרך מכירה אסור, או דרך פירות אסורין בזה ולא מעות, כיון דתכליתן של המעות להתחלל על פירות בירושלים, ורק בהפירות יש מצוות הגוף להעלותן, וצ"ע.

ג. כ' הר"מ דמשנתנו ב' חידושים. האחד שאין מתנאי החילול שיהו הפירות והמעות במקום אחד, וע' משנ"ר משכ"ל, ועוד חידוש שחילול מעות מע"ש מותר בירושלים, אעפ"י שפירות אסור, וצ"ב דודאי אין מחללין פירות שבאו לירושלים, ומעות צריכין להתחלל בירושלים, ומאי קמ"ל, וכ' בתוי"ט לפרש כוונתו, שאעפ"י שהפירות חוץ לירושלים, מותר לחלל על מעות שבירושלים, וזה לא שמענו.

ד. והחידוש בזה כ' התוי"ט לבאר, דכששניהם בירושלים הוא דרך מקח וכקונה במעותיו פירות, משא"כ כשהפירות חוץ לירושלים ל"ה דרך מקח. ויל"פ דיסוה"ד הוא לקנות פירות, וכששניהם בירושלים יכול להחליט שכקונה פירות אלו במעותיו, ולכן מותר לו לחלל על פירות, אבל חוץ לירושלים לא הותר לקנות פירות וגם ל"ה דומיא דקנין. ויש להוסיף מש"כ הפיה"מ סוף פ"ב, דכל חילול מעות על פירות הוא כאילו קנאן בסלע של מע"ש ויצא הסלע לחולין כדין מעות מע"ש שהוציאם במאכלות, ומשמע דבאמת כל חילול עניינו מעשה מקח של מע"ש עם החולין, ואין בירושלים פרשת חילול, רק פרשת מקח לקנות מאכלות בכסף ודו"ק. בתוס' ב"ק סח: תמהו מ"ט ל"מ זכ"י לחלל מעות מעשר שביד גזלן, ולפ"ז יל"ד דכיון דהוי כמקח, ולהשי' דאין זכין מאדם, ל"מ זכיה.

ה. יל"ע כשהפירות במקום אחד ומעות במקום אחר, לפי איזה מקום קובעין השער של שווי הפירות לפדיון. והנה הרא"ש פ"ד מ"א כתב דאזלינן בתר מקום הפירות, אכן יל"ע, דד' הרא"ש הם בפירות מעשר, ובמשנתנו עסקינן במעות מעשר, וצל"ע בטעמיה דהרא"ש, אם הוא משום דהיזקרא וזולא תלוי בפירות לכן אזלינן בתרייהו, או"ד משום שהם הנקנין, וא"כ לפ"ז בניד"ד דהמעות של מעשר, לפי"ד הגר"ח בספרו דלעולם המעשר הוא הנקנה והחולין הוא הקונה, א"כ אולי ניזיל בתר מקום המעות.

ו. והנה מבואר לקמן רפ"ד דאין מוליכין לכתחילה פירות מעשר ממקום היוקר למקום הזול, וכ"כ הרמב"ם פ"ד הכ"א, ולפ"ז יל"ע במשנתנו כגון שמעות בירושלים ופירות במדינה, אם השער במדינה יותר יקר ואזלינן בתר מקום הפירות, יהיה אסור לעשות כן משום דכמוליד ממקום למקום ומפסיד להמעשר, [ואם יחמיר לחלל על הרבה פירות כשער הזול שבירושלים, לא יחול החילול, דא"א לחלל סלע על פירות בשווי ב' סלעים], ודוחק לומר דמשנתנו דוקא כשהשער בירושלים יותר יקר או בשוה למדינה, וצל"ע.

בענין חילול מעות על פירות במדינה

ז. בירושלמי פ"א ה"ג דייקו ממשנה דהלוקח פירות שוגג וכו', דיש איסור לכתחילה ליקח פירות חוץ לירושלים, ודרשו לזה שם מקראי, ונתת בכסף בריחוק מקום אתה פודהו ולא בקירוב מקום, ונתת

הכסף בקירוב מקום אתה מחללו ולא בריחוק מקום, ע"כ. וצ"ע אם הוא דרשא גמורה א"כ מדוע דיעבד מבואר במשנה דמחולל, ומוכח דאינו כפדיון פירות בירושלים ממש, ולא דרשא גמורה, וצ"ע.

ובעיקה"ד, ר' ירמיה בירושלמי שם חולק ומתיר לכתחי' ועי' רש"י ותוס' קדושין נב: שנחלקו לכאן' בזה אם בפירות מותר לכתחילה או שאסור כבהמה.

ח. **והקשו שם בסוגיא ממשנתינו** דמעות בירושלים ופירות במדינה מותר לכתחילה לחלל. ותירצו, שנייא היא שהיה אחד במקום. ונראה דהחילוק הוא דהילפותא דאין מחללין בריחוק מקום הוא דוקא כששניהם בריחוק מקום, **אכן צ"ע טובא בביאור החילוק**. ובשנו"א סוף פ"א נסתפק דלמא משנתינו דוקא בדמאי, ורק בזה הקילו כשאחד במקום.

ט. ובפשוטות י"ל, דהא דאין פירות מתחללין בירושלים הוא משום דהגיעו למקום אכילתן ומצוותן כאן באכילה, ולא לפדות, והפדיון הוא דין שניתן דוקא בריחוק ולצורך העלאת המעות. וכמו"כ **הוא הדין בחילול מעות על פירות**, שמצוותן של המעות לעלות עימהן לירושלים ולקנות אוכל, ולא לחללן חוץ לירושלים שהוא ביטול מצוותן, ולכן, כשבאו כבר המעות לירושלים ונתקיימה מצוותן, אין עיכוב לחללן אף על פירות שחוץ לירושלים. **והמניעה לחלל חוץ לירושלים אינה משום הפירות אלא משום מצוותן של המעות**.

ועדיין צ"ע, דלפ"ז אם המעות חוץ לירושלים והפירות בירושלים יהיה אסור, אם הוא דין ומצווה להעלות המעות עצמן, ואולי כשקונה בהם פירות שביירושלים נחשב כאילו העלן, וצ"ע. גם עיקר הסברא דהוא דין במעות צ"ע.

י. **צ"ע לדעת רש"י קדושין נה:** שאסור לכתחילה לקנות בהמה שמא תכחיש, ומשום שאינה כסף צורה, וה"ה לכאן' בפירות, ומדוע במשנתינו מותר לכתחילה.

והנה עיקר דבריו דבעינן כסף צורה הוא מטעם דס"ל דהוי חילול ולא מקח, וס"ל דמצוות לקיחת אוכל בכסף מעשר הוא דוקא בירושלים, [ומ"מ דיעבד חייל, אי משום דאיסורו מדרבנן, או דביעבד מחשיבין כדרך מקח], ולפ"ז י"ל כתירוץ הירושלמי, דמשנכנסו המעות לירושלים נתקיימה מצוותן ועכשיו דינם לעשות מקח, וכשלוקח פירות נחשב כמקח ולא כחילול. **אכן לטעם דהכחשה** קשה, וצ"ל דבפירות אין חשש הכחשה כבהמה.

יא. **התוס' בסוכה מ:** הקשו דטיבעא אפירא לא מחללינן ואפילו דיעבד, ותירצו דהכא מיירי ע"מ להעלותו ולאכלו בירושלים. ודבריהם הם בדין דאורייתא ולעיכובא, דלא מתחלל רק ע"מ להעלות, וסוגיית הירושלמי הנ"ל הוא היכא דמתכוין להעלות ומ"מ גזרו לאסור.

יב. והנה עיקר סברתם לחלק אם נתכוין להעלות או לא, הוא לענין דינא דטיבעא אפירא לא מחללינן. והנה יסוה"ד הוא משום כסף צורה, ומתבאר דאם כוונתו להעלות לירושלים, הוי ממילא מקח ודין דונתת כסף, ושוב א"צ כסף צורה. **וזה דלא כש"נ אות י"א לדעת רש"י**, שדין זה נקבע ע"י מקומו של הכסף דוקא.

אכן מ"מ נראה דאין זה סותר לעיק"ד הירושלמי דהירושלמי ס"ל ודאי כהתוס' דכשמתכוין להעלות הוי מקח ולא חילול, אלא דיש עוד דין דבריחוק מקום אין אתה לוקח, ולזה הדין מועיל שהמעות באו לירושלים. **ודוק בכ"ז** במחלוקת רש"י ותוס' בחילוק הגדרים וכש"נ.

חילול פירות על פירות

יג. **הר"מ פ"ד ה"ו** כתב דאסור ליקח פירות חוץ לירושלים, וכהירושלמי. **ויש להקשות לפ"ז לדעת הר"מ פ"ד ה"ב**, דמחללין פירות על פירות חוץ לירושלים, ומאי שנא כסף על פירות.

והנה עיקר דינו של הר"מ דאפשר לחלל פרי על פרי צ"ע, דחילול צריך כסף צורה, ואי מדין מקח דפירות בירושלים, זה לכאן' לא נאמר אלא כשחילל על כסף, וצ"ע.

והנה א"נ דיסוה"ד דהר"מ הוא משום מקח, י"ל ע"ד הנ"ל דרק בכסף יש דין להעלותו לירושלים ולא לחללו חוץ לירושלים, אבל בפירות אין הדין הזה, אמנם צ"ע כנ"ל מנלן דשייך מקח בפרי ראשון. ואם יסוה"ד הוא חילול, ומאיזה טעם מועיל בלא כסף צורה, גם לפ"ז לא קשה ע"ד הנ"ל, **דדין אין חילול בריחוק מקום הוא דין על הכסף**.

וצ"ע טובא בכ"ז, וע"ע בכולה שמעתין, בחזון איש דמאי סי' ג'.

יד. ולד' הרמב"ם יל"ע אם גם בירושלים אפשר לחלל פרי על פרי, וכמו שא"צ כסף צורה משום דהוי כלוקח או מטעם דיש חילול [וכסף צורה א"צ רק בפדיון], ה"נ יוכל גם בירושלים, והוכיח החזו"א דודאי אינו כן מחדשבינן להמעשר שנכנס לירושלים דבר שאין לו מתירין. והביאור בזה צ"ל דכיון שנכנס לירושלים חייל ביה דין אכילה, כעין קדושת הגוף, ולא שייך לפדותו ולחללו.

משנה ה'

קליטת מחיצות

טו. **מעות נכנסות ויוצאות**, קמ"ל דלא גזרו אטו פירות. **וטעם הגזירה בפירות** שלא להוציאן כי המשנ"ר כדי שלא יבוא לפדותו בירושלים, דאסור מדאורייתא, שנא' כי ירחק ממך המקום. **ויל"ע** אם הוא איסור, או דנאמר שלא מועיל הפדיון, ועכ"פ הוא חשש תקלה דאורייתא. **ובריטב"א מכות כ.** כי דטעם הגזירה אטו איסור אכילה, כיון שמשנכנס לירושלים נאסר.

טז. **וכמבואר במכות יט:** דילפינן דלאו איכא רק משראה פני החומה, דמחיצה לאכול דאורייתא, והיינו לענין ללקות בחוץ. **וצ"ע לי' רש"י סנהדרין קיג.** דפי' מחיצה לאכול – למצוה לאכול במפנים, ולקלוט – לכל ענין, וצ"ע מסוג' דמכות.

יז. **וכתבו התוס' יט:** דמ"מ ודאי אסור לאכול גם קודם שבא לירושלים משום עשה, דוצרת הכסף בידך – אבל בלא פדיה לא. ובשמ"ק ב"מ נג. בריטב"א בשם הראב"ד דפמ"ש מותר לאכול בחוץ, והקשה השמ"ק מתאינה שיצאת מחוץ לחומה, וכי בחי' הגר"ח (הוצ' מייזלמן) דס"ל כהתוס', ופמ"ש אינו בפדיון ואינו בעשה, אבל תאינה שכבר נקלטה עובר בלי"ת גם בפמ"ש.

יח. **ועו' כריתות ד:** מכדי כתב רחמנא ואכלת לפני ה' וגו' בפנים אין בחוץ לא, ל"ל דכתב רחמנא לא תוכל לאכול בשעריך, אי מההוא הו"א ה"מ בעשה אבל בלאו אימא לא, ומבואר איסור עשה מהאי קרא, **וצ"ע ד' התוס' שהוצרכו למילף מוצרת הכסף בידך.** שו"ר דלק"מ, דהנך קראי כולם מיירו דדין מחיצה, ורק הפסוק דוצרת קאי לפני שבא למחיצתו.

יח. **והנה כ' הרמב"ן מ"ע א'** לאכול מעשר שני בירושלים שנא' ואכלת לפני ד' א' מעשר דגנך וגו', וכ"ה בתו"כ אחרי פרק ו', [אמנם בסנהדרין ע' ע"א במשנה ובגמ' ע"ב משמע שאינו מצוה]. וא"כ, יכלו התוס' גם לומר דאסור לאכול משום ביטול עשה, אמנם החזו"א שביעית סי' י"ד ביאר דגם להרמב"ן לא ביטל מ"ע אם לא אכל, ורק דבאכילה קיים מצוה. **והרמב"ם פ"ב ה"ו כ' דלוקה מכת מרדות** ומשמע דס"ל דאין כאן איסור לאו הבא מכלל עשה דאורייתא, **עיי"ש בבה"ל.**

יט. **ובגדר האיסור דנקלט ויצא**, איתא בסוגיא **דחולין סח:**, דיש כלל בכל פסול יוצא, דהיוצא חוץ למחיצתו נאסר ושוב אין לו היתר גם כשיחזור למחיצתו, לענין אבר שיצא מן הבהמה, וחטאת שיצאה חוץ לקלעים, **זולת מעשר שני וביכורים** שריבה הכתוב דיצאו וחזרו מותרין ומבואר דגדר האיסור הוא **איסור יוצא**, ולפ"ז מובן הגדר מדוע הלאו דוקא לאחר קליטת מחיצה. **והגר"ז בפ' ראה** כתב דאין במע"ש פסול יוצא, הו"ד להלן מ"ז.

כ. **ובמנחת חינוך** (תמ"ב אות י') נסתפק, עפ"י המבואר בקביעות למעשר דראיית פני הבית שלא מדעת בעלים אינה קובעת, וילה"ס לענין קליטת מחיצות דמע"ש אי בעי הכנסה מדעת בעלים וכי' דבפשוט נ"י שאין צריך ע"י בעלים, [וילה"ע מירו' שהביא **הר"ש לקמן משנה ט'**, ולגיר' הגר"א נחלקו שם אם שייך להכניס ולהתנות שלא יקלטו מחיצות ולפ"ז לכי' מוכח דצריך דעת בעלים, אכן לדעת הר"ש מסיק הירו' דא"א להתנות]. ע"ע במק"ד שנסתפק אי בעי ראית חומה דרך שער ולא דרך גגין, והאוי"ש ביה"ב פ"ו נקט בפשיטות דודאי מהני.

כא. ולעיקה"נ לדמות קליטת מחיצות לרפה"ב יעו' להלן מ"ו אות ט' ד' הירו' בשמעתין שדימו העניינים, והנה רפה"ב הוא עניין קביעות, ולמש"נ דדין קליטת מחיצות הוא שאח"כ יש דין יוצא, א"כ הוא גם ענין דומה, **דבהכנסה הוא קובע מחיצה.**

הוא בפנים ומשאו בחוץ

כב. **ובמכות יט:** הוא בחוץ ומשאו בפנים או הוא בפנים ומשאו בחוץ, חשיב קליטת מחיצות, כ"ה לד' הריב"ן והתוס', **ודעת הרמב"ם פ"ב ה"ז** דבמשאו בחוץ דינו כבחוץ. **והתוס'** פירשו טעמם דהגוף והמשא כחד וכאילו נכנס מקצתו.

כג. **והנה לענין ביכורים מבואר שם יט.** דבנכנסו מקצתן, מה שבפנים כהקדש ומה שבחוץ כחולין, והרמב"ם פ"ב ה"ז כ' דה"ה לגבי מע"ש, וא"נ דגם התוס' מודו לזה, צריך לחלק דגופו גורר הכל משא"כ פירות שמקצתן בחוץ, **וצ"ב מש"כ התוס' דהו"ל כמקצת המשו' בפנים.**

כד. ואפ"ל, דס"ל להתוס' כהריטב"א שם, שכתב דכל מה דאזלין בתר מה שבחוץ כחוץ וכו' הוא דוקא באין אגודים אבל באגודים אזלי בתר כלי והכל כחוץ, וי"ל דבאגודין בגופו אדרבה גרירן בתר גופו, אכן צ"ב עדיין, דא"כ אי"ז מטעם דכמקצת בפנים אלא מטעם דגרירן בתר גופו, ואולי ס"ל להתוס' דאדרבה כל היכא דאגודין ונכנס מקצת הוי כנכנס כולו, [ומקורו דהריטב"א מסוגיא דשבת צב. , והמנ"ח כתב דיש לחלק, ועי' בערולי"ן שם בזה]. והטעם י"ל דילפינן מקרא דכי ירחק ממילואד, וכל שחלק ממילואו בפנים הוי כקלוט, ולכן ל"ד לשבת. וע"ע בבה"ל.

כה. ויל"ע בעיקר הילפותא בסוגיא שם, דילפינן מכי ירחק ממילואד דחשיב כבפנים, והנה האי קרא הוא לענין איסור פדיה בפנים, אכן מינה ילפינן שם כ' ע"א גם לענין מלקות אם אכלו בחוץ להמשוי, ולכאוי יש לחלק דאעפ"י שאינו רחוק ואסור לפדות, מ"מ עדיין ליכא למימר שקלטוהו מחיצות לענין שיחשב יצא ממחיצתו, הגע בעצמך הרי שאכלו בעודו משא על גב איש העומד בפנים, איך יהיה חייב משום יוצא באותו מקום ששם נחשב כקלוט. שו"ר שנחלקו בזה רש"י ותוס' שם, ולרש"י חייב רק אם יוציאנו לחוץ, ולתוס' חייב גם אם יאכלנו במקומו. (כ. תוד"ה רבינא).

וביותר יש לתמוה, דהרי מדאורייתא גם לאחר שנכנס יכול להוציאו ולפדות, דאין מחיצה לקלוט מדאורייתא, וחשיב שפיר ריחוק מקום משהוציאו, וא"כ איך מהאי קרא דריחוק מקום ילפינן לענין קליטה, וצ"ע בכ"ז.

וביאר בזה הרא"ש נ"י, דהכל משום קיום מצוותו, דהמעשר, דיש מצוה דהבאת מקום, וכשנקלט מילואו ונחשב שהוא בא לירושלים, נתקיים דין ומצוה דהבאתם שמה, וזה גופא מחיל על המעשר דין מחיצה, דכיון שקוים בו דין הבאה, עכשיו יש המצוה לאכלו בירושלים, ולפ"ז י"ל דלאו דוקא משום מחיצה ויוצא, אלא משום החפצא שנתקיים בו מצוותו, ודוק בכל זה. ובנו"א י"ל דכשנכנס לירושלים כאילו חייל ביה קדוה"ג ושוב א"א להוציאו ולפדותו.

כו. ויש להעיר דכאן ודאי מסתברא שיהיה תלוי בבעלים דוקא שהוא בפנים ומשאו בחוץ, ואז חשיב שלא רחק ממנו המקום, אבל אם נשאו אחר שאינו שלוחו דבעלים, לכאוי לא הוי כקלוט.

מחיצה לקלוט דרבנן

כז. ודין מחיצה לקלוט דרבנן הוא לב' דינים, איסור הוצאה, ואיסור לפדות בחוץ, ויל"ע הגדר, ויתכן, דמדאורייתא אשכחנא איסור להוציא קודש ממחיצתו, וכאן מדאורייתא מותר, ורבנן חידשו איסור להוציא, אבל מה שאסור לפדות חוץ לחומה לכאוי הוא דין חדש דהו"ל כקלוט לענין דשוב אי אפשר שיהיה לו דין ריחוק מקום, ולכאוי הם ב' דינים נפרדים וצ"ע. ויל"ב דהכל דין משום מצוות המעשר, שמצוותו להיות בירושלים וליאכל, והוצאתו וכ"ש פדיונו הוא ביטול מצוותו, ואולי זהו הגדר.

כח. ובב"מ נג: מבואר דכשנפלו מחיצות אי אפשר לאכול ובירו' כאן מובא דזה תלוי במחלוקת דקידשה לעת"ל, והביאו שם שיש שחששו לא לפדות בזמנה"ז בירושלים ויש שהקילו עי"ש, וכי הראשונים ב"מ, דהסוגי' כמ"ד לא קידשה, אכן הרמב"ם סותר דבריו בזה, דפסק קידשה לעת"ל ומ"מ בנפלו מחיצות אין אוכלין, ועי' במפרשים, והחזו"א כ' דהרמב"ם מפרש כהתושנ"ץ דנפל מחיצות היינו שחרב המזבח. ופסק הרמב"ם להלכה, בפ"ב ה"ד, דאסור לאכול כיון שאין מזבח, אבל א"א לפדות בירושלים משום דקידשה לעת"ל. ועי' להלן מ"ו אות י'.

כט. ונסתפקו בב"מ שם אי לאחר שנפלו מחיצות מותר לפדות דדלמא לא גזרו רבנן כשאין מחיצות, או דעדיין אסור. מטעם לא פלוג. ומשמע דסברא היא דאין לגזור כשנפלו מחיצות, ויתכן משום דגדר הגזירה הוא דהוי כקלוט גם בחוץ, וזה לא שייך כשנפלו מחיצות אמנם צ"ב מאי שנא ממחיצה לאכול דחשיב כקלוט גם כשנפלו מחיצות. ואולי אה"נ בנפלו מחיצות יש רק איסור עשה, וצ"ע.

ל. ע"ע מכות כ. דאעפ"י דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו, מ"מ כ"ז לענין מחיצה דאורייתא, אבל לענין מחיצה לקלוט דרבנן לא גזרו רבנן בטיבליהו, ולרבינא שם אי"ז מוכרח, ויל"ע בביאור הענין.

לא. וכעין זה נחלקו הראשונים, בזמנה"ז שאין מחיצה אבל יש קדושה, להרמב"ם פ"ב ה"ד אסור להוציאו מירושלים, אבל הרמב"ן וסיעתו ב"מ נג: ס"ל דבזמנה"ז מותר להוציאו ולפדותו.

משנה ו'

א. הדין דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו נאמר בכל מקום לענין זכ"י בהממון של המתנות, וכאן נתחדש לענין דין החפצא שיועיל לו קליטה, והוא חידוש וצ"ב, ועי' מש"כ בזה באחיעזר [ח"ג סי' ס"ג, ג], והביא מהריטב"א דהך דינא הוא רק לחומרא, ובאבי עזרי הל' מעשר כתב, דהוא פלוגתא בסוגי' שם א"ה מדאורייתא או מדרבנן, והרמב"ם פסק שהוא דרבנן.

ב. **ובירושלמי** הקשו דאעפ"י שנגמ"מ למעשר, עדיין לא נחשב טבול למע"ש עד שיפריש מעשר ראשון, [ויש בזה מחלוקת] י"א דלוקה בהתרו בו משום שני וי"א דאין לוקה]. ותירצו דכמו לפי בית שמאי נקלט אעפ"י שלא נגמ"מ, כן גם לדין אעפ"י שעדיין לא נטבל לשני **חומר הוא במחיצות**, וכ"כ **הרמב"ם** דחומר הוא במחיצות ירושלים הואיל וקלטו קלטו, וצ"ב.

ג. **ובירושלמי נסתפקו** בעי ר' זירא הפריש עליהם שני ממקום אחר נפטר או כבר תפסתו מחיצה. ור' יונה בעי עוד בעיא, אם עשה כולו שני למקום אחר כולו נתפס או לא נתפס אלא אחד מעשרה שבו, ופשטו לבעיא דר"ז מברייטא דאין יכול להוציא עליהן ממקום אחר, [דכבר נתפס חלק א' מעשרה ליאכל בירושלים]. ובעיא דר"י לא איפשטא, **והרמב"ם פ"ב ה"י** פסק גם בזה להחמיר. [ועל זה כ' דחומר הוא במחיצות וכו']. ותמה באו"ש דמחיצה דדבריהם הו"ל להקל.

ד. ויל"ע בב' הספיקות אי תליין בהדדי, דלכא"ו אי אזלינן בתר מעיקרא א"כ רק העשירית נתפס, ואי בתר מה שהפריש לבסוף א"כ בהפריש ממקו"א לא יתפס כלום, **ועי' בזה בבה"ל מש"כ לבאר**. ויסוד"ד, שכתב לדקדק, דודאי אם הפריש ממקום אחר חיילא ההפרשה [דהא מדאורייתא אין מחיצה לקלוט], אלא דאת אותו המע"ש שהפריש ממקו"א חייב להכניס וחילל ביה דין מחיצה, **והוא חידוש וצ"ע**.

ה. **ובשיעורי נתיב בינה** ביאר, דבאמת צ"ב כנ"ל מה שייך כמי שהורמו לענין קליטת מחיצות, וביאור דכיון דיסו"ה הוא שכל שיש לו מחיצה אסור חוץ למחיצתו, נתחדש כאן דטבל העומד להפרשה, ונכנס בירושלים, כבר חייל ביה דין מחיצה דזהו מקומו, ודין זה יכול לחול כבר בטיבליה, ולכן לא יועיל שיפטר מה ממקום אחר, וכן אם עשאו כולו מע"ש כיון דאין ברירה לכן הכל בתורת קליטה דמעיקרא. [ויל"ע א"כ גם בהפרישו מיניה וביה יהיו החולין בתורת קליטה כיון דאין ברירה, וצ"ל דבחולין אין דין מחיצה, אבל על טבל יש, ומשום דינא דכמי שהורמו, וצ"ע].

ו. וכ"ז דעת הרמב"ם **אבל הר"ש והגר"א** גורסים בתוספתא איפכא – דיכול לעשות עליו תרו"מ ממקום אחר, ופשיטותא דבעיא דר"ז היא לקולא, כ"כ הגר"א.

ז. ועיקה"ד דמשנתנו הוא לענין שאם הוציאן להטבלים חייב להחזיר את המעשר, אבל הטבל עצמו ודאי אינו באיסור להוציא, **כ"כ הגר"א** בירושלמי דמאי פ"א ה"ב, וכן דקדק המשנ"ר. וביאר הטעם דשמה לא יעשהו מע"ש כלל. אכן הקשה להירושלמי וכהר"מ דא"א להפריש עליו ממקו"א, ולפ"ז ה"ה דיהיה אסור להוציאו דכבר בטיבלו חייל ביה דין מחיצה, עכ"ד, **וי"ל דהגר"א לשיטתו** דפלג אדהרמב"ם דיכול להפריש עליו ממקום אחר. וצ"ע.

ח. בירושלמי הקשו מה מועיל גמר מלאכה, והרי עדיין לא ראו פני הבית ולא נקבעו למעשר, וא"כ אין זה עדיין בגדר מתנות שלא הורמו. וצ"ל, דאע"ג דמשנתמרח כבר א"א לחול בו פטורים, וכמ"ש הר"ש דאין יכול לחול פטור הפקר, ויש כאן כבר מציאות של טבל וכמש"כ הגר"ח בספרו, מ"מ ס"ל להירושלמי דלענין דין כמי שהורמו, צריך להיות בדרגא הקרובה ביותר להפרשה – חיוב הפרשה ואיסור אכילה.

ט. ואמרו תירוץ א' דעשו מדרבנן למחיצות ירושלים כחצר המשתמרת. [אכן חצר המשתמרת עצמה פלוגתא היא בב"מ פ"ח אי קובעת מדאורייתא או מדרבנן]. ודעת ר' יונה בירושלמי, דבאמת בירושלים אפילו בתים אין קובעין כיון שלא נתחלקה לשבטים והן של כל ישראל, אלא דעשו ירושלים כחצר המשתמרת, כמו שחצר קובעת למעשר, כך מחיצת ירושלים תופסת למע"ש, **ואעפ"י שאין נקבע למעשר ברפה"ב, כן ביאר הגר"א**. וצ"ב לפ"ז מדוע דימה לענין חצר הקובע למעשר דווקא. **ומשמע**, דקליטת מחיצות צריך להיות כעין חצר המשתמרת, דעניינו כקביעות בתוך המחיצה בירושלים, ולקביעות אשכחנא גבי מעשר דצריך חצר המשתמרת.

י. ולפ"ז י"ל, **דנפלו מחיצות אין קביעות אפילו למ"ד קידשה לעת"ל**, וכל הנידון בירושלמי בזמה"ז הוא כשיש חומה דוקא, וצ"ע. והראשונים ב"מ נג': לא הצריכו חומה וכן הר"מ פ"ב ה"ד. ועוד יש להעיר דלשון הירושלמי בסוגיא דמ"ד קידשה לעת"ל סובר **דהמחיצות כאילו הן עומדות**, ומשמע דעומדות ממש, ועי' בזה בס' תורת הקודש ח"ב.

יא. **בקושיית הר"ש** על הירושלמי דאחר מירוח אין פטור הפקר, כ' הגר"ח"ק לפרש דבמוליך לשוק הרי א"צ רפה"ב, ובזה דוקא הוא משנה דפאה שאז אין מועיל הפקר, וקושיית הירושלמי הוא דמשנתנו הוא אפילו במוליך לבית. **ובעיקה"ד עי' באריכות בר"ש פאה**.

משנה ז'

דין מחיצה דמע"ש

א. **בקריית ספר** ביה"ב פ"ז הי"ד יצא לחדש דיש חילוק בין קק"ל ומע"ש, דקק"ל דין מחיצה שלהם הוא ליאכל במקום טהור היינו במחנה ישראל, וכל ערים המוקפות חומה בכלל, כדאי פ"ק דכלים, אלא דלא משכח"ל כיון שנפסל ביוצא [ומטו משמיה דהגרמ"ז דמשכח"ל ע"י מחילות הפתוחות לקודש], משא"כ במעשר שיש דין והבאתם שמה ולא תוכל לאכול בשעריך, אינו נאכל אלא בירושלים דוקא. **ודבריו צ"ע** דהך קרא דוהבאתם, וקרא דלא תוכל, הוא גם לגבי קק"ל במכות ית, וצ"ע. **וכה"ק הגרמ"ז בזרע אברהם**

סי' ח' אות כ"ד, וכתב שם דיש לחלק מטעם אחר, דמעשר הוקש לבכור ובבכור יש דין במכות דף יט. דבעינן לאכילתו מזבח בנוי, וכ' המל"מ בד' הרמב"ם דה"ה למע"ש, ומשו"ה דוקא בירושלים חשיב אכילה אצל מזבח בנוי. וע"ע בזרע אברהם סי' ה' שהק' מהתוס' זבחים ס': שכתבו דכל קדושת ירושלים אינה אלא משום המקדש [ולא משום דמוקפת חומה].

ב. ובחי' מרן רי"ז עה"ת פ' ראה כתב דבק"ל יש ב' דינים, דין מקום טהור, ודין לפני ד', ויש חילוק ביניהם דמקום טהור הוא דין מחיצה ויש בו פסול יוצא, ודין לפני ד' אינו דין מחיצה וזהו הדין דכל הרואה שנא' בשילה.

ג. וכ' הגרי"ז דיש חילוק בין קק"ל ומעשר, ובמעשר יש רק דין לפני ד', ואין בו דין מחיצה ויוצא. וכן הוכיח מסוגיא דתמורה כא:, דמבואר שם דיתכן דאעפ"י שקדשים בירושלים נאכלים לפני מן החומה דוקא, אבל מעשר נאכל בכל הרואה, וילפינן מעשר מבכור דאף הוא נאכל לפני מן החומה דוקא, וטעם דההו"א משום דמעשר אין בו דין מחיצה, ויש בו רק דין מעשה אכילה לפני ד'.

ד. ובשיעורי הגרמ"ד תמורה הקשה מלשון הגמ' גבי מעשר "קליטת מחיצות", משמע שיש למעשר דין מחיצה. גם דחוק הוא לפ"ז מאי דילפינן מעשר מבכור, דבבכור דין חומה הוא דין מחיצה, ובמעשר ילפינן מבכור דדין לפני ד' שלו הוא דוקא לפני מן החומה ולא בכל הרואה, וצ"ע. עוד כתב שם דהנה כשנכנס המעשר לירושלים חלים עליו דינים, דאיסור פדיון, ומלקות באכלו בחוץ, ובשלמא אם הוא דין מחיצה משו"ה חלים שם דינים, אבל אם הוא רק דין מעשה אכילה האם גם בזה שייך דינים שחלים בכניסתו? וכ' שם דנפ"מ בזה לגבי שילה, שאין דין מחיצה, אם יחולו הדינים דקליטה ע"י שהגיע למקום אכילתו. עוד הקשה מד' הר"מ לגבי אילן יובא להלן אות ט"ז, עכ"ד.

ומשה"ק משום מה חלים דינים, י"ל לפמ"ש הרא"ס נ"י, דמשהביא המעשר לירושלים נתקיימה מצוות והבאתם שמה, והמעשר בא למקומו, ומשום זה הוא שחל עליו דיני אכילה, ויל"ע.

עוד ראוי לענין י"ל, לפמ"ש הר"טב"א בשם הר"ח, דדינא דנקיט ליה בקניא חשיב כקלוט הוא גם בטבל, והנה בטבל ליכא למימר דהקליטה משום שבא למקומו וחיללא ביה מצוות אכילה, אע"כ דהוא דין מחיצה.

אילן העומד בפנים וכו'

ה. במכות יב. הקשו ממתניתין, דלפנים כלפנים ולחוץ כלחוץ, ובערי מקלט שדינן לעיקרו בתר נופו, ותיירצו דערי מקלט בדירה תלה רחמנא אבל מעשר בחומה תלה רחמנא, ופירש"י דכתיב לפני ד' תאכלנו. ובהמשך שם הקשו מעשר אמעשר ותיירצו, וכ' רש"י דלפ"ז אין הבדל בין ערי מקלט למעשר, וגם במעשר שדינן נוף בתר עיקר או דגם בעיר מקלט לא שדינן.

ו. והא דקס"ד דשוינן הם מעשר ומקלט, ביאר שם הר"טב"א, משום דתרווייהו תלוי בעיר ותחום ולכן לא דמי לסוגיא בגיטין כב. דבדאשרוש אזלינן לגבי חיוב מעשר בתר עיקרו, דהתם תלוי ביניקה ולגבי האילן עצמו.

ז. והתירוצ' דמעשר תלוי בחומה, יל"ב, דצריך להיות לפני ד', ואם הוא אחורי החומה א"כ במציאות אינו לפני ד', ואעפ"י שחשיב דיורי העיר, וכן לקולא, כל שהוא בפנים הוי לפני ד' ואפ"י בעיקרו. וצ"ב מדוע למסקנא אינו כן.

ח. והנה בהמשך הסוגיא פשיטא להש"ס דהא קאמר ר"י בתר נופו הוא רק לחומרא, וצ"ע דבתחילת הסוגיא סבר דאף לקולא אזלינן בתר נופו לגבי ערי מקלט, וכדפרש"י והר"טב"א שם. ועי' בתוס', וע' בערוך לנר מה שהאריך לבאר בזה.

ויתכן, דכשאמרנו דשדינן נוף בתר עיקר גם לגבי מעשר, מוכרח שהוא רק לחומרא, ומשום דלא הדרין מסברא הנ"ל דבחומה תלה רחמנא, וא"כ לא יתכן שמעבר לחומה הוא לפני ד', ורק לחומרא לאסור פדיה מהני הא דנחשב לדיורי העיר, וכן בעיקרו בפנים נחשב לדיורי חוץ לחומרא. והא דהדר ביה גם לגבי מקלט, דהכי משמע ליה דתלוי בהדדי, עיי"ש בערול"נ.

ט. ויל"ע למאי דמסיק דמחמירין למיזל אף בתר נופו, האם נשאר עיקה"ד תלוי רק בלפני ד', או שיש עוד דין הנצרך להמעשר, ויתכן דמשום שיש דין ריחוק מקום וקירוב מקום לענין פדיה, וזה תלוי גם בדירין. והנה סברא זו היא לגבי פדיה, אמנם הרי מבואר בסוגיא דמחמירין גם לגבי אכילה, לא לאכול על העיקר שבפנים, וכאן לכאוי אין דין שלא לאכול בריחוק מקום, ואכילה תלוי רק בלפני ד', וצ"ע.

י. וילה"ע עוד, דכ"ז מובן אם יש דין מחיצה, ודין עיקר שהוא שייך למקום של הנוף, אבל אם הוא רק דין מעשה אכילה לפני ד' צל"ע מה שייך למישידי עיקר בתר נוף?

יא. ובמסקנת הש"ס שם קאמר או דפליגי ר"י ורבנן, או כרב אשי דמפרש למשנה דמעשרות ולמשנתנו, דאזלינן אף אחר הנוף וע' בר"ש מעשרות ב' ביאורים בדעת ר"א, אי דמספק מחמירין או

דמפרש דבפנים כבפנים ובחוץ כבחוץ. ולביאור זה צ"ב מאי דקאמר **אחר הנוף**, והול"ל אחר החומה, ועיין ברש"י משכ"ל לשיטתו.

יב. **והא דאזלינן לחומרא**, דעת רש"י שם דאף שדינן לחומרא לנוף בתר העיקר, וכ"ד הרמב"ם פ"ד הטי"ו, ודעת התוס' שם דאין מחמירין רק למישדי עיקר בתר הנוף, **וע' בבה"ל ביאור שיטות כל הראשונים**. **והנה לרש"י** בדעת רב אשי דמחמירין גם בתר העיקר וגם בתר הנוף, ודאי לאו היינו מעיקה"ד אלא מספק, **ובבעה"מ כתב שהוא מדרבנן** וכ"כ המשנ"ר וכן משמע בשנו"א. ולפי"ז יש לדון אם חילל בדיעבד אי מחולל, וכן יל"ד להרע"א דהוא ספיקא.

יג. **אמנם בתי"ק קמא דהש"ס דאזלינן בתר נוף לחומרא**, כ' רש"י שם דאם נופו בחוץ אין יכול לאכול בעיקרו שבפנים **א"כ פדאו קודם שנכנס**, ודייק התו"ט במעשרות, שבעיקרו יש את ב' הדינים, לחומרא כבחוץ שא"א לאכול, ולחומרא כבפנים שא"א לפדות. **ובתורע"א הקשה** מהיכן הוכיח רש"י כן, אולי הא דמחמירין הוא מספק, אבל כשפודה בעיקרו יכול לאכול ממנו"פ, ודעת רש"י משמע שמדינא יש להחמיר בעיקרו גם דין פנים וגם דין חוץ **וצ"ע**. **ונר' דקו' הרע"א היא אפי"נ דמדאורייתא אזלינן בתר נוף ורק מדרבנן חיישינן לעיקר מ"מ יוכל לפדות**, ואעפ"י שמדאורייתא א"א לפדותו, מ"מ כיון שגדר החומרא דרבנן הוא לחוש דילמא אזלינן בתר עיקרו, לכן מועיל פדיון לאכול ע"י ממנו"נ, וממנו"נ מועיל גם כשמדאורייתא זה כלום. **כ"נ מתוך ד' הרע"א, וצ"ע**.

יד. **התוס' והריטב"א מפרשים** דשמעתין בעומד על הנוף ועל העיקר, [ולכן הקשו דגגין ועליות לא נתקדשו]. ולשיט' מובן הנידון במשנה, דמקומו דהגברא מתייחס להאילן, ומקומו דהאילן הוא בתר עיקרו או בתר נופו. **אבל הרמב"ם מפרש** דבעומד תחת הנוף ותחת העיקר עסקינן. ויש לתמוה טובא בזה, דא"כ ודאי ניזיל בתר חומה, ומה איכפ"ל שיש כאן אילן. וצ"ל דמייירי במקום שיש פתח או פירצה בחומה, והוא נגרר בתר האילן שקובע מקום לעצמו, **וצ"ע**.

טו. **ובציץ אליעזר ח"י ס' ג' יישב בזה** הא דמשכח"ל אילן בירושלים, והתנן אין עושין בה גינות ופרדסים, ובתוספתא בנגעים שאין מקיימין בה אילנות, אלא דבפתח החומה משכח"ל כיון דשערים לא נתקדשו. **ובעיקר דעת הרמב"ם עי' כס"מ, ומשנ"ר מעשרות**.

טז. **ובעיקר"ד הרמב"ם הק' בשיעורי הגרמ"ד** תמורה, דבשלמא אם איכא דין מחיצה, שייך לומר דתחת נופו אין פדיון דכקלוט במחיצה, ואעפ"י שאי אפשר לאכול כאן, אבל אם כל הדין הוא מקום אכילה, והרי בתחת נופו אין מקום אכילה, ואיך שייך לחלק דלענין פדיה כבא לירושלים וצ"ע. וקו' זו הוא לאו דוקא להרמב"ם, וגם בעל גבי נופו קשה וכדלעיל אות י'.

יז. **הר"מ בהל' רוצח פ"ח הי"א**, אילן שעומד וכו' ונופו חוץ לתחום משיגיגה תחת נופו נקלט, היה עומד חוץ לתחום ונופו בתוך התחום משיגיגה לעיקרו נקלט וההורגו שם נהרג עליו. **ותמה במנ"ח (ת"י)** דכיון דלחומרא אזלינן גם בתר עיקרו, א"כ איך הורגים את גואה"ד, **והנה לן להחמיר מספק בתר עיקרו**. ונסתפק שם בנופו בחוץ אם נהרג עליו לדעת הר"מ או דבזה אין נהרג, **וצ"ע**. ולהמבארים דבתר עיקרו הוא חומרא דרבנן, ומעיקה"ד אזלינן בתר נופו, ניחא, ע"ל אות י"ב. **וכ"כ בדרי"א ועד"ז במשנ"ר**.

בפלוגת ר"י ורבנן דלרבנן בתר חומר ולר"י בתר פתח או בתר נוף, **יל"ב מהו יסוד המחלוקת**, ונראה, או דיש דמיון בין נוף ופתח, והדמיון הוא דעיקר הדיוורין על שם הפתח והנוף, משא"כ התוך והעיקר אמנם זהו עיקר המקום אבל לא עיקר הדיוורין, **עוד י"ל אפי"נ** דכל חד הוא סיבה בפ"ע, ואין דומה נוף ופתח ביסוד"ד, ומחלוקת ר"י ורבנן הוא היכן שיש סיבה לקבוע אחר נוף או פתח האם זה מבטל מחיצת החומה או דלעולם אזלינן בתר חומה.

בקו' התוס' דגגין לא נתקדשו

יח. **התוס' מכות יב**. הק' דבאילן אין אוכלין דהו"ל כגגין, וי"ל דמייירי שענפיו מועטין וכו' והוי כאילו עומד באויר כנגד הקרקע, עוד יש לומר דאפי' בענפיו מרובין ואויר ירושלים כירושלים. **וביאור תי' הראשון**, עפ"י סוגיא דשבועות טו: ובר"מ ביה"ב פ"ו, דבעי לקדש העיר בתודות ושיר וכל דהוי באויר הוא שייך למקום שנתקדש, אבל גגין ועליות הם מקום מחולק לעצמו ואינו בכלל הקידוש.

יט. **ובב"י תירוצם הב'**, ביאור מהרש"א דיש חילוק בין גגין דעזרה לגגין דירושלים **והמל"מ שגגות פי"א** תמה עליו דלהדיא בפסחים פה: דאף לענין ירושלים הוא, [ועיי"ש עוד מש"כ, ובערול"נ מכות מש"כ בזה].

כ. **ובמנחת חינוך** [שס"ב אות ה'] הרבה לתמוה בדברי הרמב"ם פ"ב הטי"ז ממע"ש ובפ"י ממעה"ק שהשמיט להא דגגין ועליות לא נתקדשו, ועיי"ש בארוכה מה שפלפל **בסוגיא דפסחים פ"ו**. ומסקנתו דרב דקאמר דגגין לא נתקדשו גם בירושלים, הוא חולק על משנתנו דאילן, דסברא דירושלים נתקדשו גם הגגין ועליות, ורק בקדושת עזרה לא נתקדשו גגין. **וכדעתו כתב בתשו' הרשב"א סי' ל"ד**, דקק"ל נאכלין בגגות ירושלים.

כא. **וביאר האו"ש פ"ו מביה"ב**, דבשלמא בעזרות יש דין הכל בכתב, אבל בירושלים קדוש כל האויר שבה, דאיטו אם יבנה בית גבוה לא יהיה כולו קדוש, ואין דין אכילה בירושלים שייך לבית דוקא, עיי"ש. וראייתו מבית גבוה תמוה, דזה ודאי דגם אויר עזרה נתקדש, כל שלא נחלק עיי"ג לרשות אחרת, וכמ"ש **בתוס' שבועות יז.**, דאל"כ כל זריקת הדם יפסל הדם.

כב. כ' בציץ אליעזר (חיי"ד סי' נ"ב) דמצוות יישוב ירושלים ודאי הוא גם בגגין, למשי"נ במנחת חינוך, אמנם בלא"ה אין מצוות יישוב ירושלים תלוי בקידוש, וכדכתב בשו"ת חת"ס (יו"ד רל"ד) דכופין לישב בה משום קדושת עצמה שהיא שער השמים מימות עולם, ואפילו כשישב בה היבוס, עיי"ש.

כג. **עוד דרך בזה בחי' הריטב"א מכות**, דהא דגגין לא נתקדשו הוא חומרא שהחמירו בקדשים, ולא במעשר הקל. וכ"ה בתושב"ץ שם שכי' דיש לחלק בין מעשר לשאר קק"ל. ויש שביארו החילוק, דקדשים בעו מחנה ישראל, וזה עיי' קידוש, אבל מעשר דינו לפני ד' וזהו בעצם המקום גם בלי קידוש, אמנם בפשטות אינו כן דמשמע בשבועות טז. דאף מע"ש דינו משום קידוש.

כד. **ובתשו' הרשב"א הנ"ל יל"ב באופן אחר**, וזה תוכן דבריו: דהשואל שאל בהא דאמרינן דאין שוחטין בגג הלשכות ק"ק ואין אוכלין שם קק"ל והקשה דאפילו למ"ד גגין ועליות לא נתקדשו מי גריעי משאר העיר שנאכלין שם קק"ל, והסכים עמו הרשב"א והחליף הגירסא. ומזה הבינו האו"ש ועוד דס"ל להרשב"א דבגגות ירושלים אוכלין קק"ל.

כה. **אמנם בקהילות יעקב פסחים כ'** דיש לפרש דהרשב"א ס"ל כהגמ' פה: דאין אוכלין. ומ"מ בגגות העזרה כתב דאוכלין והוי כשאר העיר. וביאר דהנה הא דנתקדשה ירושלים הוא משום שסובבת המקדש ומיקרי לפני ד', [וכמ"ש"כ התוס' זבחים ס': דכל קדושת ירושלים היא משום המקדש שבתוכה]. והרי כל האויר גם נתקדש, זולת גגות העיר, שחלוקין רשות לעצמם, ושוב אינם בכלל ירושלים, אמנם האויר שעי"ג הלשכות והעזרות, הרי האויר הזה עצמו הוא סובב המקדש, בלא שום חילוק רשות, והוי כירושלים עצמה, וזו כוונת הרשב"א.

כו. ובלא"ה כתב שם די"ל עוד, דהרי הדין דנאכלין לפני ד', והוא בכל הרואה, ורק דכשנבנתה החומה ונתקדש מחנה ישראל בתוכה, ממילא לא קרינן לפני ד' אלא בתוך העיר ולא חוצה לה, וכן גגות העיר אין בהם דין כל הרואה משום שאמרו **זבחים קיח**: כל שרואה ואין דבר מפסיק, וי"ל דבית שתחת הגג חשיבי מחיצותיו להפסק אבל אויר שמעל העזרה שפיר הוי לפני ד' מדין כל הרואה. ולהגרי"ז לא סגי בדין כל הרואה ויש גם דין מקום טהור ומחנה ישראל.

בתי הבדים

כז. **בדעת בית שמאי כ' הריב"מ"ץ** דהכל כלפנים גם לקולא, ומהני להיות כפנים או עיי' חלל או עיי' פתח, וצעי"ג מ"ט, דהא מילתא. **אבל בתוספתא מבואר** להדיא דבית שמאי לחומרא ואין אוכלין ואין פודין בין בפנים ובין בחוץ. וכי' המפ' דהוא חומרא מדרבנן.

כח. **בדעת בית הלל מובא בתוספ' ובירושלמי** דיש מח' תנאים בדעתם, ולמשנתנו [שזו דעת ר"ע] אזלינן בתר חומה, **ולחומרא דוקא**, ורק כשגם פתח וגם החלל בפנים אוכלין, אבל חלל בחוץ אין פודין ולא אוכלין [וכן להיפך רק כשחלל ופתח בחוץ פודים]. וכי"ז למשנתנו, **אבל חכמים בדעת ב"ה סברי דהרי הן כלשכות**, וכדלהלן משנה ח', דאזלינן בתר פתח לגמרי וגם לקולא.

כט. **והנה במכות יב**: ר' יהודה אומר במערה הולך אחר פתחה ובאילן אחר נופ, וכי' **בשנו"א** דר' יהודה היינו כחכמים בתוספתא דאזלינן בתר פיתחא, ומ"מ מבואר שם בסוגיא דלא אמר ר' יהודה אלא לחומרא אבל אין להקל בהחלל עיי' הפתח, וזהו דלא כסוגיית הירושלמי כאן שביארו דלחכמים הוא אף לקולא. [ולהבבלי צ"ל, דמשנתנו דסברא בדעת ב"ה דאזלינן בתר חומה – וכמבואר בתוספתא שנחלקו בזה בדעת ב"ה – ע"כ דלמשנתנו אף לקולא אזלינן בתר חומה, דאל"כ במאי פליגי. וצ"ע]. והרמב"ם פסק דאזלינן לחומרא בתר פתח, וכמשנתנו להירושלמי או כר' יהודה להבבלי.

ל. **ובמכות דימה ר' יהודה פתח לנופו של אילן**, ולפי"ז גם רישא דמשנתנו הוא לחומרא – להירושלמי דהסיפא לחומרא. ובבבלי שהקשו ממשנתנו על משנה דמעשרות ותירצו דמשנתנו דלא כר' יהודה – לכן פירשו גם להסיפא דלא כר' יהודה, אלא לקולא לגמרי. **וצ"ע בפיה"מ** שנראה מדבריו דבאילן לחומרא, ובמערה לבית הלל אזלינן בתר חומה לקולא, אמנם בחיבורו כ' דגם מחמירין בתר פתח.

לא. **וביסוה"ד דאזלינן בתר פתח**, הנה המקור הוא ממתני' דלשכות, ושם ילפינן מקראי בזבחים נו, **ויל"ע** מנלן למילף גם לענין ירושלים. **וביותר יש לתמוה**, דבסוגיא שם מסקינן דהלשכות הפתוחות לקודש אינן כקודש אלא לאכילת קדשי קדשים, אבל לשחיטת קק"ל ולטומאה אינן כקודש, וא"כ איך ילפינן מזה לענין העיר למיזל בתר פיתחא אף לענין אכילת קק"ל וטומאת מצורעים. [וכעי"ז הקשה במנ"ח שס"ב סוף אות ג'].

לב. והנה א"נ דהוא רק לחומרא לא קשה מעזרה, ויתכן דגם בעזרה יש להחמיר אחר הפתח לכתח"י, [ע"י בזה במנ"ח], ולהצד דהוא כלשכות לכל דבר, לכ' מוכח דפליג אסוגיא דזבחים, וכמשי"ת להלן מ"ח דתוספתא פליגא. וצ"ע.

לג. ולמשנתנו דלא אזלינן לקולא בתר פתח, כ' התוי"ט להקשות מאי שנא מלשכות הפתוחות להיכל דאזלינן בהם ק"ק, וכתב דע"כ ירושלים חלוקה בזה מקדושת עזרה ולא נתרבה בירושלים חצירות הרבה ואין בה כלל דין פתוח לקודש, ובקהילות יעקב [פסחים ס"א] כ' די"ל דגם בירושלים יש דין פתוח לקודש, ומ"מ א"א לאכול שם קק"ל, כיון דפתוח לקודש לא נתרבה לענין טומאה, וכמו בעזרה, ואין משתלחין מצורעין, ותו ל"ה מקום טהור. [אכן להגרי"ז במע"ש אין דין מקום טהור].

משנה ח'

ביסו"ד קדושת הלשכות למשנה ח' יעויין סוגי' זבחים נו. ופסחים פו.

א. מד' הר"ש נראה דהתוספתא פליגא אסוגיא דזבחים, וס"ל דלכל דבר אזלינן בתר פיתחא, וכ"נ מפירוש הר"מ והרא"ש. אמנם ברמב"ם הל' ביה"ב פ"ו ה"ח פסק כהש"ס דזבחים. ובמקדש דוד [ס"י י"ד אות ט'] כתב דהמקור דתוספ' הוא מדרשא בתוי"כ פ' צו שדרשו באופן אחר מסוגי' דזבחים.

ב. ובתוספתא שהביא הר"ש מבואר דלכתחילה אין עושין לשכות בחול ופתוחות לקודש, והעירו בזה מתוס' יומא ח': שכתבו דלשכן פרהדרין היתה בנויה בחול ופתוחה לקודש, וכן ביומא כה. תוד"ה אין ישיבה שכתבו דאכילת קדשים בישיבה, בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש שמותר לישב בהן, וצ"ע.

ג. בעיקה"ד דלשכות הבנויות בחול וכו' נסתפק במקדש דוד מה הדין בנפלו מחיצות למ"ד אוכלין ק"ק אעפ"י שאין קלעים, אם עדיין בקדושתן קיימי, או דכל קדושתן רק ע"י הפתח. ולכא"ו שורש הספק הוא, האם קידשו לאותם המקומות והלשכות הפתוחות לקודש, או שקדושתם ע"י דבטלין לעזרה. [ובתוי"ט כתב דתלוי בדעת המקדשין].

ד. והנה רש"י זבחים נו. כתב להדיא דאותם הלשכות לא נתקדשו, ולפ"ז ע"כ הוא דין חדש שהלשכות בטלין לגבי עזרה.

אכן צ"ע, דלפ"ז גם להיפך, דהבנויות בקודש ופתוחות לחול הוא מקום שכן נתקדש, ואיך פוקעת קדושתו ע"י שפתוח לחול? ע"ע להלן אות י', ועיי"ש בקרן אורה שהקי' על רש"י ופי' בדרך אחרת.

ה. עוד יל"ה"ע בזה, דלדעת התוספתא במשנה ז' דגם בירושלים אזלי' בה בתר פתח כלשכות, הנה בירושלים ודאי לא היו בזמן הקידוש בנויין כל בתי הבדין עם פתחיהן לפנים ולחוץ, ולא נשארו כד לעולם ועד, וא"כ מוכח שאעפ"י שהמקום נתקדש או לא נתקדש, מ"מ נשתנה דינו ע"י הבנין והפתח. ועדיין יש לדון, דכך התנו בקידוש העיר שיהיה הכל תלוי בפתחים, ודוחק, וא"כ צ"ע איך נשתנה הדין ע"י הבניה. (ועיי"ע אות כ"א ואות י').

ו. ולכא"ו מתבאר מזה דקדושת העיר והעזרות אינו קדושת מקום בעלמא, אלא הוא קידוש על ישיבת ודירת העיר, ולכן ע"י בנין מתברר אם הוא מקיים כאן ישיבת העיר או ישיבת חוץ, ובזה ניתן הדין שנקבע שם ישיבת הבית על שם פתחו.

ז. ולפ"ז י"ל דזהו גם הגדר דגגין ועליות, שאין הטעם משום שלא קידשו אותן, אלא דאין זה חשיב ישיבת ודירות העיר. ועד"ז צריך לבאר הדינים דבאילן אחר נופך, דיש בזה קיום דשיבת העיר. ולעיל כתבנו דהמיעוט דגגין ועליות הוא משום דהוא רשות חלוקה, ולפ"ז כ' הקה"י דגגות העזרה עדיין כירושלים לכה"פ, ולמש"נ כאן הגדר הוא אחר, דאי"ז נחשב לקיום דירות העיר. וע"ל אות י'.

ח. ביומא כה. מבואר דאסור לישב בלשכות שבחול הפתוחות לקודש, ויל"ע בזה לפי סוגיא דזבחים שלא נתקדשו אלא לאכילה, והנה דין איסור ישיבה הוא לרש"י שם נלמד מדכתיב לעמוד לשרת, ולדבריו צע"ק, דהלשכות אינן מקום עבודה. ולהרמב"ם פ"ז מביה"ב הוא מדין מורא מקדש, וצ"ע לדעתו מנלן דאף הלשכות בכלל, ובתורת הקודש [ח"ב ס"י כ"א] הקשה מזה לדעת המאירי ביבמות דס"ל דמורא מקדש תלוי באיסור טומאה [ומזה למד דאין דין מורא בהר הבית]. והביא מהמאירי בסוטה שמבאר טעם איסור ישיבה משום דאין כבוד שמים בכך ולפ"ז מובן דה"ה בלשכות. ע"כ בתוס' יומא ח': דכה"ג מקיים פרישה לקודש בלשכות. וע' חזו"א זבחים טז-ד.

ט. והנה הילפותא בזבחים הוא דפתוחות לקודש כקודש לענין אכילה מדריבנה תורה חצירות הרבה, והנה הבנויות לקודש ופתוחות לחול דין כחול גמור, ויל"ע מנא ילפינן לה, ואי מפתוחות לקודש, הרי שם זה רק לענין אכילה, וצ"ע.

בירושלמי מבואר דלמ"ד לעיל דאזלינן לגמרי בתר פתח בבתי הבדים [ר"י במכות וחכמים בתוספתא], ה"ה דבלשכות אזלינן לגמרי בתר פתח והפתוחות לקודש קדושות לכל דבר, **והרש"ס ורא"פ** ביארו דהוא חדא מחלוקת בבתי הבדים ובלשות, **וילה"ע לפמ"ש"כ השנו"א** דגם נופו של אילן הוא באותו מחלוקת, **וצל"ב מהו נקודת המחלוקת בכל אלו**. ולו"ד אי"ז מוכרח דתלו בהדדי, **ולהגר"א** ל"ג כלל בירושלמי את כל המבואר. **וילה"ע**, דאם כדעתם אז ודאי מוכח דדין הלשכות הוא דין ביטול לקודש, ולא משום דקים לן שקידושם, דא"כ מה יש לדמות לבתי הבדים ולאילן.

בדין גגין ועליות

י. **הראב"ד תמיד כז**. (ל: מדפי הש"ס) הביא קושיית התוס', אמאי הוצרכו בסוטה להעמיד ישיבת המלך אגריפס בעזרת נשים, הרי הוא ישב על בימה, וגגין ועליות לא נתקדשו, ויהיה מותר שם לשבת. וכתב ע"ז הראב"ד דאינה קושיא, שהרי אפילו למ"ד גו"ע לא נתקדשו היינו אותן שהיו באותו שעה כשנתקדשה העזרה אבל מכאן ואילך כל מה שיעשה באויר העזרה שום דבר הכל קדוש דלא כל כמיניה ע"י בנינו להפקיע קדושת העזרה וכו', בשלמא אותן שהיו בשעת הקידוש לא נתקדשו מפני שהפסיקה התקרה וכו' אבל במקום העזרה נתקדש האויר עד רומו של רקיע וכו', **ולאו דוקא כל גגין ועליות שהיו שם נתקדשו אלא יש מהן שנתקדשו ויש שלא נתקדשו** והכל לפי הצורך והשעה שהיו צריכין אז וכו', עיי"ש. **וילה"ע**, דלדבריו בלשכות שבקודש הפתוחות לחול, שדין כחול לכל דבר, צ"ל דגם שם כן התנו בשעה שבנאום, דאל"כ איך פקעה הקדושה.

יא. ומדבריו למדנו דאין זה דין בעצם דגו"ע לא נתקדשו, ודלא כשנ"ל אות ז', **והנה כ' הראב"ד שם כה**: [ריש המסכת] **דבגגין ועליות יש פסול יוצא**, ולשיטתו ודאי כן הוא, דאותו מקום לא נתקדש, והביא שם דהר"ש חסיד ור"י ב"ר שמואל חולקין בזה, ויל"ב טעמם דגגין הוא בכלל מקום המקדש, ובכלל מחיצות העזרה, ורק יש בהם דין דאינם בכלל ישיבת עזרה, ומ"מ ל"ה יוצא. **וכע"ז נחלקו בזבחים קז**: אם חייבין בגו"ע משום שחוטי חוץ ופרש"י דטעם הפוטרים משום דגם בגגין חשיב שהביאו לעזרה. **ובתוס' שבעות יז**. כתבו דאם אויר עזרה לא נתקדש, א"כ כשמוליך דם ואברים יפסלו ביוצא, ומוכח לדעתם דבגו"ע הכ"י דנפסל ביוצא וכהראב"ד, וע"ע בזה **במל"מ פ"א משגגות** מש"כ לדחות ד' התוס'.

יב. **והקשו על הראב"ד מסוגיא דפסחים פה**: דגגין ועליות דירושלים לא נתקדשו לאכילת פסחים, והרי אותן גגין נבנו לאחר קידוש העיר. וכתב בתורת הקודש די"ל דדוקא לגבי פסח מיפסיל משום יוצא חוץ לחבורה, והגא איתנו בכלל בית. [ודחוק לפרש כן בסוגיא שם].

יג. הבאנו לעיל דעת רש"י פסחים פה: דאף גגות ירושלים לא נתקדשו וכפשטות הסוגיא, ודהרמב"ם והתוס' ורשב"א י"ל דפליגי, **והקשה האו"ש** [ביה"ב פ"ו] על רש"י מהמבואר דשורפין הנותר בחצרותיהן או על גגותיהן, והרי צריך שריפה במקום אכילתו כדאי בפסחים מ"ט, **ועיי"ש בקה"י** די"ל דגגין דירושלים דינם כפתוחות לקודש והווי מקום אכילה מעיקה"ד, ורק דא"א לאכול משום דאין משתלחין משם מצורעין [כנ"ל אות ל"ד] ול"ה מקום טהור.

בשבעות יז. הביאו התוס' גירסא דנסתפק הש"ס אם אויר עזרה כעזרה, **ויל"ע** אם יתכן דאויר לא נתקדש וגגין ועליות כן נתקדשו או להיפך, **עו"ל"ע** אם זה נוגע להספיקא דאויר מזבח כמזבח בזבחים פז:

בגדר דין מחילות

יד. **בפסחים פו**. הוכיחו דלשכות דמשנתינו גגיהן שוין לקרקע העזרה, והקשו דא"כ תוכן אמאי קדוש והאמר ר' יוחנן מחילות לא נתקדשו ומחלק הש"ס דר' יוחנן דיבר בפתוחות להר הבית, ומשנתינו בפתוחות לעזרה.

טו. וכתבו בזה המפרש תמיד כז: והמאירי פסחים, דהפתוחות להר הבית הם חול גמור ואפילו בקדושת הר הבית אינם, וכן הכריח בשעה"מ מהסוגיא. **אכן במנחת חינוך** [שס"ב-ג] נסתפק בזה וצידד, דכיון דבמקום המחילות הוא העזרה, א"כ כל גריעותן הוא ע"י דפתוחות להר הבית והווי כלשכות הפתוחות לחול, אבל לענין קדושת הר הבית דחשיב לענין זה פתחיהן לקודש, שפיר קדשי. אכן מחילות שתחת הר הבית אפילו פתוחות להר הבית הם חול גמור, וזהו החידוש של ר' יוחנן, עכ"ד.

טז. ולדעתו מחילות דעזרה נתקדשו, וממילא הדר דינן כלשכות דאזלינן בתר פתח, ובפיתחן לחול הם חול. וכי' דנפ"מ בזה, דמחילות דהה"ב הפתוחות לעזרה לא קדשי אלא לענין אכילה וכדין לשכות שבחול, אבל מחילות שתחת היכל ועזרה הפתוחות לעזרה, קדושין לגמרי.

יז. ולהראשונים שכתבו דהפתוחות להה"ב חול גמור, נראה לכאורה שהם נקטו כמשנתינו וכהתו"ט, שאין דין פתוחות לקודש רק בעזרה, ולא בעיר, וה"ה דבהר הבית לא נאמר כלל דין פתוח לקודש, אבל להתוספתא דגם בירושלים יש דין פתוח לקודש, לכאוי' הכ"י יהיו המחילות בקדושת הר הבית, ולפ"ז חידושו דר' יוחנן הוא דפתחי הה"ב כפתחי העיר ולא כפתחי העזרה, ודוחק. **ואולי יל"פ להיפך** דלעולם גם בירושלים אזלינן בתר פתח, וחידש ר' יוחנן **דבמחילות לא אזלינן בתר פתח** ואינן קדושות כלל, וכעין גגין

ועליות, וזולת מחילות דהר הבית שקידש דוד עד תהום, וזהו בפתוחות לעזרה דוקא, אבל פתוחות לה"ב דין כמחילות דה"ב שלא נתקדשו, ולא מקום המחילה קובע, אלא הפתח קובע, וצל"ע. [נשמעתי להעיר, דהנה במשנתנו מבואר דפתוחות לחול ולקודש מכנגד החול וכו', ובפסחים אוקמוה למתניתין במחילות, והנה בשלמא להמנ"ח דמקום המחילה נתקדש ניחא, אבל לסברא שנת' כאן דמקום המערה הוא נידון לפי פיתחה, א"כ היה צריך בדאיכא ב' פתחים לחלוק המערה חצי חצי, ולא לפי כנגד החול וכנגד הקודש, וצל"ע ודוק].

יח. התוס' פסחים סז: הקשו אהא דאמרינן דמחילות לא נתקדשו, מזבחים כד. דנעקרה אבן מריצפת העזרה עומד במקומה ועובד, דדוד קדיש רצפה עד ארעית תהומא, ואמאי, הא הוי כמחילות דלא נתקדשו. ותירצו התוס' דהא אמרינן [בסוגיא פו.] דהני מילי בפתוחות לחול אבל פתוחות לקודש קודש,

יט. משמע מדבריהם, שלא פירשו הסוגיא לחלק בין מחילות העזרה ומחילת הה"ב, אלא דהחילוק הוא רק אם פתוחות לקודש או לחול. ובאמת כל מחילה היא רק ע"י דין פתוח לקודש, ולפי"ז צריך להיות דהוא רק לאכילת ק"ק ולא לטומאה וכו', וכן דייק האבהא"ז בהשמטות לביה"ב מדברי הגר"א. וכל זה דלא כהמנ"ח שחילק במקום המחילה. ובתוס' הרשב"א פסחים פו. כ' דה"ה בנויות בחול ופתוחות לקודש, והקשה א"כ מה הוצרך דוד לקדש עד ארעית תהום, תיפול דפתוח לקודש.

כ. אכן צ"ע טובא מה מועיל דין פתוחות לקודש – לענין עבודה, והרי סוגיא דזבחים סברא דהך דינא אינו אלא לענין אכילת ק"ק. [וכע"ז קשה בזבחים נח. דעביד מחילות ושחית]. ובתורת הקודש תירץ עפ"י דהראב"ד, דמחילות שנחפרו אחר קידוש העזרה לא בטלה קדושתן, וכן האבן שנעקרה מהריצפה.

כא. והנה יש לחקור בדין מחילות לא נתקדשו, אם הוא משום חסרון קידוש, וכמש"כ הרשב"ז ביה"ב פ"א ה"י דכשקידש דוד הותנה שאם יחפרו מחילות ויהיו פתוחות לחוץ שלא יתקדשו, ועיי"ש, ולפי"ז י"ל גם דלדעת הראב"ד מה שנחפר אח"כ לא פקעה קדושתו, והחילוק בין עזרה לה"ב הוא בדעת המקדשין, והתנו דבה"ב הפתוחין אליו כחול גמור.

כב. אמנם יל"ב דאי"ז משום דעת המקדשין [ומנא ידע ר' יוחנן דעתם] אלא דהכי דינא, דמחילות לא חשיב ישיבת הר הבית וממילא דאין בהם דיני קדושה, והקשו התוס' דהכ"נ גבי נעקרה אבן, דאין זה אלא כמחילה ולי"ה ישיבת עזרה, ותירצו דמ"מ פתוח לקודש, ויל"פ [לוי"ד תוס' הרשב"א] דודאי צריך לקידוש עד תהום, ומשו"ה מהני אף לעבודה, משא"כ לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש ודאי לא שייך שם עבודה, ורק נתחדש דחשיב ישיבת עזרה ע"י דפתח לקודש, ומהני לאכילת ק"ק, אבל אין המקום קדוש, ובנעקרה האבן הקדושה הוא משום קידוש דוד, ומה שהוצרכו התוס' לדין פתח לקודש הוא להחשיבו לישיבת עזרה, עי' בזה.

כג. כתב הצ"ח פסחים פו. לחדש, דגגין ועליות לא גרעי ממחילות, ואם העליה פתוחה ע"י לול לעזרה – היא קודש, כמו מחילה הפתוחה לעזרה. והמנ"ח השיג עליו איך כתב כן גם לענין טומאה, ובה הרי אין דין פתוח לקודש, וכן איך כתב כן לגבי עובי החומות, שהוא פתוח גם לחול, ועוד דבירושלים אין דין פתוח לקודש וכמש"כ התו"י, וע"ע בקה"י דלעיל אות י"ג.

כד. ובתורת הקודש הקשה דא"כ בעליות הפתוחות לעזרה יהיה דין איסור ישיבה, וכתב לחדש, דגגין ועליות כיון שמופקעין מקדושת עזרה לא שייך בהם כלל דין פתוחות לקודש, והוא משום דחלוקין רשות או דל"ח ישיבת גגין כישיבת עזרה או אפילו משום דעת המקדשין שלא יחול קדושת עזרה בגגין [והיינו דהחליטו דמקום שתורת גג עליו לא יחול הקדושה]. ומה דמחילות נתקדשו הוא כמש"כ התוס' דקדיש דוד עד תהום, וממילא המחילה היא מקום ששיך שפיר בקדושת עזרה, משא"כ גגין. ולפי"ז גם מיושב קו' התורשב"א, דאי לאו דקדיש דוד הו"א דמחילות הם רשות אחרת וכמו גגין.

אין פודין מע"ש בירושלים

א. מע"ש בירושלים לא חל פדיונו גם בדיעבד, כן משמע במשנה ובראשונים, ולא מצאתי מפורש, וע' צה"ל פ"ב אות צ"ט שדקדק מהירושלמי במשנתנו שאמרו בפדה בירושלים בטומאה דרבנן והוציא המעות ואכלן בחוץ דלוקה, ומשמע שאם היה טהור לא היה לוקה, וזה לגיר' הגר"א, ולגיר' הספרים הוא מפורש בסוגיא דאם דינו כטהור ופדה בירושלים אין לוקה.

מע"ש טמא

ב. מע"ש שנטמא ילפינן מלא תוכל שאתו, ועי' לקמן מ"י בר"ש הביא דרשת הספרי ג' כספים נאמרו כו' חד למע"ש שנטמא, וביאר הנצי"ב [ספרי ראה פיסקא נד] דחד קרא ללמד שיש לו בכלל פדיון, ולא נימא דכיון שנטמא לא תפיס פדיונו דכעפרא בעלמא הוא, ואידך קרא ללמד דפודה אפילו בירושלים, עכ"ד.

ג. והא דבאמת מהני פדיון צ"ל דכיון שיש בו דין פדיון שוב אינו כעפרא, וצ"ב א"כ מדוע לולא דהרשא הו"א דאינו שוה וצל"ע, וע"ע בהגר"א רצ"ד סק"כ שדן במע"ש בזמיה"ז שאין שוה כלום אם ערכו לפדיון כשווי הפירות או פרוטה, וצ"ב עיקר דבריו, דאם נזיל בתר שווי קודם פדיון א"כ אף פרוטה אינו

שוח, ולעיקהנ"ד י"ל בזממה"ז גרע מטמא, דהטמא ע"י שיפדה שוב המעשר עצמו יש לו שווי, והדמים הם דמי המעשר, והמעשר נטהר ע"י הפדיון, משא"כ בזממה"ז.

ד. מע"ש טמא אסור לבערו בטומאה כיון שראוי לפדותו, כ"ה בירושלמי ביכורים פ"א ה"א, וכ"כ בתשו' רשב"א רפ"ט, ורק בלקוח שנטמא לר"י דא"ל פדיון יקבר. ועי' מנחת שלמה סי' ס"ד אות ו' שנסתפק אם מחוייבין לפדותו או דשרי להניח לירקב ויל"ע אם במע"ש טמא יש לאו ואיסור עשה דאכילה חוץ לירושלים, או דפקעה ממנו מצוות אכילה וממילא אין עובר. עי' רמב"ם פ"ג ה"א [ובחזו"א דמאי ג-ב] ובירושלמי פ"ב ה"א, דמשמע שאין לוקה.

פלוגת ר"י ובר קפרא

ה. טעם פלוג' ר"י וב"ק כ' במוהרא"פ דר' יוחנן סבר דאם נטמא בולד הטומאה אסור לפדותו בירושלים כיון שמדאי' הוא טהור, [ועי' להלן דגם לב"ק יתכן דאין הפדיון מועיל אלא לענין הדרבנן], וצל"ע מנלן איסור לעשות מעשה פדיון בירושלים, הרי אין בזה לאו, רק דשמעינן מקרא דבריחוק מקום אתה פודה ולא בקירוב מקום, ולא מהני פדיונו, אבל היכן נא' איסור בזה וצ"ע.

ו. והרש"ס מבאר פלוגתייהו בדרך מחודש, דולד הטומאה דרבנן היינו אוכל שנגע באוכל, דבחולין אין טמא מדאורייתא, ובתרומה וקדשים איתא בפסחים דהוא מטמא, והכ"נ סבר ר' יוחנן דמע"ש טומאתו מדאורייתא גם באוכל שנגע באוכל.

ז. ופלוג' ב"ש וב"ה לר' יוחנן השאירו בירושלמי בקושיא, וכ' מהרא"פ וכ"מ בהגר"א דר"י נדחה, והרש"ס לשי' מבאר דנחלקו בקליטת מחיצות, והחילוק לב"ש בין אב לולד הוא – דמה שהוא אב – והיינו טומאה שגם בחולין היה דאורייתא כגון אוכל שנגע במשקה – בזה לא קלטו מחיצות משא"כ בולד שיש בו צד טהרה אם יהיה חולין, קלטוהו מחיצות, ועד"ז ביאר גם לב"ה. וצ"ב, מה מועיל צד טהרה לקליטת מחיצות, הרי גם אם יפדה ויהיה חולין לא יהיה בו דין מחיצה.

ביאור פלוג' ב"ש וב"ה

ח. בירו' ב' ביאורים בפלוג' ב"ש וב"ה לבר קפרא, אי מטעם גזירה שמא יאמרו וכו', ולפי"ז לא נתבאר החילוק בין אב וולד, והדר ביה ומפרש טעמא אחרינא משום קליטת מחיצות, כ"כ השנו"א ובפי' הירושלמי, אכן בר"ש ורא"ש משמע דהוא המשך הסוגיא ונשאר בטעם הראשון ומוסיף ענין דקליטת מחיצה וצ"ע.

ט. וצל"ב מה שייך קליטת מחיצה בנטמא בחוץ, דלכאוי' כל ענין קליטת מחיצה הוא שהגיע למקום קיום מצוותו, אבל מעשר טמא שאין בו מצוות אכילה בפנים, היכן נאמרה בו מחיצה? וצ"ע. ולכ' בזה נחלקו ב"ה.

י. ולביאור הב' טעמא דב"ש וב"ה הוא משום קליטת מחיצות, ולדעת ב"ש פודהו בפנים אבל אסור להוציאו, והנה הפדיון הזה ודאי מועיל מדאורייתא, בנטמא באב הטומאה בפנים, וצריך לבאר אם הוא פדוי איך שייך בו איסור להוציא, איך שייך דין מחיצה על חולין? ולכאוי' מוכח, דיסוד האיסור דמעשר בחוץ הוא דין מחיצה, ולכן אחר שנקלט במחיצה שוב נשאר המחיצה גם לאחר פדיון, דהפדיון מועיל למצוות המעשר וא"צ לאכלו בטהרה ומותר להפסידו וכו', אבל איסור מחיצה שהוא דין כללי בטריפה וקדשים וכו', לא פוקע ע"י פדיון, [ולפי"ז יתכן שמותר לאכלו בגין ועליות אעפ"י שלא נתקדשו דמ"מ אינו יוצא ממחיצתו], וצ"ע בכ"ז וע"ע אות י"ט.

יא. בתוספתא פ"ה הי"ח יש עוד ב' דעות, לר"א הכל תלוי באב הטומאה או ולד הטומאה ולר"ע תלוי אם נטמא בחוץ או בפנים. והנה כסוגי' זו ממש איתא בשקלים פ"ח מ"ג בשר ק"ק שנטמא בפנים אם ישרף בחוץ או בפנים כל השיטות דתנאים וכל סוגיית הירושלמי דר"י ובר קפרא, ולכאוי' משמע שהוא ענין אחד, אכן הרמב"ם פסק במע"ש כב"ה ובבשר קודש כר"ע. ועי' בבה"ל [מע"ש ב-ג] דהנידון שם הוא דיש מצוה לשרוף פסוהמ"ק בפנים ומאידך יש דין לא לשהות טומאה בעזרה ונחלקו התנאים מה עדיף, ואי"ז נוגע כלל לסברות הדין במע"ש ורק במקרה יצא השיטות שוות.

יב. ולא ידעתי מדוע לא לפרש שהוא חדא מחלוקת, דיסוה"ד שם הוא דכל שפסולו בקודש צריך לשרפו בקודש, וי"ל דהוא דין מחיצה וקליטה, והמחלוקת כמו במעשר אם בטומאה שייך קליטת מחיצה ויש בזה דרגות דטומאה וחילוק אם נטמא בחוץ או בפנים. ואמנם יהיה חילוק אחד, דבמע"ש לב"ה מותר להוציא או לפדות בפנים מה שירצה, משא"כ בק"ק צריך דוקא לשרוף בפנים או דוקא להוציא. אכן להר"ש ורא"ש דיסוד הדין הוא גזירה שיאמרו מעשר יוצא, דחוק לפרש דכה"ג נחלקו גם בשריפת ק"ק.

תנאי בקליטת מחיצה

יג. **בדעת בית הלל** הקשו בירושלמי מדוע טומאה דרבנן בחוץ מותר להוציאו ולא נקלט, וכמו דרבנן שנטמא בפנים, ואוקמוה כשהכניסו על מנת שלא תתפשט מחיצה, **וברמב"ם** פ"ב הי"ג כ' דצריך להתנות, **אכן השנו"א** כתב, וכ"מ קצת ברי"ש, דסתמא כהתנה, כיון דנטמא ויודע שאין מכניסו לאכלו. ואולי יש לכולל בכוונת הגר"א, דלבית הלל אין בכלל מושג קליטת מחיצה בטמא, כיון שאין בו דין אכילה בירושלים.

יד. **ונחלקו בירושלמי אם תנאי כזה מועיל גם בטהור, ולכל מילי**, או דוקא לענין שיחיה מותר להוציאו, וכיון דקליטת מחיצות דרבנן הם אמרו והם אמרו ומ"מ לכתחילה אסור, אבל בטמא התירו אף לכתחילה להוציא. וכן הסוגיא להגר"א, וברי"ש משמע שהניחו בקושיא. **ולהסובר דאין מועיל תנאי יל"ע** אם מ"מ צריך הכנסת בעלים, או"ד דכל אחד יכול להכניס, וכן יל"ע אם צריך מעשה הכנסה או דאפילו נכנס ע"י קוף, כל שהוא בפנים נקלט.

טו. **ובבה"ל פ"ב ה"ט הקשה ממשנה ו'** פירות שנגמ"מ ועברו בתוך ירושלים יחזור מע"ש וכו', ולשון עברו משמע שהכניס ע"מ להוציא, והיינו ע"מ שלא יקלוט וקשיא לר' זירא.

מע"ש הטהור מדאורייתא וטמא מדרבנן

טז. מבואר במשנה דמע"ש הטמא מדרבנן פודה בפנים. **ובירושלמי נסתפקו אם אח"כ נטמא שוב באב הטומאה האם צריך לחזור ולפדותו**, ויש בזה ב' גירסאות, לגירסת הספרים מחלל על מעות שניות ואין לוקין לא על הראשונות [שאי"ז פדיון גמור כיון דמדאורייתא הוא טהור] ולא על האחרונות [דכבר פדה מתחילה, וצריך ביאור]. **ולגירסת הגר"א** מסקנת הסוגיא דעל הראשונות לוקין ולא על השניות.

יז. והנידון הוא, האם מע"ש הטמא מדרבנן מהני פדיונו בירושלים **כיון דסו"ס אסור באכילה הו"ל לא תוכל שאתו**, או **דלא נאמר דין פדיון רק על טמא**. דלהגר"א וכ"ד המנחת חינוך ואו"ש ועוד, פודין כל שא"א לאכול, ומפרשי הירושלמי הני"ל לכאוי חולקים וצ"ע. **וברמב"ם מדוקדק כדעת הגר"א וכמ"ש האו"ש**, והביא רא"י לזה מתוספתא.

יח. להסוברים דאין פדוי אלא לענין דרבנן, א"כ מעיקר הדין בטמא מדרבנן אין לאכלו אלא בירושלים, כיון דמדאורייתא הוא טהור, ומהני הפדיון לאיסור מע"ש טמא דרבנן, אעפ"י שמדאורייתא אינו פדוי. וזהו חידוש. [ולדעתם בנטמא בחוץ התירו להוציא ולפדות בחוץ דמחיצה לקלוט דרבנן אבל לפדות בפנים אי אפשר]. והנה לדעת הגר"א אפשר לפדותו כי אינו ראוי לאכילה, ומזה גופא מוכח **דלא שייך פדיון לענין הדין דרבנן**, דא"כ שוב הו"ל ראוי לאכילה, ע"י שיפדנו לענין הדרבנן ויאכלנו כדין הדאורייתא.

יט. **ולהגר"א** דפדוי אף מדאורייתא, מ"מ צריך לפדות פעם שניה כשנטמא באב הטומאה, כיון דמתחילה נטמא בולד בפנים והיה אסור להוציאו, עכשיו שנטמא באב צריך שוב פדיון לענין שיוכל להוציאו. **ויל"ע מהות פדיון זה**, דלכאוי פדיון לא מהני למחיצה, כמו דאינו מועיל לנטמא בולד הטומאה, אבל באב הטומאה ס"ל לבי"ה דאין לו מחיצה ואפילו אם נטמא בפנים, וא"כ מדוע צריך לפדותו שוב? וצ"ל דלבית הלל האיסור בולד הטומאה הוא דגורו כאילו אינו טמא [ולענין איסור מחיצה דוקא ולא לשאר דיני מעשר], ולכן כשנטמא באב צריך שוב לפדותו.

כ. מוכח מזה דלבי"ה אין גדר האיסור משום דשייך מחיצה גם בחולין, וכש"נ לבית שמאי, לעיל אות י', דא"כ מאי שנא אב הטומאה או ולד, אלא האיסור הוא דגורו כאילו לא נטמא.

כא. **צע"ג דעת הגר"א** [וכה"ק בזכרון שמואל סי' ז' אות ב'], מירושלמי והביאו השנו"א פ"ג מ"ב, דאין לוקחין תרומה במעות מע"ש דממעט באכילתו, ואמרו בירושלמי דאם יפסל בטבוי"י לאכלו א"א שהוא טמא ד"ת [מחמת תרומה] לפדותו א"א יכול שהוא טהור ד"ת [מדיון מעשר שאין טבוי"י פוסל בו], ותיפוק ליה דסו"ס אי אפשר לאכלו וכמו טומאה דרבנן, וממילא אפשר לפדותו? וצריך לתרץ [עיי"ש בשנו"א] דרק בטמא מחמת מעשר, או שיש בו דין אחר דאסור לאכלו מחמת מעשר, אז הוא דשייך לפדותו, אבל כאן המעשר מותר באכילה ורק מחמת תרומה אסור, זהו עיכוב חיצוני ואין בזה היתר פדיון.

כב. **והתו"ז כאן, ובבה"ל כאן, כ'** דלהגר"א ה"ה אם נאסר משום בשר בחלב וכדו' דמהני פדיון בירושלים, וצ"ע למש"כ דלכאוי אינו כן אלא בנאסר מחמת מעשר, ואולי יש לחלק, וצ"ע. **ובמנחת שלמה** סי' ס"ד כתב דהנך אין לפדות מטעם אחר דאין פודין מע"ש להאכיל לכלבים, עיי"ש **אריכות גדולה בזה**.

כג. **המנחת חינוך** [תמ"ב – ה ובמצוה תע"ג], נקט דבזמ"ז כיון שאין בית ואסור לאכול מעשר, יהיה מותר לפדות אף בירושלים, כיון דאין צריך דוקא טומאה, וכל שאסור לאכלו נפדה בירושלים, **ובירושלמי בפירקין סוף הלכה ג'** משמע שא"א לפדותו בזמ"ז בפנים. **וכן הוא בפ"א משנה ה'** **בלקח בריחוק מקום דבזמן שאין מקדש ירקבו**, ודין לקוח טהור בריחוק מקום הוא משום שנידון כאילו נמצא בירושלים כמ"ש

הרי"ש פ"ג מ"י, וא"כ צ"ע להמניח מדוע ירקבו הרי אם אין מקדש אפשר לפדותם. והמניח הקשה כן וכתב דשמא מהרה יבנה המקדש ויהיו ראויים, משו"ה א"א לפדותם משא"כ נטמאו דלעולם לא יהיו ראויים.

כד. **ובמנחת שלמה** [ח"א סי' ס"ד אות ה'] כתב דנראה יותר שאין דין לא תוכל שאתו אלא כשהחסרון הוא בגופו של המעשר עיי"ש שהאריך, ולכאוי מוכח כן מירוי הנ"ל גבי תרומה. **עוד בסוגיא זו ע' חת"ס יו"ד סי' רל"ה, או"ש פ"ב ה"ב, מקדש דוד. חי' רא"ל ח"ב סי' י"ט-ג.**

פדיון מע"ש שנטמא בירושלים בזמה"ז

כה. **כ' בשו"ע של"א סקל"ה** דמותר לכתחילה לטמא פירות בירושלים ולפדותם. **ובחי' הרמ"ש ב"מ מד:** כתב בבאיור ירושלמי הנ"ל [אות כ"א], דכיון שטומאתו לא מחמת המע"ש א"א לפדותו, **ולפ"ז כתב לחלוק על השו"ע**, דבזמן הזה דממילא א"א לאכלו, א"כ אף אם יטמא יהיה אסור אסור לפדותו, כיון דהעדר האכילה אינו מסיבת הטומאה, ועוד ראיות, ונראה ברור דבזמה"ז אף אם נטמא א"א לפדותו בפנים עכ"ד. והקשו בזה מצבי שמת דאסור משום נבילה ונפדה, וכן בסנהדרין קיב: במע"ש דעיר הנדחת שנפדה, וצריך לחלק דכל דברי הרמ"ש הוא כשמדיני המע"ש א"א לאכלו, משא"כ כשא"א לאכלו משום דינים אחרים וצ"ע.

כו. **הכפתור ופרח** פרק מ"א כתב דא"א בזמה"ז לפדות מע"ש טמא בירושלים, וטעם הראשון שלו מפני שאי אפשר לאכול פדיונו בתורת מעשר. ודבריו צ"ע דא"כ אף בגבולין מה מועיל פדיון בזמה"ז, ע"י במנחת שלמה סי' ס"ד אות ז' משכ"ל. **עוד כתב הכפ"פ** כסברת הרמ"ש הנ"ל דבעינן שהמונע מלאכול הוא הטומאה משא"כ בזמה"ז שהמונע הוא חורבן הבית. **וע"ע בדין זה במנח"ש שם, ובבה"ל פ"ב ה"ד שהקשה מסוגיא דב"מ נג:** דבנפול מחיצות הוי דשאל"מ ואמאי הא מותר להשו"ע לטמאותו ולפדותו. עיי"ש משכ"ל. ולדינא פסק החזו"א כהשו"ע.

מעו"ת מע"ש שנקלט ונטמא ונפדה

כז. מתוך סוגיית הירושלמי הנ"ל למדנו חידוש גדול, דמעשר שנקלט וחיללו על מעו"ת והוציא המעו"ת ולקח בהן בחוץ ואכל לוקה משום חוץ למחיצתו. **והוא חידוש גדול**, דהקליטה עובר מהפירות למעו"ת ולפירות שקונה, ולכאוי אם יסוד האיסור הוא מחיצה, ומשכח"ל אף בטבל לעיל משנה ו', א"כ היה נראה שהוא דין בחפצא, ולהמת' כאן הוא דין בקדושת מעשר שחייל ביה קליטה, ולפ"ז יל"ע בטבל שנקלט, והפריש עליו ממקום אחר, יחול קליטה על אותו המעשר וכמש"כ בדרי"א.

כח. **עוד חידוש כאן**, דמעשר שנקלט ונטמא יש בו עדיין מדאורייתא דין קליטה, אעפ"י שפקע ממנו דין אכילה, וצ"ע. וצ"ל דהוא מהטעם שנתבאר, **דין קליטה חל על קדושת המעשר עצמו**, לא על הפירות המסויימים. ומכ"ז נראה דדין קליטה עניינו שכשהגיע המעשר למקומו, נשתנה דינו וחיילא ביה מצוות אכילה, והדין חל בעצם קדושת המעשר ולכן עובר גם למעו"ת הפדיון. **וכ"ז דשלא כש"נ אות י' דיסו"ד קליטה הוא דין מחיצה.**

ובעיקה"ד ע' מנ"ח תמ"ב-ו שדקדק מהרמב"ם דאין לוקין רק על פירות ולא על מעו"ת, **והרש"ס כאן** פירש בסוגיית הירושלמי דמה"ט גופא הוא דאין לוקה על השניות כיון שאין לוקין כלל על מעו"ת, וצ"ע בסוגיא דלא משמע כן

כט. **עוילה"ע** דהנה מעו"ת נכנסות ויוצאות, וודאי דגם אם לקח בהן אין איסור לאכול הפירות בחוץ, ומשום דלא שייך קליטה על מעו"ת, ומ"מ אם נקלטו פירות ונפדו על מעו"ת יש על המעו"ת דין קליטה, והביאור הוא דמושג קליטה שייך בפירות שיש להם דין לאכול במחיצה, ולא שייך במעו"ת, **אבל כשחל קדושת מעשר דין קליטה זה עובר גם למעו"ת.**

ולהמתבאר דהמעו"ת יש בהם דין קליטה, ומשום דנשתנה דין המעשר בירושלים כמבוי אות כ"ח, יש לדון לפ"ז כשמחלל פירות טמאין בירושלים על כסף האם צריך כסף צורה, ולכאוי ודאי צריך דהא זה ילפינן מקרא דלא תוכל שאתו וגומר וצרת הכסף בידך, אכן ילה"ס דתוכן הדין דצורה הוא בפדיון ולא בחילול כמבואר ברמב"ם, וא"כ כאן שכבר נשתנה דין המעשר ונקלט למצוותו, אולי עכשיו זה כחילול הקדש ולא דין פדיון, וצ"ע בגדרי פדיון חילול, **ובחי' רא"ל ח"ב סי' י"ט - ג צידד דא"צ כסף צורה עיי"ש.**

לקוח טהור בכסף מעשר

ל. בירושלמי כאן אמרו, דכמו שלמדנו במשנתנו דמחיצה תופסת ואסור להוציא משנטמא, כמו"כ לקוח בכסף מעשר שאין נפדה בריחוק מקום, ומטעם דכאילו הוא בירושלים כמש"כ הר"ש משנה י', גם שם אם אח"כ נטמא עדיין יהיה אסור לאכלו בחוץ.

לא. ולכאוי היינו לב"ש, דאילו לב"ה רק בנטמא בפנים יש להחמיר, **אכן הרמב"ם פ"ז ה"א** הביא הלכה זו גם לב"ה, וכנראה דעתו שכיון שלקוח בריחוק מקום דינו כקלוט לכן לעולם כנטמא בפנים, **ועיי"ש בבה"ל, ובחי' רמ"ש ב"מ נג:**.

משנה י'

א. אמרו לו לר"י ומה אם מע"ש עצמו שנטמא נפדה, הלכות לא כ"ש, אמר להם לא אם אמרתם במעשר שנפדה בריחוק מקום וכו', וכ"ז אמר לרבנן לטעמייהו.

ב. **וטעמו דר"י מבואר בזבחים מט.** דהואו משום דלא אלים למיתפס פדיונו, ועיי"ש עוד גירסא, **ובירושלמי איתא** דטעמו משום כסף ראשון ולא כסף שני,

ג. והקשו בזבחים מט. דא"כ מצינו טפל חמור מן העיקר, ופירשו הראשונים בב' אופנים, אם ההוכחה לר"י דאין הטמא נפדה, או לכו"ע מהא דלקוח אינו נפדה, ולהאופן הזה א"כ **התירוץ דלא אלים למיתפס, קאי גם על עיקה"ד דלקוח אין נפדה, עיי"ש בתוס' ובשמ"ק בסוף המסכת.**

ד. **תי' הש"ס דלא אלים וכו',** לאופן הא' יל"פ דלקוח כל קדושתו רק לאכילה, ואין בו קדושת דמים כלל, ולכן א"א לפדותו, משא"כ מעשר עצמו דמעיקרא קדושתו גם לפדיון, יש בו קדושת דמים ולכן כשנטמא נפדה.

ה. **ולאופן ב' דקאי הסברא על כל לקוח, הקשה השמ"ק** דהא חזינן לרבנן דבנטמא נפדה וא"כ אלים קדושתו למיתפס פדיון, [ואולי י"ל דהגם דלא אלים ליפדות, ומשום דקדושתו לאכילה דוקא, אבל בנטמא, הפדיון הוא צורך אכילה, ולכן מועיל].

ו. בעיקר פלוגתייהו ע' **חידושי רא"ל** שביאר עפ"י מה שיסד שיש ב' דיני פדיון במע"ש, חילול הנלמד מפרשת וצרת הכסף ודין פדיון ככל הקדשות.

ז. **החזו"א** (דמאי ג-ו) כ' דהא דאין לקוח נפדה בריחוק הוא מדרבנן, ונחלקו הרמב"ם וראב"ד ריש פ"ד דלהרמב"ם בדיעבד אין פדוי ולהראב"ד בדיעבד פדוי.

ח. **ובתוס' פסחים לח.** כתבו דלרבנן הא דא"ינ לקוח בריחוק מקום הוא מדרבנן, ולר"י הוא מדאורייתא דכסף ראשון ולא כסף שני, [וילפ"י מזה ב' דרשות, לטהור בריחוק מקום ולטמא בקירוב מקום], **ועיי"ש קושיית גלה"ש.**

ט. **יל"ד בטעמא דאין נפדה לקוח בריחוק מקום,** וכן הא דאין נפדה מעשר עצמו בירושלים, שלכאוי הוא מאותו טעם, שעומד לאכילה, אך יש להוכיח ממש"כ **התוס' במכות** (כ. ד"ה רבינא) דכשנמצא בירושלים ונקיט בקניא מעשר והמעשר בחוץ, א"א לפדות, ומוכח דאעפ"י שעדיין אינו במקום אכילה, יש דין דאין נפדה בקירוב מקום, אכן הלכות בריחוק י"ל דהא דא"ינ, הוא משום שעומד לאכילה.

אכן לשון הר"ש שביאר דלא חשיב טפל חמור וכו' דה"ז כאילו קנאן בירושלים דלא חזו לפדיה, משמע דתרווייהו חד טעמא, ויתכן דיש ב' דינים וצל"ע.

י. **הרמב"ם פ"ז ה"ב** כתב דלקוח שנטמא בולד הטומאה נפדה ונאכל בירושלים, ולא חילק היכן נטמא, ומשמע דגם נטמא בחוץ צריך ליאכל בפנים, ודלא כמעשר שני עצמו שאם נטמא בחוץ א"ינ ליאכל בפנים, **ויל"פ הטעם כהר"ש דכל לקוח, כאילו נקנה בירושלים,**

ובדר"א הביא דבמאירי משמע שסובר דגם בלקוח שנטמא בחוץ דינו כמע"ש.

יא. ר"י אומר יקבר, **הקשה המשנ"ר דמותר לסוך בטמא** (יבמות ע"ד) וימכרנו לצורך סיכה, וכ' דאתי לתקלה. **ויל"ע כל מע"ש טמא שנפדה מחמת שאין ראוי לאכילה, ואמאי, הרי ראוי לסיכה, עמשנ"ל פ"ב מ"ב.**

בדין פודין להאכיל לכלבים

(א) **הר"מ מפרש** דנחלקו ת"ק ור"ש אי פודין לכלבים, ופלוגתא רבנן ור' יוסי בסיפא פי' בענין אחר, וילה"ע דלפירושו יכל התנא לומר לוקח בהמה, ולא דוקא צבי, ולהר"ש דבדין העמדה והערכה נחלקו, ניחא, דדוקא בצבי נחלקו אבל בהמה לשלמים ודאי לכו"ע צריך. **משנ"ר**.

(ב) **הגר"א** גורס ברישא צבי שלקחו וכו' יקבר. לקחו חי ושחטו רש"א יפדה ר' יוסי אומר יקבר, וכו"ע מודו דאין פודין לכלבים והיינו טעמא דרישא וכהר"מ, ובסיפא נחלקו בדין העמדה והערכה.

(ג) **לעיל פ"ב מ"ד** נחלקו ר"ט ורבנן בדין כרשינין אי שרי לפדותן לכלבים, והרמב"ם פסק שם דשרי כרבנן וכאן פסק לאסור, **כה"ק משנ"ר**, והבין דלרבנן במע"ש ליתא להך דינא דאין פודין לכלבים. אכן בירושלמי שם משמע דדוקא בכרשינין הקילו חכמים שאינן מאכל אדם, ולפי"ז מיושב הרמב"ם.

(ד) אכן יל"ע בגופא דדינא, דהנה הא דאין פודין וכו' הוא לא דאסור ליתן **פסוהמ"ק** לכלבים, אלא משום שלא ניתן דין פדיון בקדשים לצורך אכילת כלבים, [וכמש"כ התוס' דכשפודה לאדם אז מותר גם להאכילו לכלבים], והנה ה"י מקום לומר דכ"ז הוא בפדיון קדשים שענינו ותכליתו להתיר הבשר קודש ע"י פדיון הקדושה, אכן במעשר ענין הפדיון הוא לצורך קיום מצוותו ולהעלות המעשר לירושלים, וא"כ שמא לא איכפת לן בהנפדה אם ישאר לכלבים, והנה במשנתנו דבלקוח מיירי היה אפ"ל דכאן באמת כל הדין פדיון הוא כפדיון קדשים, ואין בלקוח דין וצרת הכסף לקיים מצוותו, אכן הירושלמי אמר דגם בההיא דכרשינין יש דינא דאין פודין לכלבים, ושם הוא במעשר עצמו, ומוכח מכל זה דאין חילוק במהות הפדיון דמעשר וקדשים וצ"ע.

(ה) **בתוס' פסחים כט**. כ' בדקדוש מעיקרו קדושת דמים, פודין מדאורייתא לכלבים ורק מדרבנן אסור. ויל"ע בדין מעשר שני אי הוי כקדוה"ג או כקדו"ד, ולכאוי י"ל דכשנקלט בירושלים ודינו לאכילה הוי קדוה"ג משא"כ בריחוק מקום, אמנם הלקוח בכסף מעשר י"ל דאף בריחוק מקום הוא כקדוה"ג כיון דמצוותו ליאכל ולא לפדות ומשנתנו הוא בצבי הלקוח, אכן מתני' דכרשינין הוא במעשר עצמו וצ"ע. ועי' מנחת שלמה סד – ד.

(ו) **והנה התור"ע הקשה** דלפמש"כ התוס' פסחים כט. דקדו"ד מותר לפדותו ולהסיק תחת תבשילו הכ"י יהיה מותר כאן, **וכן הביא קושית השעה"מ** דבקדשי בה"ב פודה משום עורה, ונקטו דמעשר הוא כקדשי בה"ב לענין זה, ולהנ"ל יש לדון דאם דינו לאכילה – בירושלים ובלקוח, הוי כקדוה"ג, וצ"ע. ועי' להלן אות ח' ממנחת שלמה, ולדבריו הוא ענין אחר לגמרי ואין להקשות קושיות הנ"ל.

(ז) **במנחת שלמה** סי' ס"ד הקשה, דאמנם התוס' זבחים ע"א כתבו דבפודה לאדם מותר ליתן לכלבים, אכן בתוס' והרשב"א ב"ק נג': מבואר דמ"מ אסור ליתן לכלבים הראוי לאדם, ועוד הביא דעת המנ"ח דכל פסוהמ"ק שנפדו ואח"כ נאסרו לאדם אסור ליתן לכלבים, ולב' שיטות אלו קשה דמעולם לא ראינו שנהירים במע"ש שפדאו לא ליתנו לבהמה.

(ח) **עוד הקשה** דעקה"ד דולא לכלביך נלמד מהאי קרא דמיניה ילפינן לאסור גיזה וחלב, וודאי דבהמת מע"ש שנפדית מותר חלבה וגיזותיה, ואיך משוינן מעשר לקדשים.

וכתב די"ל דהלשון מושאל, **ועיקר הטעם** דאין פודין מע"ש אלא דומיא דריחוק מקום וטומאה שהפדיון הוא כדי להתיר המעשר באכילה, משא"כ כשישאר אסור גם אחר הפדיון. **אכן יש כאן ספק גדול**, אולי עיקר תוכן הפדיון הוא להציל קדושת המעשר ולהעלותו לירושלים ולפי"ז אין נפק"מ אם המעשר טמא, עיי"ש מה שצייד בזה, והביא ראיות דעיקר הפדיון להתיר את הפדוי באכילה, וצ"ע.

(ט) **בשעה"מ** סופ"א מאיסור"מ הקשה עפ"י בכורות טו. דאי טעמא דמתניתין משום פודין לכלבים הו"ל למיתני צבי שנמצא טריפה. **וכ' המנח"ש דיש ליישב לפי דעת השנו"א פ"ג מ"ב** דאי אפשר לפדות ע"י איסור אכילה שאינו מדיני המעשר, אבל צבי שמת דהוי גם בטומאת נבילה יש בו גם מניעת אכילה מדיני מעשר.

(י) **מע"ש עצמו נאכל לכלבים**, כן הוכיחו התוס' יבמות ע"ג. מבגמ' ב"מ צ. דמאכילין מע"ש לבהמה. וכתבו התוס' דלר"מ דממו"ג מע"ש אסור בהנאה, והך סוגיא כר' יהודה, ומכל מקום אין איסור בחפצא להאכיל ע"ש לכלבים. **וצל"ע לדעת הרמב"ם** דאין פודין לכלבים, האם מע"ש עצמו מותר ולעיל כתבנו דאייז מוכרח ודין אין פודין הוא דין בהפדיון דוקא ולא איסור להאכיל לכלבים.

העמדה והערכה

(יא) חידשו בירושלמי בביאור משנתנו, דבמע"ש יש דין העמדה והערכה כמו קק"ל, והנה הך דינא נאמר בבהמה טהורה שעיקרה לקרבן, וכאן במשנה נתחדש דאף חיה טהורה כן, ואמרו בירושלמי דבהמה טמאה אין דין העמדה והערכה.

והנה חידוש גדול הוא דאף במעשר איכא להך דינא, ובמלאכת שלמה כתב דהך צבי דמשנתנו מיירי דלקחו לשם שלמים, ובכה"ג דוקא דנו בו כדין קבה"ב וצל"ע.

(יב) בשעה"מ בכורים פ"י ה"ב הקשה איך יתכן דמעכב דין העמדה והערכה והרי הקדש ומעשר שחילל על שו"פ – בלא הערכה כלל – מחולל דיעבד, וצידד דהך דינא אינו לעיכובא, אכן החזו"א קדשים ח"ב סי' כ"ב, ושפ"א תמורה כ"ז: כתבו, דהראוי להעמדה והערכה אין מעכבת בו וכל שאין ראוי להעמדה והערכה מעכבת.

קדושת מע"ש בצבי ובעורו

(ג) **השעה"מ הקשה** לד' הרמב"ם, דבשבעות יא: מבואר דפודין משום העור, [ובתוס' שם כתבו דהוא דוקא בקבה"ב דאיסורן לפדות לכלבים הוא מדרבנן, משא"כ קדשים דאיסורן מדאורייתא יקברו בעורן].

וכתב בנה"ל פ"ח ה"ו, ע"פ מש"כ הרמב"ם בפה"מ פ"א מ"ג דהלוקח בהמה במעות מעשר אין מכיין אלא על הבשר ולא על העור והקנקנים, והנה זה ודאי דהעור קדוש כמבואר במשנתנו, [וצ"ע ד' המרכה"מ פ"ח ה"א שכי' דאין העור קדוש להרמב"ם], אכן קדושתו הוא משום דטפל להבשר ולפ"ז יש לומר דמשום כך אי אפשר לפדותו כשלעצמו, ורק במוקדשין שהקדיש את הבהמה עם עורה אז שייך לפדות העור לחודיה. [הבה"ל כ' בדרך שונה, הובא להלן מ"ב אות ד'].

(יד) מבואר במשנה דיקבר בעורו, ובתו"ט פ"א מ"ו הקשה מאי שנא מעור בהמה טהורה שבאכילתה יוצא העור לחולין והאחרונים נקטו דהחילוק הוא שדוקא ע"י אכילה יוצא העור לחולין כיון דכל קדושתו הוא שטפל להבשר, וכן הדין בקנקנים לקמן מ"ב, וע"י אכילה ושתיה נתקיימה מצוותן ויצאו לחולין משא"כ כשנקבר הבשר נקבר העור עמו.

(טו) **בפיה"מ והרע"ב** פירשו דלקחו חי ושחטו ונטמא נפדה גם לר' יהודה כיון שצבי אין לו ריחוק מקום שיכול להוליכו וכו', [ובפיה"מ החדש ממהדורה אחרת השמיט הרמב"ם לזה], ותמיהו המפרשים דסוף סוף הו"ל לקוח, ומה יועיל שגם בריחוק הוי כקירוב, מ"מ לר' יהודה אין פודין.

(טז) **וכ' בספר יבין שמועה**, דהנה יסוה"ד דר' יהודה הוא דלקוח קלישא קדושתו, והביאור בזה הוא דכל קדושתו אינה אלא לאכילה בירושלים, ואי אפשר לקנותו בריחוק מקום ולהחזיקו כמעשר ע"מ להעלותו או לפדותו, דכל זה הוא דוקא במעשר עצמו, אבל לקוח חייבים לקנותו בירושלים ולאכלו בדוקא.

(יז) והנה בהמה שאפשר לקנותה גם בריחוק מקום כמבואר ב"ק צז: וכתב בזה הריטב"א ב"מ מד: וכן בשמ"ק ב"ק בשם הראב"ד דמותר לחלל מעות על בהמה ואין בזה חסרון של טיבעא אפירא, דבהמה כיון שאפשר להעלותה לירושלים דינה כטיבעא. ולפ"ז בבהמה עדין יש מעלת הטיבעא – שקדושתו אלימא טפי מן הלקוח, וזהו כוונת הר"מ והרע"ב אל נכון.

משנה י"ב

(א) **המשאיל קנקנים וכו' זלף לתוכן סתם וכו'.** הר"ש מפרש דמשאיל היינו למע"ש שכבר הופרש, וזלף סתם היינו טבל והפרישו בתוך הקנקן. **ובפיה"מ** מפרש דמשאיל היינו שפירש דמשאיל הקנקן ע"מ לקחתו, ובהו אפילו סתם ואח"כ הפריש לא קנה מעשר, וזלף סתם היינו בסתמא ולא בהשאלה. [והנה בפיה"מ לא משמע שחילק מתי קרא השם, אכן בחיבורו מבואר כהירושלמי דתלוי בקריאת השם].

(ב) יסוה"ד דמשנתנו שבהפרשה נתקדש הקנקן, ביארו בירושלמי דהוא נלמד מדינא דבן בג בג שאפשר ליקח קנקן בכסף מעשר, ויוצא לחולין עם שתיית היין, הכי"נ במפריש בקנקן סתם שבטל להיין דנתקדש הקנקן [ויוצא לחולין עם שתיית היין]. והנה במשנ"ר כי דהוא גזירה דרבנן אטו לוקח יין בקנקן, **אבל בר"ש משמע שהוא מעיקה"ד**, דיש דין טפילה שהקנקן ניקח עם היין, וכמו"כ כשמפריש בקנקן סתם שהוא טפל להיין חיילא קדושה גם על הקנקן.

(ג) **וצ"ב**, דבלוקח חייל ע"י שמשלם גם על הקנקן, והותר לו מדינא דבן בג בג, אבל בהפרשה מנין לנו שיחול על הקנקן. ובתוספתא בכורים פ"ק [וירוי' בכורים ב-ב] אמרו דזהו חומרא במעשר מתרומה וביכורים, וצ"ב הענין.

ונראה, דמהא דחייל קדושה בלוקח בהבלעה למדו דהקנקן טפל ומתקדש, אכן חלות הקדושה בהקנקן יתכן רק ביחד עם החלות על היין, ולא יכול לחול על הקנקן כשנהיה טפל להיין, **ולכן דוקא בשעת לקיחה או בשעת הפרשה. והטעם לזה דקדושת מעשר צריך לחול ע"י הפרשה, ואינה קדושה דחיילא ממילא.** (שמעתי מהר"מ נ"י וע"ע אות ז').

(ד) **ובדין הקדושה דקנקן** נראה דהוא רק לענין פדיון שפודה כנגדה בדמים, ומשום דהוא חלק מן היין לענין מכירה. והנה הר"ש כתב דצריך חילול כנגדו, **והקשה המשנ"ר** מה שייך חילול הרי אין בגוף הקנקן קדושה ואיך יתפוס דמיו לקדושת מעשר, והמתבאר בדעת הר"ש דלענין דמי מעשר שייך ליתפס ע"י דהקנקן טפל

להיין. אמנם צ"ע אם שייך לחלל הקנקן לבדו בלי היין. ובבה"ל פ"ח ה"ו נקט דאם יפדה הקנקן שוב יטפל להיין ויתקדש שנית, וכן כתב לגבי עור צבי שאם יפדנו יתקדש שוב, ולפמ"נ באות ג' אינו כן.

(ה) בעירובין כז: למדו מדרשא דבן בג בג דמותר ליקח מים ומלח שמעורב בהן שמן מעשר, וליקח הכל מכסף מעשר מדין טפילה, וכמו יין וקנקנו. ויש לדון למש"י במשנתנו, דהכ"נ כשמפרש שמן המעורב במים, חיילא קדושה על הכל, וכן כל מעשר שנמצא בתערובת חולין יחול קדושה על הכל ויפדה כדמי כל התבשיל וצ"ע.

בחילוקים דחביות עד שלא גפן ומשגפן

(ו) הא דמבואר דאפשר להפריש מע"ש לאחר שגפן, מוכח דמע"ש אין צריך להפריש מן המוקף, וכגירסת הגר"א בתוספתא מע"ש פ"ב ה"ט, וכן פסק הרמב"ם ה' מעשר פ"א ה"ו. וצ"ע בתוספתא בכורים פ"א ה"ט.

אכן דעת הריטב"א נדה ז., ומאירי קדושין נא. [נעוד מקורות, ע' צה"ל פ"א מעשר אות ס"ז], דגם מע"ש צריך מוקף מדרבנן שמא אינן קיימות, וכן דעת הרבה ראשונים בגיטין ל"א לגבי תרומת מעשר. וצ"ע ממשנתנו.

וע' בבהגר"א סי' שכ"ה אריכות בכמה אופנים דמוקף, ולפי"ז י"ל דגם הסוברין דמע"ש צריך מוקף מ"מ סגי בנגיעה או בצירוף בית ואי"צ פתיחת החביות, כיון דהעיקר הוא משום החשש שמא נאבדו.

(ז) מש"כ בירושלמי דהא דחביות תרומה בכ"ש דוקא כשתרם לאחר שגפן, הביאור בזה כ' הגר"ח"ק דכשהקנקן בטל להתרומה אז יש חשיבות דחביות סתומות, וצ"ע, דדין ביטול מסתברא דהוא לענין מכירה דוקא כנ"ל אות ד'.

ומכאן משמע דאין זה רק דין דמעשה הפרשה וכנ"ל אות ג' אלא דעצם הביטול דהקנקן אליס טפי כשהופרשה התרומה בתוכו, וצ"ע, ועמשנ"ר משכ"ל בזה. והריבמ"ץ הביא גירסא דתרומה אין תלוי בקריאת השם.

(ח) מש"כ בירושלמי קרא שם עד שלא גפן תורם מאחד על הכל, יל"פ דהא גופא דקורא שם היינו הא דתורם בקריאה זו מאחד על הכל, משא"כ אם גפן אין לו לקרוא שם ולתרום. אכן יל"פ דקדוק לשון הירושלמי, דתרת"י אינא, קריאת שם והפרשה, וקריאת שם היא הקובעת, ואם קרא שם בפתוח, שוב יכול להפריש גם אח"כ כשיגוף, וכמש"כ הר"ש חלה פ"ג מ"א ותוס' הרא"ש נדה ז., דאם קרא שם במוקף יכול להפריש שלא מן המוקף. ובקורא שם באינו מוקף לא יועיל אם יפריש אח"כ מן המוקף, [ובזה נחלקו הראשונים, ע' ר"ש טב"י פ"ד מ"ב ובראשונים נדה ז. וסוטה ל:].

(ט) ומסיק בירושלמי בד"א בשל יין וכו', הר"ש גורס דבשל שמן לא קנה אפילו כשגפן, וכן לא חשיב לענין תערובת ובטל במאה וכן הוי מן המוקף אפי' בסתום, דאין הסתימה מבטלת ומייחדת הקנקן להשמן, וכן ל"ה חשוב בפני עצמו, כיון דעתיד ליפתח ולימכר מעט מעט, וכמקום שדרך לימכר פתוחות.

(י) ולפינו בתוספתא הגירסא דבין שגפן ובין שלא גפן קנה מעשר, ואין אוסר תערובתו, ויכול לתרום מאחת על כולו. וביאר הגר"ח"ק דלענין קנין מעשר כיון שמסתפקין ממנו מעט מעט, לכן מבטל החבית לגמרי להשמן לאורך ימים.

(יא) ובתוספתא הוסיפו גם ציר ומורייס שדינן כשמן, והיינו דלוקחן בכסף מעשר ואם לוקח חבית סתומה הו"א שיתפוס הקנקן א"ה כיון, קמ"ל. ומבואר מזה דמותר ליקח ציר בכסף מעשר, ונחלקו בזה בעירובין כ"ז, וע' בבה"ל פ"ז ה"ב ד"ה שגידוליו, מש"כ לדון בדעת הרמב"ם בזה.

משנה י"ג

(א) לפי הר"מ מחלוקת ב"ש וב"ה הוא בדין תפיסת הקנקנים ע"י קנין [שנשנית לעיל פ"א מ"ג], ובלוקח חביות סתומות, וצ"ב כוונתו בפ"י המשנה, וע' פ"ח ה"ב ממע"ש ובראב"ד. וכוונתו בפה"מ צ"ע, ע' תוי"ט.

(ב) והמשמעות בחיבורו הוא דקאי אמשנה דפ"ק שחילקה בין סתומות ופתוחות, ובה נחלקו ב"ש וב"ה מהו פתוחות, ולב"ש צריך שיערה ואל"כ דינה כסתומה. והנה לפ"ז כוונת המשנה דפותח המוכר כדי שהקנקן לא יהיה טפל להיין, ולא יצא לחולין, ועל זה הקשה הראב"ד מהו הענין בזה שלא יצא הקנקן לחולין, ולא עוד אלא אם פתח הפסיד שלא יצא לחולין ויאכל כנגד קנקנו, עכ"ד.

ג) ומש"כ ולא עוד וכו', אולי כוונתו בזה שאסור לכתחילה לקנות הקנקן באופן שאינו בטל להיין ואינו יוצא לחולין, וכ"פ בדרי"א. **אכן צ"ע** דלא מצינו דאסור לכתחילה לקנות חבית פתוחה במקום שיש סתומות.

ד) ומשה"ק הראב"ד מה צורך ומה הנאה יש בזה כ' הכס"מ דאה"נ ואין בזה צורך בדוקא, והביא בשם **ספר הבתים**, שיש ענין דוקא לפתוח, עיי"ש, ואולי כוונתו כמש"כ במרכבת המשנה, דמיירי כשודע המוכר בעצמו שדעתו על הקנקן בפני עצמו, [וכדלעיל פ"א מ"ג בירושלמי דבכה"ג לא יצא הקנקן לחולין], אמנם כיון שמוכר חבית סתומה יש לחשוש שהלוקח לא ינהג קדושה בקנקן, ויחשוב שיוצא לחולין, ולכן ראוי למוכר לפתוח שלא יבואו לידי טעות.

ה) והרדב"ז **כתב** דיש ענין דוקא לפתוח להרבות הנאת המעשר, שיאכל עוד פירות בירושלים כנגד הקנקן, וצ"ב מנלן שיש ענין להרבות הנאת מעשר וע"ע בתו"ח ובתוא"ש.

ו) ומחלוקת ב"ש וב"ה, דהצריכו ב"ש גם לפתוח וגם לערות, לכאורה דסברי שאם לא עירה הוי כחתום, ויוצא לחולין, ולפי"ז ב"ש **לקולא**. וצ"ע. ולפי"ז מרכה"מ דיש כאן חומרא לפתוח שלא יבוא לתקלה, י"ל דהחמירו ב"ש גם לערות אבל ודאי דאם פתח ולא עירה אין הקנקן יוצא לחולין.

ז) ומש"כ במשנה **אם רצה להחמיר למכור במדה** פירש הרמב"ם לפי"ד כהמשך להרישא, ופירשה הראב"ד וז"ל: פירוש שמדקדק על היין שישוה את מעותיו בלא הבלעת הקנקן הרי הוא חולין שלא חלה עליו קדושת המעות. **וכן משמע בפיה"מ, ובריבמ"ץ**.

והרדב"ז מפרש שאם מדקדק משום אונאה ומחמיר למכור לפי מדה נמצא שאין נוטל מעות בעד הקנקן ולכן אפילו בפתוחות יוצא הקנקן לחולין (כ"פ דבריו בצה"ל).

ח) **בכוונת פיה"מ**, ע' בתו"ח ובבה"ל פ"ח ה"ב, דמפרש הרמב"ם שיש אופן שהמוכר מכין שלא למכור את הקנקן וישאר שלו, ואז אין הקנקן נתפס בדמי המעשר, ובד"א במקום שרגילין למכור סתומות, אבל במקום שהדרך למכור פתוחות, אין פתיחתו ראייה שמשייר החבית לעצמו, ואם מוכר במדה את היין לבדו, אז גם בסתומות לא נתפס החבית בקדושת מעשר.

ט) ובזמנינו שיש **דמי פקדון** בעד הקנקן י"ל דמשום כן אין הקנקן נתפס דהוי כפקדון ואינו מוכרו, אכן יהיה אסור לתת דמי הפקדון מכסף מעשר. ואם הוא כן נותן מדמי מעשר נראה דאף בחביות סתומות לא יצא הקנקן לחולין כיון דהוי כתגר שנותן דעתו על החבית בפני עצמה.

י) והנה לכאורה זה נפ"מ גם **לדין דימוע** דחביות סתומות אין בטילות, אבל בתגר בטילות, לפי מה שאמרו בירושלמי דאין בטילות דוקא בקרא שם לאחר שגפן, שאז בטל החבית להמעשר, ולכאוי הכ"נ דאם הוא תגר אז החבית עולה ול"ה כסתומות וצ"ע.

יא) **בפי' הר"ש** במשנתנו ע' תוי"ט שתמוה לפי"ז סדר המשנה.

והר"ש מפרש דאם רצה להחמיר הוא במפריש סתומה והוא אומן שיכול להחמיר ולנהוג קדושה בקנקן. והנה הרא"ש פירש דכוונת האומן להיות כהדיוט בין בגבולין ובין בירושלים. ומשמע דכוונתו לא לדקדק בדמי הקנקן, וצ"ע בלשון המשנה. אמנם לשון הר"ש משמע דודאי הקנקן מעיקה"ד בירושלים אין יוצא לחולין, ובגבולין לא נתפס בקדושה, ומי"מ רשאי להחמיר. ואולי החידוש דלא חיישינן שילמד מזה להקל בירושלים ולהוציא לחולין. ויתכן דיש כאן גם קולא בעיקר הדין, וכגון אם חילל דמי הקנקן על פרוטה, ואח"כ מוסיף לחלל על פרוטה זו עוד חצי פרוטה שאין מתחללת רק על מעות הראשונות. **ואם נכון הוא צל"ע איך יכול להחמיר ועי"ז בא לידי קולא**, וצ"ע.

יב) **רבי שמעון אומר וכו', ע' ר"ש**, ופירשו כוונתו דיש כאן ב' חידושים, האחד דשייר רביעית לא בטילה החבית להמעשר, ועוד, דגם אם אח"כ מכר את הרביעית ונתרוקנה חבית כולה לשמש אך ורק את המעשר, מכל מקום אין קונה המעשר. **ולכאוי צ"ב דאין בזה כל חידוש**, דהלא כבר שנינו דאין החבית בטילה להמעשר רק בנתן ואח"כ קרא שם, ואילו כאן כשהיה רביעית חולין ואח"כ הוציאה הו"ל כקרא שם ואח"כ יחד החבית להמעשר.

יג) ולכן אפ"ל דאין זו כוונת הירושלמי בפי' המשנה, ורק דמפרש דמתני' מיירי בשיוור רביעית, והדוגמא לזה הוא שמפריש מעשר באופן שיכול לומר אני מוכר יין חולין שיש לי כאן חוץ מן החבית, לא נתפס הקנקן. וכ"ה בריבמ"ץ, **וצל"ב מה ראה ללמדנו בדוגמא זו**. וע' משנ"ר שביאר דהקנקן לא קנה מעשר משום שפירש להדיא דמשייר חולין ומזה משמע דאין מייחד הקנקן למעשר, ועל זה הוסיף לחדש דאעפ"י שאח"כ אומר שמוכר החולין ומשייר הקנקן למעשר אין בזה לגרע.

יד) ובעיקה"ד **הקשה במשנ"ר** איך יכול לשייר רביעית חולין הרי הכל מעורב והחולין נהפכין למעשר. ובדרך אמונה פ"ח סק"מ תירץ דמיירי בדמאי דיש ברירה, ואפילו בודאי נפ"מ לפדיון שיכול לפדותו גם

בתערובת. [אכן בכה"ג צ"ב איך ימכרנו לאחר]. ועל התירוץ דדמאי הקשה בבה"ל דרבי שמעון עצמו ס"ל בערובין לו: לרב יוסף דגם בדרבנן אין ברירה. וע"ע בתפ"י ומשנ"ר.

בדין הפרשה מן המוקף

טו) הר"ש במשנה י"ב כתב דמוכח מכאן לפי פירושו דאין צריך נגיעה לדין מוקף, רק שלא יגוף. ולא ידעתי איזה פירוש אחר אפשר לפרש. ובהגר"א שכ"ה – ח כתב דהראיה ממשנתנו היא ראייה נחרצת.

טז) בדעת בית שמאי, הרע"ב כתב דהחמירו בחביות שהיו מוגפות ונפתחו, ובהגר"א בירושלמי משמע דב"ש מחמירין גם בהיו פתוחות מעיקרא.

יז) יסוד הדין להפריש מן המוקף הוא דבעינן ממנו. ובזה ביאר הר"ש דבכל מקום חשיב ממנו לפי הענין, בתרומה, ובמנחה, ובאימורין.

ומש"כ הר"ש דבעיסה צריך נגיעה לכאן היה נראה שהוא דוקא לענין חלה שחיובה משום עיסה, אבל לענין תרומה גם במפריש מעיסה על חבירתה א"צ נגיעה, משום דלגבי תרומה חשיב ממנו ע"י סמיכות. אמנם בר"ש סוף"ק דחלה משמע דגם לגבי תרומה – בעיסה בעי נגיעה. אבל בריטב"א נדה ז. כ' שהוא סברא דוקא בעיסה דחלה דבעינן שהכל עיסה אחת וכש"כ.

יח) ומש"כ הר"ש דבמקפיד צריך נגיעה, נתחדש כאן דאעפ"י שחסר בצירוף ב' העיסות ליחשב אחד, ע"י הקפידא, מ"מ בנגיעה חשיבי כאחד, וצ"ב דלהיות אחד צריך נשיכה בעיסות, ומה מועיל נגיעה. ונראה דהביאור בזה שבכלי דוקא יש חסרון, שאינו יכול לצרף ב' דברים שמקפיד עליהן, ואין בהיותן בתוך כלי אחד תורת צירוף, משא"כ נגיעה הוא צירוף בפועל. ועי' בכ"ז בהרחבה בבהגר"א שכ"ה סק"ח.

יט) לעיל כתבנו דבמשנה י"ב מוכח דמעשר א"צ מוקף מדמפריש מע"ש לאחר שגפן, ואין לומר דמפריש בכל אחת מינה ובה, דהא אין תופס החבית רק כשכולה מעשר, והקשינו על הראשונים דסברי דמע"ש צריך הפרשה מן המוקף. ואולי יש לדחוק דהמשנה איירא בתרם בדיעבד שלא מן המוקף, או בערב שבת, ובכה"ג אשמועינן דהחבית סתומה נתפסת.

ומש"כ לעיל דהדין מדרבנן הוא רק משום שמא נאבד, ולפ"ז י"ל דסגי לענין מע"ש בהיותו בתוך בית אחד או בנגיעה וא"צ פתיחת החבית, צל"ע בזה, כי החילוק כלים הוא מפריד הצירוף, ע' בבהגר"א שם.

כ) הא דתרומה צריך מוקף ולא תרומת מעשר ומעשרות, ודין מוקף למדנו מ"ממנו", יל"פ דמהות הפרשת תרומה הוא דוקא לתת חלק ממנו עצמו, כיון דאין לה שיעור, משא"כ מעשרות עניינם לתת חלק ללוי ולגבוה והוא חיוב דרמי אגברא, ואין צריך דוקא מיניה וביה. ואמנם גם בתרומה אי"ז אלא למצוה ולא לעכב. ולכן הוצרכו בבכורות נג: למידרש דאין תורמין ממין על שאינו מינו ואפי' בדיעבד, ולא אמרו בפשיטות משום דלא תרם מיניה וביה.

פרק ד'

משנה א'

א. מע"ש צריך לפדות בשווי, והמקור לזה כ' מהריק"ו [פ"ד הי"ח ד"ה עבר ופדה] מדכתיב גבי הקדש ופדה בערכך, ומע"ש איקרי נמי קודש, ובקריית ספר כ' דהמקור מדבעלים מוסיף חומש, שאר אדם בשווי, (וכע"ז בפיה"מ מ"ב לגבי אכסרה) ולכא"ו י"ל עוד מדאצריך רחמנא כסף צורה מוכח שיש כאן ענין שומא. בדיעבד אם חילל בפחות משווי ית' להלן.

איסור להוליך מעשר ממקום למקום

ב. מתני' המוליך פירות וכו' דייקו בירושלמי דלכתחילה אין מוליכין ממקום היוקר למקום הזול, ובהגר"א דטעמא משום הפסד מעשר.

ג. ועי' בהל' ערכין פ"ג הי"ט דהקדש אין מוליכין אותו ממקום למקום, גם ממקום הזול למקום היוקר, ומשמע דאין לעשות כן, ולכא"ו הטעם משום דאין לשהות הפדיון, [וכ"מ בערכין כד.], וי"ל דה"ה הכא זהו יסוד הדין דאם אין מעלהו לירושלים אין לשהות פדיונו, ולפ"ז ה"ה ממקום הזול למקום היוקר וצ"ע.

ובפיה"מ וכן בפ"ד הכ"א ממע"ש משמע דבכל גוונא אין להוליכו, ויל"פ כש"נ, וע"ע ברש"י ובמשנ"ר בטעמא, וכתבו דמגת וגורן לעיר מותר. וזה יתכן גם לטעמים הנ"ל, משום דאי אפשר להשאיר בגורן ואי"ז מקומם של הפירות.

ד. ואמרו בירושלמי, דמכל מקום פירות הטבולין למע"ש מותר להוליכן, וכן להפריש פירות שנמצאים במקום הזול על טבל שבמקום היוקר. ומוכח דאי"ז חשיב רע על יפה מזול על יוקר, וכ"ה בתוספתא דמאי ה-כא, עוד מוכח דא"צ להפריש מע"ש מן המוקף. ולהסוברים דצריך מוקף, יפרשו כהפני משה דהירו' מיירי במוליך הטבל עצמו למקום הזול.

שער מקומו

ה. פודהו כשער מקומו, לכא"ו כן הדין בכל דיני ממון, [ועי' רשב"א קידושין יב. דהשווי נמדד כפי ערכו כאן וגם הרמב"ם אין חולק בזה לפמ"ש הר"ן שם], ואולי קמ"ל דאין להקל במעשר כמו שהקילו במשנה ב' לפדות במחיר שחנווני לוקח.

ו. ובירושלמי הביאו ברייתא דבאותו מקום אף בזול והוקרו פודה כשער הזול, וביארו בירושלמי, דמשום שיכול להערים ולפדות בלי חומש יכול לפדות כשער הזול.

ז. וצ"ב טובא, ומאי שנא ממוליך ממקום הזול למקום היוקר, ואולי באותו מקום חשיב לעולם שיש כזה שער, והדר דינא דמע"ש פודהו כשער הזול, אכן מכל מקום עדיין הוצרכנו למגו דהערמה על החומש, וצ"ע.

ע"ע בירושלמי דבדמאי יש להקל בהיה במקום זול ועבר למקום היוקר משום שנראה לימכר בזול, ועי' רש"י.

ח. כתב הרא"ש דפירות במקום אחד ומעות במקום אחר פודה כשער מקום הפירות ויל"ב דהטעם משום דיוקרא וזולא הוא בהפירות לא בהכסף, לכן מקומן הוא הקובע. ועי' דהטעם משום דלעולם המע"ש הוא הנקנה והחולין הוא הקונה וכמ"ש הגר"ח בספרו. ולפ"ז במעות מעשר ופירות חולין יפדה כשער מקום המעות.

ט. ולעיל פ"ג מ"ד מעות בירושלים ופירות במדינה מחלל מעות על הפירות ובלבד שיעלה ויאכל בירושלים. ויל"ע אם במדינה יותר יקר הפירות, א"כ מפסיד מעשר כשמחלל על שער שבמדינה. אכן למש"נ טעם ה' בדברי הרא"ש דאזלינן בתר מקום המעשר, ניחא. ובמקרה ההפוך שפירות בירושלים ומעות במדינה, י"ל דאפילו אם בירושלים זול מותר לו לחלל מעות שבמדינה על פירות כשער היוקר דהמדינה, ואין בזה משום הפסד, כיון שהוא מעלה המעשר לירושלים דזהו מצוותו, וכן אי אזלינן לעולם בתר מקום הפירות, וכפשטות ד' הרא"ש, מותר לחלל מעות שבמדינה כשער יוקר שבירושלים ומהאי טעמא. וע"ע להלן פ"ד מ"ח אות ג'.

י. בתוספתא פ"ד הט"ו המוליך מעות מע"ש ממקום למקום אם בדעתו לחזור למקומו פודה כשער מקומו ואם לאו, כשער מקום שהלך, ובחס"ד כתב דה"ה במוליך פירות מע"ש ודעתו לחזור נידון כמקומו הראשון.

וצ"ע היכן מצינו דשער נקבע לפי מה שדעתו לחזור. ובחזון יחזקאל כתב דבמשנתנו משמע דלגבי פירות אין תלוי בדעתו, ומשום דהרי אסור להוליכן ממקום למקום וכן אסור להחזירן למקומו הראשון.

שבח לשני ויציאות מביתו

יא. בתרומה מבואר [רמב"ם תרומות יב-יז] דהיציאות להביא התרומה לכהן משלם הכהן, ובמע"ש היציאות להביא לעיר על הבעלים, וברבעי מבואר לקמן פ"ה מ"ד דהיציאות לרבעי, והנה בתרומה וברבעי היינו דוקא כשהפריש כבר ואח"כ הוציא, (תוספתא מע"ש ג-יא) ומ"מ במעשר גם כשהפריש ואח"כ הוציא היציאה על הבעלים וזהו החידוש דמשנתנו, וצריך טעם.

יב. **ובפיה"מ הישן** כתוב דבמעשר היציאות עליו משום שהוא חייב להוליכן עד שיגיעו למדינה. וצ"ע כוונתו מדוע במע"ש מחוייב יותר מתרומה ומעש"ר, ואי משום דמחוייב להוליכו לירושלים א"כ כ"ז אינו אלא בהולכה לירושלים אבל אם הוליד לעיר אחרת לא ישלם היציאות? גם צ"ב לפ"ז מדוע ברבעי אינו כן. **ובבה"ל פ"ג הי"ד** כ' לבאר דרבעי קדוש מאיליו וכל ההוצאות הם לצרכו משא"כ מעשר הרי היה יכול להשהות ההפרשה עד שיגיע למקומו. ונמצא שטרח בשלו, וצ"ע. ויל"פ ע"פ ראש"ט דלהלן אות י"ד, **דעיקר חיוב מעשרות הוא במדינה**, לכן עליו לשלם ההוצאה, משא"כ תרומה דמצוותה בגורן, ורבעי דקדוש כבר בשדה. [ולפ"ז במעש"ר לא יתבע מהלוי ההוצאות שמן הגורן למדינה, רק ההוצאות מביתו לבית הלוי]. **וצ"ע. וע' להלן פ"ה מ"ד.**

יג. **לעיל פ"ב מ"א** איתא דכל ששבחו ניכר השבח לפי חשבון, וכתבו המפר' דיוקרא אינו שבח ניכר ולכן ההוצאות על הבעלים, והנה שם מבואר דהאופה פת חשיב אין שבחו ניכר ולכא"ו משמע דאף דמי העצים מפסיד כשאין השבח ניכר, אבל **הרש"ש ומשנ"ר** שם סוברים דדמי העצים ינכה מהחשבון, וכתב המשנ"ר לחלק מהוצאות הדרך דמשנתנו, שמשנתנו כשעדין לא חל שם מעשר. והרמב"ם וכל הראשונים כתבו לא כן דמשנתנו גם בהפריש בגורן והעלה למדינה. **וע"ע בבה"ל פ"ג הי"ד שהקשה על דבריהם. ובחזו"י** כתב דיש לחלק בין הוצאות עבור שבח דגופו, לשבח שע"י מקומו.

יד. בהמבואר במשנה דההוצאות מביתו, **כ' התוי"ט** דה"ה במוליך ממקום הזול למקום היוקר ולהיפך, **וכ"כ בתוא"ש** דכל שכן הוא מגת וגורן שמותר לו להוליכם למדינה כ"ש ממקום למקום שאסור להוליכם, **אכן בהגהות רא"ש טרויבע** כתב סברא הפוכה, דמגת וגורן הוא מחוייב להביא למדינה [דאין יכול להניחן שם וגם דעיקר חיוב מעשרות הוא בביתו בעיר] ולכן ההוצאות עליו, אבל ממקום זול ליוקר למה יתן יציאות מביתו.

טו. **צ"ע בעיקהנ"ד דמשנתנו** אם יש לו הוצאות, דלו יהא שמגיע לו להבעלים הוצאות, הרי סוף סוף עכשיו שוויו של המעשר הוא כשער היוקר, ומעשר צריך להפדות ולהתחלל על כסף בשוויו, ואיך ימעט בשוויו ויחלל על פחות, ואטו אם בא אחר לחלל את המעשר יוכל לנכות הוצאות שהיו לבעלים שהשביח, ומאי שנא הבעלים עצמו, [וזה הרי אסור לחלל מעשר על פעולת שכיר שאינו כסף צורה, וא"כ אין יכול לקצוץ פעולתו כנגד המעשר].

ושמא, כמו דמצינו דאם אין אונאה למע"ש יכול לפדות בפחות משוויו, וכיון דבדיני ממונות חשיב מקח-מהני לפדיון, אולי כמו כן שייך בדיני ממון לקצוץ ההוצאות כחלק מעסק המקח ולהפחית ממחיר הפדיון, **וצ"ע. ועמשי"ת להלן פ"ה מ"ד.**

סוגית הירושלמי, כמה דינים בשווי מעשר לפדיון

טז. אמרו בירושלמי **דאין פודין מע"ש אלא לשם חולין**, והיינו דמבואר לקמן מ"ב דמע"ש צריך לפדות עפ"י עד, וצריך לומר לו שהם פירות חולין, **ובטעמא דמילתא נחלקו הר"מ וראב"ד פ"ד הי"ד**, להרמב"ם הוא משום דבזיון הוא למעשר בדרך מכר ולכן יאמר שהוא חולין, ולהראב"ד הוא משום דדמי מעשר פחותין וכדי שלא יפסיד מעשר אומרים שהוא חולין ושמין כשווי פירות חולין.

וכתב הכס"מ דאעפ"י שכשיפדה יהיה שוה כחולין, מ"מ כיון ששם מעשר עליו כשבאים לפדותו, דמיו פחותין מדמי חולין.

והנה הא דשווי לימכר כמעשר בקדושתו הוא בזול, אין זה נוגע לנו, כיון שעכשיו הוא בא למכרו ולהוציאו לחולין, ובזה אין סיבה שיהיה יותר זול, וזהו שכי' הכס"מ דמ"מ וכו'.

ויל"ע מעיקה"ד מהו, מדוע באמת צריך לשער כשווי החולין. ואם נימא דמעיקה"ד פודין כשווי מעשר, צל"ע אם שייך להחמיר ולפדות כשווי חולין, ולפדותו ביותר משוויו, וע"י בזה להלן אות ל"ד.

יז. ובהגר"א רצ"ד סק"כ נראה לכאן כחוכך בזה, דצייד לבאר מ"ט מע"ש בזמנה"ז נפדה בפרוטה כיון שאין שוה כלום, ולכאן הרי מבואר דאזלין כשווי חולין, וצ"ע כוונתו. וגוף דבריו צ"ב, דאי ניזל בתר שווי מעשר בזמנה"ז א"כ אינו שוה כלום ואיך אפשר לחללו על פרוטה, **ולכן נראה** דודאי שיעור פדיון הוא כשווי חולין כיון שכשיפדה יהיה שווה, וכוונת הגר"א הוא דשרי לפדות אפרוטה כיון דאין כאן הפסד מע"ש, **אכן צ"ב גדול מדוע אם אין הפסד מהני לחלל בפחות משווי**, [למאי דלא סבירא ליה להגר"א שם דינא דאין אונאה למע"ש]. ועי' משכ"ל בזה לקמן משנה ב' אות כ"ח מהמנח"ש.

יח. והטעם דאזלין כשווי חולין הוא: א. דאין שווי למעשר ולהקדש קודם פדיון, וע"כ שומתן כלאחר שיפדו. ב. יש לומר דהמקח בחילול מעשר אינו על גוף הפרי, אלא על התורת מעשר שבו, ודין המעשר הוא כפי ערך הפרי לאכילה, דצריך לקנות בו פרי אחר בירושלים, ולכן כך הוא המקח שלו, בשווי פרי חולין שיוכל לעשותו מעשר, ואם צדקנו בזה א"כ נפשט ספיקו דהגר"א לענין אתרוג [להלן אות כ"א] ומסתברא דנישום כפרי לאכילה, כיון דהקנין הוא על המעשר שבו, ולא על עצם הפרי.

יט. עוד אמרו בירושלמי [כ"פ הגר"א] דכשמחלל מעשר על עוקצו של פרי, אם יחתוך העוקץ יפחת שוויו, ואם ישום כחלק עשירי מהפרי ערכו יותר, נחלקו בזה אם מותר לחתוך ולהפסידו, ולהלכה מותר. וצ"ב מאי שנא מהולכתו למקום הזול לבהגר"א דאסור משום הפסד [וכ"ש כאן דמפסידו בידים, ועי' ברמ"א קע"ו ס"ה דאסור לחלוק שותפות כשנפסד ע"י החלוקה].

והנה הגר"א בירושלמי מפרש דהך קולא הוא בזמנה"ז דוקא, ולפ"ז ניחא הכל דגם האיסור להוליך למקום אחר י"ל דשרי בזמנה"ז, (להגר"א דהוא משום פסידא), ובעיקה"ז שנחלקו בזה אם מותר לחתוך ולהפסיד, **כ' הגר"א דבזה תלוי גם אם בזמנה"ז צריך להפריש תרומה כשיעור** או דסגי בחיטה אחת, ושורש הנידון הוא כשהמעשר ותרומה הולכים לאיבוד אם עדיף למעט כדי שלא יבוא לאיבוד.

כ. הגר"ק מפרש דאין הנידון בירושלמי אם מותר לחתוך אלא אם אפשר לשום הפדיון בזלזול כשווי לאחר שחתכוהו. וגם זה צ"ב מדוע אפשר לזלזל קודם שחתך. ואולי מדין שער הזול דמשנה ב'.

כא. בדור"א פ"ד ס"ק קי"א נסתפק באתרוג ששווי לאכילה פרוטה, ולברכה סלע, מהו שוויו לפדיון, ובשם מו"ח שליט"א כ' להוכיח מתוס' סוכה לט. דלענין דמי שביעית נידון כשווי לברכה. וילה"ע מירושלמי הנ"ל דמשערין כמו אם יחתכו לא כשווי עכשיו שהוא שלם, ויש לחלק.

כב. אי' בירושלמי דאין מחללין מע"ש אלא מין על מינו. ולהרמב"ם [פ"ד ה"ב] מיירי בחילול פרי על פרי, ודוקא מין על מינו, ובזמנה"ז כ' הרמב"ם פ"י הי"ז ממאכ"ס דמותר גם על שאינו מינו, ועי' בהגר"א ס"ק כ"ד. ונראה לכאן בחזו"א [דמאי ג-י] שביאר דהאיסור הוא משום חשש הפסד ולכן בזמנה"ז שרי, ובס' יבין שמועה מבאר דיסוה"ד דחילול על פרי הוא כיון דאין כאן מקח ושומא ולכן אי"צ כסף צורה, ובזמנה"ז דליכא שומת דמים ה"ה על שאינו מינו, וזהו ביאור שיטת הרמב"ם דפדיון מע"ש בכסף מברכין על פדיון, וחילול על פירות מברכין על חילול, דפדיון היינו בשומת דמים.

כג. ולהראב"ד דס"ל דאין מחללין על פירות, כ' בהגר"א רצ"ד כ"ד, דיפרש סוגיית הירושלמי דאין מפרישין אלא מין על מינו, ובגליונות קה"י לירושלמי מבאר דהסוגיא הוא לענין שומא, דאין שמין שווי המעשר לפדיון אלא ממין על מינו ולא משחמתית על לבנה.

חילול מע"ש בפחות משווי (ע"ע לקמן משנה ב')

כד. בשו"ע רצד-ו דבזמנה"ז מחללין על פרוטה והוא מהרמב"ם פ"ב בשם הגאונים, וכ"כ התוס' ברכות לה. ובלי התוס' והשו"ע איתא דמחללין על שוה פרוטה **והק' בגלה"ש** ברכות דבעינן כסף צורה, **ודעת הגר"א** רצ"ד ס"ק כ"א דהוא ט"ס וצ"ל בפרוטה, ולגיר' הספרים מבואר דבזמנה"ז אי"צ כסף צורה **וצע"ג**.

כה. וכתב הרמב"ם דמידת חסידות גם בזמנה"ז לפדות בשוויו, **ומקורו מסוגיית הירושלמי כאן** דהאמוראים הקפידו לפדות בשוויו. **והקשה הגר"א רצ"ד סק"כ** דבירושלמי משמע דהוא מעיקה"ד.

כו. ולכן ביאר הגר"א דהדין תלוי בפלוגתת ר"מ ור"י דאי מע"ש ממון גבוה אין אונאה להקדש ויכול לפדותו [בדיעבד או בזמנה"ז] בפרוטה, משא"כ לר"י דממון הדיוט יש אונאה, והאמוראים בירושלמי ס"ל כר' יהודה, והרמב"ם פסק עפ"י קידושין נב: כר"מ עכ"ל.

ובתוס' ר"ה לא: הביא דעה דאין ראייה מהקדש למע"ש, ומסקנתם דיש לדמות, וכ"ה **ביומא ט. ובתו"י ותוס' רא"ש שם** שהביאו שיטות המחלקים, ומסקנתם דגם במע"ש יש לחלל על פרוטה, **וכ' הגר"א** דזהו הנידון אי מע"ש ממון או ממו"ה.

כז. והנה בתוס' תמורה כז: ד"ה לא כתבו דדוקא בעל הבית הפודה הקדש שלו מחלל על פחות משוויו, אבל גזבר אי"ל לחלל אלא עפ"י שלשה ואין מחולל, והטעם נראה, דאעפ"י שאין אונאה להקדש מ"מ מיהו זה שקצץ עם ההקדש על המחיר הנמוך, אין לו שום בעלות לקצוץ כן, וחידשו התוס' דהבעלים יכול לקצוץ,

וצ"ב. ובצה"ל פ"ב ס"ק ל"ב נקט דה"ה גבי מעשר, דוקא הבעלים יכול לחלל על פרוטה, והביא בשם החזו"א דיכול הבעלים ליתן רשות לאחר.

כח. אמנם במנ"ח תע"ג ס"ק ו' דייק דברמב"ם משמע דכל אחד יכול לחלל אפרוטה לא רק הבעלים. וצ"ע בכ"ז, מהו הכח לקבוע המקח בשיעור פרוטה. והנה במעשר לא שייך לחלל בלי רשות בעלים, וגם בהקדש צריך להיות גזבר ואין אחר יכול לחלל מה שביד גזבר, ומכ"ז נראה דיש איזה בעלות הנצרכת לעשות חילול, [ועמשי"כ בזה בפ"א מ"ב], ולפי"ז יותר מובן כיון כיון שכל כוחו לחלל הוא משום בעלותו, יש לו כח לקבוע השער.

כט. והביא המנ"ח מטורי אבן מגילה כ"ג ובאבני שהם שם, דביאור דעת התוס' דדוקא הבעלים יכול לחלל בפרוטה, הוא משום שההקדש חל על פיהם, או משום דאיתנייהו בשאלה, לכן יש להם קולא לפדות בפרוטה, וכתב דלפי"ז מובן מדוע בפטר חמור א"י לפדותו בפרוטה כיון שאינו קדושת פה וצ"ע לדבריו מדוע ברבעי אפשר לחללו אפרוטה. ותמהו עליו מאי שייטי' דפט"ח לדינא דאין אונאה להקדש.

ל. ומבואר דס"ל להטו"א דלא כהגר"א, דאין הנידון כאן מדין אין אונאה להקדש ומשום ממון גבוה, וה"ה למ"ד מע"ש ממון הדיוט שייך שפיר האי דינא, ויסוה"ד הוא דמעשה חילול ופדיון אין בו דין אונאה, אמנם לדעת התוס' הוא דוקא ע"י הבעלים המקדיש. וצ"ע בכ"ז. ועי' להלן משנה ב'.

לא. ודעת הגר"א נל"ב, דאעפ"י שחילול אינו שייך לדין אונאה ואין כאן מוכר וקונה, מ"מ עניינו דחילול הוא מעשה מקח, כסף תמורת המעשר, ולכן נידון כדיני מקח, ואונאה הוא כדיני מקח וממכר א"ה כה"ג קציצת מקח או לא, ובה יש חילוקי דינים בין ממון גבוה לממון הדיוט.

פדיון מע"ש ביותר משווי

לב. ברמב"ם פ"ה ה"ו דאם פדה ביותר משווי לא נתפס התוספת קדושה, ומקורו מירושלמי מפורש. אמנם הרמב"ן ב"מ נג. דעתו דאם נתכוין להדיא להתפיס ביותר משווי נתפס, והרשב"א שם חולק. ובאו"ש [ערכין ז-יא] ביאר דעת הרמב"ם ורשב"א דמע"ש אינו בנדר ונדבה.

לג. והרמב"ן כתב בטעמו משום דאין אונאה להקדש ומעשר. וה"ה נמי לטובת ההקדש. וצ"ב מהו שורש מחלוקתם בזה, והאם קשור לפלוגתת הגר"א וטו"א.

לד. והנה אם אין חל ביותר משווי, א"כ גם אין להחמיר ולפדות יותר ביוקר, דאתי לידי תקלה כגון ששווי פחות מפרוטה והוא מחללו על פרוטה דאינו מחולל.

ועיין בכל זה עוד במשנה ב' באריכות.

משנה ב'

א. פודין מע"ש כשער הזול, בירושלמי ה"ג דילפינן משום שנאמר בו ברכה, והיינו שיכול להרויח ע"י המעשר, ואיכא למ"ד דמדכתיב ברכה ילפינן לדין דמערימין להלן מ"ג, וכי במרה"פ דלהאי מ"ד, הא דפודין כשער הזול הוא מסברא. ובתוא"ש הביא מהו עשיר בדוקא יש לפדות כשעה"ז להראות ברכתו של מע"ש. ובסיפא דמטבע של מעשר גם מחלל בזול, קמ"ל דגם בה נאמר ברכה. ש"ל. ונראה דבדיעבד ודאי היה חל מסברא, דכל שיש כזה שער הו"ל שפיר ונתת בכסף, והנידון בסוגיא הוא למצוה, אי בעינן ליתן כשער היוקר או דאין צריך.

ב. והנה לשון הרע"ב, דאם ירצה יכול לפדות כשעה"ז ומשמע דיכול גם כשער היוקר, [דלא כתוא"ש], ויל"ע דיהיה תלוי בפלוגתת הראשונים אם יכול להתפיס ביותר משווי [צה"ל קע"ז], ויש לדחות דהכל מ"מ נחשב לשער.

ולהלן מ"ג איתא דאם אחד מרבה במחיר הוא קודם לפדות, ויל"ע האם יכול להרבות במחיר יותר מן השער, והנה התם קאי במעשר שאין דמיו ידועין, וצ"ל דבזה השער הוא כפי ההצעת מחיר שנותנים, אבל בדמיו ידועין א"א להרבות.

ג. בניזקין לכאורה פשוט דשמין כמו שלוקחין מן החנוני, [ורק דשמין לקולא אגב שדה או נ' ביחד כתביצא דתמרי ב"מ צט.]. ויל"ע מהו גדר הקולא במעשר כשער שהחנוני לוקח. ובירושלמי חידשו דגם בפודה כמות קטנה, [ולא תימא דדוקא בפודה כמות סיטונאית]. ובר"ש משמע דהוא דין נוסף, ולא משום שומא כשער הזול, וצ"ב מאי טעמא. אבל הרמב"ם פירש דהוא דין אחד עם שער הזול. והרש"ס כתב דהוא משום שיכול לקנות היכן שהחנוני לוקח.

ד. והר"ש הביא מירושלמי בערובתא בפתי רמשא וכו', ומשמע דמפרש דלעולם שמין כמו שער זה הזול, אכן בהמשך הסוגיא בירושלמי יש משמעות דצריך להמתין עד אותה שעה ואז לפדות, וצ"ע, וע"ע בבה"ל פ"ד הי"ח.

ה. **כמות שהשולחני פורט**, הריבמ"ץ מפרש דהיינו כשבא לחלל פירות (או פרוטות) על הסלע, חושב הסלע ביוקר לפדות עליו פירות הרבה, כמו שהשולחני היה מבקש פרוטות עבור הסלע שנותן ללקוח. **וצ"ע הטעם בזה**, דסלע אין בו שינוי ערך דהוא טיבעא, והחנווני נוטל שכר עבור פריטתו יותר מן הערך האמיתי. וי"ל דהנה גם מה שהחנווני מוכר ביוקר הוא שכר טירחתו, ומי"מ זהו הקובע השער האמיתי, ומוכח דהשער נקבע עפ"י המציאות מהו המחיר שניתן לקנות, ולגבי החנווני השער הוא כמה שהוא משלם, ומה"ט גם מה שפורט ביוקר נחשב אצלו לשער. ובמע"ש ניתן לחלל כשער של חנווני.

ו. והר"ש מפרש וכו' בתוספתא דמתניתין בפרוטות מעשר שבא לחלל על סלע, **והרמב"ם ושנו"א** מפרשים דמשנתנו בירושלמי כשבא לפרוט סלע של מע"ש על מעות. ולהפוסקים דפרוטות הם פירי לגבי סלע, יל"ע דבשלמא פרוטות מעשר מזדלזלו לגבי סלע, אבל כשהסלע של מעשר צ"ב איך שייך בו יוקרא וזולא לגבי הפרוטות, ודין שער הזול לכא' הוא דין בשומת המעשר עצמו, ולא בשומת הכסף הקונה, ולהגר"ח א"ש דס"ל דלעולם המעשר פירי והחולין טיבעא.

ז. **ויל"ב בכל הענין עוד**, דהא דאזלינן בפורט סלע בתר שער שהשולחני פורט, אינו משום שיש כזה שער אמיתי ומדין שער הזול, אלא הוא דין נוסף [כמדויק בר"ש וכמ"ש באות ג'], דכשבא לחלל מעשר הוא עושה כאן עסק מקח עם המעשר, וכשעושיין עסק מקח של סלעין ופרוטות יש לזה מחיר, אלא דנתחדש בדין ברכה של מעשר, שהאיש המחלל הוא כחנווני ושולחני לגבי המעשר, שנתנה לו תורה המקח הזה כדי שירויח בו. **ואין כאן נידון דשומא כלל**, כ"ז ביאר הר"מ נ"י. והרמ"ג נ"י העיר דא"א לבאר כן בדברי הריבמ"ץ שכתב דכשמחלל פירות על סלע משער כשולחני, וכאן זה מקח של פרי ומטבע ולא של מטבע ומטבע, ואולי אין הדרך למכור פירות בסלעין, ויש כאן בכה"ג ב' עסקאות, פרי על מטבע, ומטבע על סלע, וצ"ע.

ז. **בזמ"ז שמחללין על פרוטה**, ובאין לשער כמה פרוטות בסלע, אין לשער כשער הזול, אלא צריך לחשב כמה גרם כסף צרוף אפשר לקנות בו, דשיעור פרוטה הוא לעיכובא ואפשר דבעינן שיעור השווה לרוב בני"א, ורק לגבי דין בשוויי שהוא למצוה אזלינן כשער הזול, **קה"י זרעים סי' כ"א**. וי"ל עוד, דלגבי קציצת מקח שייך קציצת כשער הזול ושפיר הוי מקח, אבל שיעור פרוטה הוא נידון בעצם הכסף שיהיה שו"פ, ואין כאן ענין קציצת מקח, ובזה ודאי נמדד כשער האמיתי שהוא כרוב בני"א.

ח. **אין פודין אכסרה**, צ"ב מאי קמ"ל דכבר אמר שפודין בשוויי, ואולי לכן פירש הר"ש בחלודין וכו', שדרכן לימכר כן, **אמנם במשנ"ר** כתב דבדרכו לימכר אכסרה מותר אף לחלל כן, וצ"ע.

ובפיה"מ כתב הטעם שלא יפדה אכסרה משום שצריך להוסיף חומש וצריך לידע הערך, ולפ"ז הוא דלא כמשנ"ר, ויל"ע אם כוונת פיה"מ **להוכחה** דבעינן שוויי, או **שמשום כך** הצריכו בשוויי, ונפ"מ לאחר הפודה בלי חומש.

פודין עפ"י אחד ועפ"י ג'

ט. עפ"י אחד כ' הר"ש לוקח אחד, והיינו סוחר, וכמו שאמרו לגבי ג' דבעינן ג' לקוחות. **והא דפודין עפ"י אחד** הוא גם כשיודע הפודה השער, משום חשדא, משנ"ר. משום חשדא, ועי' בחי' הר"ן **סנהדרין ל'** דלמ"ד מע"ש ממ"ג אין עד אחד נאמן במעשר שני. **ובקה"י סנהדרין י"ח** כ' דאפ"ה נאמן הע"א במשנתנו דשומא שאנן, ועוד דבדיעבד חיללו על פרוטה מחוללים.

ועפ"י ג' לקוחות פרש"י סוחרים, והתוס' הביאו י"מ וכ"פ הר"ן ג' שבאים לקנות המעשר ונותנין למרבה במחיר.

י. **ועיקה"ד דבעינן ג'** תנן לה ריש סנהדרין בהדי דנא דבית דין לכל מילי, אכן כאן מבואר דעפ"י נכרי ואשה, ואינו דין שומת ב"ד, ועי' בר"ש לקמן פ"ה מ"ד דרבעי צריך ב"ד חשוב ולא נכרים. והנה בחי' הר"ן סנהדרין כתב דהא דבעי' ג' למעשר ילפינן מעשר מהקדש והדר ילפינן רבעי ממעשר, וזהו דלא כהר"ש, וגם משמע דהוא דין ב"ד כמו בהקדש וצ"ע, ועי' ברשב"א וריטב"א מגילה כג': דשומא אינו כדן ממש.

יא. **ובדיעבד בפדה בלא ג'**, כתבו בתוס' תמורה כז': לגבי הקדש דאעפ"י שבדיעבד מחולל על פרוטה מ"מ מבואר דבלא שומת עשרה אינו מחולל, ולכן חילקו דרך בעלים שפדאו אפרוטה מחולל אבל אחר לא רק בשומא, וי"ל דלפ"ז ה"ה במעשר, ובדעת הרמב"ם כ' המנ"ח ועוד דלא ס"ל כהתוס', כ' וגם באחר מחולל דיעבד, וקושית התוס' כ' **בדבר אברהם** [ח"ב – כד] דיש לחלק אם נתכוין לפחות מדמיו מחולל, אבל אם נתכוין לפדות בשוויי אין מחולל עד שיהיה שומא כדן, **וע"א בשפ"א** תמורה כז': **ובקריית ספר** פ"ח מערכין כ' דדין בערכך הוא רק לכתחילה.

יב. לפי הר"ן דג' לקוחות היינו שבאין לקנות ולפדות המעשר, וקאמר שם דחד מינייהו נכרי, מוכח דנכרי הקונה מתחלל המעשר. **זהב התרומה.**

עוד בענין חילול מנה אפרוטה

יג. **בב"מ נו.** נחלקו לענין הקדש, וק"ל דכשמואל דשוה מנה אפרוטה מחולל ואין צריך לשלם ההפרש, דאין אונאה להקדש. ולמאן דס"ל דצריך לשלם ההפרש, כתבו הראשונים שם, דכשחילל על פרוטה מחולל ההקדש, ורק דמחויב להשלים, עיי"ש בלשונות תוס' ורמב"ן, וצ"ב איך נתחלל קודם שהפריש פדיונו ואכחמ"ל.

יד. **והתוס' בכ"מ** למדו מדשמואל דה"ה לענין מע"ש דמתחלל מנה אפרוטה, וכי ע"ז הגר"א **רצד-כ** דהוא תלוי במע"ש ממו"ג או ממון הדיוט. ויש בדבריו חידוש, לפמש"כ הגר"ח דמע"ש אינו רשות ממון של גבוה, רק דיני ממון גבוה לענין דאינו בעלים ליתן ולקדש, וא"כ כמו דמע"ש ממון הדיוט ישנו באונאה אעפ"י שאין כאן אונאה לחבירו, רק למצוות מעשר, וא"כ הכ"נ א"ה ממון גבוה דלמא יהיה אונאה כל שאינו רשות גבוה? וכע"ז הקשה **בקה"י ערכין י"א.**

טו. **ובחי' הגר"ח סטנסיל פ'** הזהב וכן הגר"ז בתמורה כז: כתב דלא כד' הגר"א, דבמע"ש לא שייך כלל אונאה וביטול מקח, דאינו אלא מעשה חילול ואין כאן מקח, ורק דלמדו התוס' מדשמואל דשייך חילול בפחות משוויו, ובהקדש צריך גם לדינא דאין אונאה וביטול מקח, עכ"ד.

טז. **והנה בבהגר"א** מבואר דמעשר כן שייך בדין אונאה, **וכ"ה בחידושי הרמב"ן ב"מ נד.** שכתב שיש לפדות מעשר ביותר משוויו, כיון דאין אונאה להקדש, ומבואר דאף לענין נתאנה הדיוט אמרינן דאין אונאה, וע"כ משום דהוא ממון גבוה ואין בו דין אונאה וכהגר"א.

יז. **וליישב קושיות הנ"ל יש לומר, וכע"ז בקה"י ערכין,** דהנה גם בהקדש עצמו אינו ענין אונאה, דהקדש אינו טועה, אמנם הענין כמש"כ הראשונים (רמב"ן והר"ן ב"מ נ"ז) דהכי דינא דשייך לפדות בפחות משוויו ואין צריך להשלים, מדין דאין אונאה, והביאור בזה יתכן דדין אין אונאה הוא דשייך קציצת מקח בפחות או ביותר ואין בזה ביטול מקח, ושייך להחשיב הדמים תמורת החפץ, ורק ע"ז דין אונאה נתחדש דבאונאה לא הוי מקח.

ורא"י לזה בחו"מ ר"ה ס"ד שחילק רמ"א בין תליוהו והסכים למכור קרקע בפרוטה דמהני ובמטלטלין לא, משום שיש להם אונאה, ושם מייירי בהסכמתו, ומכ"מ במטלטלין לא חשיב מקח כה"ג משום דין אונאה, והוי כתליוהו ויהיב, משא"כ בקרקע שאין אונאה הוי כמקח בפרוטה.

יח. **ולפ"ז מובן מה שייך במעשר דין אונאה,** דחילול מעשר הוא ענין מקח, לקצוץ כסף תמורת הפרי, וזה תלוי בדין אונאה אי כה"ג חשיב קציצה. וא"ש מש"כ הגר"א לתלות בדין ממו"ג, דהאי דינא דא"א למכור ולקדש במע"ש, הוא דין בהבעלות שלו לענין מכירה וקניינים, וממילא הוי כממו"ג להדינים הנוגעים למקח וממכר, ולענין אונאה שהוא דין בעצם חלות מקח, ודוק.

יט. **יש שהקשו לדעת הרמב"ן פ' בהר (כה – יד),** והחינוך מ' שלז, **דבקרקות והקדש יש לאו דאונאה** אעפ"י שאין ביטול מקח, וא"כ איך מותר לפדות מעשר אפרוטה, ולהנ"ל מיושב דאין כאן דין אונאה אלא לענין א"ה מקח כה"ג, אבל ודאי דאין כאן רשות ממון שיעבור עליה בלאו דאונאה.

כ. **אכן במנחת שלמה סי' ס"ו – ס"ז** הקשה, דאנו פודין גם מטבע מנה על מטבע של פרוטה, **וכ"כ בכפ"פ** שכן הוא המנהג, והרמב"ם כתב דמחלל מאה רימונים על אחד, אמנם מצינו כה"ג בקציצת ריבית דקוצץ אחד על שניים ולא משום הרווחת זמן, כדמטו בזה בשם הגר"ח. וקשה דבזה לא שייך דין אונאה, דאין אפשר לקצוץ מטבע פרוטה כנגד סלע ומאה רימונים על אחד. **עוד הקשה לדעת התוס' תמורה כז:** דרק בעלים מחללין מנה אפרוטה ולא אחרים וא"כ איך אנו מקילין גם לאחרים. ובזה י"א דמהני נתינת רשות מהבעלים, [וממילא הרי צריך בחילול מעשר רשות הבעלים כמש"כ התוס' ב"ק סט:] ולענין קושי הא' עיי"ש במנח"ש ד"ל דעושה מקח פרוטה חולין על כסף מעשר, ויש בזה תורת מקח וקציצה ושייך לקצוץ כיון שיש כאן חליפין דמעשר וחולין. ובפרט להגר"ח דהמעשר פרי לעומת החולין שפיר יש כאן מקח גמור דטיבעא ופירא.

כא. **אמנם הביא שם ל' התוס' רי"ד בב"מ,** שכתב דחילול הקדש מנה אפרוטה חייל משום דלעולם אם הניח פרוטה כנגד ההקדש נתפסה בהקדש וממילא פוקע כל ההקדש כנגד הפרוטה, וזהו מדיני חילול, ויש רק חיוב מדין ממון להשלים להקדש ולזה מועיל דין אין אונאה, **ועיי"ש עוד בלשוננו,** וא"כ לדעת התור"י דכל חסוגיא באונאה הוא רק לענין התשלומין ולא לעצם החילול, **וכמשכ"ל מהגר"ח.** ולשון הרמב"ן ור"ן **נז. שלא הקפידה תורה בחילול ההקדשות עיי"ש, יל"פ ג"כ בדרך זו.**

כב. **והנה הגר"א שם** כתב דיש עוד אופן לבאר הא דמחללין מנה אפרוטה, משום דבזמנא"ז אינו שווה כלום, וביארנו דכוונתו דזה ודאי דפדיון הוא כשווי חולין, אבל בזמנא"ז דאין הפסד למע"ש, שפיר דמי

למיפרק בפרוטה ואפילו לר"י בממון הדיוט. והביאור בזה י"ל ע"ד שבי' התור"ד, דיסוה"ד הוא דחילול מועיל בפרוטה, ומה שנשאר הוא חיוב תשלומין, ובזמנה"ז שאין הפסד אין לחייבו.

חילול ביותר משווי

כג. דעת הרמב"ם פ"ה ה"ו, והרשב"א ב"מ נד. דאין נתפס פדיון ביותר משווי, והרמב"ן וריטב"א כתבו דמהני משום דאין אונאה להקדש, [וה"ה בנתאנה הדיוט, וכמש"כ הרמב"ם מכירה יג-ח], ובאו"ש ערכין פ"ז תמה בדעת הרמב"ם בזה, מאי שנא גבי מעשר דא"א להוסיף, וכתב לחלק דהקדש ישנו בנדר ונדבה משא"כ מעשר, אמנם למשנ"ת דיסוה"ד דאונאה הוא דמהניא קציצה וחשיב מקח זה תמורת זה, א"כ הוי המעות היתרות גם הם מקח של המעשר, ומהרמב"ם משמע לפ"ז דאין יסוה"ד דאין אונאה להקדש משום דמהני קציצה, אלא כמש"כ לדרך התור"ד דהוא רק לענין דפטור מלשלם את ההפרש, אבל לגופו של מקח הטעם הוא משום דמעשה חילול מועיל אפרוטה, וכהגר"ח.

בענין הוא וחומשו אפרוטה

כד. התוס' ב"מ נד., ור"ה לא:, כתבו דמחללין בזמנה"ז הוא וחומשו אפרוטה, אמנם בתוס' גיטין ס"ה כתבו דמחללין הוא וחומשו על פרוטה וחומש, ולמאן דאמר דבעינן שיהיה בחומש פרוטה [ב"מ נג:]: צריך לחלל על חמש פרוטות. וצ"ל פלוגתייהו.

כה. והיה אפ"ל דתלוי בספק הש"ס ב"מ נד. אם ד' בד' מחללין או ד' בה', דהנה החילול צריך לחול על פרוטה, ואם החומש נכלל בשומא עם הקרן סגי לתרוייהו בפרוטה אחת, אבל אם החומש הוא שומא לעצמו א"כ צריך לחלל הקרן בפרוטה ואח"כ להוסיף חומש. ואמנם התוס' ב"מ קאו להך סברא דד' בה' מחללין, אבל התוס' ר"ה ועוד מקומות נקטו להלכה למעשה דמחללין אפרוטה, וכ"כ בכפ"פ פרק מ', שכ"ה המנהג, וקשה לפ"ז, דלהלכה קיימא לן דחומש אין מעכב, וארבע בארבע מחללין, וא"כ איך כולל החומש עם הקרן בפרוטה אחת ונמצא שחילל הקרן על פחות מפרוטה, וצ"ע.

כו. והקושי הוא דמבואר בסוגיא ב"מ נג: דבעינן לכה"פ שבמעשר יהיה שו"פ, וי"א דבעינן דבחומשו יהיה פרוטה, ועכ"פ כאן אם הוא שם פרוטה כנגד המעשר, ומהני מדין אין אונאה להקדש, נמצא ששווי המעשר אצלו הוא פחות מפרוטה, ובכה"ג אין מתחלל על פרוטה כמבואר שם בסוגיא. וכ"ש דקשה למאן דס"ל דבעינן בחומשו פרוטה, איך אפשר לחלל הכל על פרוטה אחת.

כז. וכתב במנח"ש ד"ל דכל הא דבעינן בחומשו פרוטה הוא משום דכל שאינו בחומש חומש מעכב בו, והך מעשר שבאמת שווה יותר ושייך לפדות חומשו בפרוטה, שפי"ד אף לפדותו בפחות.

כח. אמנם לענין הקרן קשה דנמצא שהקרן בפחות מפרוטה וכנ"ל, ולכן כתב במנח"ש (ס"ז אות יב-ג) דיש לומר שאין הפשט כשמחלל מנה על פרוטה, שקוצץ שהפרוטה הוא מחירו של המנה, ולעולם שומתו של המעשר כדקיימא קיימא, ורק יש דין שמהני חילול על פרוטה [וכנ"ל מהתור"ד].

ודייק זה ממש"כ הכפ"פ שם, דאם פודה בשווי צריך להזכיר הוא וחומשו, אבל אם פודה על פרוטה אין צריך להזכיר החומש, והיינו טעמא דהכל מתחלל על פרוטה, ולא משום קציצה. ולפי דבריו מובן מה שייך הוא וחומשו אפרוטה, דכוונתו על החומש שהיה צריך להפריש, אכן א"נ דקוצץ הפרוטה כנגד הקרן וחומש, צריך ביאור איך יכול לקצוץ חומש כשעדיין לא שילם את הקרן, ואיך זה מקבל שם חומש.

כט. וע"ע בכ"ז וכעין זה בקהילות יעקב ערכין סי' י"ב, ועי' בחזון איש דמאי סי' ג' אותיות יט-טז. ועע"ש במנח"ש, ומש"כ לדון וליישב גם לפי"ד הגר"א שיש קציצה פרוטה כנגד מנה, ומ"מ מועיל הוא וחומשו בפרוטה.

ל. וכתב החזו"א (ג-טז) דכשאין חיוב חומש אלא מדרבנן, צריך לחלל על פרוטה ורביע, דבכה"ג אין לכלול החומש עם הקרן בפרוטה, שיהיה נמצא דמדאורייתא נתחלל הקרן על פמשו"פ.

לא. ובטעה והוסיף חומש במקום שפטור מחומש, כ' המנח"ש ס"ז-י"ד דיש להסתפק שאם אמר הוא וחומשו על פרוטה, שדבריו מתפרשים שהקרן על פחות מפרוטה וההשלמה לפרוטה הוא החומש, וא"כ נמצא שחילל על פמשו"פ [כיון שאין כאן חומש באמת] וצריך לחזור ולחלל. [וספיקו תלוי בהנ"ל אי כמשכ"ל להתור"ד או כהגר"א]. אכן בבה"ל פ"ה ה"ב כתב דודאי מועיל וכך נהגו מעולם שלא להזכיר פרוטה ורביע בשום אופן, עיי"ש משכ"ל.

לב. ברמב"ם פ"ה ה"ו דאם פדה ביותר משווי לא נתפס התוספת קדושה, ומקורו מירושלמי מפורש. אמנם הרמב"ן ב"מ נג. דעתו דאם נתכוין להדיא להתפיס ביותר משווי נתפס, והרשב"א שם חולק. ובאו"ש [ערכין ז-יא] ביאר דעת הרמב"ם ורשב"א דמע"ש אינו בנדר ונדבה.

לג. והרמב"ן כתב בטעמו משום דאין אונאה להקדש ומעשר. וה"ה נמי לטובת ההקדש. וצ"ב מהו שורש מחלוקתם בזה, והאם קשור לפלוגתת הגר"א וטו"א.

לד. והנה אם אין חל ביותר משוויו, א"כ גם אין להחמיר ולפדות יותר ביוקר, דאתי לידי תקלה כגון ששויו פחות מפרוטה והוא מחללו על פרוטה דאינו מחולל.

ועיין בכל זה עוד במשנה ב' באריכות.

משנה ג'

א. בעה"ב אומר בסלע וכו', **יל"ע במאי קמיירי**, אי בדמיו ידועין א"כ צ"ב לדעת הרמב"ם פ"ה ה"ו דא"א להוסיף על שוויו, **גם יל"ע** אפילו להרמב"ן שחולק, אי בכה"ג צריך להתחשב בהאחר שרוצה להוסיף על שוויו, ואי באין דמיו ידועין הא תנן דפודין עפ"י שלשה סוחרים והם מכריעים השווי,

ב. **ולדעת הי"מ בתוס' סנהדרין יד:** דג' לקוחות היינו ג' שרוצים לקנות המעשר ואזלינן בתר המרבה במחיר, ולפי"ז א"ש, **בה"ל פ"ה ה"ז**, עיי"ש עוד.

ג. **ובעיקה"ד דאזלינן בתר המרבה**, הנה הראשונים הביאו סוגיא דערכין כז': שביארו דאעפ"י שהחומש דבעה"ב הוא יותר מן האיסור, עדיף לן להרבות בקרן, משום שאין כאן רווחא דמעשר וקרנא עדיפא דתיפרוק שפיר **ומבואר דאין עניין ברווחא דמעשר**,

ד. ויל"ע לפ"ז מהו הענין להרבות בקרן, ולשון הש"ס תיפרוק שפיר משמע שאנו חוששין להשומא של המרבה, [ונאע"ג דבדיעבד חיללו אפרוטה מחולל למ"ד ממו"ג, מ"מ לכתחילה אית לן למיפרק בשוויו] ולפי"ז הוא מעיקה"ד דאזלינן לחומרא בספק שומת מעשר. וכן ביאר בדרי"א. **[ומוכח דפדיון מעשר נידון כספק איסור לחומרא ולא כספק ממון לקולא]**, וצ"ע לדעת הרמב"ן בקידושין סה. דע"א אין נאמן להוציא מעשר מרשות הדיוט דהוי כממון, א"כ גם לענין ספק יהי' כספק ממון].

ה. **ועדיין יל"ע מאי שנא משער הזול**, ולכאוי' כששנים משערין אחד בזול ואחד ביוקר לא גרע משער הזול, ויש לומר דשאני שער הזול שהוא ידוע וקבוע משא"כ אחד שמציע מחיר באין דמיו ידועין אי"ז נחשב כשער ואית לן להחמיר וכנ"ל, וי"ל עוד דכשאחד בא לפדות יש לו דין ברכה דמע"ש שיפדה כשעה"ז וירוח, אבל כשבאין שניים לפדות אין זה דין בעצם המעשר ששוויו הוא כשער הזול, ואין לנו שום סיבה להעדיף הממעט במחיר, ואדרבא יש לנו לחשוש להמרבה, [שכיון שאין כאן אדם אחד שיש לו שתי אפשרויות זול ויקר, ל"ש כאן דין ברכה].

ובבה"ל נסתפק לפ"ז דהוא דין להחמיר מספיקא, האם המותר נתקדש ודאי או דהוא ספק קדוש, לדעת הרמב"ם דא"א להוסיף על שוויו.

ו. עו"ל"ב כל הדין דקרנא תיפרוק שפיר, שאינו משום ספיקא, ובאמת ב' ההצעות הם יכולות להיות שוויו של מעשר, **אלא דיש דין קדימה** להמרבה במחיר [וכ"מ לשון הרגמ"ה ערכין כ"ז:], וצ"ב הענין, אחר דלא איכפ"ל מרווחא דמעשר, מ"ט יש קדימה להמרבה בשוויו, מהו הענין להקדימו, ואולי הוא משום הידור מצוה.

וי"ל עוד דהוא מכללי מקח וממכר שכן הוא לעולם במקח דהמרבה במחיר זוכה, **ופדיון הוא כעין מעשה מקח**.

ולפי"ז יל"ד, דאפילו במעשר שדמיו ידועין, כשבא אחד להוסיף איסור על דמיו, אולי יש לו דין קדימה מטעם שנתבאר, וצ"ע.

ז. בעיק"ד הגמ' דקרנא עדיפא, דתיפרוק שפיר, **לכאורה זה תלוי בספק הש"ס ב"מ נד**. אם החומש נכלל בשומא, ואי החומש מעכב, וכן נקט בצה"ל ס"ק ע', דאם חומש מעכב א"כ אדרבה בעה"ב קודם דהמחיר שלו הוא גם בעצם הפדיון, דפודה שוה ד' בה', **אכן זה תלוי במש"נ**, דאם הוא מטעם ספיקא דאזלינן בתר השומא המרובה, א"כ לעולם יש להעדיף השומא המרובה, דהבעה"ב אמנם מוסיף חומש אבל זה לפי השומא המועטת ויש לנו להחמיר כשומא המרובה.

ח. בירושלמי הקשה מ"ט סלע ואיסור עדיף הרי החומש מרובה, ומבאר דמשום דיכול להערים על החומש לכן עדיף לן טפי איסור בהקרן, ויל"ע מה הדין כשאינו מערים ומסכים לשלם מיד, **ע' תוא"ש**, ולגמ' ערכין הני"ל מיושב מטעם אחר כנ"ל.

ט. ולהירושלמי לכאורה יל"ע דלפי"ז גם בהקדש יכול להערים על החומש וא"כ גם שם יהיה סלע ואיסור עדיף, אמנם עיי"ש בסוגיא דבהקדש אם הוא הציע מחיר מחייבין אותו לפדות, ושוב א"י להערים. **אבל במעשר איתא בתוספתא פ"ג ה"ג אם אמר באיסור דיכול לחזור בו**, וה"ה דיכול ליתן לאחר ולהערים. **ודעת**

הרמב"ם פ"ד ה"כ דאם אמר מחיר א"י לחזור בו, וכ' הכס"מ דגרס בתוספתא זו הפוך, או דס"ל דלמ"ד ממון גבוה, הוי כהקדש דא"י לחזור, ועי' בה"ל שהאריך לתמוה בדעת הרמב"ם.

אי צריך בעלים לפדיון מע"ש

י. **בב"ק סח:** מבואר דאם המעשר אינו ברשותו א"י לפדות כשם שא"י להקדיש. וכתבו התוס', דאעפ"י דהקדש ופטר חמור יכולין לפדותן בלא דעת הבעלים, התם הוא משום דאסורין בהנאה ואין לבעלים שום זכות בהם, אבל מע"ש אפילו אי הוי ממון גבוה, מ"מ יש להבעלים זכות אכילה בירושלים, ולכן אין מועיל פדיון בלא דעת הבעלים, ואף הבעלים א"י לפדות כשאינו ברשותו. **עכ"ד.**

יא. **ובב"ק סט:** איתא דהא דבעלים מוסיף חומש לר"מ הוא חידוש דאוקמיה רחמנא ברשותיה לענין חומש, ואי לאו הכי לא היה נחשב בעלים, כיון דמע"ש הוא ממון גבוה, ואיתא שם, דהך דאוקים רחמנא ברשותיה, מועיל אפילו אם המעשר נגזל ואינו ברשותו, כיון דבלא"ה אינו ברשותו, ורחמנא הוא דאחשביה כבעלים. **ע"כ הסוגיא.** ובתוס' שם כתבו דגם הדין שצריך דעת בעלים הוא משום דאוקים רחמנא ברשותיה. **וצ"ב דבתוס' סח: משמע דהוא מסבירא ומשום דהוי כממונו לענין זכות אכילה חשיב שלו, וצ"ע.** ועיי"ש ברשב"א דהסוגיא הזו נדחית ואינה להלכה.

יב. **והנה במשנתנו** דבעה"ב אומר בסלע ואחר אומר בסלע ואיסר, **צל"ע** איך יכול לפדות שלא מדעת והסכמת הבעלים.

ובבהגר"א שם ס"ק י"ז הוכיח מכאן דאפשר לפדות אפילו שלא מדעת בעלים ודלא כהתוס', [ולא הזכיר דעת התוס' כלל, וצ"ע] **והכס"מ פ"ט ה"ז** נקט כן בדעת הרמב"ם, וכתב דהא דאיתא בסוגיא שם דלחילול צריך שיהיה ברשותו, אינו למסקנא.

יג. **והחזו"א יו"ד סי' קפ"ה** פירש למשנתנו, דאין המכוון שהאחר באמת יכול לפדות, אבל הבעלים גם אין יכול לפדות רק בסלע ואיסר, כיון שהיה הצעה יותר גבוהה, וכה"ג תנן בערכין כז': גבי הקדש עיי"ש. וזה מובן אם הא דאזלינן כשער הגבוה הוא כש"נ משום ספק ולחומרא, אכן אם כש"נ דהוא משום דהמרבה במחיר קודם, לפ"ז כשאין לו רשות מהבעלים לפדות, בכה"ג ודאי שאין לו זכות, ואין צריך להתחשב בהצעתו, וצ"ע.

יד. **ובעונג יו"ט** [סי' צ"ג ד"ה וכן מוכח] **ומקדש דוד** תירצו, דכל מה שיכולין הבעלים לעכב הוא אם חפצים שישאר המעשר בקדושה ויעלוהו לאכול בירושלים, דזהו זכותם, וזהו הסיבה שצריך דעתם וכמש"כ התוס' סח: אבל הכא שגילה הבעלים דעתו שחפץ בפדיון, שוב אי"צ דעתו והוי כחילול הקדש, **ודבריהם צ"ע דבתוס' סט:** משמע דאוקים רחמנא ברשות בעלים שרק הוא יפדה, והוא דין בעצם הפדיון ששייך להבעלים דווקא, וצ"ע. עוד הקשו דלכאוי בצנועין חפצים הבעלים עכשיו לחלל ולא לאכול בירושלים, ומ"מ כתבו התוס' סח: דבכה"ג צריך בעלים ואם אינו ברשותו א"א לחלל, וצ"ע.

טו. **ובחי' רבינו חיים הלוי הל'** זכיה ומתנה הקשה איך מועיל פדיון וחילול ברבעי של שנת שמיטה שהפירות הפקר והרי לחילול צריך בעלים, וכתב דמוכח, דמע"ש שאין לו בעלים יכולין לחללו ואי"צ בעלים לעצם החילול והפדיה, ולפ"ז נראה דגם כשיש בעלים, מ"מ עיקר מעשה החילול נעשה מכח הפודה אף שאינו בעלים, ורק יש דין עיכוב בעלים וצריך שהחילול יהיה בשבילם ומכחם ומדעתם, ומ"מ שליחות לא בעינן בזה, דלעצם מעשה החילול לא צריך בעלים, עכת"ד, **עיי"ש וצ"ב.**

טז. ואולי כוונתו דענין פדיה וחילול הוא ענין מקח, וכמש"כ להדיא הגר"ח בהל' מע"ש, ועיקר המקח הוא בין החולין והמעשר, ולזה אי"צ את הבעלים, אכן כשיש בעלים, אי אפשר לעשות מעשה מקח בפירות אלו בלי כחם דהבעלים, [וכן מבואר להדיא בדברי הגר"ח שם], **ומ"מ מבואר דלא כהעיו"ט ומק"ד, אלא צריך כח בעלים.**

יז. **והאבי עזרי** [הל' מכירה פכ"ב ה"ט], תמה על הגר"ח מאוד, איך יתכן לומר דעצם החילול אין צריך בעלים, ורק כשיש בעלים הם מעכבים אם כן מדוע כשגזלן לקח אין הנגזל יכול לחלל משום שאינו ברשותו, ואילו היה הפקר היה יכול לחלל, ומשום דהוי שלו ואינו ברשותו אטו מיגרע גרע? **ולכן חולק על הגר"ח דאי אפשר לחלל פירות הפקר** כיון שחילול הוא רק ע"י בעלים, וכן דעת הגרש"ש בחי' ב"ק, אמנם **הקצוה"ח סי' ס"א והרע"א לקמן פ"ה** נקטו כהגר"ח.

ומה דמשכח"ל חילול ברבעי ובשביעית כתב האבי עזרי לחדש דרבעי שהוא ממון גבוה אינו הפקר בשביעית.

יח. וביישוב קושייתו על הגר"ח י"ל כשנ"ל דהא דבעינן כח בעלים הוא משום דחילול הוא מעשה מקח, ומקח צריך כח בעלים, ואמנם בהפקר המקח הוא בין החולין והמעשר גרידא, אבל כשיש בעלים צריך כח בעלים דוקא לכל פעולות מקח בהפירות ולכן צריך שיהיה ברשותו. **ועיין כעין זה בעונג יו"ט שם.**

יט. עוד בענין רבעי בשביעית, הקשה בשיעורי הגרש"ר (קידושין תס"א) בהא דאיתא שהבעלים מוסיף חומש, והקשה דכל דין בעלים הוא משום זכות אכילה שלו, ובשביעית שזה הפקר אין לו זכות אכילה, אי"כ במה נחשב הוא בעלים, והנה כבר הבאנו סוגיית הש"ס ב"ק סט: דאוקמיה רחמנא ברשותיה, ומכאן משמע דלא כדברי הגרש"ר, דאין בעלותו משום זכות אכילה אלא מגזיה"כ והבאנו סתירת לשון התוס' בזה, וצ"ע. ועי' בכ"ז בשער"י ו-טז.

כ. לדינא, המחלל מע"ש של חבירו, דעת הגר"ח שצריך זכיה וכח מחבירו, אבל לא שליחות, דעת החזו"א (ב"ק סי' י"ח) שא"צ שליחות אבל אפשר לחלל רק מי שיש לו זכות אכילה, ובל"ז אי אפשר לחלל, ודעת העונג יו"ט סי' צ"ג דא"צ בעלים כלל לחילול ולא שליחות.

מע"ש אם ניתן במתנה

כא. בין שניתן לו במתנה, בקידושין נד: אמרו דלר"מ א"א ליתן במתנה אלא בטיבליה דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו. והרמב"ם פ"ה ה"א, פוסק למשנתנו, ושנתן לו בטיבלו, והקשה הכס"מ פ"ג ה"י? דהרמב"ם פסק בכמה מקומות דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו, ותירץ בשם הר"י קורקוס דלענין ממו"ג לכו"ע לאו כמו שהורמו, דלא שייך ממון גבוה קודם הפרשה, דרק אחר הפרשה כתיב ביה "לד' הוא". וכ"כ בתורה"ז ומאירי ושל"ח בקדושין. אכן רש"י קדושין כ' דהוא תלוי בפלוגתא דעלמא אי כמו שהורמו.

כב. ובביאור החילוק לדעת הרמב"ם כ' בקובץ הערות (נב-יג) דהקנין ממון הוא משום הקדושה ולא שייך קודם שהורמו, ובאבי עזרי אישות פ"ה ה"ד ביאר דלא שייך ממון גבוה בלי מעשה הפרשה והקדש, ואי"ז חייל ממילא ע"י דעומד להפרשה, ובאחיעזר ח"ג סי' ס"ג אות ב', דדין כמי שהורמו הוא רק לענין ממון ולא לענין איסור, [וממו"ג הוא מדין איסור, עדש"נ בשם הגר"ח].

באו"ש כ' ליישב הרמב"ם עפ"י פ"ג מ"ו דקודם מירוח לאו כמי שהורמו, ובמהרי"ח כאן במשנתנו דחה דבריו.

כג. בירושלמי כאן אמרו דלמ"ד ממון גבוה תלוי בפלוגתא דמתנה כמכר, ור"מ דס"ל מתנה לאו כמכר אפשר ליתן מע"ש במתנה, ואעפ"י שהוא ממון גבוה, וזה דלא כהסוגיא דקדושין. וכ' בשנו"א דהוכחת הירושלמי הוא בפ"א סוף ה"א, מהא דמעשר בהמה ניתן במתנה, ואעפ"י שהוא ממון גבוה, וצ"ב מהו נקודת המחלוקת דבבלי וירושלמי בזה.

כד. ובעיקה"ד דהבבלי דא"א ליתן במתנה צ"ע, דלהגר"ח דין ממון גבוה הוא תולדה מדיני הקדושה והאיסור, וזה ודאי דמותר ליתנו במתנת חנם כדתנן ריש פ"ק, וא"כ אף יוכל הקנין לחול וצ"ב. ועי' בזכרון שמואל מכתבים ג' ד', ובשיעורי הגר"ש [קידושין תס"א] כתב דמהירושלמי שאפשר ליתן במתנה מוכח כהגר"ח. אכן נת' כבר דא"ז מדויק בכוונת הגר"ח, ואין הממו"ג תולדה מהאיסורין, רק דתלוי הממו"ג בקדושת המעשר, אבל הוא דין עצמי, ושייך הממון לגבוה, ולכן א"א להקנות.

כה. בקדושין כד. מבואר דמע"ש ישנו בירושה אפילו לר"מ, ואשה שירשה מע"ש לר"מ אין הבעל זוכה בו להיות כנכסי מלוג כיון שהוא ממון גבוה, ולרבנן הבעל זוכה בו, ע"כ הסוגיא. ובתו"כ בחוקותי [פרשה ה' פרק י"ב] איתא ואם גאל יגאל לרבות את היורש [שמוסיף חומש]. וכתב הראב"ד שם בפירוש א' דהוא כרבנן דוקא דהוי ממון הדיט וישנו בירושה, אבל לר"מ אינו בירושה, ובפירוש ב' כתב דאפילו לר"מ מודה לענין ירושה דירש במקום אב קאי וכי פריק ליה מוסיף חומש, כדאשכחן לענין גאולת הקדש דרחמנא רביה לירש שמוסיף חומש, עכ"ד. וכדעה זו השניה פסק הרמב"ם פ"ה ה"א דירש מוסיף חומש.

כו. ומלשון הראב"ד משמע דגם לפי הב' דמי מע"ש להקדש, דרביה רחמנא שהירש מוסיף חומש, והנה בהקדש אין בעלות להמקדיש, והירושה הוא רק על הדין הזה שהוא "המקדיש" לענין חומש וזכות לפדות, ונראה מדבריו דאף במעשר, למ"ד ממון גבוה הוא, אין ירושתו מטעם שירש את הזכות אכילה שיש לאביו, רק דירש הדין "בעלים" לענין פדיון וחומש. כן פירש באבי עזרי, ועי"ש משה"ק בזה, ועי' בבב"ל כאן שלא פירש כן.

כז. ונראה לכאז' דכ"ז הוא לדעת הבבלי דלא חיילא ביה מתנה במע"ש, אבל לדעת הירושלמי דניתן במתנה, לכאז' ה"ה דחיילא ביה ירושה ובעיקר הממון שבו, לא רק בהדין בעלים לענין חומש, וצ"ע.

כח. וכל דברי הראב"ד הם לכאז' דלא כהגר"ח, דלהגר"ח אין הפקעה דדין ממון מן המעשר ומדוע לא יהיה בירושה, וצ"ע. וכ"כ הגרי"ז זבחים ו, אכן בסוגיא דב"ק סט: משמע כהראב"ד דאין בעלות כלל במעשר רק דין דאוקים רחמנא ברשותיה, וצ"ע.

משנה ד'

א. הילך מעות ופדה לך, הר"ש מפרש שהמעות נשארים של בעה"ב, והפדיון לעצמו של הפודה, [ובזה שזוכה הפודה בהפדיון, סגי ליחשב שאינו פודה "ממעשרו" ול"ד לשליח שחייב בחומש, כי הפדיון נשאר לבעלים, וזהו חידוש שתלוי במי שזוכה בפדיון, ואעפ"י שבשעת הפדיון גם המעות וגם הפירות של הבעלים]. **השנו"א** מפרש דמשנתינו בשנתן לו הממון במתנה ופודה בשביל אביו, ובירושלמי מבואר דבי' האופנים טובים, אבל לא יאמר פדה לי בהן דאז הוא שלוחו וחייב בחומש, **ופדה לך משלך** גם כן פטור כ"ה ברמב"ם ועי' מהר"י קורקוס, **ובחזו"א דמאי ג-טז**.

ב. **ור' יוחנן בירושלמי** אומר עד שיהא הוא ופדיונו משלו, יל"פ דכוונתו למעט כשאין שניהם משל הבעלים וכאופנים הנ"ל, **אבל הגר"א בירושלמי** מפרש דלר' יוחנן שלוחו גם פטור מחומש, וצא פדה לי משלי ג"כ פטור.

והנה מבואר במשנה דע"י בנו ובתו הקטנים ועבדו הכנעני חייב בחומש, ולכא"ו הפרשתם הוא מתורת שליחות וצ"ע להגר"א **מדוע חייבין**. וצ"ל דחשיב הפרשתן "ממעשרו" כיון דידן כידו, וכאילו הוא עצמו המפריש. **החזו"א דמאי ג-טז** כי דלא יתכן שיצא זה מתח"י הגר"א, דא"כ ל"ל הערמות, יעשה שליח ויפטר. ועי"ל אות ו'.

ג. ובפודה לעצמו ממעות אביו [וכמ"ש הר"ש] צ"ב מה מרויח האב בזה, דמפסיד כל המעשר, **וכ' במשנ"ר** דמייירי בבנו הסמוך עליו, ולא חשיב ידו כידו רק לענין מציאה, **וכן כתב רש"י גיטין סה**. דמשנתינו בסמוכין על שולחנו. ועי"ש במשנ"ר משכ"ל בדברי רש"י. וא"נ דסמוכין ידן כידו לכל מילי, **דנחלקו בזה עי' להלן אות ח'**, צ"ל דהתועלת בהערמה הוא שיודע שיחזיר לו לאחר שיפדה לעצמו. **דעת ר"ת קדושין כד**. **דאשה הפודה של עצמה אין מוסיפה חומש**, ויש להעיר במשנתינו בנותן לבתו, אם כהגר"א דהמעות שלה, תיפ"ל דאין אשה מוסיפה, ומסתברא דבמעות שלה נחשב שהיא פודה, ולדעת הר"ש שהמעות שלו צריך לחלק דלענין ליחשב פדיון של אשה אי"ז נחשב כיון שהפירות והמעות שלו, אבל "ממעשרו" לא הוי כיון שפודה לצורך עצמה, **וצ"ע**.

מערימין על מע"ש

ד. **מערימין על מע"ש מפני שנאמר בו ברכה**, צ"ב הרי יש דין דהבעלים פודה ומוסיף חומש, ולכאורה הענין הוא דפדיון הבעלים יש בו תוכן מיוחד שאין בפדיון אחרים, [או דזהו עיקר המצוה ליתן חומש, ובדרך הרגיל דברה תורה, כשזה ע"י הבעלים, כמ"ש בספר החינוך בשרש המצוה], וצ"ב איך הענין שנאמר ברכה אומר לשנות ולהפקיע עיקר הדין ע"י שיעשה פדיון מסוג אחר, והלואית ברכה יקרא ומאי שנא מדורות האחרונים המכניסין דרך גגין וקרפיות. [ועי' **מקור חיים** תמ"ח ס"ק י"א, **חת"ס** או"ח סי' ס"ב, **עונג יו"ט** סי' כ"ח ו**שעה"צ** כאן במשניות].

ה. ויתכן לבאר דכל ענין הברכה כאן אינו מתייחס לעצם הפטור מחומש, אלא להא דרשאי ליתן המעשר לחבירו, לצורך הרווחה דידיה, ודמי לברכה דפודין כשער הזול, שהוא גם משום שניתן המעשר להבעלים להיות בו כמוכר ולהביא ברכה אל ביתו, והכ"נ במשנתינו, במשנה ה', כשנותן הפירות לחבירו לצורך ליפטר מחומש הוי ממש כמסחר במע"ש וקמ"ל דשרי, וכן כשנותן לחבירו לפדות לעצמו – ומקנה לו המעשר, וגם כשנותן לו כסף וחבירו פודה לצורך הבעלים, אי"כ המעשר עובר מפירותיו למעות חבירו, **ובזה הקשה המאירי ב"מ נג**. דהוי כנותן מעשרו לאחר ואין מועיל למ"ד מע"ש ממו"ג, וי"ל דכ"ז שרי משום שנאמר בו ברכה.

ו. ולפ"ז יש ליישב משה"ק החזו"א על פי' הירושלמי להגר"א, וי"ל דודאי אין ראוי לעשות שליח ע"מ ליפטר מחומש, ורק בדרך הקנאה לחבירו שהוא דרך ברכה מותר.

אכן לשון הרא"ש משמע דלא כדברינו, שכתב דנא' בו ברכה ולכן מותר לזלזל בפדיונו.

ובשו"ת חת"ס או"ח ס"ב דן להוכיח ממשנתינו דבעלמא אסור להערים, ודחה דיל"פ דבעלמא שרי, אכן במשנתינו יש תקנה בדוקא להערים, כיון שהיו נמנעים מפדיון ומפסידים את הברכה של כי יברכך ה"א שהוא דוקא ע"י פדיון, עכ"ד.

בנו ובתו הקטנים שידן כידו

ז. בירושלמי סוף הסוגיא יש מפרשים שמדובר בקטנים שאין בהם דעת ואין יכולין לזכות. אבל הגר"א מפרש הסוגיא שם באופן אחר. ובטעמא דמשנתינו אי"צ לזה, **וכמ"ש הר"ש דמשנתינו בבנו ובתו דוקא**, שמציאתן לאביהם, ודין זה תלוי בסמוך על שולחן אביו כמבואר **בב"מ יב**.

ח. **אכן פירוש זה תלוי בשיטות קמאי**, והרמב"ן בשם רבינו תם בב"מ שם כתב כהנ"ל דידו כיד אביו גם לענין מע"ש, אבל **ענין ברמב"ן ור"ן שם, ובמחנ"א זכיה סי' ב'** דיש ראשונים שחולקין דאין ידו כיד אביו רק לענין מציאה, (וכ"ה באו"ח שסו-י) ולדעתם צ"ל משנתנו בקטן שאין לו דעת, או, דס"ל כמשי"ת להלן לכלל חילול צריך דין זכיה, וקטן אין זוכה לאחרים.

ומ"מ לדעת הר"ש נתבאר במשנה דא"א להקנות לקטן. אפילו אם אביו רוצה להקנות לו. **והק' הרש"ש סוכה מו:** איך מבואר שם דאפשר להקנות לולב לקטן, ופרש"י שם שהוא ע"י אביו. **וכ' המחנ"א (סוף סי' ב' זכיה)** דיל"פ סוגיא שם בקטן שאינו סמוך על אביו ודלא כרש"י, ורש"י יצטרך לפרש כאן דלא כהר"ש. [ובעיקר"ד ע' ברע"א חו"מ סי' ע"ר בשם הנ"י ב"מ יב. דאב אין יכול ליתן מתנה לבנו, וכ"ז לדעת הרמב"ן הנ"ל].

ולפלפולא היה אפ"ל, דלעולם אף להסוברים דאם רוצה האב יכול ליתן לבנו וכההיא דסוכה, מ"מ כאן לא יועיל לענין חומש דאכתי חשיבא יד הקטן כאותה יד של האב, ול"ה ב' רשיות ממון, ובכה"ג אין פטור מחומש [עמשנ"ל אות כ"ו], **וע"ד שכתב בחי' ר' אריה ליב סי' פ"ט דאעפ"י שזוכה לעצמו מ"מ אין זוכה לאחרים דחשיבא ידו כרשות אביו.**

בסוגית הירושלמי ובבבלי גיטין, אי קטן זוכה

ט. **התוס' גיטין סה.** הקשו מאי שו"ט הש"ס אי אית ליה לקטן זכיה, תיפו"ל דאין מעשה קטן כלום ואין יכול לפדות, וכתבו דדין פדיון הוי כתרומה, ומהני בהגיע לעונת נדרים. וכתבו בזה **הראב"ד ור"ש בתו"כ בחוקותי** (פרק יב-י) דאם דין מופלא הסמוך לאיש הוא דרבנן, נוקים למתניתין במע"ש דרבנן.

י. **ובתו"כ שם** איתא איש פרט לקטן, [שא"י לפדות], יכול שאני מוציא בן ט' שנים ת"ל וכו', ופי' הראב"ד ב' אופנים, או דאזיל כר"י בר"י (קדושין טז:) דבן ט' הוי מופלא סמוך לאיש, או דשאני מעשר דהל"מ שבן ט' פודה ואסמכוה אקרא. ולפ"ז ניחא קו' התוס'.

יא. **הגר"א בתו"כ** לא גריס לכל דרשא הנ"ל ומבאר החפץ חיים דס"ל דקטן ודאי א"י לפדות כמו דא"י להקדיש ולנדור, ואין צריך מיעוט מיוחד על חילול מעשר. והי' אפ"ל ליישב גירסת הראב"ד ור"ש, דצריך מ"מ מיעוט לפדיון, וכעין מ"ד בירושלמי ריש תרומות דאעפ"י שאינו מקדיש תורם, דלתרום קיל מהקדש, וע' להלן אות י"ג דגם בפדיון יש להקל טפי.

יב. והנה פתיחת סוגיית הירושלמי הוא בשאלה וכי קטן זוכה, ומשני כמ"ד קטן תורם, ופריך אפי' כמ"ד קטן תורם קטן זוכה, ע"כ הסוגיא. ומשמע דכל הקושיא היה על הזכיה, ומשום כך הוצרך להעמיד כמ"ד קטן תורם, וצ"ע לדברי התוס' אנו מוכרחין להעמיד כמ"ד קטן תורם דאלי"כ אין מעשיו כלום. ויש ליישב בדוחק, אכן גירסת הגר"א בביאור הירושלמי, דאפילו **למ"ד קטן אין תורם מ"מ קטן זוכה וקטן פודה**, וצ"ע מדוע אעפ"י שאין תורם פודה, ואולי כגיר' הראב"ד בתו"כ וכפירושו השני.

יג. **ובטעמא דמילתא ע' ברשב"א גיטין סה.** דפדיון שאני כיון שפודה שוה בשוה א"צ דעת כל כך כמו על הפרשת תרומה ומעשר, עכ"ד.

יד. ובפשטות סוגיית הירושלמי מבואר דמשנתנו תלוי בדין קטן זוכה לעצמו, וע"י שזכה בכסף יכול לפדות, וכ"ה בבהגר"א ומה שהביא הירושלמי פלוגתא דזוכה לאחרים הוא בדרך אגב. **אכן ביפ"ע גיטין, וכ"ה לכאורה כוונת הרמב"ן שם**, ביארו סוגיית הירושלמי דלענין פדיון דמשנתנו צריך דין זוכה לאחרים, וכמשי"ת.

טו. **הר"ש כתב** דהא דהוצרכנו לזכ"י לאחרים הוא דוקא בפדיון מכספם עבורו, וצ"ב מה צריך כאן לזכיה, דלכאוי מעשה פדיון קדושת פירות שלו על כסף שלהם, אין סיבה שהמע"ש יהיה ע"י שלהם, אלא הכסף נשאר שלהם והפירות שלו, ורק הקדושה נתחללה מהפירות על הכסף, וא"כ הן אמנם דגרמו לו רווחא שנתחללו פירותיו אבל מדוע צריך כאן לזכיה, **ובשערי יושר ו-טז עמ' קפ"ג** פירש דלמ"ד ממו"ג מובן, שע"י הפדיון הם זוכים להבעלים בהממון של הפירות, [שהיה צריך להיות שלהם ע"י ששילמו], אכן למ"ד ממו"ב צ"ע כוונת הר"ש. וע"ל אות י"ט.

טז. **עוצל"ע בר"ש בתחילת המשנה** דנותן להם כסף שלו ואומר שיפדו המע"ש לעצמם וצ"ע איך ע"י פדיון הופך המע"ש לשלהם, ולכאוי המעשר הוא שלו והם יכולים לזכות בו, אבל איך החילול קונה להם את הפירות? וא"ת שרק אח"כ הם קונים את הפירות א"כ הו"ל חילול להבעלים, וצ"ל שהם מתכוונים ביחד עם החילול, לזכות גם בהפירות. אכן צע"ג איך קונה בלי משיכה, [וכבר כ' הגר"ח בהל' מע"ש מד: דאין מועיל קנין כסף דפדיון מע"ש לקנין הפירות מגברא לגברא, וצע"ג]. **ובבה"ל פ"ה ה"ח נתקשה בזה עי"ש מש"כ.** וע"ל אות י"ט.

יז. **וכתב הגר"ח בהל' זכ"י** ומתנה, דגם הקטן שהגיע לעונת נדרים יכול לחלל וע"י לקנות הפירות, דהפדיון מועיל לקנות המע"ש להפודה, ועיקר מעשה הקטן הוא הפדיון, והקנין וחילול ממילא חייל, ומיגריר בתר פדיונו, עכ"ד הגר"ח.

יח. וצ"ב מאי האי דמיגריר הקנין בטר החילול, והרי לא מצינו ענין חילול ע"י מקח [רק להיפך בפירות חולין שקונה בכסף מעשר], וא"כ מה הקשר בין החילול והמקח, ומהו המעשה קנין, **והנה במע"ש ממון גבוה אפשר להבין כוונת הגר"ח**, דלעולם בחילול הוא פודה הממון מרשות גבוה, ועכשיו יש ב' אפשרויות למי יהיה הפרי וזה תלוי בדעת הפודה, והקנין חייל ע"י החילול, שכיון שיוצא מרשות גבוה נתרקן הדין ממון אצל מי שפדה עבורו, וממילא זוכה בהפרי.

יט. **ואולי גם למ"ד ממון בעלים** כיון דהחילול הוא מעשה קנין, מועיל להחליט למי יהיה הפירות מעשר לאחר פדיון, וצ"ע. ולפ"ז יש ליישב מש"כ הר"ש דהם פודין לעצמן וזוכין בפירות, ואולי הוא עד"ז, [משא"כ בפירות חולין וכסף מעשר, א"א לקנות הפירות בלי משיכה. וכמש"כ הגר"ח בהל' מע"ש] ולפ"ז יש ליישב מש"כ לעיל אות ט"ו בד' הר"ש מ"ט לפדות לצורך בעלים הוי כזכיה, דלעולם חילול מע"ש הוא מעשה קניה מאת מע"ש גם א"ה ממון בעלים, דחילול הוא שמשלם כסף שנהיה מע"ש וקונה את החולין, וכיון שהוא מעשה קנין חשיב זכיה להבעלים. אך צ"ב מאי שנא אי פודין ממעותיו עבורו או ממעותיהן, דלהמות' עצם החילול לעולם הוא צריך זכיה בממון להבעלים, ואי"ז קשור למי ששילם מעות הפדיון, וצ"ל ד"הפודה" הוא מי שמשלם, וצ"ע.

כ. **בשער"י ו-טז (עמוד קעט) הקשה** אם חילול מעשר יש בו מקח, וכקונה מגבוה, א"כ איך למדו בירושלמי ובתוס' חילול מתרומה לענין קטן, ולכאוי קטן אין יכול לפדות הקדש שהוא מעשה קנין, ואעפ"י שיכול להקדיש, והוכיח מזה דמע"ש ממון גבוה לא נפסק לגמרי קנין הבעלים ואי"צ קנין מרשות גבוה, ויל"ע לפ"ז אם מתיישב מש"נ בסמוך לבאר ד' הגר"ח והר"ש.

כא. מדברי הר"ש מבואר דאם פודה עבור הבעלים אי"צ לזכיה, **והגר"ח בהל' זכיה ומתנה** ביאר דבכה"ג גם צריך לזכיה כיון שפדיון מע"ש הוא רק מדעת בעלים, ואעפ"י דאם אין בעלים יכולין לפדות, אבל כשיש בעלים צריך דעתו וכתו. **ובשער"י עמ' קפ"ג** גם פירש כן, ולדעתו אף בהפקר אי אפשר לחלל דלעולם צריך בעלים לחילול, וכ"כ בחי' בב"ק.

כב. והנה הרמב"ן בגיטין גם הקשה מה ענין משנתינו לזוכה לאחרים, ות"י באופן אחד כהר"ש, דפודה עבור אביו, ובעוד דרך עי"ש וברשב"א, ומבואר דלא ס"ל להראשונים כהגר"ח ופדיון עבור בעלים אי"צ לדין זכיה.

כג. **בריטב"א** החדשות גיטין ביאר דהזכיה לאחרים הוא שזוכה עבור הקדש להיות המעות ממון גבוה, וצ"ע מאי שנא מכל מקדיש ומפריש, **וע' בבה"ל פ"ה ה"ט** שביאר דמקדיש הוא כנותן מתנה מנכסיו, אבל כשמתעסק בממון גבוה עצמו להעביר מפירות למעות זהו ענין זכיה. **עיי"ש עוד בבה"ל בביאור דברי רש"י בגיטין הצריכים ביאור**.

כד. **בתוס' גיטין סה**. הקשו מה מועיל זוכה לאחרים בפדיון, הרי גם למ"ד דקטן זוכה לאחרים הוא רק ע"י דעת אחרת מקנה. ותירצו דחילול כיון שמועיל במופלא הסמוך לאיש, לכן מועיל זכיותו לאחרים גם בלי ד"א מקנה, אבל למ"ד דאין זוכה בממון לאחרים ע"י ד"א, א"כ גם בחילול א"א לזכות עבור אחרים, **וצריך ביאור**.

קנין דרבנן מהני לדאורייתא

כה. **הרשב"א גיטין סה**. הוכיח ממשנתינו דזכי דקטן הוא מדאורייתא, דאל"כ הרי הם לא זכו במעות וכפודין במעות אביהם ויש להם להוסיף חומש. ובשער"י ש"ה פ"ט (עמוד ל') הביא מספר שעה"מ, דמבואר כאן ברשב"א דקנין דרבנן ל"מ לדאורייתא להפקיע חומש, והקשה סתירת המשך דברי הרשב"א שם דבלולב שהקנה לקטן שהגיע לעונת הפעוטות מועיל לקנות ממנו בחזרה, והרי עונת הפעוטות הוא קנין דרבנן, וצ"ע, עיי"ש אריכות דברים.

ובירושלמי בשמעתין להדיא איכא למ"ד דביאר משנתינו בקטן שהגיע לעונת הפעוטות ומוכח לכאוי דקנין דרבנן מועיל.

ביאור בגדר דין בעלים מוסיף חומש, ופדיון ע"י אחר

כו. **הנה נת' בר"ש** דכשאחר פודה ממעות הבעלים, אבל הפדיון להאחר פטור מחומש, וצ"ב דלכאוי המיעוט דהוא ופדיונו משלו קאי על המעות והפירות, ומה איכפ"ל שאחר הפדיון זוכה האחר בפירות.

ונל"ב דהגדר בזה, דחייב חומש הוא רק כשהפירות ומעות של בעלים – ואין כאן שום חלות מקח זולת עצם החילול, רק להעביר הקדושה מפירות למעות, ובזה מצות התורה להוסיף חומש, ולא יהיה כמעביר בחינם הקדושה מפירות למעות,

משא"כ כשאחר פודה, יש כאן תוכן נוסף של מקח, אם הפירות נשארים להבעלים והמעות לפודה, אז יש מקח דהקדושה וממון מע"ש עובר מרשות לרשות, ואם מתחלפים, ודאי יש מקח, וגם בגוונא דהר"ש שהפדיון לפודה, וזה נעשה ע"י עצם החילול, א"כ יש כאן מקח נוסף לבד מעצם החילול ובה פטורין מחומש.

כז. והיה אולי מקום לבאר עוד בזה, דבפדיון של בעלים, ע"י החומש שמרויח מעשר, ע"י גופא נתפס כאן תורת מקח, ואליה אין שייך מקח בתוך אותה רשות, וממילא דל"ש פדיון, שעניינו ע"י מקח דוקא. [והא דבעינן דוקא מקח ית' בעז"ה במשנה ו', וי"ל במקור הענין, דחילול על כסף דוקא, הוא במהותו קציצת מחיר, וזה ע"י מקח, ול"ש לקצוץ מחיר בלי מקח, משא"כ פדיון חמור על שה, או פדיוה"ב על סלעין קצובין, אין זה מקח רק דין פדיון].

אכן לכאור' אין נכון לומר כן, ממה דשו"ט ב"מ נד: אם יש חומשא דחומש, ומוכח דחומש הוא חיובא דרמי אבעלים, ולכן יש לדון ולא לחייבו פעם שניה ואין זה מוכרח בעצם מעשה החילול.

כח. והנה צ"ב בעיקה"ד איך אחר יכול לחלל ולקצוץ מקח בממון שאינו שלו, [ולהגר"ח א"צ בזה שליחות], ויותר מזה מצינו י"א דאף אחר יכול לחלל בפחות משוויו, [דלא כתוסי תמורה כז:]: והוא מטעם אין אונאה לגבוה, ואיך יתכן בפחות משוויו, לקצוץ אונאה כשאינו בעלים. גם צ"ב איך ע"י החילול נקנה הפדיון להפודה.

כט. ונראה דהכל למדנו ממה שאמרה תורה דבעלים מוסיף חומש ואחר לא, וכש"נ מהות החילוק, ומינה דאחר יכול לחלל. והנה מע"ש ממון גבוה, ובעצם אף בעה"ב כקונה לעצמו מן הגבוה, ולזה אמרו דאוקמיה רחמנא ברשותיה לחייבו חומש, כאילו לא נשתנה הרשות בזה המקח והחילול, ולמ"ד ממון בעלים זה באמת כך דהמעשר ברשותו, ומשו"ה לאחר פדיון שהבעלים פודה נשאר הפדיון שלו, משום דהוא ממון או דאוקמיה ברשותיה.

ל. וכשנתגלה לנו שגם אחר יכול לפדות, ובלא חומש, ומבואר דיש מקח שבין ב' רשויות ע"י החילול וכש"נ, ויש בזה ב' אופנים, אם שהמעות נשאר של הפודה והפירות של הבעלים או כמש"כ הר"ש דהפודה קונה את הפירות והגר"ח הוסיף דגם מקנה את המעות להבעלים. ונראה דגם באופן הראשון שעשה רק חילול פירות בעלים על מעות שלו, חשיב כאן מקח בין ב' רשויות הן מצד שהמעשר עובר מגברא לגברא, והן מצד עצם פעולת החילול, שהוא משלם לקנות המעשר לחולין, והוא – הפודה – הרי הוא רשות אחרת, ואמרה תורה שיש לו יכולת לקצוץ ולקנות במעשר, וא"כ, דהוא הקונה, זהו גופא קנין בין ב' רשויות, ובאמת ראוי היה שיהיו הפירות שלו כי הוא שילם עבורן, וזה שכתב הר"ש דהפודה זוכה עבור הבעלים בהפדיון.

והוסיף הר"ש דיכול ג"כ לפדות במעות בעלים ושיהיה הפדיון שלו, והכל ע"י החילול, כי כבר למדנו שגם אחר יכול לעמוד כנגד המעשר ולקצוץ ולעשות מקח, ולכן כשקיבל רשות מן הבעלים לעשות כן במעותיו – יכול לקנות לעצמו, דהא כן הוא לעולם מעשה חילול – קנין מן מע"ש. וכן מש"כ הגר"ח דיכול לקצוץ שהמעות לבעלים והפדיון לפודה, הוא מה"ט, שעושה האחר מקח נגד המעשר, וזכאי לקבל הפירות, והמעות שנותן למעשר יהיו לבעלים שהוא בעל המעשר.

ואפילו למ"ד ממון בעלים, משחדשה תורה קנין מאת מע"ש, ושיתכן לעשות זה הקנין גם ע"י אחר [ובלא שליחות], ממילא יכול לקנות לעצמו בזה הקנין. כי הוא משלם עבור הפירות והמעות קונות במע"ש, והוא זכאי לקבלם. [והזכות הוא לבעל המעות, לכן כשפודה לבעלים מעותיהן א"צ לענין זכיה רק כשפודה ממעותיו].

לא. וצדקו מאד לפ"ז דברי הר"י הכהן נ"י שביאר דמעשה קנין זה יתכן רק ע"י אחר שאינו הבעלים, אבל הבעלים שהמע"ש ברשותו א"י לקנות עבור אחר, כיון שהחילול שע"י בעלים הוא מעשה מקח בתוך אותה רשות.

לב. הרשב"א כתב דקטן פודה אעפ"י שאינו תורם, כיון דפודה שוה בשוה. והיה אפשר לבאר ע"פ הנ"ל דחילול הוא מעשה מקח גרוע, שאין בו העברה מרשות לרשות, רק מפירות על מעות, אמנם יל"ע, דבמשנה מדובר שהקטן פודה את של אביו, ולהמת' כאן כבר יש מקח מרשות לרשות והוי מקח גמור וצל"ע.

משנה ה'

א. הפירות האלו נתונים לך במתנה – הרמב"ם בפיה"מ וכן בחיבורו [פ"ה ה"י] והתושנ"ץ ב"מ מו. כתבו דאזלא כמ"ד ממון"ב או שנתן לו בטיבליהו. ובבית הלוי ח"א סי' כ"ז – ח הביא מהרא"ש בשמ"ק ב"מ מו., דפירש המשנה גם כר"מ דממון גבוה, ותמוה מאי שנא מדלעיל משנה ג'. שאמרו בקדושין דדוקא בנתן בטיבליהו.

ב. וביאר הביה"ל, דודאי גם לר"מ מע"ש ניתן במתנה לענין זכות אכילה ששיך להבעלים שזיכתה לו תורה, ולכן אחר שנתנו ואינו שלו, שוב לא חשיב הוא ופדיונו שלו, ובמשנה ג' אמרו רק לענין שיתחייב השני בחומש, ובזה אמרו דלמ"ד ממון"ג לא נעשה השני בעלים גמור להתחייב בחומש. חידש דיש זכות אכילה שישנה בהקנאה, וכ"ש דא"ש להגר"ח דיש בעלות על חפצא זולת הממון"ג, דאת עצם הבעלות יכול ליתן, וסוגי' דקדושין הוא רק לענין הממון לענין חומש,

ג. והביא ראיה להא דיש זכות ממון, ממש"כ הרמב"ם פ"ג הכ"ד לחדש דהגונב מע"ש פטור מכפל וחומש, כגונב הקדש, ומשמע ברמב"ם דקרבן חייב, וע"ש בבבאור הלכה ד"ל דהיינו קרבן כשהחפץ בעין, אבל הבית הלוי פירש דיש חיוב דמים דקרבן עבור הזכות אכילה, ועדיף על קק"ל דלמאן דפטר גורם לממון וסבר דאינו ממון בעלים – פטור המזיקו, ואין חייב משום הזכות אכילה, ומע"ש עדיף, והביה"ל לא ביאר מה החילוק, ולהגר"ח א"ש.

ד. הר"ש הביא מסוגי דב"מ, **דעדיף ליתן המעות דהו"ל חבירו נכרי**, בחזו"א (מעשרות ז-כג) פירש דהמכוון שהערמה ניכרת טפי בנתינת הפירות, מפני שרואין אח"כ שמחזירין להבעלים. וכ"כ לשון רש"י ב"מ ד"ה דהכי. אכן בד"ה דהו"ל כתב רש"י דהו"ל חבירו נכרי לגבי מעשר וקרינא ביה ממעשרו פרט של אחרים, משמע מלשוננו דבהקנאת הפירות אינו כן, **ויל"ע מאי שנא**, והרי גם כשמקנה הפירות, עכשיו כשהוא בא לפדות ה"ל איהו אחר לגבי הפירות שניתנו לחבירו.

ה. **ובבית הלוי שם** ביאר דיש הבדל בין אחר שקיבל הפירות דאין יכול להיות בעלים לענין חומש [לרבי מאיר], ולא קנה לגמרי את הפירות, רק לענין זכות אכילה, וממילא לא פקע לגמרי מהבעלים הראשון, משא"כ אם נתן לו מעות קנאן לגמרי. ודבריו צ"ע, אם השני אין מוסיף חומש דאינו בעלים על הממון, מדוע אין הראשון מוסיף חומש בכה"ג, דעדין הממו"ג עומד ברשותו לענין חומש.

ובזרע אברהם סי' י"ז-ל פי הגרמ"ז כע"ז, עפ"י התוס' תמורה כז: דלפדות פחות יכול רק הבעלים, וכ"כ לענין מע"ש בתו"י יומא י. ויכלתו של הבעלים דוקא כ' הטו"א לבאר דהוא משום שהקדש ויכול לישאל, וכ"כ בריטב"א ב"מ נז. דהוא משום שהקדש ביד בעלים ישנו בשאלה, ולפ"ז י"ל דגם כשנתן לאחר את הפירות עדין הוא הבעלים לענין פדיון בפחות משוויו, וכיון שהוא קצת בעלים גרע והוא הערמה טפי, עכ"ד. **וע"ע בחי' הרי"מ**.

ו. **והנה הרי"ש במשנה ד' פירש** דנותן מעות לבנו, והמעות נשארו של האב, ורק בהפדיון זוכה הבן, ויל"ע מדוע בכה"ג ל"ד לנתינת פירות, שנשאר איזה שיעור לענין חומש אצל הנותן, **וכ"ש כאן שהמעות והפירות של אחד, ולכאורה גרע טפי?** ואולי שאני התם דמעשה הפדיון נעשה ע"י האחר, שהוא נכרי, אבל בנותן פירות המעשה חילול נעשה ע"י הבעלים הראשון שאינו נכרי לגמרי.

ז. **וצל"ע בזה**, דהרי יסוה"ד בזה הוא כדאיתא בירושלמי שלא יהא הוא ופדיונו שלו, ואי"ז תלוי במעשה הפדיון, וכדס"ל להירושלמי דשליח הפודה של אחר מוסיף חומש, וא"כ עדיין קשה דלכא' גוונא דהרי"ש הוא יותר הערמה מנתינת הפירות לאחר, **וצ"ע**. אמנם להדרשא שהביא רש"י כי יגאל איש ממעשרו פרט של אחרים לפ"ז א"ש, דהעיקר תלוי אם הוא שלו – של הפודה, או של אחרים – [ואעפ"י דגם הפודה את שלו על מעות של אחר פטור, מ"מ יסוה"ד הוא דבעינן מעשרו, **וצ"ע**]. **וע"ע משנה ד' אות כ"ו בגדר הדין דהוא ופדיונו משלו**.

ח. והרב אונגר נ"י הקשה, דלפי הרי"ש שהמעות נשארו של האב, והפטור חומש הוא משום שהבן זוכה בהפדיון, והבן מחלל על מעות האב ע"י שהאב נתן לו רשות, א"כ אף כאן יאמר האב לבנו שיחלל על המעות שנמצאות בביתו, ומדוע צריך דוקא ליתן המעות ביד בנו. וכע"ז הקשה הרי"י הכהן נ"י שיחלל האב עצמו אלא שיהיה הפדיון לבנו. ויש לומר דב' אופנים אלו מיחזו טפי הכערמה, אבל מעיקה"ד אה"י ואין חייב בחומש, **וצריך עיון**. [וכע"ז **צל"ב לדעת הגר"א בירושלמי** שפירש דלר"י שליח אין מוסיף חומש, והק' החזו"א במשנתנו מדוע הוצרך לקנות הפירות, וי"ל דע"י שליח הוי הערמה ניכרת].

ט. **ועדיין יל"ע בזה**, דהנה התוס' קידושין נט. כתבו דלחלל מע"ש של חבירו צריך זכיה ושליחות, וכ"ש בגוונא דהרי"ש שמחלל על דמים של חבירו ודאי הוא דבעינן שליחות, וא"כ קשה עדיין דמאי שנא אם הבעלים מחלל ואומר שהפדיון יהיה לחבירו דאין לעשות כן, **והכ"נ יהיה אסור גם כשחבירו מחלל, כיון דחבירו אינו אלא שליח של הבעלים?**

י. והנה דעת השער"י דצריך שליחות גמור, **אבל הגר"ח בה"ל זכיה ומתנה ס"ל דסגי בזכיה**, דעצם הכח לפדות של חבירו א"צ שליחות, ורק משום עיכוב הבעלים צריך לזכיה, עיי"ש, ואנ"ה מובן החילוק דכשהאחר מחלל זהו מעשה של האחר, ומשו"ה אין כאן חשש הערמה. אך צ"ע דלחלל על מעות חבירו ודאי צריך שליחות כמ"ש הגר"ח שם.

יא. ומ"מ מסתברא, דליחשב מעשה של האחר הוא דוקא כשהפדיון להפודה, אבל אם בא לפדות של חבירו על מעות הבעלים וישאר המעשר להבעלים, בזה ודאי אינו אלא כשליח וחייב בחומש, ואי אפשר לפטור ע"י שמעשה הפדיון נעשה על ידי הפודה ובכוחו. וא"כ צ"ע להבין, דמעשה של אחר לבד אין פטור מחומש, ושהפדיון יהיה לאחר גם זה אסור ולכה"פ מטעם הערמה, ובצירוף שניהם שפיר דמי, **וצ"ב**.

יב. **הרמב"ם פ"ה ה"י** הביא משנתנו והשמיט להגמ' דעדיף טפי בהקנאת המעות. **ובחי' הרי"מ כ'** דהסוגיא פירשה המשנה כמ"ד ממון הדיוט, אבל לפי פסק הרמב"ם דממו"ג ודוקא בהקנה לו בטיבליהו, בזה ודאי לא הוי הערמה, **ובזרע אברהם** הוסיף לפי דרכו הנ"ל דכל הבעיה הוא שהראשון נשאר בעלים לענין פדיון בשוויו משא"כ בטיבליהו שהשני הפריש.

יג. הראשונים הקשו דגם אם מעות אין נקנות בחליפין, **מ"מ שיקנה לו באודיתא**, ובריטב"א ב"מ מו. חמש תירוצים, ובתוס' ב"ק קד: כתבו דאודיתא אאמד"ר, ומוכח דלדעתם קנין דרבנן ל"מ לדאורייתא, **והקשה הקצוה"ח** ר"ב סק"ה דבגמ' שם הקשה דליקני להמעות באגב וקנין אגב הוא דרבנן ומוכח דמהני לדאורייתא. **ובחי' הרמ"ש** ב"מ כתב דלהרמב"ם שמדובר בנתנן בטיבליהו א"כ הו"ל לקוח, וחיוב מעשר שלו דרבנן, [ותלוי בשיטות הראשונים בלקוח לאחר מירוח].

ובישועות יעקב תמ"ח סק"ה כתב דכיון שידוע שאין המעות שלו, ומקנה לו ע"י אודיתא לצורך פדיון מע"ש, הו"ל הערמה ניכרת.

משנה ו'

בהיתר מכירה דרך חילול

א. הר"ש הקשה איך מותר למכור. והנה ע' בר"ש פ"א מ"א דהאיסור למכור הוא רק לר' מאיר. ולפ"ז יש לתמוה מה הקשה הר"ש כאן, הרי משנתינו אוקמוה בקדושין נד: כר' יהודה. **ומוכח כמ"כ התו"ט בדעת הר"ש**, שפירש משנתינו גם כרבי מאיר ודלא כסוגי דקדושין.

ב. והנה אי משנתינו כר"מ א"כ יש להוסיף טובא על קושיית הר"ש, **דאיך מועילה המשיכה לקנות והרי לר"מ לא חיילא מכירה בממון גבוה**. וכתב **בשערי יוסף** ש"ו פט"ז דגם זה מתיישב בתירוץ הר"ש, וביאר דלעולם גם אי ממו"ג, יש לבעלים עדיין זכות ממון לאכילה ולפדותו, ואת זה יכולים הבעלים למכור, ואמנם במוכר שלא בדרך חילול לא מהני, דלענין זה הוא ממו"ג שלא ימכרנו, אבל במוכר דרך חילול שרי, ומהני המכירה ע"י החלק בעלים שמוכר.

ולפנ"ד דבריו צ"ע, דלכאוי כ"ז שהוא ממון גבוה לא מהני שום מכירה וכמו שאין מועיל מתנה ואעפ"י שאין איסור בדבר, וצ"ע.

ג. והנה לעיל מ"ד משמע מדברי הר"ש דהפודה יכול ליקח לעצמו פירות הפדיון ע"י עצם החילול, וכ"כ הגר"ח בהל' זכו"מ דיש אופן דחילול שכולל החלפת הפירות והמעות ביניהם, ולפ"ז יש ליישב דהקנין פירות כאן הוא לצורך ותחילתו של מקח שהוא גם חילול, ומשו"ה אפשר לעשות המקח כמו שאפשר לעשות מקח דחילול גם בממו"ג. **שו"ר דהגר"ח בסוף דבריו בהל' מע"ש כתב בזה, דהחילול והמקח באין כאחת, לכן מועיל להקנות דרך חילול**.

ד. לגירסתנו בירושלמי פ"ק מסקנן דגם לר' יהודה אסור לכתחילה למכור [ואעפ"י שהמכר חל], והוא זלזול לעשות סחורה במע"ש, ותירוץ הר"ש לפ"ז יל"ב דהאיסור הוא למכור כדי ליפטר מהמעשר, אבל כשלוקח מעות החילול ויהיו אצלו בקדושתן אין כאן מכירת המעשר, רק החלפתו במעות.

קנין משיכה בממון גבוה

ה. כתב הר"ש דמשך בסלע ולא הספיק לפדותו עד שנתייקר א"צ ליתן למוכר אלא סלע, ורבותא קמ"ל דלא הוא משיכה דמע"ש כמשיכה דהקדש [שאינו קונה]. **ומכאן דייק התו"ט** דהר"ש פירש משנתינו כרבי מאיר, ולכן ס"ד שתהיה משיכתו כהקדש. **וכן דייק בד' הראב"ד פ"ח ה"ז** שפירש משנתינו כהר"ש, ולא הזכיר שאינה להלכה למאי דקיי"ל כר"מ, **אכן השנו"א כתב** דמשנתינו אינה להלכה.

ו. **ובקידושין נד: מבואר להיפך**, דלר"מ אין המשיכה קונה, וכמו בהקדש, וחייב ליתן למוכר ב' סלעים, ומשנתינו דוקא כר"י. **וכ' התו"ט** דאין זו הסוגיא למסקנא, וקיי"ל דחלוק מע"ש מהקדש, שאינו כהקדש גמור. **ויל"ב החילוק** ע"ד הגר"ח והגרש"ש דחלוק מממו"ג דמע"ש שסודו הוא מדיני האיסור ואם יפקע האיסור יהיה שייך להבעלים, ולכן אינו כהקדש ואפשר לקנותו במשיכה, **וצע"ע בהבנת הצדדים** מאי סברת הסוגיא שם לדמותו להקדש ומדוע להלכה אינו כן.

ז. ולמש"נ דמע"ש מממו"ג וא"א למכרו, וכל מה שמועיל המשיכה הוא כיון דהוא ע"י מקח דחילול, ולפ"ז יליע דחילול הוא ע"י קנין כסף דוקא, וא"כ מדוע תועיל משיכה מוקדמת שאינה קנין לחילול.

ח. **עוד יל"ע הא דנתמעט הקדש ממשיכה** אם המיעוט הוא במושך את החפצא דהקדש, או דהמיעוט הוא בקנין עם ממון הקדש, והנה במע"ש י"ל דהחפצא אינו של גבוה, אבל הקנין הוא עם ממון גבוה. ולכן יש צדדים אם מועיל משיכה [ובחי' רח"ה עמ' מה. נקט לגבי קנין כסף דתלוי במהות הקנין, א"ה קנין מהקדש, ועיי"ש מש"כ לגבי מע"ש דהמקח דפירות ומעות הוא עם הדיוט ולא עם גבוה, ולא מהני ביה קנין כסף. והנה לרש"י **מבואר בסוגיא דלא כדבריו** דהמקח הוא עם גבוה ומשו"ה אין מועיל בו משיכה, והגר"ח פי

הסוגיא בענין אחר. ואמנם י"ל דמשום כך כ' התוי"ט דלמסקנא אינו כן וגם לר"מ מועיל משיכה, אולי הוא משום דקיי"ל כהגר"ח דעיקר המקח הוא עם הדיוט. והנה לדעת הרמב"ם שפי' משנתנו בפירות חולין וכסף מעשר, כ' הכס"מ דניחא משנתנו גם לר"מ, כיון שמשיכתו הוא בפירות חולין. ולהת' י"ל דמ"מ המעשה מקח הוא עם גבוה.

במהות המשיכה שקודם החילול

ט. ומעשר שני שלו, כ' הר"ש דקמ"ל שלא נתחלל כל המעשר על סלע כדין שוה מנה שחיללו אפרוטה מחולל, וצריך לבאר הצדדים בזה מאי ס"ד ומאי קמ"ל. ולפי הגמ' בקדושין דמשנתנו כר"י, א"א לפרש כהר"ש, לפמשי"כ הגר"א דלר"י אין במעשר דין שוה מנה שחיללו אפרוטה, וצ"ע.

י. והנה בירושלמי איתא דמשנתנו דלא כרשב"ג דס"ל לעולם משיכתו של מע"ש זהו פדיונו. והוא בתוספתא פ"ד הי"ז, וכהגהת הגר"א שם ועי' חזו"י, אכן לפנינו הגירסה הפוכה וכן בתוספ' דערכין פ"ד ה"ב. וביאורו הראב"ד והשנו"א ובהגר"א בירושלמי, דלרשב"ג חילולו בשעת משיכתו, ומע"ש נקנה במשיכה, ותמורה מאוד דחילול מע"ש צריך כסף. ומבאר השער"י (ש"י פט"ז), שאין הכונה שיחול החילול קודם נתינת הכסף, אלא, דהקציצת דמים יהיה כשעת משיכה, כיון שכל החילול הוא ע"י קציצת דמים, ומשיכה מועלת לקנות הפירות [ובפרט למשנ"ל דכל מה שמועלת המשיכה למ"ד ממו"ג הוא משום דהיא תחילת מקח דהחילול], ס"ל לרשב"ג דהמחיר נקצץ בשעת משיכה וזהו שוויו לפדיון, וכ"ז כיון שנתנה לו התורה כח למכרו דרך חילול, עכ"ד. ולכ' זקוקין אנו לביאור הענין לדברי הגר"ח דהמקח והחילול חד, וההיתר לעשות מקח אינו תוצאה של החילול, אלא דהכל חד ורשאי הוא לעשות מקח שהוא חילול, ולכן בקציצת המקח נקצץ החילול.

יא. אכן בל' הגר"א בביאור הירוש' מבואר דכבר נתחלל קודם נתינת מעות, ולדבריו צ"ל שנתחדש כאן יותר דע"י משיכה שמחייבת מעות, חייל כבר חילול, וחשיב שפיר ונתת בכסף כיון שנתחייב מעות. אך קשה על זה לכאורה משה"ק הגר"ח דאין ברירה ואיך נדע על אילו מעות יתפס החילול, ואולי לרשב"ג יש ברירה. אכן נראה דבלא"ה אין קשה כלל, לפמשי"כ בתשו' הרשב"א [תו"א פ"ב הובא בתחילת מערכת הקניינים] דבית בבתי חייל קניינו למפרע ואין בזה חסרון דברירה, וגם כאן לרשב"ג דע"י קנין משיכה חייל החילול, מהני בבית בבתי, [ומשא"כ בגוונא דהגר"ח שבא לחלל מעות מע"ש על פירות חולין ורוצה שירד הקדושה מהמעות למפרע]. ויל"ע אולי דין בית בבתי דוקא בדבר הנקנה שהוא דבר המסויים אבל בחיוב דמי מקח שאינו מסויים אולי ל"ש ברירה למפרע וצ"ע. עוצל"ע דהנה אם זקף המכר במלוה ואח"כ פורע, לכ' לא נתפס ע"י הפרעון קדושת מעשר, [וכ"כ הדין לגבי דמי שביעית], וא"כ יל"ע כאן כשמשיך ועדיין לא שילם, ואח"כ פורע דמי המקח, האם יתפס עליו הקדושה. ויש לחלק בין זקף במלוה או לא זקף, וצ"ע.

ועיקה"ד מש"נ להגר"א, דומה למש"כ הגר"ח לבאר בדעת הרמב"ם דע"י מקח חייל חילול, וגם אם לא נתפס המעשר על המים ומלח, שע"י הקנין וקציצה כנגד המעשר פקעה הקדושה, וכ"ז דלא כגליונות החזו"א שס"ל דל"ש חילול רק אם חיילא הקדושה על מקום אחר.

יב. ולפי"ד השער"י יל"ב מש"כ הר"ש (לעיל אות ט") דקמ"ל מתניתין שאין מתחלל על פרוטה, והיינו דלא נימא כרשב"ג, שהקציצה לפי שעת המשיכה, ומה שהוצרך לדין שוה מנה שחיללו אפרוטה, הוא ללמוד שיתכן חילול בפחות משוויו, אך לעצם המקח היה אפ"ל דדינא הוא ליפדות במנה, וקמ"ל דאין המשיכה קוצצת את החילול. ולפ"ז דאין כוונתו כהגר"א ומדין שאין אונאה להקדש, אלא רק להשמיענו דמהני החילול בפחות משוויו, ולפ"ז א"ש משנתנו גם כר' יהודה, דס"ד כרשב"ג, ויועיל חילול בפחות משוויו, שענין זה נלמד מהקדש שוה מנה אפרוטה, קמ"ל.

יג. הרידב"ז מפרש בירושלמי כגירסת הספרים בתוספתא, דנחלקו רבנן ורשב"ג בפדה על מעות ועדיין לא משך, דלת"ק יכול לקבל מי שפרע ולבטל המקח, ולרשב"ג אין יכולין, דמע"ש פדיתו זוהי משיכתו, דנגמר לגמרי הקנין ע"י המעות, וא"צ משיכה. ולפ"ז במשנתנו הוא להיפך, דת"ק אמר דמשיכה קנתה וגמרה המקח ביניהם, אבל רשב"ג ס"ל דאין להפריד הקנין דפירות מהחילול על המעות, וכל זמן שלא נתחללו על המעות לא מהניא משיכה כלל, אף לא להמקח שביניהם. [והנה להבבלי קידושין כן הוא לרבי מאיר, ולרשב"ג זה אפילו לר' יהודה].

הגר"ח בסוף ה' מע"ש נוקט דבאמת כך הדין דהכסף גומר הקנין ביניהם וא"צ משיכה [וכביאור הרידב"ז לדעת רשב"ג], והק' החזו"א א"כ מדוע הדין ביניהם [שיכולין לחזור, וכת"ק], ואולי י"ל דהגר"ח יפרש להתוספתא שהדין ביניהם דלא כהמפרשים שחוזרין ומקבלין מי שפרע, אלא כמ"ש בחזון יחזקאל לפרש לגיר' הגר"א דהדין תורה ביניהם שמעות קונות, ורשב"ג פליג דמשיכה קונה, ואין המעות גומרות הקנין.

בהיתר לפרוע חובו ממע"ש

יד. הר"ש הביא מירושלמי דל"ה כפורע חובו משום שמשעה ראשונה מע"ש חייב לו. ופירש הר"ש, שנתחייב מעיקרא לפרעו מעשר. וצ"ב עתוי"ט שנתקשה ומש"כ לפרש. והרש"ש מבאר דכל חיובו היה מעות מעשר, לא נתחייב מעות חולין, לכן מותר, וצ"ע.

טו. ובהגר"א בירושלמי פ"ק מבאר דהסלע מע"ש שנותן לו הוא בעד פירות מע"ש, שבתחילה אילו היה המוכר מוליך הפירות לירושלים היה אוכל שם בעד ב' סלעים [לפי השער דשעת מכירה], ועכשיו הלוקח פורע דמים עבור אותו המעשר שלא נאכל, ולא הרויח המוכר כלום רק שבמקום לאכול הפירות נוטל המעות לאוכל בירושלים, והוי כמו חליפין דמע"ש שנותן לו פירות ומקבל מעות, עכ"ד, וכן משמע לשון הריבמ"ץ ורא"ש כאן, ויל"ב דאין איסור פירעון אלא כעין איסור מכירה להשתמש במע"ש להרויח. משא"כ כאן שהמטרה היא חליפין. ועיל"פ דקציצת המקח מעיקרא היה מקח של חילול וזהו מהות המקח, ודרך חילול מותר כמו במכירה.

ומ"מ מבואר דפורע חובו במעות מע"ש ואין המוכר יכול לטעון שרוצה דוקא חולין, ויל"ע בזה בל' הרמב"ם פ"ח ה"ח ע"ש.

טז. ואם היה ע"ה וכו', וחילול דרך מקח מותר עם ע"ה, וליתן לו הדמים, דהיה יכול לפדות בעצמו, ועוד דכשמחליף עמו אינו אלא כנותן לו את שלו, אותו המעשר שהיה אצלו ונתחלף מפרי לדמים, משנ"ר ועיי"ש.

להרמב"ם מיירי בלוקח פירות חולין מע"ה, וכשנתפסין במע"ש מותר לאכלם, דמע"ש פטור מן הדמאי, אכן יל"ע אי שייך למיזבן פירות טבל במע"ש, ואז צ"ע איך יתקנס.

תוספת חומש על הסלע השני

יז. בירושלמי אמר ר' יוסי דאין מוסיפים חומש על הסלע השניה, ותמה עליו ר"א, א"ל מה אתה תמה וכו' כי הא דא"ר יוחנן כל שאין הוא ופדיונו משלו וכו', ע"כ.

הראב"ד מפרש דקאי אסיפא דמתני' ודבריו צ"ב, ונתקשה בהם המרכה"מ.

יח. והגר"א מפרש דקאי ארישא, שנותן סלע למוכר ועוד סלע מפרש למע"ש והוא שלו, ועל זה הסלע השני א"צ להוסיף חומש, וכי הגר"א לבאר, דאעפ"י שהפירות והמעות כאן הם משלו, משעת משיכה, מ"מ כ"ז הוא מצד הפירות, אבל מצד המעשר אינו שלו עד שעת מתן מעות. וכוונתו, דמצד הדיני ממון הם שלו משעת משיכה, אבל מצד הקדושה עדיין אין הפירות שלו עד שעת מתן מעות (גל' הגרי"ק). והביאור עדש"ן, דהמקח והחילול חד, והחילול הוא תמורת הפירות שלא היו שלו, ורק ע"י החילול שייך לקנותם, וכל מה שקנאם משעת משיכה הוא צד אחד מהמקח שנסתיים בהחילול, והחילול הוא השלמה של המקח דמעיקרא, [ובפרט בממו"ג שלא שייך לקנותו בלא חילול]. וכבר נת', דפטור חומש הוא אם עצם המקח נעשה בין ב' רשיות, ולא תליא בחלות החילול, אם היו המעות ופירות באותה רשות, ודוק.

יט. השנו"א גורס בסוגיית הירושלמי, מה את תמה, אף רב הילא מודה בה כי הא דא"ר יוחנן וכו', וכי לפרש דקאי אדרי' הילא לעיל ה"ב שאמר דמע"ש שלא הוסיף חומש אינן מחולל בדיעבד, וחילק מע"ש מהקדש, דהקדש יש לו תובעין ולכן אפי' אם יהיה פדוי בדיעבד סמוכין אנו על הגזבר שיתבענו ליתן את החומש, משא"כ מעשר שא"ל תובעין אם יהיה מחולל בדיעבד, א"כ לעולם לא יוסיף חומש. ותמוה מה זה שייך לנידון דמשנתינו.

ונל"ב, דיסוד הענין דחיוב חומש הוא כשפודה את של עצמו, ואז אין שום משמעות למקח וקציצה רק העברת הקדושה, ובזה חייבה תורה חומש, משא"כ כשיש תוכן נוסף למקח כגון כשמחליפין הפירות והדמים. והנה בהקדש דיעבד מחולל כיון שסו"ס יש כאן העברת רשיות מהקדש להדיוט. אבל במע"ש א"ל תובעין ואין שום תוכן למקח – שהיה אצלו ונשאר אצלו – אז חייבים חומש ולעיכובא. ועניין יש לו תובעין לפ"ז יתפרש על עצם המקח, שאם עושה מקח עם תובעין אז אין החומש מעכב משא"כ כשאין בהמקח הזה תובעין.

ולפ"ז יתפרש הסוגיא, דס"ד הכא שכבר קנה הפירות ונסתלק המוכר, ומחלל את של עצמו, א"כ הו"ל כאין כאן תובעין ויתחייב בחומש, קמ"ל דאפילו רב הילא מודה כאן שהפדיון אינו שלו עדיין ובעינן הוא ופדיונו משלו.

כ. נותן לו מדמאי – ע' רש"ש שתמה לפי"ד הרמב"ם בפיה"מ דמאי פ"א מ"ב ובה"ל מע"ש פ"ג ה"ח דהנותן דמאי לע"ה צריך לאכול כנגדו, א"כ מה הרויח כאן, ועי' בבה"ל פ"ח ה"ט.

פירוש הרמב"ם

כא. הרמב"ם מפרש משנתנו במעות מעשר ופירות חולין, **עין בראב"ד וכס"מ ובחידושי רבינו חיים הלוי**, ועי' באור שמח. **במש"כ הגר"ח דבמים ומלח מתחלל ע"י המקח**, והיינו ע"י דחייל מקח עם חבירו, והמקח וחילולו חד, מהני המקח לחילול המעשר. אבל ודאי ל"ש שיחול מקח עם מים ומלח שהם שלו, כיון דלא חייל עליהם קדושת מעשר אין כאן שום מקח.

והקשה החזו"א א"כ הכ"נ בלוקח בהמ"ט ועבדים, **ולא הבנתי קושייתו**. דבהמ"ט ועבדים יש לאו דלא נתתי ממנו למת, לקנותם בכסף מעשר, עי' ברמב"ם פ"ג ה"י, משא"כ מים ומלח הנאכלין. וברור דהך דינא דהמקח עושה חילול, הוא במקח שבא לקיים דיני המעשר, לא במקח שבא לבטלו, ובזה חידש הגר"ח דהלוקח מים ומלח לאכילה כיון שמותר לקנות אוכל בכסף מעשר ממילא נתחלל, אבל מקח האסור שהוא בא לעקור דין המעשר, לא זהו המקח שמחללו, דמקח דמחלל הוא משום דין התורה שקיום דין המעשר לקנות בו אוכל, ולכן המקח מחלל, משא"כ במקח האסור.

ועוד, דהנה הא דחל המקח בממון הגבוה הוא משום דמקחו וחילולו באין כאחד, אכן לבאר מקח דמים ומלח, י"ל דיסוה"ד הוא דיכול הבעלים למכרו כמו שיש לו בעלות לחלל, כיון דע"י המכירה הוא מתחלל הכל בכלל בעלותו, ולכן ס"ל להרמב"ם דחייל קניינא דמים ומלח, וממילא מתחלל. וכ"ז במים ומלח אבל בהמ"ט שאסור לקנות לא חייל קניינא כלל למ"ד ממו"ג. ולמ"ד ממון בעלים ית' כאופן הראשון.

ומה"ט נמי לא יועיל למכור פירות מעשר בדבר שאינו כסף צורה, דאסור למכור מע"ש רק לצורך העלאה לירושלים וזה ע"י כסף צורה.

ולענין לחלל פירות על פירות, לדעת הרמב"ם שרי לחלל על דבר הנאכל [ועי' להלן אות כ"ג], ולדעת החולקין יש לדון דמ"מ אם החליף יתחלל [- לפי סברת הרמב"ם במים ומלח, **ואולי אה"נ והא בהא תליא** והראב"ד בדוקא חלק גם בחילול פירות וגם בדינא דמים ומלח], ואולי יש לחלק דאסור להחליף פירות בפירות שלא לצורך העלאה ע"י כסף לירושלים, ורק מכירה בכסף הותר, וצ"ע.

כב. **בפשט ד' הגר"ח מש"כ** דלמ"ד ממון הדיוט בעינן משיכה, הנה ודאי חילול משלו על שלו סגי בדיבור הפירות מחוללין על מעות אלו. וגם משלו על של חבירו מועיל בדיבור כפ"ג מ"ג. **ויתכן דגם להחליף ע"י חילול פירותיו** עם מעות חבירו יועיל בדיבור, **וכמו דמועיל ע"י קטן** כמש"כ הגר"ח ה' זכו"מ, דהעיקר הוא החילול ועי"ז נעשה החילוף והמקח, **מה שאין כן בניד"ד**, במשך פירות ולא הפריש המעות, שאין החילול נגמר עכשיו, לכן זקוקין אנו למעשה קנין בפירות כדי שיקצץ עי"ז המקח, וכיון שעיקרם הם ממון הדיוט צריך מעשה קנין המועיל בהדיוט.

כג. **יל"ע לדעת הרמב"ם דמחלל פירות על פירות**, אם גם שם הוא ע"י קנין כסף, או דשם הוא כחילול פטר חמור. ומד' הגר"ח נר' דכל חילול במע"ש הוא ע"י קנין כסף דוקא.

פדיון מע"ש בשטר

כד. **בקדושין ה' ע"א**, מה לשטר שאין פודין בו הקדש ומע"ש, ופרש"י שטר התחייבות לגזבר, והרשב"א הקשה דא"א לפדות בזה דמנה אין כאן שעבוד אין כאן ופירש דמיירי בכתב בשטר הקדש זה פדוי.

ובקצוה"ח קצו-ו ביאר דהיינו גזבר הכותב להפודה, שדה הקדש זה קנוי לך. **והגרש"ש** בקדושין שם הקשה במע"ש למי כותב את השטר. ולכאוי י"ל דמיירי בפדיון דרך מקח והווי הפדיון והמקח ענין אחד ולכן מועיל נתינת השטר ללוקח.

כה. **ובברכת אברהם קדושין עורר עוד בזה**, דהנה כתיבת שטר הוא ע"י בעל השטר דוקא, [המתחייב בממון, או הבעל בקדושין דכתיב כי יקח איש אשה וכמ"ש הגר"ח בזה], ויל"ע למי יש בעלות על הפדיון הקדש ומע"ש שיוכל לכתוב שטר. והנה בהקדש י"ל דהגזבר הוא כבעלים [וכשנ"ל מירושלמי מעשרות, דהגזבר כבעלים], ולגבי מע"ש דעת השער"י דצריך דוקא בעלים, אכן דעת הגר"ח דגם בהפקר אפשר לחלל וא"צ בעלים, ולהגר"א א"צ דעת בעלים כלל, **ויתכן וכ"כ ברכ"א דמ"מ כל מי שבא לפדות עשאתו תורה כבעלים לענין פדיון**, וכן מוכח מהא דיכול לקצוץ דמים כנגד המעשר, ויכול גם לקצץ באונאה פחות מדמיו, והויא קציצה למ"ד ממו"ג, ומוכח שמי שבא לפדות ה"ה כבעלים לענין פדיון.

כו. **והגר"יז [בכורות יא.] תמה בסוגיא**, איך יתכן לחלל בשטר, ועכשיו אין לפדיון על מה לחול והוא פדיון בכדי. וביאר דלעולם יש כסף, ומיירי כגון דאינו רוצה לפדות בקנין כסף רק ע"י שכותב בשטר שהפדיון יחול, עכ"ד, ועי"ע בברכ"א בנו"א.

כז. **אכן לרש"י קשה**, דז"ו דאין עוד כסף רק ההתחייבות, וכשיפרע החוב הרי לא יחול קדושה על מעות הפדיון, [וכן מפורש לענין שביעית], וא"כ על מה חל הפדיון, ואולי שיך שיחול קדושה על גוף השטר, ואה"י כשגובה ע"י השטר יחול הקדושה על הדמים חליפי השטר וצ"ע. **ולפמ"כ הגר"ח גבי מקח דמים ומלח ניחא**, דה"ה בלקח בהתחייבות מתחלל המעשר אעפ"י שאין לקדושה היכן לחול.

כח. **ומדברי הרשב"א מ"מ יש להוכיח**, דפדיון מע"ש הוא ע"י קנין כסף ושהכסף קונה את המעשר, וכמשי"כ הגר"ח, ולכן יש אפשרות לעשות קנין בשטר, **ודלא כמשי"כ החזו"א** דחילול עניינו רק העברת הקדושה מהפירות למעות, דא"כ אי"צ להשטר ולא יועיל שטר. וכ"כ להוכיח בשערי שמועות קדושין. [אמנם הגרש"ש כתב דמע"ש שאמרו לאו דוקא וכוונת הסוגיא לשטר דהקדש גרידא].

כט. **והחזו"א כתב** דא"צ קנין כלל והוכיח שהרי אם יסכימו המוכר והלוקח שיחולל פירותיו על מעותיו חייל החילול בלי שום קנין, **וכדתנן פ"ג מ"ג**, וכוונתו דמדחייל בדיבור בעלמא חילול פירותיו של זה על מעותיו של זה מזה נראה דאין כאן שום קנין. אכן הגר"ח ס"ל דכל חילול הוא מעשה קנין כסף, אלא שיכול לחול ע"י דיבור בעלמא, ומשום דהמעשה חילול הוא כמו מעשה הפרשה, וכמשי"כ התוס' גיטין דמשו"ה מועיל במופלא הסמוך לאיש. **ודוק בלשון הרמב"ם** פ"ח הי"ב אומר לחבירו כו' ונמצא אותם הפירות **לקוחות** בכסף מעשר ויאכלם חבירו בטהרה. [וע"י חזו"י ערכין ד-ב משי"כ בזה].

משנה ז'

א. **דעת הר"ש, והגר"א** [שלא – רז], והמגיה ברמב"ם, דגם במע"ש צריך עסוקין באתו ענין, **אכן מהריק"ו ותו"ט** דייקו ברמב"ם דבמע"ש אין צריך עסוקין וכ"כ בש"ך שלא – קנב.

והשערי צדק הקשה דהפרשת מטבע בשווי הפירות הוי כעסוקין באו"ע, והחזו"א דמאי טו-ה דחה שאי"ז סימן מובהק, אכן הקשה דאם מברך על פדיון הוי כעסוקין וצ"ל דמייירי במקום שאין מברכין, עכ"ד.

ב. **וביאר התו"ט** דבשלמא בקדושין צריך דעתה ולכן צריך דיבור והסכמה, וכן בגט צריך דעתה מדרבנן לדעת הרמב"ם ובמשנ"ר כתב דבגט צריך דיבור משום העדים שידעו שמתכוין לגירושין ובלי דיבור ל"ה עדות, אבל במע"ש שהוא בינו לבין עצמו מדוע צריך שיהיה עסוק באותו ענין. **ובתנא"ש** כ' דיש ליישב כוונת הר"ש בפודה מע"ש של חבירו דצריך דעתו, ודוחק.

ג. והנה נקט התו"ט דא"צ דיבור בגו"ק ובחילול, ורק משום גילוי דעת בין שניהם, והראיה לדבריו הוא מדמהני כעסוקין באותו ענין גם בלי דיבור, אכן לפי דבריו נמצא שאין קשר בין ב' המחלוקות במשנתנו, דגלבי גו"ק מפורש בקדושין שנחלקו במענין לענין באותו ענין א"ה כעסוקין, ואילו לענין מעשר הוא מחלוקת גם בלי עסוקין ובדין חילול אם צריך דיבור, **וצ"ע דבפשוט המשנה משמע דהוא חדא מחלוקת**.

ד. **בעיקה"ד דדיבור בגו"ק, הביא הב"ש** (קל"ו-א) דעת הר"ן והטור דגם בגט צריך אמירה מדאורייתא וביאר שם דגם להרמב"ם שאינו אלא מדרבנן, הוא מטעם שלשון הבעל הכתוב בגט הוא כדיבור, ועי"ש עוד, **ובברכת שמואל** (גיטין ס"י מ"ו) ביאר הא דצריך אמירה, דצריך גילוי דעתא שנותן לשם כריתות ולא לשם פקדון, [ועי"ש עוד דבקדושין צריך אמירה לגוף הקנין].

ומתבאר לכאן מדעתם, דצריך בדוקא אמירה בגו"ק [ולא רק כדי שיהיה מדעתה כמ"ש התו"ט], **ולפ"ז מוכח דעסוקין באותו ענין הוי כדיבור. אכן בדעת הרמב"ם** אי"נ דלא כהב"ש, יל"פ דא"צ דוקא דיבור בגט, וגם בקידושין יתכן שהוא רק משום דעתה וכדתו"ט, **ולפ"ז עסוקין י"ל דאינו כדיבור**.

ולהלן נביא דברי האחרונים בביאור הקשר בין המחלוקת בגו"ק ובמע"ש.

ה. **בירושלמי מבואר להיפך מהסוגיא דקדושין ו**. דפלוגתא ר"י ור"י הוא דוקא באין עסוקין באותו ענין, אבל בעסוקין לכו"ע מקודשת, ודלא כסוגיא דקדושין דבאין עסוקין לכו"ע אינה מקודשת, **כ"כ בשנו"א, ועי"ש**.

ו. **ובתוספתא פ"ד הט"ז**: הפריש תרומה ומעש"ר ומע"ש ולא קרא להן שם ר' יוסי אומר נתקדשו ר' יהודה אומר לא נתקדשו ר"מ אומר אם עתיד לקרות להן שם אין בהם קדושה עד שיקרא להם שם ואם אין עתיד וכו' כיון שהפריש נתקדשו, **ומשמע**, דהיינו הך פלוגתא דמשנתנו, אכן משנתנו לענין חילול, וברייטא לענין עיקר ההפרשה בתרומות ומעשרות.

ז. **והנה בדינא דתרומה ישנה במחשבה**, דעת הרמב"ם והתוס' רוב רובם של הראשונים, דמועלת הפרשה בהרהור בלי דיבור. **ולענין מעשר ראשון ושני מפורש** במרדכי ה"א א"י דה"ה דמועיל במחשבה, וכן דייקו האמרי בינה וחזו"א בדעת הרמב"ם, אכן בדעת התוס' גיטין לא. יל"ע בזה עי"ש ברש"ש, **והמאירי שבת קכז**. ס"ל דבמעשר אין מועיל אלא בדיבור, והעיקר לדינא הכריע החזו"א דמהני. ע"ע בזה בדבר אברהם ח"א ס"י ט"ז.

ח. ולענין הפלוגתא בתוספתא. לכאוי היה נראה דנחלקו אי הפרשת תרו"מ ישנה במחשבה או צריך דיבור, וכן ביארו המשנ"ר וחס"ד וחזון יחזקאל. וביארו דדעת רבי מאיר היא כמ"ש הטורי אבן (חגיגה י. באבני שהם) דכשגמר בליבו להוציא בשפתיו לא מהניא מחשבה.

ט. וצל"ע דאם כן אי"ז כפלוגתא דמשנתנו שדימו לפלוגתא גבי גו"ק, ושם אין הנידון כבהפרשת תרו"מ אי ישנן במחשבה, אלא עיקהנ"ד הוא משום דעסוקין באותו ענין, או להירושלמי בעושה מעשה אם צריך גם דיבור, [ובהפרשת תרומה ודאי לא שייך להעמיד הפלוגתא בעסוקין באותו ענין, וכן הקשו חזו"י ומשנ"ר].

י. ובשיעורי הגרש"ר [קדושין אות פ"ח] כתב דיל"פ דכל הני תנאים סברי דאין תרומה ניטלת במחשבה [וכרבנן דפליגי אדראב"ג, גיטין לא.], ומשו"ה נחלקו כעין פלוגתא דגו"ק אם מעשה בלי דיבור מועיל כדיבור, אכן למאי דקיימא לן תרומה ניטלת במחשבה אין מקום לכל הך פלוגתא לגבי עיקר הפרשת תרו"מ.

יא. החזו"א מפרש דודאי לכו"ע תרומה ניטלת במחשבה, ופלוגתייהו בתוספתא הוא כעין פלוגתא דגו"ק. דהנה ליכא לפרש משנ"כ בתוספ' אם עתיד לקרוא את השם דמייירי בעתיד לקרות בפיו ומכוין שרק אז יתקדש, דא"כ פשיטא דלא חייל קודם לכן ומה נחלק ר' יוסי, אלא מדובר במפריש בסתמא, ואח"כ דרכו לפעמים לקרוא את השם [כעין אמירת יה"ר שלאחר המצוה]. ובה נחלקו במפריש סתמא וסבר ר' יהודא דלא מהניא הפרשתו, כי אין מוכחת הפרשתו שמכוין שיחול עכשיו הקדושה, כי אולי מתכוין להחיל הקדושה רק בהדיבור אח"כ, ולר' יוסי לעולם אמרי' דסתמא חייל עכשיו ולר"מ תלוי אם מתכוין לקרוא השם בפיו.

יב. ותוכן הענין הוא, דאעפ"י שתרומה ניטלת במחשבה מ"מ צריך מחשבה ברורה, וכאן שהוא מקיים המצוה כהלכתה בהפרשה ואמירה, אבל אין מכוין באיזה רגע מסוים שעכשיו יחול הקדושה, אין זו מחשבה, וחייל ע"י מעשיו ודיבוריו כפי משמעותם.

ובזה נחלקו כעין שנחלקו בנתינת גו"ק אם סגי במעשה או שצריך לפרש בדיבור, וגם בגו"ק המחלוקת היא דעסוקין באותו ענין לא מהני לר' יהודה כיון שאפשר שרצונו לברר בפה וא"כ אין המעשה דבסתמא מוכיח על כוונתו.

וכלל הכל הוא דדשב"ל אינם דברים, וכל שעצם המעשה אינו הוכחה גמורה על כוונתו לא חשיב כמעשה מבורר וממילא לא חייל, דחלות הוא רק ע"י מעשה מבורר. עכ"ד החזו"א בביאור המחלוקת.

יג. ונחזור לפלוג' הר"מ והר"ש אם בחילול מע"ש צריך עסוקין באו"ע, ולדעת הרמב"ם י"ל דבמע"ש ע"י הפרשה הוי מעשה מבורר כעין עסוקין דגו"ק, ומשום דהתם הוא בין שניהם וכסברת התו"ט. אכן לדעת הר"ש גם מובן דס"ל דל"ח מוכיח עד שיהיה דיבור מוקדם וכמו בגו"ק. והנה הקשו איך יתכן להצריך עסוקין אי סגי בפדיון מע"ש במחשבה, (ע' להלן אות ט"ו) וע"ז תירץ החזו"א דלפמשי"נ אין זו קושיא, דאה"נ אם היה בא לפדות במחשבה היה מועיל, אבל כאן שמחלל ע"י מעשה סתמא – דינא כש"נ דצריך מוכיח.

יד. באבי עזרי (אישות ג-ב) ובשיעורי הגר"ש קדושין באו לבאר, לדעת הרמב"ם דבמע"ש אי"צ עסוקין באו"ע, איך דומה המחלוקת למה שנחלקו לגבי גו"ק. וביארו, דיסוד המחלוקת דר' יוסי ור' יהודה הוא כשבא לעשות חלות האם סגי במעשה או שצריך לברר זה ע"י דיבור, וודאי דבר שכולו רק בדיבור כגון הפקר דצריך דיבור, אכן מה שעיקרו במעשה כגו"ק והפרשת תרו"מ ופדיון, נחלקו האם מהני בלי דיבור, ומ"מ לכו"ע צריך שיהיה מעשה מוכח, ולכן בגו"ק צריך עסוקין, ובמע"ש סגי בהפרשת מעות להיות כמוכח, וכסברת התו"ט דהוא בינו לעצמו. ומ"מ יסוה"ד דאין כאן נדון דמחשבה אם מועלת, אלא נידון דמעשה המוכיח, והם נקטו דמוכח מכאן דחילול מע"ש אינו במחשבה, ויש לדחות כחזו"א הנ"ל.

טו. ולענין חילול מע"ש במחשבה, החזו"א כ' דלכאוי תלוי בר"ש והר"מ אי בעינן עסוקין באו"ע, ושוב דחה כנ"ל אות י"ג, ולדינא לא הכריע. והאבי עזרי ודר"א (בה"ל ד-א) והגרש"ר הקשו, דלגבי חילול ע"י מופלא הסמוך לאיש, כתבו התוס' בגיטין סה. דמהני חילול כמו הפרשת תרומה, ול"ה כקניינים שאינם בקטן, וא"כ הכ"נ לענין הפרשה במחשבה יועיל גם בחילול כיון שעיקר עניינו כהפרשה ולא כקנין, אכן לד' החזו"א דלעיל לק"מ ואה"נ גם חילול מועיל במחשבה.

טז. והבה"ל כתב לחלק דלענין קטן יש להשוות חילול להקדש כיון שענין חילול הוא גם ענין התפסת הקדושה, ולא עסק דקניינים, אכן לענין מחשבה אין להשוות חילול להקדש דמעיקרא, דהא דמקדישין ותורמין במחשבה הוא מדכתיב כל נדיב לב עולות, והקדש דמעיקרא הוא נדיבות לב, משא"כ חילול שהוא העברת הקדושה מהכא להכא אי"ז מענין נדיבות, וגם בהקדש אין מועיל חילול ע"י מחשבה. אכן לענין שאלה לחכם, מהני בחילול כמו בהפרשת תרו"מ כיון שמהותו דחילול הוא התפסה בפה ודכמוכח בתוס' דגיטין. עכ"ד.

יז. בקידושין נו. ובתוס' שם ד"ה אבל, עולה מהסוגיא דהקונה בכסף מעשר פירות א"צ להודיע למוכר והפירות נתפסין בקדושה ממילא ע"י המקח, ומשמע דהוא גם לר' יהודה דצריך דיבור בחילול. ויל"ב דהחילול ע"י עצם המקח וכהגר"ח וא"צ לא כוונה ולא דיבור כשיש מקח, וכהגר"ח, ואפי' אי לא נימא

הכי, ונימא דצריך דעת הלוקח, [וסגי בדעתו לחלל ע"י נתינת הדמים], מ"מ א"צ כאן דיבור, **לפמ"ש** **החזו"א דכשיש מעשה מבורר א"צ דיבור**, ובלוקח פירות המעשה מבורר. הרמ"מ נ"י.

הוספה למשניות דלעיל - חילול בלא הפרשה.

אי' בתוספתא פ"ג הי"ז, האומר מע"ש שבחפץ זה מחולל על איסור זה ולא קבע לו מקום, ר"ש אומר קרא שם וחכ"א עד שיאמר בצפון או בדרום, עיי"ש.

יח. **ומהרמב"ם פ"ד הי"ז נראה דמפרש [וכן פירשו הר"ש דמאי ז-ג והתוס' יומא נו.]** דהמחלוקת אם חייל מע"ש שאינו מסוויים, ובה תלוי א"ה חילולו חילול, ונחלקו כשיטתם בתרומות פ"ג מ"ה, אם יש חסרון דאין שיירה ניכרין, **והנה ברמב"ם משמע דמ"מ** יש חידוש נוסף בהא דאין החילול חל בכה"ג, וצ"ע דפשיטא שאם המעשר לא חל א"ה לחלל, ובבה"ל פירש דהחידוש שא"ה לחלל לפני ההפרשה שיחול אחר שיפריש, כשלא פירש דמכין שיחול אחר שיפריש, ע' להלן אות ג' מהחזו"א.

אמנם לשון הרמב"ם בהמשך, שכתב אבל אם קבע ואומר מע"ש שלהן בצפון או בדרום מחולל על המעות האלו הי"ז פדוי, [וע' גם בשו"ע שלי"א קלט], משמע שיש כאן חידוש גדול **דמועיל הפרשה וחילול בבת אחת**, ואומר מע"ש שלו שהוא בצפון מחולל על המעות, ולפ"ז החידוש ברישא הוא דכשואמר בתוכו בלי קביעות מקום אין מועיל אעפ"י שרוצה שיחול בב"א, ולר' שמעון מועיל דס"ל דבתוכו כקביעות, ובבה"ל אין מסכים לחידוש זה.

יט. ויש עוד חידוש לפי"ד רש"י במתני' דברירה, שסובר דאפשר לחלל המע"ש כשאמר ט' לוגין שאני עתיד להפריש יהיו מע"ש ומחללן על המעות, והתוס' הקשו איך יכול לחלל ולא להפריש אח"כ שא"כ נמצא למפרע שלא נתברר המע"ש, וביארו האחרונים דלרש"י למי"ד אין ברירה חייל באופן שאין מבורר, ועל זה מועיל החילול, ויש עוד חידוש לרש"י דמהני הפרשה וחילול כשאין שיריים ניכרין, **וכ"ז למדו התוס' מהתוספתא דאינו כן. [ורש"י ס"ל כהריב"ן מכות יט: דהוא מחלוקת תנאים]. עוד חידוש י"ל לפמ"ש** הריטב"א מכות יט: ד"מ שכשאומר תרומתו בתוכו בלי קביעות מקום יצא מידי טבל ועדיין לא נתקדש התרומה עד שיפריש אח"כ, וי"מ כע"ז ברמב"ם תרומות פ"ג ה"ח, וכ"נ קצת בכוונת הר"ש דמאי ז-ג והתוס' יומא נו., שיתכן להתיר הטבל כשאומר מה שאני עתיד להפריש, ואעפ"י שעדיין לא חל המעשר במסויים, **ומשו"ה ס"ד דבכה"ג שייך לחלל** [וזה יתכן עוד ביאור בדעת רש"י], קמ"ל.

כ. **המחלל קודם שהפריש, את מה שיפריש אח"כ**, כ' החזו"א [דמאי ט-יד] דמהני כיון שבידו להפריש, **והשערי יושר ו-י"ז** חולק דא"ה לחלל, וסמך את דבריו על משמעות התוספתא הנ"ל. וביאר דעתו, דמהות חילול הוא הפקעת הקדושה מהפרי והתפסתה על המעות, וכל זמן שלא חיילא הקדושה הו"ל דבר שלא בא לעולם כלל, ולא דמי למקח שבידו לקנות וכדו'. והנה כ"ז כפי דעתו שם שענין חילול הוא הפקעת הקדושה וכו', **אכן לדעת הגר"ח דחילול הוא פעולת מקח** חולין כנגד המעשר, [וגם במחלל פירות עצמו על מעות עצמו וגם למי"ד מע"ש ממון בעלים], לפ"ז יש לדון דשייך קציצת מקח, אכן יל"ע דקודם שהופרש מע"ש אין רשות ועדיין לא נתברר בכה"ג שייך לומר שיש לו רשות ויכול לקנות, וצ"ע. ומ"מ בגוונא הנ"ל אות ב' שהופרש ועדיין לא נתברר בכה"ג שייך לומר שיש כבר רשות מעשר. עוי"ל דעיקר החילול הוא הקצאת המעות וזה עצמו המחלל ע"י קנין כסף, ולפ"ז אולי לא איכפ"ל שהמעשר עדיין אינו בעולם כלל, וצ"ע. **וע' בזה במנחת שלמה**

כא. הפני משה [תרומות ג-ג] מפרש להתוספתא הנ"ל כשקבע מעשר, ומחלל חלק מן המעשר ולא מפרש איזה חלק, דלא מהני. **וצ"ב מדוע אין מועיל ויהיה מחולל בתערובת**.

חילול על מעות שאינן מבוררין

כב. **התו"י יומא נו.** מפרש להתוספתא בעוד אופן, שהמעשר מבורר אבל המעות לא **ומחלל על אחת מן המעות שבכיסו** ובה נחלקו רבנן ור"ש, וצ"ב מהו הנידון, דלגבי הפרשה דתרו"מ מבורר בערובין לו: שהנידון להפריש כשלא מברר הוא משום דבעינן שיריים ניכרין, אבל בחילול לכא' לא שייך ענין זה, והירושלמי מבאר דבעינן דבר המסויים, מחשב דומיא דמפריש, ואולי הוא דין במעשה הפרשה דקדושת תרו"מ ויהיה שייך גם במעות פדיון, וצ"ע, [וכן צ"ב במאי פליג ר"ש, ובירושלמי דימו לפלוגתיהו גבי הפרשת תרומה],

כג. **ובבה"ל** [פ"ד הי"ז] נקט דמשמעות כל הראשונים שלא פירשו כן בתוספתא, מבורר דס"ל דשפיר מתחלל כשאומר מע"ש מחולל על פרוטה שבכיס זה ואעפ"י שהכיס מלא מעות, ומסתברא כן, וכמו דמסתברא דמהני לקנין כסף כשמקנה לחבירו מעה אחת בתוך מעותיו, **ולכא' להדיא מפורש כן** בכל מחלל על חלק ממטבע כדתנן במשנה ח' דחייל מעשר על חלק מן המטבע ולא נסתיים צפון או דרומ. **עכ"ד.** והנה במש"כ לדמות לחלק ממטבע נראה דלא דק, דמנ"ל שאפשר לחלל על חצי מטבע, ויתכן דהוי כאסימון, ויל"פ דנעשה שותף בשיעור פרוטה **בכל המטבע**, וא"כ אי"ז ראייה לנידון דהתו"י.

משנה ח'

א. **המניח איסור ואכל עליו חציו כו'**, קמ"ל דהחולין ומעשר מתייקרים וזולים לפי חשבון, ולא נימא דיתחשב לפי כמה שאכל או כמה שנשאר חולין מעיקרא. ולכאוי הוא דין ברור דהממון הוא כממון שותפין ופשוט דנתייקר לשניהם וצ"ב מאי קמ"ל. ולמ"ד ממון הדיוט אולי יש איזה חידוש דבעצם הכל ממון בעלים ורק כמה שאכל עליו נתפס למעשר, ועדיין תמוה,

ב. ומלשון **אוכל עליו** ולא תני **מחלל עליו**, נראה דמיירי שמניח מטבע ואוכל פירות בלי חשבון, אלא זוכר שאוכל עד פונדיון ואז מניח עוד איסור, ואמנם לכאוי גם בכה"ג תוכן הדין הוא שקמא קמא דאכל נתפס על המטבע, אבל אולי היה מקום לומר דכשמניח מטבע יכול לאכול גם בלי שיתפס, ושייך לאכול על חשבון שבסוף יתפס על מטבע זה, ואז היה תלוי בכמה שאכל ולא בהשותפות במטבע, וזהו רבנותא דמתני' וצ"ע.

ג. הרי"ש מפרש דמיירי גם כאן שהפירות מתייקרים וזולים, וצ"ב דכבר שמענו זה בריש פירקין דפודהו כשער מקומו, וי"ל דהכא קמ"ל דאזלינן בתר מקום הפירות ולא בתר מקום המעות, וכמש"כ הרא"ש פ"ד מ"א. [חוי"ב].

אוכל עליו עד אחד עשר וכו'

פירוש הר"ש

ד. **המחלוקת אם הנאמן על השני נאמן על הראשון**, בתוספתא פ"ג הט"ו, וביארו המפרשים טעמייהו דרבנן דהשני שלעצמו מפריש לא איכפ"ל, משא"כ הראשון שצריך ליתן אינו מפריש.

ה. ומש"כ **הר"ש לבית הלל דנאמן על הודאי ולא על הדמאי**, ותמה הרא"ש דע"ה אין מתקן דמאי, כ' בזהב התרומה דל"פ ד' הרי"ש כשראינו להע"ה שלקח מחבירו ומפריש מע"ש, ואין זה ראי' שתיקנו הוא גם מודאי, ואפשר שאמר לו חבירו דאין מתוקן ממע"ש, אבל לגבי מעש"ר סמך על חבירו. **ע"ע ברש"ס** שכתב דבדמאי מותר להקדים מע"ש למעש"ר ולכן יש לחוש אם ראינו להע"ה שמפריש מע"ש שמא עדין לא הפריש מעש"ר.

ו. ומשה"ק **הרא"ש אם מערבו מה הרויח בתיקונו, כ' בבה"ל** די"ל שהע"ה תיקן בתוך התערובת וסמך על ברירה ומתני' כמ"ד י"ב.

ז. **מש"כ הר"ש בביאור מימרא דשמואל** עפ"י מש"כ בדמאי פ"ז מ"ו, הכוונה, דמה שאמרו שהיה כאן מעש"ר עוד אחד ועשירית אי"ז מדויק, דכשבא להפריש על איסור ממקום אחר לא סגי ליתן עשירית, כי כל עשירית מתקן ט' עשירות, ונשאר עשירית האיסור שלא תיקן, וצריך להוסיף עליו אחד ממאה, ועליו אחד מאלף, וכו' וכו', **והו"ל למיתני דנוטל איסור ועוד תשיעית האיסור ממקו"א**.

ח. **והריבמ"ץ** מפרש קושיית שמואל שקשה לו בדבית הלל דהו"ל למיתני י"א איסור ואחד ממאה באיסור כדתני ת"ק שזהו החשבון, ומתוך שמואל שלא רצה התנא ליכנס לחשבון בפרוטרוטים.

ט. ומש"כ **הר"ש לדון ולפרש קושיית שמואל** דע"י הפרשה של אחד לתרו"מ יהיה מותר לו לאכול אלף, לכאוי היינו טעמא דמקולי דמאי הו"ל להקל ולתלות כולי האי, דכל דאיכא למיתלי תולין, והכוונה בכ"ז דכיון שראינו את הע"ה נוחת להפרשת תרו"מ אפשר לסמוך עליו שתיקן הכל, **וצע"ע** בכוונת שמואל בהחשבון דמאה ואלף וכו' לפי פ"י זה.

ומוהרא"פ הקשה על הרי"ש מהיכי תיתי לתלות שהפריש תרומת מעשר ממקום אחר אולי הפריש מינה ובה וחסר משיעור המתוקנים, ונראה דכל כי האי ספק יש להקל ולתלות בדמאי, ורק ספיקות דאלף ורבוא בזה לא תלינן, **וצל"ע**.

י. **ובעיקר פ"י הר"ש** לכאוי נראה דא"צ לשאול להע"ה אם הפריש מעש"ר, ומקולי דמאי דיש לתלות שהפריש, **ומשמע דמדאורייתא א"צ כלל לשאול** ומותר לאכול דמאי מיד ע"ה. וכן מה שרצה הרי"ש לפרש דיאכל אלף ועשרת אלפים עפ"י סברא שאולי הפריש, לכאוי משמע דהיינו בלי לשאול, ומדאורייתא סגי במה שנותן ע"ה לסמוך על הרוב מעשרין ולאכול גם בלי לשאול **וצ"ע**.

יא. לבית שמאי דאינו נאמן על הראשון, יל"ע דמ"מ יש לנו להסתפק שמא כן הפריש מע"ר, וא"כ כיצד יתקן הפירות הנשארים ואינו יודע אם יש כאן צ' חולין או פ"ט, ויתכן דכיון שאינו נאמן הדר הו"ל כודאי דמאי ואין לחשוש שהפריש מעש"ר, וצ"ע.

פירוש הגר"א

יב. **השנו"א** מפרש המשנה במניח איסר חולין לחלל עליו, ומחלל עליו עד שישאר אחד מי"א של האיסר ואז כולו קדוש, דחיישין שמא טעה ואכל יותר מהשיעור שסבור שחילל. ומה שהחמירו ב"ה בדמאי הוא כיון שאין מוסיף חומש, אבל בודאי, אף אם טעה ואכל יותר, **מחומשו אכל ולא איכפת לו**.

יג. **וצ"ב גדול**, דכ"ז כשאכל בפעם אחת, אבל כשאכל ב' ג' פעמים איכא למיחש שבפעמים הראשונות אכל יותר, ונתחלל עם חומשו על האיסר, ושוב לא נשאר בו בהאיסר חולין להחילול האחרון. ומדבריו משמע שלא חששו לעצם החילול, וצ"ע. ולמשנ"ל דאוכל באופן כללי על מטבע שהניח, ובלי חשבון שכל מעט שאוכל מתחלל על מעט מן המטבע, לפ"ז אולי ניחא, וצ"ע.

יד. **עוד יל"ע לדבריו**, כשקונה בכל האיסר פירות ונוהג בהן קדושת מע"ש, אם גם לקולא יכול לנהוג כמע"ש, כגון לענין דפטור מן הדמאי, וצ"ע.

טו. עוד יל"ע בבב"מ נד: אי דמחלל על מעות הראשונות, לפי שא"א לצמצם מעותיו ומסתמא פדה ברווח, והגר"א אומר להיפך, ואולי היינו אחר דינא דמתניתין, וצ"ע.

פירוש הרמב"ם

טז. **החילוק בין דמאי ביאר הרמב"ם משום החומש, והרא"ש הקשה** דאין מוסיפין חומש אלא בפדיון הראשון. **וקושייתו תמוה מסוגיא דבב"מ נד:** דאין מוסיפין חומשא דחומשא אבל יש חומשא בפדיון שני, **וכן במנחות פב**. דמעות מע"ש שהתפיסן בשלמים כשפודה מוסיף ב' חומשין, **וצע"ג**.

יז. **והר"ש** נסתפק בחילל פעם ראשונה על פירות חבירו, בלא חומש, ושוב מחלל פעם שניה, אם עכשיו חייב בחומש, והביא מהתוס' ב"מ דמוכח דחייב בכה"ג, וגם מסברא כן הוא, **עוד נסתפק** דכל חומש דחומש הוא דוקא חוץ לירושלים אבל בירושלים כשקונה אין חומש, אכן בלשון הרא"ש לא נראה שזו כוונתו, וצ"ע.

יח. **עוד הקשה הר"ש דמ"מ אין מוסיפין חומש על החומש**, וא"כ עדיין החשבון לפי הרמב"ם אינו מדויק, דבמעות כלולים קרן וחומש מהפדיון הראשון, ועיי"ש משכ"ל.

יט. ובתנא"ש הקשה על פירוש הרמב"ם שבדאי צריך שישאר פחות מפרוטה עם החומש, הרי אין מוסיפין חומש עד שיהא במעשר ד' פרוטות כמ"ש הרמב"ם פ"ה ה"ד, ותירץ דלא פלוג.

כ. ובעיקר"ד הרמב"ם צ"ע, אם פוקע מעשר שא"ב שו"פ, מה איכפת לי שאחר שיחלל האיסר על הפירות יוסיף חומש יהיה פרוטה בפירות, סוף סוף יש כאן פחות משו"פ וצריך ליפקע? ובפרט לדקיי"ל דאין החומש מעכב ואין החומש אלא כתוספת, ולא נכלל בתמורת הקרן, וצ"ב.

כא. **ובזהב התרומה** העיר דלפי" הרמב"ם מוכח במשנה דחומש מלבר, ומדוע לא אייתי בב"מ נג: ראיא ממשנתינו.

בב"ד הרמב"ם דפקע קדושה בפמשו"פ

כב. **לשון פיה"מ**, שפחות משו"פ אינו ממון לכל דבר לא לגזל ולא לנהנה מהקדש וכו', **והקשה הרא"ש** דהיאך מזלזלין בו להוציא לכתחילה וכו' והא אמר חזקיה מע"ש שא"ב שו"פ מחלל על מעות הראשונות וכו'.

כג. **הכס"מ** מבאר בשם מהריק"ו דכיון שא"א לצמצם מעותיו ואמרינן דמתחילה היה בו קצת יותר משווי, וכדאמרו שם בסוגיא נג:, לכן כשאכל עד פחות מפרוטה תלינן דכבר יצא כולו לחולין. **ולפ"ז מיושב קו' הרא"ש** מדחזקיה. ונפ"מ דפרוטה של מעשר שהוזלה לא יהיה מותר להוציאה, אכן למש"כ הרמב"ם דפחות מפרוטה אינו ממון א"כ גם בכה"ג יהיה מותר, וא"כ מבואר דלא כטעם הכס"מ, **וצ"ע, בה"ל**.

כד. **והמקדש דוד** מבאר עפ"י הסוגיא דבב"מ נג: דמעשר שאין בו שו"פ לאו בר פדיון הוא, ומה"ט גם פוקע הקדושה בפמשו"פ, וצ"ל לפ"ז דדינא דחזקיה הוא מדרבנן ודוקא במפריש פירות לכתחילה, ומחלל על מעות ראשונות, אבל כשאכל והפקיע את המטבע פקע מה שנשאר דל"ש קדושה על מעות פחות משו"פ, וצ"ע. [ונדחק שם עוד, דהרי קיי"ל כל שאין בחומשו שו"פ ולפ"ז היה צריך לפקוע כבר מד' פרוטות ומטה]. **וכעני"ן ביאר במנחת שלמה ס"ז** – וכתב דגם החולקין על הרמב"ם הוא מטעם דס"ל דכיון שחל לא פקע, אבל העיקרון הוא שאין נתפס על מטבע מעשר פחות משו"פ.

כה. **אכן מלשון הרמב"ם נראה** דאינו מטעם זה, אלא כמ"ש דפמשו"פ אינו ממון, וכיון דכל קדושת מעשר הנתפס במעות הוא בדרך ממון ומקח, ולא כקדושה בעלמא המתחללת על חפצא, לכן ס"ל דכשפקע תורת ממון, פקע דין מעשר. וי"ל מקור לדבריו מסנהדרין ל. שהוכיח הרמב"ם דע"א אין נאמן דהוי כספק ממון.

כו. **ויתכן דגם לא שייך כלל לחללו ולאכול על הך פמשו"פ בתורת מעשר**, כיון דבעינן לחילול קנין כסף כמ"ש הגר"ח ואעפ"י שביאר הגר"ח דהכסף מעשר הוא הדבר הנקנה, מ"מ א"א לקנותו בקנין כסף, דאין

כסף לפמשו"פ, ואפי"נ דאיכא, מ"מ לדעת הרמב"ם שאי אפשר לחלל ביותר משווי ודאי א"א כאן לפדותו בשו"פ וממילא דל"ש חילול.

ולפ"ז מיושב משה"ק אות כ', דכיון שצריך להוסיף חומש, א"כ הפחות מפרוטה הזה מחייב כשעושה מקח ליתן פרוטה כנגדו, ושייך לעשות בו מקח וחילול, [ובפרט להגר"ח דהכסף הוא הדבר הנקנה, והוא מחייב כנגדו תשלומין של פרוטה]. אך צ"ע דלפ"ז יהיה הבעלים חייב לפדות, שהרי אם אחר פודה לא יוכל כיון שזה פחות מפרוטה, וצ"ע.

כז. **ויתכן דבזה לא פליג הרא"ש**, רק דהקשה איך מזלזלין, וצריך למצוא פיתרון, אולי לחללו על מטבע אחר שיש בו שו"פ או להוסיף על מטבע זה עוד קדושת מעשר.

אכן עצם קושיית הרא"ש צ"ע, דהרמב"ם מיירי במעות, שאין בהם אלא דין ממון לחלל על פירות, ופקע בפמשו"פ, משא"כ חזקה דאיירי בפירות שקדושות בקדושת מעשר, ודאי שלא יאמר בזה הרמב"ם דתפקע קדושתו, וא"כ מה קשה מדחזקה וצ"ע.

כח. **לדעת הרמב"ם בביאור טעם ת"ק דעד מאה, ע' תוי"ט** דכעין דימוע דתרומה.

עוד ביאורים במשנתנו ע' ברש"ס ומוהרא"פ משנ"ר ותפא"י.

משנה ט'

דיני ספיקות במעות מע"ש

א. **הרמב"ם פ"ו ה"ט** כתב דהמוצא מעות בירושלים אפילו זהב עם הכסף וכו' ה"ה חולין **הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום** וכו' בד"א בשאר ימות השנה אבל ברגל הכל מעשר, והוא ממשנה דשקלים פ"ז מ"ב,

והנה רש"י בפסחים ז. ובב"מ נו. מפרש דהך טעמא דשוקי ירושלים וכו' הוא לבאר מ"ט ברגל הם ודאי מעשר, ולא אזלינן בתר רוב השנה, והרמב"ם שפירש על ימות השנה צ"ב ל"ל האי טעמא, **וביאר מהריק"ו** דהר"מ נתן טעם שאפילו יום אחד אחר הרגל המעות חולין.

ב. **בריטב"א ותור"פ בפסחים** הקשו מ"ט אזלינן בתר רובא והרי מעשר דבר שיש לו מתירין, וחילקו בין איתחזק איסורא ותערובת, לכל דפריש מרובא פריש דהוא היתר גם בדשיל"מ, וע' פ"ת יו"ד קב-א.

ג. מצא בתוכן חרס – **עמשנ"ר** דאפילו ר' יוסי דמשנה י"א שאמרינן שבקיה לפנחיא, ה"מ בפירות בתוך כלי, אבל להניח חרס בין הפירות לא עביד איניש משום פנחיא, **וכ"ה להדיא בתוספתא פ"ה ה"א. וע' בזה בתבואות שור יו"ד סי' א' ס"ק ע"ו** לענין טבח שנתן סימן טריפה בבהמה וטוען דלפנחיא קעביד הכי.

ד. **ע' בקצוה"ח פ"א -יז**, שהקשה דנימא שכתב ק' שלא להשביע את עצמו, **ובנתיב"מ סק"ח** תירץ דבמעשר דהו"ל איסורא, שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא.

משנה י'-יא

א. **אם היה של חרס – כ' משנ"ר** דגם לרבנן ה"מ כשהפירות בתוכו, אבל מצא כלי חרס ריק אין אומרים שהקדיש את הכלי אלא שנשאר מדאשתקד.

ב. **ד' דמאי או דימוע**, כ' מהריק"ו דהגורסים דמוע הוא משום דדימוע חמור מדמאי ואזלינן לחומרא, והגורסין דמאי ס"ל דלא תלינן בדימוע שאינו מצוי.

ג. **הוא קרבן ושבתוכו חולין** - לכ' הוא מעילה, ובתפא"י כתב דאפשר שטעה והניח, ורבנן ס"ל דנזהרין בזה מטעות. **והמרחשת** הקשה להסוברים דחצר הקדש קונה יקנה הכלי להמעות.

ד. **ר"י אומר כולן שמות בני"א**, יל"ע איך היקל מספק, וכ' במשנ"ר דס"ל דאזלינן בתר רובא וא"צ לחשוש למעשר כיון דיתכן שהוא שם בני"א, ורבנן ס"ל דאין לתלות בשמות בני"א דלא שכיח שיכתבו אות אחד בלבד. **ויל"ע בעיקר סברתו**, אם שייך לילך אחר הרוב כשיש סיבה פרטית להסתפק על כלי זה מה המשמעות של הכתוב, ועד"ז י"ל בספק אם פינה דבסמוך דמה"ט החמירו רבנן וצ"ע.

ה. **בסוגיא דיבמות אי חיישינן שמא פינה**, בהו"א הגמ' מוכיח דכמו שלגבי מעשר לא חיישינן, הכ"נ גם לגבי ממון, ויכול להוציא ממון ע"י סברא זו, וביארו התוס' דאעפ"י שיש לחלק בין איסור שהחמרנו,

לממון, ס"ל להשי"ס דכיון שלא חיישינן לפינה ואעפ"י שהוא רגילות לפנות, ע"כ דאלימא חזקה שלא פינה ואפילו להוציא ממון. אכן במסקנת השי"ס אדרבה תולים שפינה זולת היכא שיש סברא שהיה צריך למחוק.

ו. **ולהלכה פסק הרמב"ם כרבנן**, אכן התוס' שם הביאו מירושלמי דמע"ש, מעשה בר' יונה ור' יוסי וכו' כל גרבא דכתיב ביה ר' יונה דידי הוא, א"ל אשתקד הוה דידיה והשתא דידי, **והוכיח בכנה"ג** דמשמע שנקטו התוס' להלכה כר' יוסי. והביא מהרי"ט [ח"ו"מ קכ"ד] דיש חילוק להלכה בין איסור לממון, ומה"ט הביא התוס' לגבי ממון להקל, **והקשה בכנה"ג מסוגיא הנ"ל דלא חילקה**, ע"י בבה"ל פ"ו ה"ח משכ"ל.

ז. **כ' הרמ"א יו"ד רנ"ט ס"ו** בשם הגהות מרדכי דמי שמצא כיס מעות וכתוב עליו צדקה הרי הן צדקה, **וכ' הגר"א** שהוא כמו דסמכין אכתיבה בפקדון [ב"מ לו]. דפשע הנפקד שלא כתב של מי המאיתיים ושל מי המאה, וכדפירש הרמב"ם ה"ל שאלה פ"ה ה"ד, **והקשה הגר"א** ממשנתנו דתולים שפינה וכן בתוס' יבמות קטו: , ומשאלה אין ראייה ופשוט, **עכ"ד**, ונקט הגר"א דקיי"ל כר' יוסי ואפילו לגבי צדקה, וצע"ד, דהרמ"א כהרמב"ם שפסק כרבנן, [וכה"ק בערוה"ש]. **וע' בפ"ת שם בשם החת"ס** שיש להסתפק בצדקה בזמנה"ז א"ה כספק ממון או כספק איסור. **ומש"כ הגר"א דיש לחלק בין פקדון לני"ד**, צ"ל דלכא"ו הוא ממש הנידון דהשי"ס ביבמות קטו: , אם נאמן הנפקד לומר שפינה הכל, והכ"נ בשניים שהפקידו לא יהיה נאמן לומר שלא החליף הכלים.

ח. **דעת הרמב"ן והר"ן בקדושין סה: ובסנהדרין ל.** דע"א אין נאמן להעיד על פירות שהן מעשר כיון דמוציאו מממון בעלים, ולפ"ז יש לדון אם נאמר כן לענין ספק פינה דלהוי ספק מעשר כספק ממון, **ובבה"ל פ"ח ה"ו** העמיד הראשונים במשנתנו כחולקין, מש"כ התוס' דמשנתנו החמירו בספק איסור, וכן רש"י בפסחים ז. שכתב דספק מעות מע"ש לחומרא כספק איסור, ונראה דאין הדברים קשורים כלל, וודאי שיש להחמיר בספק מעשר, ורק דע"א אין נאמן בדבר שיעקרו ממון, **וע"י בזה בשב שמעתא ש"ו פ"ד**.

ט. **אכן בבה"ל הביא מהתשב"ץ** [ח"ב סי' קכ"ח] לענין מש"כ הרמב"ם פ"ו ה"ו מתוספתא (סנהדרין ל.) שאם אמרו לו בחלום מעות שבמקום פלוני הם מעשר אין משגיחין בחלום, וכ' התשב"ץ דאעפ"י דבהרבה מקומות חששו לחלומות, הוא מטעם ספק, ובאיסורא מחמירין משא"כ בממון, וכן לענין מע"ש יניח הממון בחזקתו כאשר היה קודם החלום ודברי חלומות אין מוציאים הממון מחזקתו, **עכ"ד**, וצ"ע. **והנראה לבאר דעת התשב"ץ**, דמעות מעשר אין בהם דיני איסור בעצמם, רק לכשיקנה ויתחללו על פירות, ועצם הדין שמעות מתחללין על פירות וקונה מעשר - הוא דין ממון, **דמהות הכסף הוא ממון שמחויב לקנות בו מעשר**, ובוה יש דין ספק ממון לקולא, **אכן**, לענין אם נתערבו המעות לא נאמר בזה ממון לא בטיל, כיון **דאין כאן תביעת ממון**, ואין רשות ממון של מעשר התובעת את הממון שנתערב, משא"כ לענין ספק אם יש כאן ממון מעשר - כיון דאין למעשר כאן רק ממון, הוי ספק ממון לקולא, **וע"י מש"כ בזה בשער"י ו-טו**

והנה כ"ז במעות מעשר, אבל בספק בפירות מעשר ודאי היה ספק לחומרא, **וזה דלא כמש"כ בדרך אמונה** פ"ו סקמ"ג דאמרו לו בחלום ה"ה באמרו לו על פירות, ולהתשב"ץ היינו דוקא במעות.

וילה"ע, דהר"ן כתב לכא"ו דוקא אי מעשר ממון גבוה דע"א אין נאמן, אכן למש"י בתשב"ץ י"ל דהוא גם א"ה ממון הדיוט. ודוק.

י. בדעת ר' יוסי דאולי שכח למחוק א"י הניחו לפנחיא **יל"ע מ"מ מספק איך התיר איסור דאורייתא**, וע"י להלן מ"יב אות ה' מהרשב"א דיש לצרף רובא דעלמא, וא"כ אולי בזה נחלקו רבנן, **אמנם בתבואות שור (א-עו)** כתב דר"י התיר דוקא כשיש ב' ספיקות, ששכח והניח לפנחיא, ויש רוב צדדים להקל.

משנה י"ב

א. מע"ש בזוית זו ומצא בזוית אחרת הרי אלו חולין, **ובפסחים י:** הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת מבואר **באו"ח תל"ט ס"ד** דהוא ספק, וכ' בצה"ל ס"ק מ"ז דהחילוק ששם הניח חמץ בבית בדוק ומצא חמץ יכול לתלות שהוא החמץ שהניח, אבל כאן שמצא סתם פירות א"צ לחוש שהם הפירות מעשר.

ב. **ויסוה"ד כמ"ש במשנ"ר דאין מחזיקין איסור ממקום למקום**, ולכן גם א"י"צ הבן לשאול את אביו, **[והוסיף המשנ"ר דיש רובא דעלמא של חולין, ויל"ע אי לא סגי בהכלל דאין מחזיקין לבדו] וע' בתוספתא פ"ה ה"ד** עוד אופנים שא"י"צ לחשוש.

ג. **מנה ומצא מאתיים** השאר חולין, וברש"י פסחים י., **והר"ש לעיל פ"ב מ"ו**, דצריך לחלל על מעות אחרות בכל מקום שהמעשר שם.

ובתוספתא איתא דאם מצא הבן ג' כיסים הגדול למעשר, ומחלל להקטנים על הגדול, וע"ע בתוספתא פ"ה ה"ה.

ד. **ע' סוגיא ביצה י:** בהניח מנה ומצא מאתיים, או מאתיים ונמצא מנה, דהוא פלוגתת רבי ורבנן, ופלוגתת ר"י ור"א אם המחלוקת בכיס אחד או ב' כיסים, **ונחלקו הרמב"ם וראב"ד** להלכה הרמב"ם פ"ו ה"ג פסק

כרבנן ואפילו בב' כיסין והראב"ד השיג ממשנתנו דהכל מעשר, וע' באריכות במהריק"ו בבי"ד הרמב"ם, ובישוב דבריו עם מה שפסק בהל' חמץ ומצה. ע"ע בבית יוסף או"ח סו"ס תל"ט דהתוס' והטור חולקים על הרמב"ם וס"ל דיש חילוק בין כיס אחד וב' כיסין, ובבהגר"א שם שיישב דעת הרמב"ם.

ה. בתוס' ביצה י: הקשו איך מספק תולין להקל בדאורייתא, ותימצו דהוא תליה בודאי, דאין אדם מניח חולין אצל מעשר. והרשב"א שם כתב, דכודאי נשתנו מחשבי להו, ואזלינן בתר רובא דעלמא דרוב חולין נינהו. [ותי' קמא ברשב"א דאין מקילין אלא במעשר דרבנן]. ולכא' כוונת הרשב"א הוא גם כהתוס' דמה"ט מחשיבין ליה כודאי נשתנו. ובמאתיים ונמצא מנה הסברא כמ"ש רש"י שם שמסתמא לא הפריד מעות המעשר אלו מאלו, והנך אחריני נינהו.

ו. והרש"ש בפסחים י. הקשה לפי דבריהם א"כ מה דימה הש"ס לגבי הניח ט' חמץ ומצא י', ושם ליכא להך סברא ומדוע לרבנן החמירו שהכל נתחלף.

ז. ובתוספתא פ"ב הי"א מצא פירות בין פירות מעשר לפירות חולין אזלינן בתר קרוב, מחצה למחצה כחומרי שניהם, ופסקה הרמב"ם פ"ו הי"ב.

ח. והנה בסוגיא דפסחים ז. והוא גם בתוספתא הנ"ל, תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר אזלינן בתר הרוב, וכתב הרמב"ם ו-יא דמחצה על מחצה חולין והראב"ד השיג דמע"מ מעשר, והוא כעין פלוגתא הנ"ל בהניח מנה ומצא מאתיים,

ט. והנה שם ביארו התוס' הטעם להקל בספק, אכן בתיבה שנשתמש מע"מ צ"ע מ"ט ניקל בספק, ואדרבה יש להחמיר וכמו בקרוב לזה ולזה שהחמיר הרמב"ם בהלכה י"ב כן תמה מהריק"ו.

י. וכתב ליישב דהכא החשש ע"י שנטל והניח ונטל והניח, וכשיש ספק מע"מ מצרפין רובא דעלמא וכמ"ש הרשב"א לענין מנה ומאתיים, משא"כ בקרוב וקרוב שהספק מהיכן פרש לא שייך לצרף רובא דעלמא, דהספק נולד מן הקבוע שבפנינו, ועיי"ש עוד, ובמסקנא נקט דעיקר הגירסא ברמב"ם דהכל מעשר.

יא. וכעין דבריו כתב הצ"ח פסחים ז. דבספק על המעות אזלינן בתר חזקתן דמעיקרא שהיו חולין משא"כ בספק מהיכן באו ואיתחזק לפנינו קופה של מעשר. ובביאורו ד' ע' באבי עזרי. [ובבה"ל כתב לבאר עפ"י התשב"ץ דספק מעשר לקולא ולמשנ"ל אות ט' הוא דוקא במעות ולא בפירות, ולפי"ז מובן החילוק מהלכה י"ב דמירי בפירות. והבה"ל כתב דשם אין מוחזק דמצא קרוב לזה ולזה, ויל"ע דמ"מ ספק ממון לקולא לנטבע שהוא המוצא וצל"ע].

יב. וצל"ע במע"ש בזמה"ז דרבנן, מה הדין בקרוב וקרוב, א"ה ממש כקבוע, או דשייך בזה סד"ר להקל.

וסתימת הרמב"ם משמע דגם בזמה"ז, ונל"ב הטעם משום דליכא למימר שאני אומר ולכן גם בדרבנן אסור.

יג. הפמ"ג או"ח בא"א סו"ס תמ"ו כ' לבאר הרמב"ם דהוי ספק ספיקא עיי"ש.

ב"מ נ"ב – נ"ג סוגיא דמעשר פחות משו"פ

ע' מנחת שלמה סי' סו-סז, חידושים וביאורים סי' א', זכרון שמואל סי' ח'

כמה מן הנידונים בעיקרי הסוגיא נכפלו ואף נשתלשו, משום שנכתבו כסדר הלימוד וליבון הסוגיא, ושוב לא חזרו ובאו בדרך קצרה, וישרי לן מר.

א. נג: ממעשרו וכו' פרט לשאין בו או בחומשו שו"פ, ופרש"י שאינו בכלל גאולה, וכן מוכח בסוגיא נג. דהוי דבר שאל"מ, ודעת הירושלמי פ"ד ה"ב, דהך מיעוטא דאין בו או אין בחומשו הוא רק לענין דאין מוסיף חומש, אבל ישנו בכלל פדיון, ואפילו בפחות משו"פ. כ"ז ביאר השנו"א פ"ד מ"ג.

ב. והנה בגמ' איתא דמע"ש שא"ב או בחומשו שו"פ מחללו על מעות הראשונות, ולדעת הבבלי היינו טעמא דלא חייל חילול כלל אם מחללו בפני עצמו, אכן לדעת הירושלמי צל"ב מתי ומדוע צריכים לחלל על מעוה"ר, וביאר השנו"א שם, דלדעת הירושלמי הדין מעוה"ר הוא במע"ש שאין דמיו ידועין, והדברים סתומין.

ג. ומבאר הרידב"ז, דהא דשייך להירושלמי לחלל פחות מפרוטה, ודאי היינו על פרוטה שלימה דוקא, ולא שייך שיתפס מעשר בפחות מפרוטה. וזה מסברא דאין חל על מטבע דין מעשר בפמשו"פ, וכמש"כ האחרונים, ע' להלן אות מ"ה. ובדעתו של המחלל שהמעשר חצי פרוטה יחול על פרוטה, [וכמש"כ הרמב"ן וכדלהלן], אכן כ"ז בדמיו ידועין, ומסכים המחלל להוסיף על דמיו, אבל באין דמיו ידועין, וספק אם המעשר שו"פ, כאן אין תולין דבדעתו להוסיף, ומשום שחלוק מעשר מהקדש וכדאי' שם בירושלמי, דבמעשר אין דעתו של אדם להוסיף על שוויו, [ומה"ט נמי נשאר מקום פנוי במעות ראשונות], וא"כ כיצד

נאמר לו לחלל מעשר שספק שו"פ, על כרחינו נאמר לו לחלל על מעוה"ר, ובה אפילו אם יתברר שהמעשר פחות משו"פ, נתפס החילול בצירוף על מעוה"ר. **עכ"ד ודפ"ח**. ומוכח דבמעוה"ר נשאר לכה"פ פרוטה, שיתחלל על הצד שהיה שו"פ.

ולהלן יבואר עוד בזה, בשי' הרמב"ם.

ד. ולדעת הבבלי המיעוט הוא על פמשו"פ **דלא חייל פדיון, ולכאוי' זהו דלא כהירושלמי שידע דין זה מסברא**. אכן, דעת הראב"ד ורמב"ם ריטב"א ורא"ש, דבמע"ש הפחות משו"פ יש מיעוט בעיקר דין המעשר שלו, שאינו אלא מדרבנן לדינים מסויימים, ויש שכתבו דמשו"ה איצטריך מיעוטא, ולא לעצם מניעת החילול בפמשו"פ, [כ"כ בחזו"א בבי"ד הראשונים, ועד"ז בחי' הגר"מ הלוי בדעת הרמב"ם], **אכן בל' הרא"ש נג'**: משמע דהכל ממיעוטא דמעשרו ועמשי"נ להלן אות מ"ו, **ובעיקר סברת האחרונים** דפמשו"פ אין צריך קרא ע' להלן אות כ"ו.

שי' הראשונים בהא דאין מחללין פחות משו"פ

ה. **בגמ' נג'**. מבואר דכשיש לו מעשר בשווי פרוטה ומחצה א"א לחללו על פרוטה ומחצה, אלא פרוטה תפסה והחצי לא פרוטה לא נתחלל. ובתוס' נקטו דאין אפשרות לחלל פרוטה ומחצה רק על איסר. **אכן דעת הרמב"ן** שיכול לכוין ולהתפס כל הפרוטה באותו מעשר ובכה"ג שרי, דאזולא במקח וממכר הוא וכולן נתפסות, **שארין אונאה בחילול**,

ו. והוכיח הרמב"ן כדבריו מדינא דחזקיה דמחללין על מעות הראשונות וע"כ דאין המיעוט דפחות משו"פ בהמעשר שא"א לחללו, אלא רק **בהמטבע** המחלל שא"א ליתפס בו פחות משו"פ, **וכ"כ הרא"ש בשמ"ק נב: עיי"ש**.

ז. **והרשב"א נג'**. הקשה דמשמע שחצי פרוטה לא תופסת מדינא, ולא משום דמשייר חציה לחולין. ומשמע מד' הרשב"א שאין הבעיה משום שא"א להוסיף על שוויו, אלא דכשהפרי פמשו"פ אז א"א לו לתפוס פרוטה כנגדו, וכלשון הרא"ש בשמ"ק [נג': ד"ה לא מיבעיא] דצריכין גם אנו לומר דפחות משו"פ לאו בר פדיה הוא מדאורייתא, **והוסיף הרא"ש, דמשום** שאינו בר פדיה לכן החמרנו גם בהכסף הפודה שיתפס עליו בפרוטה דוקא, **והוא דין שני** הנלמד מן הדין הראשון של גוף הפירות, **עיי"ש**. **[והוכחת הרא"ש]** הוא מגירסתו בגמ' נג': דפמשו"פ חילולו מדרבנן, ורשי" ל"ג כן **והריטב"א דחה להוכחתו** גם לפי גירסתו].

ח. וצ"ע, לדעת הרשב"א, בשלמא ביש לו מעשר השוה פחות מפרוטה ניחא, אבל כשיש לו הרבה מעשר, שוה פרוטה וחצי, א"כ שיחלל כל המעשר כאחד על פרוטה וחצי, לדעתו שעיקר המיעוט הוא במעשר עצמו.

ט. **ואפ"ל ב' דרכים**, או דס"ל ג"כ כהרא"ש שיש ב' דינים מדאורייתא, והדין השני אומר שא"א לחול מעשר על חצי פרוטה, [ולפי"ז צ"ל דס"ל נמי דא"א להוסיף על השווי ודלא כהרמב"ן, וזה לא נזכר בדבריו, וצ"ע], או **די"ל** דס"ל דא"א לצרף הפירות לחילול אחד, ויל"ב, דמעשה החילול הוא ע"י קנין כסף, ונעשה ע"י הכסף עצמו, וכשמייחד כל פרוטה ופרוטה מחללת כנגדה, ולא שייך צירוף כל הפרוטות לחילול אחד. **ע"ע בד' הרשב"א** משה"ק על הרמב"ן, ובריטב"א, וילע"ה בכוונתם.

י. **וברמב"ם פ"ד ה"ט** כתב דאין מחללין על פחות מפרוטה מפני שכפודה באסימון, וביארו המהריק"ו וכס"מ דכוונתו לבאר מדוע א"י לפדות על כמה חצאי פרוטות. ויש לומר דאולי דזהו המקור לדינא דהרשב"א, מזה שצריך מטבע ברור ולא אסימון, שמענו מזה שהחילול נעשה ע"י תורת מטבע שבכ"א, ולא שייך לצרף ב' מטבעות לזה, וע"י.

יא. **ובדעת הרמב"ן י"ל** דמודה לעיקר"ד הרשב"א שיש בעיה בפרי פמשו"פ רק ס"ל דהרבה פירות מצטרפין, [וכע"ז כתב בדעתו הריטב"א ישן והמנח"ש סז-א], ולענין הדין השני של הרא"ש לזה כתב הרמב"ן שמהני ע"י שמתפס כל הפרוטה, **וצ"ב מהו נקודת המחלוקת דהרמב"ן ורשב"א אי מצטרפין פירות דפרוטה ומחצה להתחלל**.

יב. **וכ' במנח"ש סז-ה** דאפי"נ כהדעות שאין מצרפין חצי פרוטה, **מ"מ במחלל על פירות יכול לחלל על חיטין**, ואין אומרים דכל חיטה פחותה מפרוטה, ומוכח כן מכל הקונה חיטין בירושלים במעות מעשר, [אא"כ נחלק דבירושלים מתחלל על פמשו"פ, ולכ' אינו כן, וכמו דחייב חומש כן ממועט פמשו"פ], **ועיי"ש משכ"ל, ויל"ב החילוק**, דעל פרי חייל קדושת מעשר וודאי דחייל בפמשו"פ, ורק על מטבע א"א שיחול כי הוא דין ממון ולא חייל בפמשו"פ, [וכע"ז ביאר המק"ד לדעת הרמב"ם פ"ח הי"ד דפמשו"פ פוקע הקדושה, שהוא דוקא במטבע ולא בפירות]. אכן יש לדחות דבריו, דגם התפסת הקדושה על הפרי הוא דין חילול, וחילול מע"ש עיקרו דין ממון, ול"ש להתפסו בפחות מפרוטה, **וצ"ע**.

חילול ביותר משווי

יג. ובעיקר ד' הרמב"ן דאין אונאה ויכול להוסיף, הרמב"ם חולק בזה בפ"ה ה"ו שא"א לחלל ביותר משוויו, ויל"ע בדעת הרמב"ן אם הוא דוקא למ"ד מע"ש ממו"ג, וע"ע בכ"ז במנח"ש סי' ס"ו ד', ויסוד המחלוקת הוא בד' הירושלמי פ"ד ה"ב דמע"ש אין אדם מוסיף על פדיונו האם הוא משום שאינו חפץ או משום שאי אפשר. וע"ל אות מ"ח.

בטעמא דאין מחללין פמשו"פ

יד. ולהנ"ל יש לסכם לשיט' הראשונים מה הילפותא דממעשרו. לדעת הרשב"א משמע דממעטינן מעשר שא"ב שו"פ שאין הוא ראוי לחילול ואפילו אם יחללו על פרוטה. והרא"ש אמר שיש ב' דינים [וכ"ה דעת הרמב"ן כביאור הריטב"א], האחר דמעשר שא"ב שו"פ א"א לחללו, והשני דא"א לחול קדושת מעשר על חצי פרוטה גם כשמחלל על כמה פרוטות.

וביאר הרא"ש דהדין השני מיוסד על הדין הראשון, ומשמע דאין הבעיה שא"א לצרף הפירות וממילא כל פרוטה נידונה לעצמה והוא מחלל בה רק ח"פ, אלא הוא דין חדש דלא שייך קדושת מעשר במטבע פחות משו"פ, ומה שזה קשור לדין הראשון דמעשר הפמשו"פ א"א לחללו, יל"ב בב' דרכים, או דיסוד המיעוט הוא שאין דין ממון מעשר בפמשו"פ, [וכל חילול מתחיל מהממון מעשר שנמצא בהפרי], ולכן פרי פמשו"פ א"א לפדותו, וכן א"א לחול ח"פ במטבע, ועוד דרך לבאר שהוא מיעוט במעשה חילול ופדיון, שאינו בפמשו"פ, בין בהפרי ובין בהמטבע. ולפי ב' הדרכים צ"ב מדוע במעות הראשונות אפשר לחלל ח"פ, ע"ל אות ל"א.

והנה הרא"ש פ"ד מ"ח הקשה על הרמב"ם שאמר דמטבע מע"ש פמשו"פ פקע קדושתו, מדחזקה, ותמהנו על קושייתו, דחזקה דבר בפרי שיש לו קדוה"ג, והרמב"ם במעות, ויל"ב להמת' כאן, דהוכיח הרא"ש מדחזקה שיש ממון מע"ש גם בפמשו"פ, דאל"כ איך אפשר לחללו על מעוה"ר, והמיעוט דפמשו"פ א"א לחללו אינו משום דחסר בהממון מעשר אלא הוא מיעוט במעשה החילול, כדרך הב' שכתבנו.

ובדעת רש"י נג: אפ"ל ב' דרכים. אפ"ל דהמיעוט הוא דא"א לחלל ח"פ על ח"פ, וכן נראה פשוט ד' הראשונים הנ"ל דגם לזה צריך מיעוט, וזהו דמועיל על מעוה"ר, [וס"ל לרש"י כהרמב"ם דא"א לחלל ח"פ על פרוטה], אכן כמה אחרונים כתבו בכוונת רש"י, דזה פשיטא דא"א לחלל ח"פ על ח"פ וכדלהלן אות כ"ו, והילפותא לאשמועינן דא"א לחלל ח"פ על פרוטה, ומשום דהמעשר עצמו פמשו"פ וכהרמב"ן [מנ"ח תעג"ז, מק"ד, ח"י ר' שלמה ח"ב (קנט-א), מנח"ש סז-א, חו"ב סי' א']. וע"ל אות נ"ט.

וע' להלן אות ל"ה, מ"ג, לדעת הראב"ד והרמב"ם

טו. ובמחלל פירות על פירות הביא במנח"ש [סז-ד] מזית רענן ומק"ד דמהני, וחסרון פחות משו"פ הוא רק במטבע דכאסימון, ומד' הראשונים אין נראה כן, אלא הוא חסרון בעצם הקנין, ולכאוי' גם פרי על פרי הוא מדין חילול, וא"כ הוא בכלל מיעוט הנ"ל, דיסודו דחילול הוא ע"י ממון מעשר. [ורק להסוברים דחילול עניינו הפקעת הקדושה, ולא ענין מקח, לפי"ז יש לדון דפרי על פרי יועיל].

טז. המאירי נג: ד"ה כבר, כתבלבאר מ"ד עד שיהא בחומשו, דבמעשר עצמו הפחות משו"פ פשיטא שאינו נפדה, ודמי להקדש פמשו"פ שאין בו מעילה, והחידוש הוא כשאין בחומשו שו"פ דאיתמעט, ויל"ע דהאיכא מ"ד דאצטרך קרא לאין שו"פ בקרן. וצ"ע.

והנה הרמב"ם פ"ח ה"ד כתב דמעות מעשר שנפחתו פמשו"פ יצאו לחולין והקשה ברא"ש מדחזקה דמחלל על מעוה"ר, ותי' הריק"ו וכס"מ דאנן קי"ל כמ"ד אין בחומשו שו"פ, וצ"ע, סו"ס ממאן דס"ל אין בו שמעינן דלא יצא לחולין. ולדברי המאירי נחא דהאי מ"ד ס"ל דא"צ מיעוטא כלל לפמשו"פ בקרן דאינו כלום.

דין מעשר שא"ב שו"פ

יז. דעת רש"י ותוס' נג. שהוא כמעשר גמור מדאורייתא, וא"א לפדותו, ורק אם נתערב הוא דרבנן.

יח. ודעת הראב"ד בשמ"ק נג. דמדאורייתא מותר לאכלו חוץ לחומה, כיון שאינו בר פדיון, והאיסור לאכול בחוץ הוא משום שנאמר וצרת הכסף וגו', [והנה כ' הראב"ד דגם אם נכנס ויצא אין לוקין, וצ"ע דהתם הוא מלתא דלא תוכל לאכול בשעריך וצ"ע]. וכ"כ הרמב"ם פ"ב ה"ט דחילולו רק מדרבנן ולדעת הראב"ד כ' החזו"א [דמאי ג-יג] דמסתברא דכל דיני מעשר יש בו [זולת איסור אכילה בחוץ], דאלי"כ כיצד פוטר הטבל מאיסורו.

יט. וכתב הראב"ד דכל חילול על מעוה"ר אינו אלא מדרבנן, ומדרבנן גם מוסיף חומש, [ראב"ד וכ"כ המאירי נג:], וכדתניא הוא וחומשו וכו', והקשה עליו הריטב"א איך יתכן דחילול דרבנן מתיר למע"ש

דאורייתא. והי' אפ"ל דאה"נ ולא הותר לאונן וטמא וכל דיני מע"ש, ורק לאכול בחוץ מהני, שזה מותר מדאורייתא.

כ. **ובבה"ל פ"ה ה"ד** הקשה בזה עיי"ש, וצידד לומר דבפמ"ש לא חל דין טבל למע"ש ופטור מהפרשת מע"ש מדאורייתא. [ודלא כהחזו"א הנ"ל]. ודימה לרש"י גיטין יב: דהקדש לא חל על פחות מפרוטה כיון שאין ראוי לפדיון,

והנה הרא"ש נג: כתב דמע"ש שא"ב פרוטה חשיב איסור דאורייתא כיון שאם יצרפנו עם עוד מעשר יתחלל מדאורייתא, **ומזה מוכח דלא כהבה"ל**, דאם עכשיו אין בו שום קדושה מדאורייתא, מה מועיל מה שאפשר לצרפו ואיך אם יצרפנו יתחייב. [מנח"ש סז-ג]. **ועיין להלן אות מ"ג ביאורי של החזו"א בכ"ז**.

כא. **ודעת הריטב"א** דיש בו איסור דאורייתא ופדיון על מעות הראשונות מדאורייתא, אכן אינו כמעשר גמור דאין מחוייב להעלותו או לפדותו, ומותר לו להניחו לירקב, וזהו ביאור הגירסא בגמ' דמע"ש שא"ב שו"פ הוא דרבנן ולא יקלטוהו מחיצות – כיון דאין מצוה להעלותו. **עכ"ד**.

בא ממעשר מרובה

כב. **הראב"ד הוסיף לחדש**, דמעשר שתחילתו היה פרוטה ונפחת, או שהטבל היה מרובה ועישר מקצתו, כאן יש איסור דאורייתא לאוכלו בחוץ, דאיסור שחל לא פקע.

כג. **והנה הראב"ד נג:** כתב ממעשרו כו' שא"ב שו"פ שא"צ פדיון, **ואם יפדה אותו אין לו חומש** מן התורה אבל מדרבנן פודה ויש לו חומש, **עכ"ד, וצ"ב**. וביאר החזו"א דכוונתו ואם יפדה אותו, שאם בא ממעשר מרובה וכנ"ל שיש לו דין פדיון דאורייתא, מ"מ אין לו חומש מן התורה, **ויש ב' דינים וב' מיעוטים**, דאם אין בו שו"פ מעיקרו, אז אין לו חילול כלל, ואם תחילתו היה פרוטה ועכשיו א"ב פרוטה, אז אין חומש. **ועד"ז ביאר החזו"א בדעת הרמב"ם פ"ה ה"ד**. וצ"ע מנלן ב' דינים, ועי' בבה"ל שם מש"כ.

כד. **וצ"ע לדברי הראב"ד, איך פודה את הבא ממעשר מרובה**, לפדותו על פחות משו"פ אי אפשר, וגם על מעוה"ר הרי כתב הראב"ד דאינו מועיל אלא מדרבנן? והנה הי' אפ"ל דכשיש איסור מעשר דאורייתא אז יש פדיון על מעוה"ר, אבל אין נראה כן מדברי הראב"ד, שהוא ביאר הטעם דאין איסור – כיון שאין לו פדיון בפמ"ש ממיילא אין איסור, ואם שייך לפדות על מעוה"ר א"כ שיהיה איסור ויהיה פדיון, ומשמע דהכל מתחיל מזה ששו"פ א"ל פדיון, וא"כ קשה דגם הבא ממעשר מרובה סו"ס כשהוא לעצמו א"א לפדותו. **וצ"ל דמוכרחים לתקנו עם צירוף לעוד מעשר עד שיהיו שו"פ**. והחזו"א משמע שנקט דפודה בלא מעוה"ר וצ"ע ג.

כה. **ובעיק"ד הראב"ד צ"ב במעשר מועט שבא מטבל מרובה**, דלא חייל כלל דין מעשר בפרוטה, ולכאוי לא שייך לומר שחל איסור ולא פקע, ומ"ט הוי דאורייתא.

חילול על מעות הראשונות

כו. **הגר"ז בכורות ל**. הקשה [וכ"ה בחי' הגר"מ], לפי"ד הגר"ח [וכדמשמע בקדושין ה' ע"א] דחילול הוא עיי' קנין כסף, מה מועיל להוסיף חצי פרוטה על מעות הראשונות, סו"ס איך מועיל קנין כסף בפחות מפרוטה. והנה הרי צריך מיעוט להאי דינא, א"כ מוכח דא"י ברור כ"כ, ויל"ע, אכן י"ל דכל המיעוט הוא רק לענין מעשר הפחות משו"פ שלא יחללו על פרוטה. וכנ"ל אות י"ד. **ובתנ"ז ד-ד** כי דזהו קושיית הירושלמי פ"ד ה"ב. **ובקו"ש ח"ב [כ-ג] הקשה כן להגר"ח**, ותירץ לו הגר"ח דאין לדמות מע"ש להקדש, עיי"ש משכ"ל, והר"מ נ"י הגדיר, דז"ו דאין במע"ש חליפי ממון בין ב' רשויות, ורק דפדיון המעשר במעות נעשה על דרך קנין, שמעמיד "ממון" כנגד ה"חפצא", ובכה"ג א"צ קנין בפרוטה דוקא, רק בחליפין בין רשויות שנעשה ע"י הכסף מחייב את הזהב, וחיוב הוא דוקא בפרוטה.

החזו"א הזכיר עוד סברא דל"מ על חצי פרוטה, דהו"ל כאסימון, וצ"ב, דהוא מחלל על כל המטבע ולפי"ד צ"ב מדוע לחזקי מועיל.

כז. יל"ע לדעת הריטב"א דמדאורייתא מחלל על מעות הראשונות, או להראב"ד [לחזו"א] בבא ממעשר מרובה, האם יש חומש מדאורייתא. ולכאוי כן, דמנלן ב' מיעוטים, אכן בדברי הראב"ד נג: מבואר דמשכח"ל חילול מדאורייתא ובלי חומש, ויל"פ דבריו או בבא ממעשר מרובה, או במחלל על מעוה"ר, ומ"מ מוכח דמשכח"ל חילול בלי חומש, וצ"ע מאי האי דאפשר לחלל ואין חומש ומנלן הא.

כח. **ומה שאמר חזקיה הוא וחומשו מחולל**, להראב"ד היינו דמדרבנן יש חומש. ולו"ד י"ל דעל מעוה"ר יש חומש מדאורייתא, ועי' להלן אות מ' בד' הרמב"ם.

כט. כ' המנח"ש ס"ז – דב' אנשים שלהם מעשר חצי פרוטה כ"א, יכולים לחללן בבת אחת על פרוטה ומהני כמו מעות הראשונות וא"צ שהיה מעיקרא פרוטה שלימה, רק שעכשיו אחר החילול יהיה פרוטה. אך יליע בזה, שאולי אין מועיל לתפוס פרוטה ע"י מעשר שהוא פחות משו"פ, דקלישא הדין ממון מעשר שבו, לפי מש"כ רש"י נג: וצ"ע.

ל. צע"ג למ"ד אין בחומשו שו"פ, ופטור מפדיון מה מועיל חילול על מעות הראשונות, מה הרויח בזה, בשלמא למ"ד אין בו, מועיל מעוה"ר דחייל החילול על שו"פ וכמש"כ הרא"ש והריטב"א, אכן למ"ד אין בחומשו שהוא מיעוט דפטור מפדיון כשלא שייך חומש, מה מועיל מעוה"ר. והנה בתוס' גיטין סה. כתבו דבזמה"ז כשמחללין שוה מנה אפרוטה, צריך ה' פרוטות למ"ד אין בחומשו, ויתכן דלדעתם הדין אין בחומשו הוא בהכסף המחלל שצריך שיהיה קיים בו שיעור ה' פרוטות לכה"פ, ולפ"ז מובן שמועיל לזה מעוה"ר.

ובמנח"ש סז – כתב לבאר, דלמ"ד אין חומש מעכב, וד' בד' פריק, החיוב חל רק לאחר החילול ואז מתחייב בעוד חומש, ואם היה פודה פרוטה ועוד פרוטה ועוד פרוטה ד' פעמים על אותו מטבע, היה עכשיו מתחייב חומש דעצם המטבע המחולל מחייב חומש, ולכן גם במצרף על מעוה"ר מצטרפין הפרוטות שחילל לפרוטות שהיו וחל עליהן חיוב חומש [ואעפ"י שעל הפרוטות הראשונות כבר הוסיף חומש]. וצ"ע. וע"ל אות מ"ג מהחזו"א.

לא. צ"ב להסוברים דמיעוטא דפמשו"פ הוא בהמעשר פמשו"פ שא"א לפדותו ואפי' על פרוטה, [הריטב"א בדעת רמב"ן, ויש שביארו כן ברש"י], ומ"מ על מעוה"ר מועיל מדאורייתא, מהו הטעם בזה, הרי לכאוי המיעוט הוא שמעשר הפמשו"פ אין בו כח לתפוס פרוטה, כי הוא עצמו אינו ממון מעשר חשוב, וא"כ מאי שנא דמועיל על מעוה"ר. ובחזו"א כתב דמועיל ע"י דמצטרף להחילול הראשון, הובאו דבריו להלן אות נ"ג, וצ"ב.

ומה שהיה יתכן לומר בזה, דהרמב"ן נג. כתב, דקושיית הש"ס שיצרף עוד פירות הוא דוקא אליבא דחזקיה שחידש דיש צירוף בחילול, אבל לולא דחזקיה ס"ד דצריך שיהא ראוי לבילה וצירוף ממש, אבל להביא עוד מעשר שאינו נכלל לא מצטרף. ומבואר מדבריו דיש חידוש ששייך לצרף ב' מעשרות. ובריטב"א הוסיף עוד, דבלי חזקיה הו"א דפמשו"פ אינו בר פדיון כלל ואפילו ע"י צירוף, קמ"ל חזקיה דע"י צירוף מועיל. והנה הא דאין מתחלל פמשו"פ לבדו, לכאוי הוא משום דאין כאן ממון מעשר, [ואעפ"י שיש קדושת מעשר מ"מ אין כאן ממון מעשר הראוי לחילול ולהתפס דין ממון מעשר על כסף], וא"כ צ"ל מה מועיל צירוף.

ויתכן, דהצירוף לחזקיה מועיל, כיון שאחר שיצטרפו יהיה הכל מין אחד דהמטבע מעשר, אזלינן בתר בסוף שיהיה כאן פרוטה שלימה של מעשר, ומועיל החילול. ומעתה יש לבאר גם דחזקיה, כשמחלל ח"פ על מעוה"ר ואז זה יהיה ממון, משום כך אפשר לחלל, כיון שסופו יהיה ממון, וצ"ע.

ובכוונת רש"י נג:, המנ"ח ומנח"ש, וחז"ב ועוד אחרונים דקדקו מדבריו דפשיטא שבפמשו"פ לא יתחלל על ח"פ וא"צ לזה מיעוט, ורק ס"ד שיחללו על פרוטה, וזה נתמעט, וכהרמב"ן, וע' להלן אות נט, שא"י דיוק.

אין בו ואין בחומשו

לב. הר"מ פסק אין בחומשו, והטור פסק כמ"ד אין בו.

ובעיקר המחלוקת, רש"י ותוס' פירשו שהוא לענין אם מועיל פדיון, דלמ"ד אין בחומשו אין מועיל פדיון. וע' להלן אות ל"ה שבדעת הרמב"ם פירשו שלמ"ד אין בחומשו הוא רק לפטור מחומש אבל פדיון יש. [וע"ע להלן אות מ"ג]. ונפק"מ בין רש"י ותוס' להרמב"ם, דלרש"י ותוס' אם פדה על מעוה"ר יש חומש, כי אין מיעוט מחומש, והיינו דחזקיה דאומר הוא וחומשו, משא"כ לדעת הרמב"ם, החומש של חזקיה הוא מדרבנן וכמש"כ הרמב"ם ומאירי כ"כ בדברות משה (נד-נט).

בערכין כז. נחלקו לענין הקדש אם בו או בחומשו, ועיי"ש בתוס' שהוא כפלוגתא דמע"ש, וגם בהקדש צריך שיחולל על פרוטה או שיהיה החומש פרוטה. ובאפיקי ים ח"ב סו"ס ח' הביא בשם מוצל מאש שהקשה דא"כ פליגי אמוראי ב"מ נג: בפלוגתא דתנאי דערכין.

ובלח"מ ערכין ה-א וכן הרש"ש ב"מ, הקשו, דלהרמב"ם בערכין אין מועיל לפדות פחות מד' פרוטות, ומדוע במע"ש מועיל פדיון ורק אין חומש, וע' בדברות משה נד-נט משכ"ל ומ"מ להרמב"ם מיושב קושיית המוצל"א הנ"ל.

לג. יל"ע למאי דקיי"ל אין חומש מעכב, איך ממעטינן למעשר שאין בחומשו שא"צ לפדותו כלל [נוכמשי"כ התוס' נג:], ויש שכתבו דמשו"ה חלק הרמב"ם על התוס' ופירש דלמ"ד אין בחומשו הוא רק פטור מחומש, והאחרונים כתבו ליישב דהוא מטעם כל הראוי לבילה וכו'.

יל"ע למ"ד אין בו שו"פ, האם החומש כלול בפרוטה, וכ' בחי' הרמ"ש דלכאוי זה תלוי בפלוגתא אי חומש מעכב. אמנם ברמב"ם פ"ח הי"ד נקט דהחומש כלול בחשבון, לענין מעות שנפחתו מפרוטה דיוצאות לחולין, ואעפ"י שפסק כמ"ד אין בחומשו.

ולדעת הירושלמי דהמיעוט הוא מחומש ולא מעיקר הפדיון, משמע דתלוי במעשר עצמו ולא עם החומש, וצ"ע.

למ"ד אין בחומשו שו"פ שאין לו פדיון, כ' השפ"א ערכין כז. ומנח"ש סז, דה"ה כשפטור מחומש, כגון פודה את של חברו, מ"מ פטור כאן מפדיון כיון שאין בחומשו שו"פ. ועיין בבה"ל ה-ה.

לד. רש"י נג: כתב דקושיית הש"ס דלמ"ד אין בחומשו יש חידוש בחילול על מעות הראשונות, שאין אומרים לו להעלות לירושלים או לצרפו עם עוד מעשר, ודבריו צ"ב מאי שנא למ"ד אין בו או אין בחומשו לענין זה, ומשמע מדבריו דבכל חילול על מעוה"ר יש איזה קולא, ואולי דאיי"צ לחשוב שיש במעוה"ר כשיורי המעשר הנפדה, ומספק מחללין על מה שנשאר, דלכ"פ נשאר ודאי פרוטה, כן ביאר בחו"ב א-ד, וצ"ע בכונתו. ויתכן דכשאומר הוא וחומשו מחולל על מעוה"ר, אין מייחד פרוטה מסויימת להחומש אלא כוללן יחד, ובכלל אין מסיים פרוטה מסויימת להחילול, וזהו החידוש.

בשיט' הרמב"ם

לה. הקשו התוס' נג: מה הסברא למ"ד אין בחומשו שלא יהיה פדיון. עוד יל"ע כנ"ל מה מועיל למ"ד אין בחומשו פדיון על מעוה"ר.

והנה הרמב"ם כתב פ"ה הי"ד דמע"ש שאין בחומשו שו"פ אינו מוסיף עליו חומש. וכתב הכס"מ דדעתו שאין המיעוט רק מחומש ולא מעיקר הפדיון. והקשו מהסוגיא נג. דמפורש שאין לו פדיון כלל, ויש שכתבו דהרמב"ם פסק כהירושלמי,

המשנ"ר ד-ח, והגר"ז בבכורות ל., ובחי' הרמ"ש ב"מ, ובמקדש דוד, ומנחת שלמה, ודברות משה [ב"מ ס' נד אות נ"ט], והריטבא ישן, כולם בסגנון אחד נתנבאו, דהרמב"ם חילק בין מ"ד אין בו – שהוא מיעוט שא"ל פדיון כלל, אך למ"ד אין בחומשו – הוא מיעוט רק מחומש, וכקושיית התוס'.

אכן כתבו, די"ל דגם למ"ד אין בחומשו, מודה הוא למ"ד אין בו שמע"ש הפחות מפרוטה אין מתחלל, ומסברא, וכמ"ש המאירי כנ"ל אות ט"ז, וכתב הרמ"ש דנפק"מ ביניהם לענין אם מצטרף החומש לשיעור פרוטה, דלמ"ד אין בחומשו, ומה שצריך פרוטה לעיקר הפדיון והא משום דלא חייל חילול על פחות משו"פ [ולהרמב"ם הרי אי אפשר להוסיף על שווי], וא"כ יועיל כשמוסיף חומש ונמצא הכל פרוטה, אבל למ"ד אין בו שהוא מיעוט מקראי, א"כ כל שאין בהקרן פרוטה נתמעט ואינו בחילול.

לו. והנה הרמב"ם פ"ב ה"ט כתב דמע"ש שאין בחומשו שו"פ הוא מדבריהם ואפי"ה מחיצות קולטות אותו, עכ"ד, [והוא בגמ' נג: כגירסת הראשונים], והקשו סתירה למש"כ פ"ה הי"ד דאין פטור אלא מחומש אבל עיקר חילולו מדאורייתא.

ולכאוי היה אפ"ל דכמ"ש הריטב"א לבאר דחשיב דרבנן כיון שאין מצוה להעלותו וצ"ע.

לז. וברמב"ם פ"ו ה"ט הביא הגמ' נג. לענין דבר שיל"מ, וכתב שם אעפ"י שאין בו שוה פרוטה, וי"א דקיצר בלשונו וצ"ל שאין בחומשו, אכן להנ"ל י"ל דבדוקא נקט כה"ג דאין לו חילול כלל משא"כ באין בחומשו שיש לו חילול, ומיושב מה שהקשו מהסוגיא נג., וכ' בחי' הרמ"ש דמסתברא דנפל ט"ס בפ"ב הי"ט וגם שם צ"ל אין בו.

לח. ברמב"ם נראה דמפרש הדין דמע"ש שאין דמיו ידועין, שכיון שלדעת הרמב"ם אי אפשר לפדות ביותר משווי, א"א לפדותו על פרוטות שמה שווה כמה פרוטות ומחצה, ולכן אומר הוא וחומשו מחולל על הסלע הזה, ע' בלשונו וצ"ע.

לט. ברמב"ם הלכה ה' הביא לדינא דאם אין בחומשו שו"פ אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות וצ"ב איזה חומש יש כאן הרי הקדים בהלכה ד' דאין כאן חומש. ואפ"ל כהראב"ד ומאירי דיש חומש מדרבנן וכ"כ הריטב"א ישן בד' הרמב"ם. עוי"ל דבמחלל על מעות הראשונות אז מתחייב גם בחומש.

מ. **אכן צ"ע טובא** לפי המבארים דאין בחומשו הוא רק מיעוט מחומש, מה נצרך חזקיה לחילול על המעות ראשונות, [והגר"א הסביר דלכן לדעת הירושלמי איצטריך רק לאין דמיו ידועין]. **וצ"ע**.

מא. **ובלשון הרמב"ם הפודה מע"ש והיה לו מע"ש אחר שלא נפדה** דיו שיאמר כו', יל"ע בכוונתו, **ובמנח"ש ס"ז – ז דייק** דהוא דוקא כשמחלל בבת אחת עם עוד מעשר, אז המתחב בחומש, ודיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על מעוה"ר – היינו המעות שמחלל עכשיו, **ומשמע שיש כאן איזו קולא עליו זהו דאשמועינן חזקיה**, וצ"ע מהו הקולא, ואולי כולל החומש עם החומש של המע"ש האחר, **וצ"ע**. וע"ל אות ל"ד.

מב. **והחזו"א מבאר דעת הרמב"ם** דלעולם אין בחומשו א"ל פדיון כלל וכמש"כ פ"ב ה"ו, ומש"כ בפ"ה ה"ד דאין לו חומש היינו בבא ממעשר מרובה וכמש"כ החזו"א לבאר בדעת הראב"ד כבכה"ג יש פדיון ואין חומש, ומ"מ מדרבנן יש חומש, וזהו שכתב הרמב"ם בהלכה ה' דהמחלל על מעוה"ר [כשתחילתו פחות מד' פרוטות] אומר הוא וחומשו, והיינו החומש מדרבנן. **עכ"ד**.

מג. **וברמב"ם פ"ח ה"ד** באיסור שנפחת עד פחות משו"פ דיצא לחולין, כתב הרמב"ם דהיינו אם נפחת מפרוטה הכוללת הקרן עם החומש, ויל"ע בנפחת מד' פרוטות איזה חומש יש כאן, ולהחזו"א נחא דיש חומש מדרבנן.

והמק"ד כתד דהו"ל כשבא ממעשר מרובה, וס"ל להרמב"ם דיש חומש ודלא כראב"ד, ועוד סברא כתב שם עיי"ש, ובתנא"ש פ"ד מ"ח כתב דלא פלוג ומחשבין לעולם עם החומש.

מד. יש לעיין א"נ דיש פדיון פמשו"פ ופטור מחומש, אם הוסיף חומש האם חייל, וכן בדמאי, ובמחלל על חבירו, וכ"ז להרמב"ם דאי אפשר להוסיף על החילול.

מה. **החזו"א מבאר דעת הרמב"ם והראב"ד והרא"ש**, [ביאר דבריו בחו"ב א-י] דלכו"ע א"א לפדות פחות מפרוטה רק על מעות הראשונות, **ויותר מפרוטה לכו"ע פודין, כדאיתא ב"מ מה**. דפודין בפרוטה, **וכ"ז מדאורייתא, ומסברא ולא מדרשא**, (וכנ"ל אות ל"ה, והמחלוקת בדרשא דאין בו או אין בחומשו הוא לענין איסורו, שאין איסור לאכלו בחוץ לראב"ד, או כהריטב"א לענין שאין מצוה להעלותו, ובה נחלקו אם הוא בו או בחומשו, ופסק הרמב"ם דבחומשו וזה שכתב פ"ב דאאמד"ר, אכן יש לו פדיון מדאורייתא, ובפחות מפרוטה גם יש לו פדיון מדאורייתא על מעות הראשונות. **ומש"כ הרמב"ם פ"ה ה"ה הוא וחומשו היינו מדרבנן, ועיי"ש עוד**.

ונמצא לדינא, דאין להחמיר ביותר מפרוטה לחלל על מעוה"ר, זולת לדעת רש"י ותוס'. עכ"ד החזו"א.

מו. **ונראה להוסיף בדעת הראב"ד** דהוא כתב דהפמשו"פ הוא מדרבנן מטעם דאין לו כסף, וכתב וצרת הכסף, עכ"ד, ומת' דאינו מטעם דרשא דממעשרו, אלא הוא פשוט דאין בו איסורי מעש"ש כשא"ב שו"פ משום דלא עליו נאמר וצרת הכסף, **[ואעפ"י שיתכן לחללו על מעוה"ר ואולי אפילו מועיל מדאורייתא, אבל לא עליו נאמר חיוב פדיון]**, וכ"ז פשוט מסברא. ודרשא דממעשרו איצטריך למעשר שהיה בו שו"פ ועכשיו יש רק פמשו"פ, דאי אפשר לפדותו, אבל איסורו מדאורייתא. **[ולפ"ז איצטריך המיעוט לעיקר הא דא"א לפדות פמשו"פ, ואולי גם החזו"א נתכוין כן]**.

חילול מע"ש וחומשו על פרוטה

מז. התוס' ב"מ נד. כתבו דבזממה"ז מחללין מע"ש שוה מנה אפרוטה וכ"ד הרמב"ם פ"ב ה"א בשם הגאונים. **ובטעמא דמילתא, דעת הגר"א** [רצד-כ] שהוא משום אין אונאה לגבוה ולמ"ד ממון גבוה דוקא, **אכן הטורי אבן** [מגילה כ"ג באבנ"ש] **והגר"א** תמורה כז: בשם הגר"ח נקטו שהוא דין בפני עצמו דמועיל חילול בפחות משווי, **וכן דייק במנח"ש מתור"ד ב"מ נז**, **וע' בקהלות יעקב ערכין יא והארכנו בכ"ז בפרק ד' משנה ב**.

מח. **ודעת הרמב"ן** דמה"ט דאין אונאה לגבוה יכול גם לפדות ביותר משווי, **אבל הרמב"ם** סובר דא"א להוסיף על שווי המעשר, ויל"ע מאי שנא דלפחות אפשר ולא להוסיף, **ולכאוי' הוא קושיא על הגר"א וצ"ע**.

מט. **וכתבו בתוס' גיטין סה**. דבזממה"ז צריך ליתן פרוטה וחומש, ולמ"ד עד שיהא בחומשו שו"פ צריך ליתן ה' פרוטות, **אכן בתוס' ב"מ נד**. ור"ה לא: כתבו דסגי בפרוטה, רק דצריך לומר ולפרש שמחלל הוא וחומשו אפרוטה, וצ"ב המחלוקת בזה.

נ. **והאחרונים תמהו** איך יתכן לחלל הוא וחומשו על פרוטה דנמצא שהקרן מתחלל על פחות מפרוטה, והרי נתמעט דא"א לחלל מע"ש על פמשו"פ, ולכאורה היינו דהקרן צריך להיות על שו"פ. **וביותר יש לתמוה לפמש"כ הרמב"ם דקיי"ל כמ"ד עד שיהא בחומשו שו"פ** ובעינן לחלל על חמש פרוטות כדי שהחומש יהיה שו"פ, ואיך אנו מחללין הכל על פרוטה אחת.

נא. **החזו"א** (דמאי ג-טז) מבאר דעת התוס' ב"מ, שהוא שם בזול את הקרן וגם את החומש, והעיקר שנתפס במטבע המחלל פרוטה של מעשר, וא"צ דוקא הקרן, אכן, כשחיוב חומש הוא רק מדרבנן, אז אי אפשר לחלל הקרן וחומש על פרוטה, כיון שאז המעשר דאורייתא נתפס על פחות מפרוטה וזה א"א.

נב. **ולמ"ד דבעינן בחומשו פרוטה וצריך ה' פרוטות**, כ' החזו"א, דלדעת הרמב"ם שהוא רק מעוט מחומש דאורייתא, סגי בפרוטה ורביע, דהחילול עצמו על פרוטה, ורק דא"א לכלול החומש דרבנן עם הקרן. **אכן לדעת רש"י ותוס'** דאין חילול כלל במעשר הפחות מד' פרוטות, יל"ע מה הדין בזמה"ז, וכתב החזו"א דמ"מ אפשר לחלל כל הקרן על פרוטה, כי בזמה"ז אפשר לשום בזול, **ומ"ש רש"י ותוס' דצריך ד' פרוטות הוא דין בהמעשר עצמו, ולא בהכסף הפודה**,

נג. **והקשה לפ"ז איך מועיל חילול על מעות הראשונות**, דסוף סוף המעשר עצמו אין שוה פרוטה או ד' פרוטות, ויש לומר **דכיון שמחלל על מטבע אחת חשיב כמחלל הראשונות ושל עכשיו בבת אחת**, אכן לפי דעת התוס' גיטין ס"ה יש להחמיר לדינא ולחלל על ד' פרוטות, **עכ"ד החזו"א**. [ולא ביאר סברת התוס' בגיטין]. וכעין סברתו בביאור דין מעוה"ר כתב במנח"ש סו-ו.

ונראה דהוכרח לכל זה לפי הבנתו דלחלל על מטבע פמשו"פ א"צ מעות וע"כ קרא אתא להמעשר עצמו, וה"ה למ"ד אין בחומשו. **אכן כ"ז אין מוכרח ואכ"מ**.

נד. **ובקהלות יעקב** [ערכין י"ב] הקשה איך חל שם חומש כשמחלל על פרוטה אחת, ואין כאן הוספה על דמי הקרן, עוד הקשה דלמאי דקיי"ל דאין החומש מעכב וד' בד' קפריק, וא"כ החומש הוא חוב ממון בעלמא, ומה שייך בזה שוה מנה שחיללו על פרוטה מחולל, והרי החומש אינו בכלל החילול, **וכתב לבאר** דחיוב חומש אינו חומש השווי, אלא חומש של הדמים שפודה בהם, וממילא כשמייחד פרוטה הוי כמפרש שיהיו ד' חומשין לקרן, וחומש פרוטה לחומש, וא"ש גם קושיא הב' דחיובו הוא להוסיף חומש על מה שפודה, ולא על השווי.

נה. **והוסיף הקה"י להקשות דמכל מקום למאי דקיי"ל דאין החומש מעכב וד' בד' קפריק והחומש אינו בכלל הפדיון א"כ עדיין נמצא שעצם החילול נעשה על פמשו"פ ואינו ממון**, ותירץ שאין החילול בתורת דמים אלא מחלל חפצא על חפצא, וכמו כלי פמשו"פ דמהני לקנין חליפין, **עכ"ד ומחודשים מאוד**.

נו. **ובמנחת שלמה** [סי' ס"ז אות יב-יג] כתב ליישב הא דמהני הוא וחומשו על פרוטה, **עפ"ד הכפו"פ** פרק מ' שכתב דכשפודה בשווי צריך להזכיר שמוסיף חומש וכשמחלל על פרוטה א"צ להזכיר, והטעם בזה יל"ב דאין החילול מועיל מטעם קציצה של מנה על פרוטה, אלא דאפילו פרוטה אחת מתוך השווי תופס את כל הקדושת מעשר ומחללו, **וכע"ז כתב התורי"ד ב"מ נו**. [שכתב דבפודה הקדש באופן שחיסר כשיעור ביטול מקח חייל הפדיון, והוא חייב את ההפרש להקדש], וזהו ביאור הדין דהקדש שוה מנה שחיללו אפרוטה.

ולפ"ז ה"ה נמי למ"ד אין בחומשו, דיכול לפטור עצמו בפרוטה, **ובזה ביאר מחלוקת התוס' בגיטין**, דאינהו סברי דצריך שיהיה קציצה בדרך בדרך אונאה, שמעריך המנה בפרוטה, **ועיי"ש עוד**.

ביסוד המיעוט דאין בו ואין בחומשו - תוספת דברים.

נז. **ומד' התוס' גיטין מוכח מכל מקום**, דהדין שיהא בחומשו הוא דין בכסף הפודה ולא במעשר הנפדה,

והנה למ"ד עד שיהא בו, **כתבו בזה כמה אחרונים**, וטענו בזה כמה מן הלומדים, **דלעצם הא דלא חייל חילול על חצי פרוטה, אי"צ מעוט**, אי משום דהוי כאסימון [וסברא זו כ' החזו"א, אמנם לא כהכרח גמור], אי משום דמעשה החילול הוא קנין כסף [מנח"ש וחי' הגר"מ הלוי], ולכן כתבו דכל המיעוט לרש"י ותוס' הוא על המעשר עצמו שאם א"ב פרוטה אינו יכול ליפדות ואפילו אם יתפיסוהו על פרוטה שלמה. **ולפ"ז קשה מאוד לבאר הדין דחזקיה**.

וכש"נ, גם מדברי התוס' גיטין מוכח לא כן, וכמו דלמ"ד שיהא בחומשו קאי על הכסף הפודה ולא על המעשר הנפדה, כמו"כ למ"ד אין בו.

נח. **הן אמנן הירושלמי פ"ד ה"ב לפי מה שביאר הרידב"ז את דברי השנו"א סבר דמסברא א"א לחלל ח"פ** רק על פרוטה שלימה, אכן הירושלמי לשיטתו דאין המיעוט על הפירות שאין נפדין, רק דפטורין מן החומש, וביאר דינא דחזקיה בענין אחר, **אך להבבלי קשה מאוד לבאר הדין דחזקיה א"נ דהמיעוט על המעשר**.

נט. **ומה שדקדקו הלומדים והמחברים בדברי רש"י נג**, במחכ"ת אי"ז דיוק כלל, יעויין ברש"י נג. ד"ה לא תפסה, דביאר שם שג' פרוטות תופסות כל האיסור, ועדיין נשאר מקום לחלל עליו עוד פירות, וכוונתו

תופסות כל האיסר הוא דמועיל לפדות על פרוטה אחת מתוך איסר וליתן על האיסר דין מעשר, אבל לפדות חצי פרוטה על פרוטה **אם יחול רק חצי פרוטה, לא יתפוס את כל הפרוטה לקדושת מעשר**, זו כוונתו נג: אל נכון וזה ילפינן מקרא, דלא נתפס דין מעשר על מטבע בפחות מפרוטה, **ובאמת נחלקו בזה הרמב"ם והרא"ש פ"ח מ"ד** לענין מטבע שנפחת עד פחות משו"פ דלהרמב"ם לא שייך ביה קדושת מעשר ופוקעת הקדושה.

ס. ולפי"ז נראה דרש"י פירש הסוגיא לענין המטבע, שאין נתפס בו, ומשום דס"ל כהרמב"ם שאי אפשר להוסיף על שווי המעשר בפדיון, ונתמעט שלא נתפס המטבע ע"י ח"פ. וכ"נ פשטות דברי הראשונים בסוגיא וא"ש דינא דחזיקה בפשטות.

והראב"ד שחולק וסובר דיתכן קדושת מעשר בפחות משו"פ, הוא פירש למיעוטא על המעשר עצמו, ואין פדיונו לחזיקה אלא מדרבנן וכמ"ש הראב"ד בשמ"ק.

סא. ולרש"י, למ"ד אין בחומשו, המיעוט הוא על החומש שאינו חל רק על פרוטה, ועוד ילפינן, דכיון דבעינן בחומש שו"פ כשאין חומש אי אפשר לפדות. והנה אי"ז דין בפירות שהם פטורין מפדיון, אלא דין בעצם הפדיון, כמו למ"ד אין בו. ולפי"ז כ' התוס' בגיטין דגם בזמיה"ז צריך ה' פרוטות.

אכן התוס' ב"מ צ"ב, מדוע אפשר בפחות מה' פרוטות אם הוא דין בכסף הנפדה [זולת א"נ כהמנח"ש עפ"י התור"י דאינו משום קציצה דאונאה אלא דהוא דין בחילול שפוטר עצמו בפרוטה אחת].

עוד בגדר דין חומש והוא חומשו על פרוטה

סב. ועיקר ביאורם דהקה"י והמנח"ש שדין חומש הוא על הדמים שפודה בהם ולא על שווי המעשר, הוא תמוה מסבא, דא"כ כל ענין הוספת חומש הוא מתקיים בפועל דוקא בפודה בשווי, ובפודה שלא בשווי אין שום תועלת בהחומש דיכל כמ"כ לומר שכל הפרוטה היא הקרן, ולמאי דקיי"ל אין החומש מעכב מהו הענין לחלק הפרוטה לקרן וחומש. וביותר קשה להס"ד דחומש מעכב שצריך לפדות שוה ארבע בחמש, איך יתכן לומר שהוא דין בהמעות שפודה בהן להוסיף עליהן חומש, הרי החומש הוא חלק מהפדיון עצמו ואינו תוספת, וא"נ כביאורם הנ"ל א"כ אין המצוה והעיקוב אלא לומר בפה דמחלק מעות הפדיון לקרן וחומש, אבל יכול לפדות בכמה כסף שירצה, וזה תמוה מאוד, [ואולי למסקנא דאין החומש מעכב נשתנה כל הגדר של נתינת חומש, דאינו על השווי אלא על המעות שפודה, ודוחק].

סג. עד"ז יש לתמוה במש"כ בירושלמי דמע"ש שאין דמיו ידועין אומר הוא וחומשו על מעות הראשונות וצ"ע איזה דין חומש יש כאן כשאין מפרש ואין יודע כמה הקרן וכמה החומש ועל כמה דמים חל פדיונו, ולא יתברר עד שיבוא אליהו, וצ"ע אם מועיל קנין כה"ג, ועכ"פ תמוה מאוד איזה קיום של חומש יש כאן.

סד. ונראה פשוט דמצוות ועיקוב חומש הוא להוסיף על השווי, ולתת למעשר יותר ממה שהיה לו, ולפי"ז צ"ב גדול הא דמחלל הוא וחומשו אפרוטה ומעוה"ר. וכן צ"ב לד' התוס' גיטין דהקרן ד' פרוטות והחומש פרוטה.

סה. והנראה בזה, דהנה מחד גיסא נצטוינו להוסיף חומש, אכן מאידך גיסא למדנו דיש אונאה למע"ש, והנה דין אונאה הוא גם בדבר שדמיו קצובין, ומשום דאין הכוונה באונאה שהוא מעריך החפץ בפחות או יותר משווי, אלא אונאה הוא בעצם מעשה גזילה, כדאיתא בריש איזהו נשך, שאין נותן את שווי, ומכל מקום הוא קוצץ שאלו הדמים יהיו מקח וחליפין עבור החפץ. [ובאמת לא שייך לקצוץ מחיר שלא בשווי, והקציצה לא יכולה לחול, ואם שניהם מסכימים לאונאה אז זה מועיל מטעם מתנה עמשכב"ת בדבר שבממון, כמבואר ב"מ נא:; וכל אונאה אינו קציצה אלא גזילה].

והנה כשפודה מע"ש בפחות משווי, אין כאן רק ביטול של דין חומש אלא גם ביטול של הקרן, שהוא אין נותן תמורת המעשר, ומ"מ מהני וחילל הפדיון, והקשו התוס' דהא חומש מעכב. ותימצו שאומר שנותן זאת הפרוטה גם בעבור החומש, והיינו שאומר שהוא גוזל גם את החומש שהוא כך וכך ומחללו על הפרוטה.

ולפי"ז אין מקום לדון שהפרוטה מתחלקת לד' חלקים ועוד חלק, כנגד הקרן והחומש, אלא הפרוטה הוא מעשה חילול שרירותי בסכום שהוא קוצץ כנגד כל חיוביו, הקרן והחומש. ואין קיום הדין דחומש בזאת הפרוטה, אלא באמירתו גרידא שבזאת הפרוטה הוא מכין גם לגזול את החומש, ומה"ט מועיל גם במעות הראשונות ובדמין שאין ידועין [מדין שוה מנה אפרוטה], וכן בפרוטה אחת כנגד הקרן והחומש כתוס' ב"מ.

ולהמתבאר יכול גם לחלל המעשר בשווי, וחומשו על פרוטה, אך לקה"י ומנח"ש אין יכול, דהחומש צריך להיות חמישית ממעות הקרן דהפדיון.

סו. והנה יש ילפותא דצריך בו או בחומשו פרוטה, ולדעת התוס' בב"מ אין זה דין בעצם חלות הפדיון, רק בהשווי, שיפדה בשווי פרוטה לחומש, וכאן שהוא לא פודה בשווי אלא גוזל את השווי, א"צ אלא פרוטה, והתוס' גיטין ס"ל שהוא ילפותא על עצם חלות החילול שיתחלל על פרוטה או ה' פרוטות. ובעינן שהחומש יחול על פרוטה. אכן אין מוכרח דהחומש פרוטה משום דהקדן ד' פרוטות ולעולם החומש נישום לפי הדמים של הפרי, ופרוטה זו היא אונאת החומש, כמו להתוס' ב"מ. וא"ת, א"כ ל"ל ד' פרוטות לקדן, יתן פרוטה לאונאת הקדן, ופרוטה לאונאת החומש, התשובה נראה, לדעת התוס' יש גם דין דבעינן ד' פרוטות בקדן, וכמו דאעפ"י שאין נותן חומש צריך לפדות על ד' פרוטות וצ"ע בכ"ז.

ויל"ע למש"נ, בשלמא אי חומש מעכב ניחא דכ' התוס' שצריך לומר הוא וחומשו אפרוטה, אכן אי חומש הוא רק למצוה, יל"ע אם יש מצוה בזמה"ז לומר כן, דלכא"ו המצוה היא **לתת החומש**, ולא סגי לעשות עליו אונאה,

סז. **דעת הרמב"ן בדינא דחזקיה**, וכדביארו הריטב"א, דנתמעט ח"פ שא"א לחללו, ואעפ"י שאומר שיתפס על פרוטה, אבל על מעוה"ר חייל, והוא תמוה אם נתמעט פרי פמשו"פ שאינו בר פדיון ואפילו בפרוטה, מדוע מצטרף למעוה"ר, עוצל"ב מה הבדל בין אם יש לו רק מעשר ח"פ או שיש לו שוה פרוטה וחצי, מדוע ח"פ א"י לקצוץ על פרוטה, **ולהנ"ל יל"ב**, דז"ו דא"א לומר כשקוצץ פרוטה כנגד מעשר השווה חו"פ, שעשה כאן "מעשה חילול" של פרוטה כי ביארנו כבר דאונאה אי"ז שינוי השוויות, והנה מיעוטא דממעשרו מלמדנו דבר אחד, דמעשה פדיון הוא בשווי פרוטה דוקא, וזה כולל גם בהפרי הנפדה, וגם במטבע הפודה, וכ"ז דין במעשה הפדיון שיהיה בשווי פרוטה, אכן במחלל על מעוה"ר יש כאן חידוש דמועיל חילול בלי לחשב את השווי, כאן אין דין שיהיה מעשה חילול בפרוטה דוקא. אלא מחלל על מעות הראשונות, ומצטרף חילולו להקיים בהמעות, **ודיו**.

שוה מנה אפרוטה - על מעוה"ר

סח. **כתב החזו"א** דגם על מעות הראשונות א"א לחלל רק על פרוטה שלימה מתוכם, **דאין חילול שוה מנה רק על פרוטה** ולא על פחות מפרוטה, ורק בחצי פרוטה אפשר לחלל על חצי פרוטה.

וראייתו הוא מדקדוק הלשון שכתבו הראשונים - שחילולו על "שוה פרוטה", אכן לעיקה"ד צ"ב דבפשוטות הך דלא מהני שוה מנה רק אפרוטה הוא בלא מעוה"ר, ומשום דא"א לחול חילול על פחות מפרוטה, וגם לאחרונים דאין מועיל מסברא חילול על פמשו"פ, הרי בדחזקיה ודאי מבואר דעל מעוה"ר מהני, ומנלן לחדש דדינא דחזקיה דוקא בפמשו"פ. ואמנם רש"י נג: כתב דבפמשו"פ יותר פשיטא דמועיל על מעוה"ר ממע"ש שיש בו שו"פ, אבל לדינא הרי גם יותר משו"פ מחללין על מעוה"ר. **ואולי י"ל למש"נ**, דאונאה הוא שמכריח את ההקדש להתחלל על פרוטה, לא מצינו שיכול לעשות זה בפחות מפרוטה, ואעפ"י שבשווי יכול גם ח"פ על ח"פ.

סט. **וילה"ס עוד** בפחות משו"פ ומחלל על מעוה"ר, האם צריך בשווי או דיכול לחללו על אלפית הפרוטה ממעוה"ר. ולמש"נ אות ס"ח מהחזו"א - אי אפשר.

ההנהגה למעשה בהפרשת חומש בזמה"ז אם ראוי לומר הוא וחומשו אפרוטה.

ע. **דעת התוס' גיטין ור"ה** דגם בזמה"ז אומר הוא וחומשו ואעפ"י שאין החומש מעכב, ויש לעיין לדעת התוס' ר"ה שהוא וחומשו אפרוטה, א"כ מה הענין לומר כן, הרי חומש הוא רק למצוה, ויש לדון אם כשמחלל הכל על הפרוטה מקיים מצוות חומש, [וזה תלוי גם בספק אם הפרוטה מתחלקת לה' חומשין או דכל הפרוטה כנגד הקדן והחומש שהיה צריך להפריש].

עא. **וברמב"ם מאכ"א פ"י הי"ז וכס"מ שם**, משמע דבזמה"ז כשמחללין אפרוטה א"צ לומר הוא וחומשו. **ויל"ב הדין לפי דעתו** דמעשר שאין בחומשו פרוטה חייב בקדן ופטור מחומש, ומסתברא לפ"ז דזה תלוי בהמעות שמפריש למעשה לפדיון, ולא בשווי הפירות וכל שהחומש לא יהיה פרוטה אין חיוב חומש.

עב. **ולפ"ז הקשו** דלהרמב"ם אדרבה יהיה אסור לומר הוא וחומשו אפרוטה, כיון שפטור מחומש ולא חייל רק מה שהפריש לקדן ונמצא דנתחלל על ד' חומשי פרוטה. **ובבה"ל פ"ה ה"ב** כתב דבכל נוסחאות המעשר הישנות לא חשו לזה, [וכן לא חשו לכל מיני אופנים שפטור מחומש ואומר הוא וחומשו], ולא הצריכו לומר דמחלל על פרוטה ורביע לצאת מספק, וכתב ליישב דבלשון הוא וחומשו משמע שאם אין חומש כל הפרוטה לקדן, עיי"ש משכ"ל, והביא רא"י מהריטב"א.

ולמשנ"ל דלעולם אין הפרוטה מתחלקת לקדן וחומש אלא כל הפרוטה במקום הקדן וחומש שהיה צריך להפריש, לפ"ז א"ש ואין חשש.

אמנם , לפי מסתברא, דגם לשיטת הרמב"ם [שבפחות מד' פרוטות פטור רק מחומש], היכא שהמעשר שווה מנה ומחללו על פרוטה, כאן אין סיבה לפטור מחומש, דהפרוטה הזאת יכולה להיות כנגד הקרן וגם כנגד החומש, **ולא כסברא שכתבנו באות ע"א** וא"י כמשמעות הכס"מ דלהרמב"ם אצ"ל הוא וחומשו, י"ל שהוא מטעם אחר, ואולי ס"ל דהמצוה דחומש הוא רק כשנותן בפועל, וממילא בזמנ"ז אין ענין לומר הוא וחומשו.

צירוף דאורייתא ודרבנן

עג. **עד"ז יל"ד היכא שחייב בחומש מדרבנן** אם יכול לחלל קרן וחומש על פרוטה אחת **והחזו"א ג-טז** כי דבכה"ג יש לחלל אפרוטה ורביע [ואפי' א"נ כהבה"ל דלא נתבטל הקרן מ"מ ביטל נתינת החומש כיון שהוא דרבנן, ואין מצטרף, ונתפס כל הפרוטה להקרן], אכן למשי"נ דאין הפרוטה עצמה מתחלקת לקרן וחומש, לפי"ז יש לדון דא"י נחשב לצירוף דאורייתא ודרבנן, ולמעשה צידד בבה"ל להקל גם בזה.

עד. עוד נידון כשמחלל כמה דרגות חיוב ביחד האם א"א לחלל על פרוטה אחת, והנידון הוא האם בזמנ"ז ב' דרגות דרבנן חשיבי כדאורייתא ודרבנן, **עי' בזה בבה"ל פ"ה ה"ה ד"ה על מעות**, ועוד נידון, די"ל דכל הדין של דרבנן ודאורייתא לא מצטרפי הוא כשכל אחד חצי פרוטה, אבל כשכל אחד פרוטה אין חילולן על פרוטה מתחלק חציה למעשר זה וחציה לזה, אלא הפרוטה כנגד כולם, **כ"כ בחו"ב א-יב**, או כסברתינו הנ"ל, **ובמנח"ש** סז-ו כתב להחמיר, וגם במטבע שנתמלאה בכמה דרגות מעשר ובא לחללה על פרוטה צריך לייחד פרוטה כנגד כל דרגא.

עה. **והוכיח המנח"ש דיש חילוק דרגות ולאו דוקא דאורייתא ודרבנן**, משיטת הריטב"א שפירש להגמ' דאורייתא ודרבנן לא מצטרפי, דמיירי בשניהם דאורייתא, רק אחד מהם אין חיוב להעלותו או לפדותו, ונחית דרגא דמותר להניחו לירקב, ומ"מ אין מצטרף, וה"ה בכמה דרגות דרבנן, עכ"ד.

וצ"ע, אם כנים הדברים, מהו הטעם בזה, ולכאורה הביאור כמש"כ הרמב"ן, דחזקיה חידש חידוש שאפשר לצרף ב' מעשרות ולחללן יחד, ועליו הוא שמקשה הש"ס שיצרף עוד חצי פרוטה, וכתב הריטב"א דהך חידושא שאפשר לצרף – אינו אלא בדרגה שוה. וכ"ז בפרוטה הראשונה אבל על מעות הראשונות מצטרף גם ב' דרגות, [וזה נחא לפמשי"כ הריטב"א עצמו, דהבעיה לצרף הוא משום דכאו"א לעצמו אינו ראוי ליפדות ולתפוס המטבע וצירוף מין אחד מועיל, וכן על מעוה"ר כיון שכבר נתפס המטבע].

וחצי פרוטה מע"ש עם חצי פרוטה רבעי כתב החזו"א דמצטרף, ויל"ע לדעת הריטב"א.

בסוגיית הש"ס נד. דיני חומש

עו. **אין בו ואין בחומשו** [וכן לגבי הקדש, כי בתוס' ערכין כז. דהמחלוקת שם תלוי בסברות דמע"ש, ולענין מה נחלקו שם ע"י בקה"י ערכין י], יתכן דטעם הפלוגתא, דהנה אין ראוי שהבעלים עצמו יפדה בלי תוספת חומש, ולכא"ו א"כ צריך שו"פ בחומשו ובלא זה כאילו לא הוסיף כלום, ומ"ד אין בו סבר דאין התכלית בדין חומש **שיתווסף** למע"ש והקדש ממון, אלא **שמעשה הקנין יהיה באופן שנותן יותר ממה שפודה**, ויתכן עוד, דלכו"ע אין הענין שיתווסף ממון, אבל נחלקו מ"מ אם שייך לדון בפמשי"פ שהיה כאן תוספת, או כמאן דליתא, אולי תלוי אם הוא דין בשומא או דין להוסיף בפועל].

עז. **חומשא מלגו או מלבר**, מכאן יש להוכיח דהממון מעשר קיים כבר בהפירות ולא נוצר רק ע"י החילול, דחומשא מלדו הוא מתייחס להפירות - ולא יתכן שם חומש אם אין בהם ממון מעשר, ויל"ע. ועיקר הספק הוא כמבואר בגמ', אי אזלינן בתר **מעשה הפדיון** ואז סגי ליה דמוסיף חומשו של קרן, או דבעינן **שהיה חומש בהויה שאחר הפדיון** שאז יהיה חמש במקום ארבע דמעיקרא. והנה הרי אין אנו צריכין רווחא דמע"ש, כמבואר ערכין כז.; וא"כ יל"ב מ"ט אזלינן בתר ההויה שלאחר הפדיון, ולא אחר מעשה הפדיון עצמו, ואולי הענין הוא שאין נתינת הפירות חלק ממעשה הפדיון, וכולו נעשה ע"י הכסף, ולכן צריך קיום חומש בכסף עצמו, וצלע"ע.

עח. **חומש מעכב או אין מעכב**, מבואר בגמ' דשורש הספק הוא מוקדם בספק אחר, אם ארבע בארבע וכו' או ארבע בחמש. **ולכא"ו הביאור בזה**, שנסתפקו במהות הדין דנתינת חומש איך יקרא שמו חומש, אם בעינן שיהיה בדוקא נפרד מן החילול, ואכנפשיה מוסיף, ואלי"כ לא יקרא חומש אלא יהפך לקרן, או דלמא שהדין הוא לקצוץ חמש בעבור ארבע, ובאמת אין כאן חומש נפרד אבל זהו דין הוספת חומש שיתן חמש במקום ארבע.

עט. ולמ"ד אינו מעכב מבואר דמעצמו מתקדש, ויש כאן חידוש גדול דבשלמא למ"ד מעכב, הקדושת מעשר מגיעה אל החומש בדרך פדיון, שפודה עליו קדושת הפירות, משא"כ למ"ד אין מעכב **הקדושה באה עליו שלא בדרך פדיון**. ויל"ע לפי"ז, האם החומש הוא שייך **למעשה המקח** או לא, [לפמשי"נ בדברי הגר"ח דחילול הוא ע"י מעשה מקח], ובמקומו רצינו לבאר דענין בעלים מוסיף חומש הוא משום דמעשה המקח של בעלים לא מהני בלי חומש, כיון דלא החליף רשויות, וכאן מוכח דאינו כן, דבחומש יתכן שהוא נפרד מענין המקח, דהא מבואר דאינו חל ע"י פדיון, וגם הרי אינו מעכב, אכן יש לדון דאפי"ה הוא נכלל בכלל המקח וחשיב תמורה להפירות, וצ"ע.

פ. **ובדרך אמונה** פ"ח ס"ק ע"א כתב דאי חומש אין מעכב יכול ליתנו גם לאחר אכילה ואינו אלא חוב בעלמא, **ולעני"ד יש לדון בזה**, דהנה לדבריו חומש אינו אלא חוב, ולא הוי חלק מהחילול, ויל"ע איך מתקדש החומש שלא ע"י חילול, ועוד, למ"ד אין בו שו"פ מתחייב חומש כשיש בקרן שו"פ אעפ"י שאין בחומש שו"פ ואם הוא חוב בפ"ע איך חל חוב כזה, עוד יל"ע מהא דמבואר בתוס' דמחללין בזמה"ז הוא וחומשו אפרוטה, ואי חומש הוא חוב נפרד איך נתפס על פרוטה יחד עם הקרן, אי לא נימא דהפרוטה מתחלקת לדי חלקים קרן וחלק חומש שזה דחוק ובכלל מה שייד דין אין אונאה על חוב, גם מהא דמבואר בגמ' דענין חומש מלבר הוא שיהא הוא וחומשו חמישה, מבואר שיש כאן צירוף דקרן וחומש לענין אחד, ובעיקה"ד הרי מבואר בערכין כז': דאין ענין חומש משום רווחא דמעשר, וע"כ שהוא דין בעצם מעשה הפדיון, [שפדיון דבעלים אינו ראוי אלא כיוסף חומש], [וע"ל אות פ"ה], **ולכן נראה** דודאי חומש הוא בעיקר מעשה החילול, והנפ"מ הוא רק א"ה כתוספת להקרן או כחלק מהקרן עצמה, וכשנ"ל.

פא. **ויל"ד לפ"ז עד מתי וכיצד נקבע שהחומש מתווסף להקרן ולהחילול**, ולכא'ו כמו למ"ד מעכב דיכול ליתנו עד האכילה הכ"נ למ"ד אין מעכב, ואחר האכילה ודאי דלי"ש חילול, וא"כ ליש נתינת חומש. אכן כשכבר נתן קרן, אעפ"י שאם ירצה יכול לאכול, מ"מ כשנותן חומש מסתברא דמצטרף להחילול, דהכי מצוותו להתווסף על החילול.

פב. **[ולכא'ו נפק"מ** לדבריו שאם נשתנה שער האיסרין בין הקרן לחומש, דיצטרך לשום כשער של עכשיו כיון שלא נגמר החילול עדיין], אא"כ נימא כק"ה"י שחידש דדין חומש הוא לא לפי הקרן של המעשר אלא לפי הקרן ששילם. **אכן, אם נשתנה שער הפירות יל"ע**, דיתכן שאחר שנתן את הקרן כבר יצאו לחולין וא"כ אין כאן פירות מעשר לשום לפיהם את השער רק לפי הפירות שהיו קודם החילול]. והנה א"נ דאי חומש אין מעכב אין החומש בכלל המקח והחליפין כלל, ואינו תמורת המעשר, לפ"ז י"ל דלא איכפ"ל שנשתנה השער, כי המקח כבר נגמר.

פג. **בהנידון דחילול שני אי מוסיף חומש, כ' האו"ש** [ערכין ז-ב] דמתבאר בפשטות החילוק דהקדש ומע"ש, דבהקדש יש דין מקדיש דוקא, ואחר פדיון ראשון הוא ככל אדם, משא"כ במעשר דבעלים לאכילה ולהעלאה לירושלים תלוי, [וכדילפינן אף להניתן לו במתנה]. **ומה דלענין חומשא דחומשא הדין הפוך, כתב האו"ש דגם זה מתבאר** לפי מה שאמרו בסוגיא דהחומש הוא כהקדש ראשון, וא"כ בשלמא בהקדש זהו הקדש שחייבה תורה להוסיף עליו חומש, דכל הקדש בא בנדר ונדבה, משא"כ במעשר, חיוב חומש הוא על המעשר המחוייב ולא על המעשר שנתווסף ע"י רצונו דהפודה לפדות, **עכ"ד**.

והנה בעיקר ד' הגמ' דחומש כהקדש ראשון, יל"ע אם להצד דחומש מעכב גם נאמר כן, וכן כל הספק אי מוסיף חומש על חומש, י"ל דאינו כן רק למאי דמסקינן דחומש אין מעכב אבל אי ד' בה' קפריק אין כאן חומש מסויים לפטרו מחומש שני, **וצריך עיון**.

פד. **ומ"מ יש לעיין מהו הספק בחומשא דחומשא** הרי סו"ס עכשיו יש כאן מע"ש שפודה אותו, ובשלמא בהקדש שצריך מקדיש, היה אפ"ל טעם הספק דחומשא מאליו קדוש, ול"ה כהקדש בעלים, **ויש דין במעשה הפדיון של בעלים** שיהיה בתוספת חומש, אבל במע"ש שדין חומש הוא על הבעלים לאכילה, מה איכפת לן שתחילתו הוא דין חומש, ומה שונה הוא במהות הקדושת מעשר שבו,

פה. ולכא'ו יש להוכיח מכאן **דין חומש ע"י בעלים אינו משום עצם מעשה הפדיון שע"י בעלים**, שמעשה פדיון כזה מצריך חומש, אלא **הוא חיוב שהטילה התורה על הבעלים** כשבא לפדות, ועל החומש שכל עצמו הוא תשלום ששילם הבעלים, לא חייבוהו להוסיף חומשא דחומשא.

פו. והנה במשנה דמערימין עולה, דחיוב חומש ע"י בעלים הוא דוקא אם לא היה שינוי רשות בפירות או במעות ע"י החילול, ומזה היה נראה דסיבת חיוב חומש הוא מה שעושה חילול ומקח בלי שינוי רשות וכל המקח הוא רק לחלל הקדושה, אכן להמת' כאן אין זה משום שהוא תנאי בעצם המעשה מקח, שלא יתכן לעשותו סתם, ולהמת' כאן אינו כן ושייד לעשות סתם חילול, ומ"מ היכא שאין שינוי רשות אז חייבתו תורה חומש, ואולי משום דהוי כזלזול לחללו סתם, ובהפריש כבר חומש שוב אין חייב.

פרק ה'

משנה א'

א. ע' ברכות לה. דנחלקו אי כרם רבעי או נטע רבעי, ובירושלמי כאן אמרו דהמשניות הראשונות בכרם והאחרונות בנטע, דאה"נ ודין רבעי נוהג בכל האילנות אבל משניות קמייטא הם דוקא בכרם, וצל"ב מדוע דין ציון הוא דוקא בכרם.

והגר"א מבאר שהוא לענין טומאה, זכרם העומד על קבר צריך לציין, שיינו טמא לנשכים, ודוקא בכרם שמקבל טומאה מיד בשעת בצירה [משא"כ בזיתים כדאיתא דאין מוסקין בטהרה].

ב. ובתלמידי ר' יונה בברכות מבאר המחלוקת, דמ"ד נטע רבעי הוא משום דקאי אקרא דונטעתם כל עץ מאכל, דערלה, ומ"ד כרם יליף מקודש הלולים וכו', או מנטע כרם ולא חללו, עיי"ש.

ג. וע' בבה"ל פ"ט ה"א דנחלקו הראשונים, אם רבעי הוא מצוה בפ"ע או חלק ממצוות ערלה, וכתב נפק"מ לדינא לפמש"כ החזו"א דאילן שאין מתקיים ג' שנים ע"כ דפטור מערלה, ולהסוברים דרבעי הוא חלק מערלה ה"ה אילן שאין מתקיים ד' שנים,

ולכא' מדתנא לה גבי מע"ש ולא במסכת ערלה יל"ד דעיקר מצוותו הוא קודש הלולים ולא דהוא ממצוות ערלה, וע' בזה במלאכ"ש בשם הרש"ס.

ולענין קודם פדיון אם אסור בהנאה כערלה, [ע' תוס' קדושין ל"ה], כתב בבה"ל פ"ט ה"א כמה הוכחות דאינו איה"נ ורק הנאת כילוי אסור.

ד. בירושלמי נתנו טעם לציונים, דאדמה קיים מעט וחרסית יותר וסיד יותר, ועוד טעם עיי"ש, והאריך במהר"י קורקוס. עיי"ש שהקשו שיש הרבה דיני ציון כגון בהקדש וע"ז וכו' ומדוע שירים התנא.

ולענין קודם פדיון אם אסור בהנאה כערלה, [ע' תוס' קדושין ל"ה], כתב בבה"ל פ"ט ה"א כמה הוכחות דאינו אינ"ה, ורק הנאת כילוי אסור.

ה. והנה לענין קברות ילפי' לדין ציון מקראי, [והוא דאורייתא בהגר"א], ויל"ע בשאר האיסורין אם הוא נלמד מזה או דהוא תקנה דרבנן. ובהגר"א כ' דילפינן ממצורע לכל האיסורין, ובמו"ק ה. איתא ילפוי' מלפני עור ועוד ילפוי' ע"ש, הנוגע לכל האיסורין.

ו. וצל"ע על מי החיוב ציון, בשלמא ברבעי שיש לו בעלים מוטל על הבעלים למנוע מכשול, אבל בקבר הנמצא במקום הפקר, החיוב הוא על ב"ד כדאיתא ריש שקלים, ויל"ע, דהרי כל העובר שם אין לו שום דין להסתפק שמא יש שם איסור או טומאה, וא"כ מדוע עלינו לדאוג ולציין, ונראה שזהו כל הילפוי' שהוצרכו ללמוד, לחדש שיש חיוב לציין, ואעפ"י שאם לא יציינו לא יעברו באיסור.

ז. ובירושלמי כאן יש סוגיא ארוכה דדיני ציון הקברות, ואיתא שם דצריך בנין קבוע, שמא יתגלגל הציון למקום אחר ויטמאו שם טהרות שלא כדין, ויש לתמוה דתיפול"ל שישאר הטומאה בלי ציון, והיה אפ"ל דבאמת כל החיוב ציון הוא משום חשש הפסד טהרות [אם יוודע הטומאה לאחר שעסקו שם בטהרות], אבל לענין איסורא אין לחשוש, אי משום דאין צריך להסתפק, או משום ס"ט ברה"ר, ולכן כשיתגלגל למקום אחר עיקר החשש הוא שמא יפסידו טהרות שלא כדין. וכ"ה בהמשך הסוגיא שם, דאין מציינים על בשר, שכשירקב נמצא דמטמאין טהרות בחינם, ומוטב שיתקלקלו בו לשעה ואל יתקלקלו בו לעולם, ומוכח כש"נ, אכן בסוג' דמו"ק לא משמע כן, וכן בפיה"מ כאן מפורש דהוא משום טומאת כהנים, וצ"ע.

ונפק"מ בזה, אי בזמנה"ז יש מצוה דציון קברות, ועוד נפק"מ ברבעי שאין לו בעלים אם ב"ד מחוייבין לציין, [א"י דאין חיוב לציין כשהאוכל א"צ לחשוש, אכן י"ל כהנ"ל דדוקא בס"ט ברה"ר הוצרכו לחשש הפסד, אבל בכל האיסורין צריך לציין גם כשהאוכל א"צ לחשוש]. ויתכן, דכל מקום שיש כרם רבעי אחד ידוע, הוי כל הבקעה קבוע כמע"מ, ולכן צריך לציין.

סוגיא דצנועין

ח. דעת הרמב"ם שלא תיקנו הצנועין בשאר שני שבוע, כרשב"ג דהלעיטהו וגו', אבל התוס' ב"ק ס"ט. והריב"ם"ץ כאן מפרשים דאף בשני שבוע תיקנו, וביאר התורעק"א כאן דקעבדי לפניו משה"ד,

[והלעיטוהו לרשע אינו איסור לתקן לו]. ומש"כ בפיה"מ דעוון הגזילה חמור מרבעי, כוונתו בפשטות הוא שלא מלעיטין לרשע עוונות יותר גדולים ממה שהוא עובר, ולא נלעיט לגזלן עריות, אבל רבעי אעפ"י שהוא נזהר בו, נלעיטוהו, כיון שאינו נזהר בגזל החמור. וצ"ע איך משערין חומר האיסורין, ואולי טעמו דהרמב"ם שגזל כולל גם איסור באל"ח.

ובירושלמי הקשו דודאי הדין עם רשב"ג, דאת הציון רואים רק ביום והגנבים באים בלילה, וממילא אין תועלת לציון בשאר שני שבוע, [ועי"ש מה שיישבו דעת ת"ק], ומוכח דרשב"ג בשאר שני שבוע וכהתוס'.

ט. הגמ' ב"ק מסתפקת אם כל הנלקט או כל המתלקט, וכ' התוס' שם דמוכח דמחללין רבעי במחובר. אכן, **הרמב"ם** פ"ט ה"ב כתב דאין מחללין במחובר כמעשר שני, ובר"ש משנה ה' הקשה עליו מהסוגיא, והכס"מ כי דלהרמב"ם ס"ל דלמסקנת הסוגיא מעיקה"ד א"א לפדות במחובר, וית' להלן בעז"ה.

י. **ובירושלמי כאן** הקשו איך אפשר לחלל במחובר, ותירצו דרשב"ג לטעמיה דמשיכתו של מע"ש זהו חילולו, והוכיח השנו"א כהר"מ ולא כהתוס'. וביאור דעת רשב"ג הוא דעיקר חלות החילול רק במשיכה. ומסיק הירושלמי בקושיא [כן ביאר בביאורי הגר"א], דא"כ מה מועיל חילול שחרית, הרי בערב הפירות כבר אינן ברשותו [וכל הענין לחילול שחרית הוא משום דס"ל דאין מחלל דבר שא"ב].

ויל"ע בתירוץ הירושלמי דהנה הדין דרשב"ג דאזלינן בתר משיכה הוא במחלל דרך מקח, אבל במעות ופירות שלו לכאורה אין כאן אלא אמירה שגומרת הכל, וכאן כשהצנועין מחללין הם בעצם מחללין פירות שלהם על מטבע שלהם, ומה צריך כאן למשיכה. ונראה, דאין כוונת הירושלמי שמוכרחים תמיד למשיכה, ודוקא כאן במחובר דאמר, כיון דבשחרית לא חייל פדיון במחובר, מ"מ יכול לחול בשעת משיכה, וזהו דוקא לרשב"ג אבל לרבנן הכל צריך ליגמר בשעת יחוד המעות.

יא. **בתוס' ב"ק סח:** הקשו מאי קאמר הש"ס דא"א לחלל הנלקט שאינו ברשותו, הרי זכות היא להגנבים שיחלל הבעלים, וזכין לאדם שלא בפניו. ובקידושין נו. כתבו דאינהו [הגולנין] לא מצו עבדי וה"נ דל"מ ע"י שליח. וע' באבנ"מ [כח-י"ג] דהנידון הוא אם דבר שא"ב אפשר להקדיש בהסכמת הגזלן, ובעונג יו"ט סי' צ"ג תלה זה בחקירה אם א"ב הוא קלישות כח הבעלים או זכות הגזלן שקנה במקצת, וע' באבי עזרי פכ"ב ממכירה ה"ט, וחי' הגר"ש סי' ל"ה, קה"י סי' ל"ז אות ה'.

ועיקר ד' התוס' צע"ג דהרי הגזלן ודאי א"י לחלל, דאינו שלו, ומה יועיל שיעשה הבעלים את עצמו כשלוחו של הגזלן, ומשמע דא"י להיות בעלים לפעול חלות החילול, ועיכוב הבעלים הוא דין צדדי, וכמ"ש הגר"ח.

רבעי בשביעית ושי' הרמב"ם

יב. **התוס' ב"ק סט.** נסתפקו אי נוהג שביעית ברבעי וכתב הרש"ש שהספק הוא משום דהוי ממון גבוה, והביא מירושלמי דלענין איסור עבודה יש גם בקרקע הקדש, אכן יש לחלק דדין הפקר אין בו, קה"י [לז-ז]. והוסיף, דלהדיא איתא לקמן מ"ה דגם קדושה וחילול יש בפירות שביעית, וכל הספק לענין הפקר.

יג. ומבואר בהמשך דבריהם, דלאחר שזכו הלוקטים א"י הבעלים לחלל, אבל קודם לכן יכול, והוכיחו מכאן כהגר"ח דבהפקר כל אחד יכול לחלל, וקשה להגר"ש דס"ל שא"א לחלל הפקר, וכ' הגר"ש [לד-ו] דהתוס' קאו כמ"ד ממון בעלים, ודבריו צ"ע דא"כ מה נסתפקו אי נוהג שביעית.

והאבי עזרי [מכירה כב-ט] ביאר דרבעי כיון שצריך בעלים לחילול, לכן אינו הפקר בשביעית והוא שייך לבעלים לחללו, והוכיח מדלקמן מ"ג שיש לו חומש.

יד. עוד מבואר בדבריהם דבשביעית זוכין המלקטים בפירות רבעי, ודקדקו מכאן דאעפ"י דממון גבוה, מהניא זכיית המלקטים, [והגר"ש דחה כנ"ל בסמוך], והקה"י ב"ק כתב שזכייתם הוא בזכות אכילה שניתן לבעלים, ובזה תלוי הבעלות לחילול כמש"כ התוס' סח:; ודעתם דהתוס' דלא כהגר"ח זכי' ומתנה פ"ד ה"ז שכתב דאין זכיה כלל בממון גבוה.

והנה ד' התוס' צ"ע מאי שנא מדמבואר קדושין נד: דאינו ניתן במתנה. ונראה דדעתם לחלק בין מתנה, לזכיה מהפקר, דמתנה הוא השתמשות הבעלים בהממון ליתנו במתנה, וזה נמנע במע"ש דאינו ממון, משא"כ זכיה מהפקר אינו ע"י הדין ממון, רק זכיה ובעלות על גוף הפרי.

טו. **הרמב"ם פ"ט ה"ז** פסק כצנועין [כל הנלקט], ובשביעית. והקשה הרשב"א [ב"ק סט ובתשובות] דק"י"ל כר"י דא"א פודה דבר שאינו ברשותו, ואעפ"י ד"ל שהרמב"ם פסק כהגמ' סט: דלר"מ דממון גבוה ואוקמה רחמנא ברשותיה הכ"נ מהני חילול ביד גזלן, הא ליתא למסקנת הסוגיא, עי"ש מש"כ. והכס"מ

נקט דעיקר התירוץ על הרמב"ם הוא מה"ט דכר"מ דממו"ג, וביאר דעתו בחזון איש דמא טז-יז. וע' אות י"ח מהגרש"ש

טז. והרעק"א בתוספותיו וכן הקצה"ח סא-ג מיישבים דעת הרמב"ם דבשאר שנים מה שא"י לחלל ע"י זכיה הוא כמש"כ התוס' קדושין דלא מצו עבדי שליח, אבל בשביעית שזוכין המלקטין עושין להצנועין שלוחם, וזה תלוי במשנ"ל אם אפשר לזכות בממון גבוה.

ובקצה"ח שנד-ה הקשה על תירוץ זה לפמש"כ התוס' והר"ש דהיו מניחין המעות קודם שנלקט ואומרים שכשילקט יתחלל, ובאופן זה לא היו הלוקטים יכולין לחלל דהוי"ל דשלב"ע אצלם, [והגרש"ש סי' ל"ה תירץ הקושיא עיי"ש], ומבואר מדברי הקצה"ח דצריך זכיה של הלוקטין ויכולין לזכות בממון גבוה, ואי"ז רק עיכוב של הבעלים כהגר"ח.

יז. הגר"ח [זכו"מ ד-ו] מבאר דעת הרמב"ם דבשביעית שהפירות הפקר אין צריך בעלים לחילול, רק בשאר שני שבוע שיש בעלים אז הבעלים מעכבין.

יח. הגרש"ש [לד-ו] מבאר ע"ד הכס"מ, ואפילו בשביעית שהפירות הפקר, מ"מ הא דאוקמיה רחמנא ברשותיה לחילול אין זה פוקע בשביעית, עיי"ש, ובאבי עזרי חידש יותר דאין דין הפקר כלל ברבעי. וע' הקילות יעקב זרעים סי' כ'.

סדר החילול

יט. בב"י הביא סדר החילול מ' ירוחם וכ"ה בשאלתות קדושים סי' ק', מביא חמשה אשכולות מדי רוחות הכרם ואחד מאמצעיתו, ומביא חיטין וכו' ואומר אקב"ו על פדיון הכרם, ואומר תחול קדושה דהדין פרדסא על הלין חיטי שלשה זימני וקלי להו להני חיטי, ע"כ, והרמ"ך כתב דמברך גם שהחיינו, והרמב"ם [מאכ"א פ"י ה"ז] השמיט לברכת שהחיינו. ובטעמא דמביא מדי רוחות וכו' כ' הראב"ד בתמים דעים סי' קל"ב שהוא "כי היכי דניבריך הנהר או הכרם".

כ. במלאכ"ש הביא מסוף ספר אבודרהם שאחר שפודה הכרם, משמיט פירות הכרם כל אותה שנה לכל עובר ושב, ואל יאסוף אותן לגת אבל אוכל כשאר בני"א ושולח מהן דורון למי שירצה ובשנה החמישית אוכל ודורך וכו' כרצונו, וזהו שאה"כ ובשנה החמישית תאכלו את פרינו וכו'. וזהו ישוב על הדקדוק בפסוק שהביא הר"ש משנה א' בשם בה"ג, והר"ש דחה הדקדוק. ובבה"ל (ט-ו) הקשה אם בשנה הרביעית הכל הפקר קשה ממשנה דצנועין מ"ש שביעית משאר שנים.

משנה ב'

א. כרם רבעי היה עולה, מדי מקומות וסימנן אע"ה, לירושלמי ה"א הוא דוקא בכרם, וזה א"ש לשיטת הירושלמי דטעמא משום נסכים, אכן להבבלי דמשום עיטור, לכאוי ה"ה בנטע רבעי, אכן ברמב"ם (פ"ט ה"ה) כתב דהוא בכרם דוקא וכ' הכס"מ דמקורו מירושלמי וצ"ע. ובתוספתא יש מ"ד (פ"ה ה"ל) דדוקא בכרם של חמשה גפנים.

ב. הא דלא תיקנו במע"ש כי המאירי ר"ה לא: משום דאינו אלא דבר מועט, והטורי אבן כתב מפני שאינו בכל השנים. ובשו"ת באר חיים מרדכי כ' עפ"י הט"ז דאין עוקרין דין המפורש בתורה שמע"ש נפדה בכל מקום.

ג. הקשה המשנ"ר מהו לעטר שוקי ירושלים, הרי מע"ש אינו נמכר, עיי"ש מש"כ, אכן בתוספתא [פ"ה ה"ל] איתא ב' שיטות בזה, וביארם בביאורי הגר"א לירושלמי, איכא למ"ד דנותן לשכניו וקרוביו, ומה שנשאר מוציא לעטר השוק ולחלק למי שירצה, ואיכא למ"ד שכל אחד אוכל בביתו הנ"ר ומתוך כך נשארים הפירות חולין לעטר השוק.

ד. ענין עיטור ירושלים יל"פ עפמש"כ בפניני הגר"ז [עמ' ר"ה] לפרש הנוסח ונאכל מפריה וכו' בקדושה ובטהרה, ומהו פריה של ירושלים הרי אין נוטעין בה גנות ופרדסין, ופירש דקאי אפריה המיוחד שהוא מע"ש ורבעי, וזהו דנאכל בקדושה [דחומה] ובטהרה, עכ"ד, והנה איתא דשוקי ירושלים מתכבדין בכל יום, וי"ל דזהו עטרתם שמניחין שם פירות רבעי הנאכלין בטהרה. ע"ע בשו"ת באר חיים מרדכי [ח"ג חו"מ סי' ע"ב] דרוש ארוך בכל דיני משנתנו, והוא כי דענין העיטור הוא ע"ש כי שם צוה ד' את הברכה, [וכן אי בתמים דעים סי' קל"ב דרבעי ממשיך הברכה].

ועי' בירושלמי בענין מהלך יום אחד, דבזמן המקדש היו דרכים קצרות מכל א"י להגיע למקדש ובחורבן נתעוו הנהגות.

ה. **התקינו שיהא נפדה, התוי"ט** פירש לשון התקינו, דצריך דוקא לפדות, כדי שלא יוזלו הפירות במאוד, ור' יוסי פליג דאין חוששין לזה, [כפלוגתא דבב"מ ס.], ורק תיקנו משום החורבן. ובפיה"מ ורש"י ר"ה, כתבו דמותר לפדות אבל אינו חובה, וכן תמהו עליו **המהרי"ח והרע"א**.

וע' אריכות בתוי"ט בפלוגת הרמב"ם וראב"ד פ"ב מממרים, בבטל הטעם אי בטלה התקנה, ואיך תתפרש משנתנו לכל השיטות.

ו. **בביצה ה'**: כרם רבעי היה לר"א וביקש להפקירו לעניים [שהיה עליו טורח להעלותו לירושלים], אמרו לו תלמידיו כבר נמנו חבריך והתירוהו. **ופרש"י** דס"ל לר"א דירושלים קידשה לעת"ל וצריך להעלות הפירות אי לאו דביטלו התקנה. **אכן דעת הרמב"ם פ"ב ה"א** דאעפ"י שקידשה לעת"ל מ"מ מע"ש אין נאכל בזממה"ז דהוקש לבכור שאין נאכל **אם המזבח חרב**.

ז. **והתוס' שם נסתפקו** דאפי' דס"ל לר"א דלא קידשה לעת"ל עיי"ש, ואפ"ה יש תקנה להעלות לירושלים [אם לא דנמנו לבטל התקנה], וברש"י מבואר דדוקא משום שקידשה לעת"ל יש את התקנה, **וצ"ב במה נחלקו בגדר התקנה**, ולכא"ו דעת רש"י דהתקנה היתה להעלותו לירושלים, וכ"ז שייך רק אם יש קדושת ירושלים, והתוס' סברו דהתקנה היה **איסור לפדות מחוץ לירושלים, ועיי"ש בצל"ח** שכתב סברה הפוכה.

ח. **בהגהות פור"י ר"ה לא**: הקשה איך רצה ר"א להפקירו והא ממז"ג א"א להפקיר כמו דאין ניתן במתנה, וכי דר"א כבית שמאי דס"ל ממון הדיוט. והנה התוס' ב"ק סט. כתבו דגם למז"ד ממז"ג אפשר לזכות מן ההפקר בפירות שביעית, ולא דמי להא דאין ניתן במתנה, ולשיטתם יש לדון אם הכ"נ אפשר להפקיר מע"ש שלו, או דזה דומה למתנה, וצ"ע.

ט. **בפיה"מ פירש** דבחורבן ביטלו העלאת הרבעי שלא לעטר שוקי האויבים. **ויש לתמוה** דלפי דעת הרמב"ם שקידשה לעת"ל א"כ אי אפשר לפדות בתוך ירושלים, וכן לדעתו א"א לאכול כשמוזבח חרב, וא"כ תיפז"ל שביטלו התקנה כדי שלא יעלו הפירות לירקב בירושלים, וצ"ע. **ובצל"ח ביצה ה'**: צידד דיש לחלק בין מע"ש ורבעי, דרבעי נאכל גם בלא מזבח ולפ"ז א"ש **וצ"ע**.

י. **בירושלמי מוכיח ממשנתנו**, דבנין ביהמ"ק קודם למלכות ב"ד, דאי יקדום מלכות ב"ד, הא כתיב ודם ענב תשתה חמור ולא יחסרו ענבים. **אכן ברמב"ם פ"א ממלכים** מבואר דהמלך המשיח הוא עתיד לבנות ביהמ"ק, ומקורו מסוגיא דסנהדרין כ: דמינוי מלך קודם לבנין ביהמ"ק, וכ"כ מהרש"א מגילה יח. דה"ה לעת"ל, וצ"ע.

יא. **באבודרהם** [סוף הספר] כ' נוסח הפרשת רבעי, בא"י אקב"ו על פדיון כרם רבעי שבזמן שביהמ"ק קיים היו מעלין כל פירות למקדש ועכשיו שאין מקדש יהיו מעות אלו קדש בא"י מקדש ישראל במצוות, **וכע"ז בדרכ"מ סי' רצ"ד, ונר' דהנוסח משום תקנתא דמשנתנו**. ולפז"נ הרמב"ם פ"י הי"ז ממאכא"ס, **שהשמיט ברכת שהחיינו בחילול הכרם**, ויל"ב לפ"ז דכל עיקר החילול אצלנו אינו אלא עגמת נפש וכמש"כ הרז"ה לענין ספה"ע.

משנה ג'

א. **הא דנקט כרם רבעי** להירושלמי ה"א, הוא משום דסיפא דפרט ועוללות אין נוהג אלא בכרם. אכן יל"ע דליתני דפטור מפאה ושכחה, ובכל האילנות, ומדוע נקט דוקא פרט. ואולי, משום דבעי למיתני **כולו לגת**, וע' במפרשים פאה פ"ז מ"ו מה השמיענו בזה, [ובמלאכ"ש כתב דכיון שנא' בו הלולים ראוי להביאו יין ולהלל בו].

ב. **והנה, כתב הרמב"ם מתנו"ע פ"ד הכ"ז** דמי שהיו לו חמש גפנים ובצרם לתוך ביתו לאכול, פטור מפרט ושכחה ורבעי ומקורו מירושלמי פאה, **והראב"ד והגר"א** חולקין ול"ג לה בירושלמי. וטעמו דהרמב"ם י"א משום דבעינן בציר של כרם, ועל זה קשה דהרמב"ם פוסק כמ"ד נטע רבעי, **וכ' במנח"ש עא-כט** דצ"ל דטעמו משום דהוי בציר ארעי, והקשה בזה טובא דהרי איסור רבעי חייל במחובר, ועו"ק מצנועין שהיה שם לקיטת ארעי, ועוד תמוה איך השמיט כ"ז הרמב"ם בהל' מע"ש, עיי"ש עוד. ועי' אריכות בנספח במשפטי ארץ ערלה.

ומ"מ לדעת הרמב"ם היה יתכן לומר, דאם נשאר פרט, שוב אין הפרט בכלל הבציר, ויפטר מרבעי ויתחייב במתנו"ע, **קמ"ל מתניתין דכולו לגת** – הכל בציר אחד לגת, והפרט נכלל בחיובא דכל הכרם, ודוק.

ג. **בירושלמי נח' רבי ורשב"ג**, רשב"ג כהבבלי קדושין נד: דב"ש לא מקישים רבעי למע"ש, ולרבי גם ב"ש מקישים, ונחלקו רק בשביעית, דס"ל לב"ש כיון שאין נוהג בה מעשרות אף רבעי אין נוהג, ואמנם יש ללמוד בו קדושה מאליו – ממאי דכתיב ביה קודש הלולים, אבל חומש וביעור דילפינן ממעשר – לא יהיה בו בשביעית, וב"ה סברי דאע"ג דמקישים למע"ש מ"מ דון מיניה ואוקי באתריה, וכל היכא דנוהג רבעי נוהג חומש וביעור. **ועי' בר"ש פאה פ"ז מ"ו**.

ד. **והוא דנוהג חומש בשביעית, האבי עזרי** (פכ"ב ממכירה ה"ט) הוכיח מכאן דאין הפקר דשביעית ברבעי, דאל"כ הא אין הוא בעלים להתחייב חומש, **והגרש"ש ב"ק סי' כ"ד** ביאר דלמ"ד ממו"ג כיון דאוקמיה רחמנא ברשותיה לענין חומש, ה"ה בשביעית, כל מי שדינו לאכול אוקמיה רחמנא ברשותיה. **ודעת החזו"א ב"ק סי' י"ח** דהחומש הוא דוקא להבעלים הראשון שאצלו גדלו הפירות ואוקמיה רחמנא ברשותיה, **והנה דעת הגר"ח** דאין זכיה בשביעית ברבעי למ"ד ממו"ג, ומ"מ מבואר כאן דבעלים מוסיפין חומש, והביאור צ"ל דכל **הפודה אצלו לצורך עצמו הוי בעלים לחיוב חומש** [וכל מיעוט מחומש הוא רק כשפודה עבור חבירו או במעות של חבירו]. ועיקר הוכחת האבי עזרי, אמר הרמ"ג נ"י דא"י ראה להירושלמי לשיטתו דאף ליתן במתנה אפשר לממו"ג, וכ"ש דאפשר לזכות בו.

בגדר מצות רבעי אם הוא חיוב גברא

ה. והנה מבואר מ"מ, דיש קדושה עצמית ופדיון דזה א"צ למילף ממע"ש, ורק חומש וביעור בעינן למילף ממע"ש, **אכן צ"ב מדוע לחלק ולומר שיש ב' מיני קדושת רבעי**, האחת עם חומש וביעור ואחת בלי.

ולכא' הביאור בזה דחומש וביעור הם לא דינים בעצם הקדושה, אלא **בחיוב הבעלים** ליתן מעשר, וחיובו כולל להוסיף חומש בפדיון ולבער בזמנו, וזהו דין נוסף שנלמד ממע"ש, והוא רק בשנות המעשר ולא בשביעית, ולרשב"ג אינו ברבעי כלל.

והנה הרשב"א ב"ק סט. נסתפק לדעת רב ביבי אולי פטר לגמרי רבעי בשביעית גם מעיקר הקדושה, ומ"מ בשלישית ושישית לא, דיש בהן חיוב מעשר, ומבואר לפ"ז **דיסוד קדושת רבעי הוא משום חיוב דרמי עליה**, ובשביעית פטור. והצד השני של הרשב"א דעיקר הקדושה יש גם בשביעית, ואולי לפ"ז **אין יסוד קדושת רבעי משום חיוב אגברא** אלא מעצמה חיילא הקדושה, ואולי גם בזה נח' ר"ז על רב ביבי, וצ"ע.

ועוד איתא שם ברשב"א דלמסקנת הירושלמי של נכרי בסוריא פטור, ואעפ"י שיש ערלה ורבעי בחו"ל, מ"מ יש קנין לנכרי להפקיע, **עכת"ד**. והנה ידוע דעת **הרא"ש בכלל ב'** דיש קנין לנכרי להפקיע, עניינו **שמפקיע קדושת הארץ**, אכן ברשב"א כאן מבואר דמהני **קניינו להפקיע גם בדינים הנוהגים בחו"ל**.

וצ"ל, דגדר ההפקעה דקנין נכרי הוא בחיובא דגברא, ומוכח דרבעי יסודו ושרשו בחיובא דגברא, [וצ"ע לפ"ז מה הדין בשדה הפקר בסוריא], וצ"ע לפי המסקנא דבשביעית יש חיוב רבעי, ולכא' בשביעית אין מקום לחיובא דגברא, **ומאי שנא שביעית מנכרי**, וצ"ע.

ומש"נ דדין חומש וביעור הינם חיובא דגברא ולא דין בהקדושה, יש לדון דא"י מוכרח, דלענין חומש הא חזינן דגם המקבל מע"ש במתנה מוסיף חומש וצ"ע אם שייך לומר שהוא משום חיובא דבעלים, ולענין ביעור גם י"ל לפמשי"כ הגר"ח בהל' מע"ש דיש חלות קדושת בכור ומע"ש לענין חיוב הבאה לירושלים, והוא חלות קדושה מיוחד, א"כ יתכן דיש גם קדושה לענין ביעור, וכמו דמצינו ביעור בשביעית שהוא דין בעצם הקדושה, ולא בחיובא דבעלים.

רבעי בחו"ל וסוריא

ו. ובירושלמי מקשה בכמה וכמה נפ"מ שיהיה אי לא ילפינן ממעשר, ומתרץ דמ"מ יש קדושת עצמו דרבעי דילפינן מקודש הלולים, אכן נשאר נפק"מ לענין דאין פודין במחובר, דזה ילפי' ממעשר, [ית' בעז"ה להלן ממשנה ה'].

ז. **ונחלקו בירושלמי לענין רבעי בסוריא**, דדעת רב ביבי ללמוד ממע"ש וכמו דמע"ש פטור בסוריא כן רבעי, ור' זירא חולק עליו, דהא עיקר קדושת רבעי א"צ ללמוד ממע"ש, [ורק חומש וביעור], וא"כ יש לחייב בסוריא, דהנידון שם הוא על עיקר הקדושה, ובה אין ללמוד ממע"ש.

והנה בעיקר הסוגיא, הרמב"ם מפרש דקאי על כל מע"ש ורבעי בסוריא, והגר"א חולק דאין הסוגיא אלא לענין של נכרי בסוריא, ומ"מ צ"ב מ"ט דרב ביבי, הרי אין היקש בעיקר הקדושה.

ח. ויש להקדים: **הרמב"ם מע"ש פ"א הי"ד** כתב דמע"ש הואיל וטעון הבאת מקום אין מביאין אותו מחו"ל כבכור בהמה, לפיכך לא חייבו להפריש מע"ש בסוריא. **והראב"ד חולק**, וכדביאר בחי' **רבינו חיים הלוי** ה' מע"ש דהמיעוט אינו מחיוב וקדושת בכור אלא פטור מהבאה, והרמב"ם ס"ל דהוא מיעוט בעצם קדושת בכור, וממילא יש ללמוד גם למעשר, ולכן לא תיקנו חכמים מע"ש בסוריא, עיי"ש משכ"ל.

ט. **ולפ"ז יש לבאר דעת רב ביבי בירושלמי**, דיסוד הפטור דמע"ש בסוריא להרמב"ם הוא מיעוט בדין הבאת מקום, ודין זה י"ל אינו בעצם הקדושה אלא הוא חיוב דרמי אגברא, **[וכפיה"מ פ"ג מ"א]**, וממילא יש ללמוד בזה גם לרבעי, דה"ה שלא תיקנו חכמים רבעי בסוריא דרמי למע"ש בזה, **וכנ"ל דלענין חיובא**

דגברא ילפינן ממע"ש ורב זירא שחולק י"ל דסבר כמש"כ הגר"ח שם דמיעוט דדין הבאה מחו"ל הוא בעצם הקדושה, דאינו קדוש כלל לענין הקרבה, וממילא ליכא למילף בזה רבעי ממע"ש.

י. **וכ"ז ניחא לדעת הרמב"ם** דסוגיית הירושלמי לענין פטור מעשר, לגמרי בסוריא **אבל להגר"א** דהסוגיא לענין נכרי בסוריא דוקא, א"כ זה נידון בעצם הקדושה וא"א לבאר כש"נ.

יא. **בירושלמי הביאו ברייתא** דר' יהודה פטר בסוריא [ולהגר"א בנכרי] רבעי. ונחלקו אם הוא מטעם היקש למע"ש [כנ"ל דעת רב ביבי], או דאינו מטעם זה רק מטעם אחר, והנה א"נ דהוא משום היקש למע"ש זה דוקא לבית שמאי.

והרמב"ם פ"ט ה"א כתב דכשם שאין מע"ש בסוריא כן אין נטע רבעי בסוריא, **וכ' הכס"מ דמקורו מירושלמי דשמעתין, והקשה הרשב"א ב"ק ס"ט. וכן בבהגר"א רצ"ד סעיף ז', דאדרבא מירושלמי** מבואר דהך טעמא אינו אלא לבית שמאי, **וצע"ג, וע' בספר יד הלוי.**

והרמב"ם מאכ"א פ"י הט"ו הביא שיטת הגאונים דיש רבעי בחו"ל והקשה עליהם דאפילו בסוריא ליכא כדילפינן ממע"ש, **[וע' בחי' הגר"ח שם]. ולדינא, ע' ברשב"א ב"ק ס"ט, ובשו"ע רצ"ד-ז, שיטות הראשונים ובחזו"א ערלה (יא-יא ואילך).**

חיוב מתנו"ע ומעשרות ברבעי

יב. פלוגתא ב"ש ובי"ה א"ה ממו"ג או ממו"ה, הר"ש פאה. **ויל"ע א"ה ממש כפלוגתא ר"י ור"מ בקדושין נד:.** והנה בירושלמי איתא דרשא לבי"ש דרבעי ממון הדיוט, אכן כתבו האחרונים [טו"א חגיגה ח. ד"ה בשי"א, מקנה קדושין נד: ד"ה אלא לאו], דהדרשא איצטריכא לרבי דס"ל דגם ב"ש מקישין רבעי ומע"ש, אבל לרשב"ג דבי"ש אין מקישין רבעי למע"ש, י"ל דס"ל במע"ש כר"מ דממו"ג, ורק ברבעי הוי ממון הדיוט כי לא הוקש למע"ש, וא"כ לא נחלקו ב"ש ובי"ה בפלוג' ר"י ור"מ. **ובירושלמי סוף שמעתין** לביאור הגר"א ורא"פ יש צד הפוך, דאעפ"י דהרבעי ממו"ג מ"מ חייב בפרט מאיזה דרשא [רא"פ], וה"ה דיתחייב בחלה, **וצ"ע.**

יג. בירושלמי מבואר דלמ"ד ממון גבוה ודאי פטור ממעשרות ולמ"ד ממון הדיוט נסתפקו מה דינו, ואמרו דהוקש למע"ש שפטור מן המעשרות, וכמו"כ גם רבעי. **הרמב"ם כ' דרבעי פטור ממעשרות וכ' הכס"מ מקורו מירושלמי, ולכ' א"צ לזה** דהרמב"ם פסק ממון גבוה.

יד. **ולבאר היכן מע"ש פטור ממעשרות,** לכאן היינו בהקדימו בשבלין, ע' בזה בר"ש תרומות פ"א מ"ה, וחלה פ"א מ"ג, **ובתוי"ט** תרומות תמה מנלן הא. **והרע"א** שם כתב די"ל דפטורא דמע"ש הוא היכא שהיה מירוח דמע"ש ומדין מירוח הקדש.

והחזו"א (דמאי ד-כד) לא ניח"ל בזה, ומבאר הא דמע"ש פטור מן המעשרות דהיינו שהוא עצמו פטור מלהפריש על עצמו, דכל מעשר אין פוטר אלא את השיריים ולא את עצמו.

ולדינא הרמב"ם פסק דפטור ממעשרות והטור השמיט זה. והנה יש לדון דפלוגתא דכרם רבעי ונטע רבעי, הרמב"ם הכריע דנטע רבעי, אבל הרמב"ן ר"ה י. כתב דלא הוכרע להלכה, ולפי"ז יש לחייב במעשרות בכל האילנות מספק. והחזו"א הכריע לדינא כהרמב"ם. [וע"ע בנספח בסוף משפטי ארץ ערלה, אם יש להחמיר ולעשר היכא שאין חמש גפנים שבצרון לגת].

משנה ד'

א. ע"מ להוציא יציאות, **כ' הר"ש בפירושו הראשון** דהוא הוצאות הלקיטה דוקא, **[וצ"ב מדוע לא הוצאות עבודת הקרקע].**

ובפירושו השני [במשנה ה'] כתב דה"ה הוצאות עידור וזיבול, והר"מ כ' גם הוצאות השמירה. ובבה"ל דייק, **דלפי' זה אין הוצאות לקיטה,** רק בהפקר, עיי"ש משכ"ל וצ"ע, ומה שדייק, הנה בפיה"מ הנדפס מחדש אי' דגם הוצ' לקיטה נוטל. וגם בר"ש התוי"ט ביאר באופן אחר.

ב. והוצאות דעבודת הקרקע **כ' הרא"ש** שהם הוצאות שהיו משעה שנעשו פרי, ולכאן נראה דכוונתו משעה שבאו לעונה"מ ונתקדשו, והראשונים סתמו מלפרש, וכתב הוצאות חפירה וזימור וזיבול, ולא פירשו אם דוקא אלו שלאחר עונת המעשרות, **וצ"ע.**

ג. **והנה לגבי מע"ש מבואר פ"ד מ"א** דהוצאות הדרך מן הגורן לעיר הם על הבעלים, וצ"ב מאי שנא הכא, ובשנו"א הקצר כ' דרבעי שאני. ויתכן דיסוד החילוק הוא, דברבעי משנתקדש במחובר כל טרחתו של

הבעלים הוא בשל רבעי, משא"כ במע"ש אעפ"י שהפרישו בשדה, כיון שעיקר מצוותו להפריש משהכניס לביתו, אי"כ כל הטירחא שעד ההכנסה לביתו לא חשיב טירחא בשל מע"ש. [כע"ז כ' בבהגר"א לירושלמי, במשנ"ר, ובבה"ל פ"ג הי"ד]. וע"ע להלן אות י"א. ויל"ע בעיקר סברא זו אי אתיא שפיר גם למ"ד ממון הדיוט, אם שייך לומר שטרח בשל מע"ש.

ד. ובתוספתא פ"א הי"ז איתא דהמרקיד וטוחן לחיטין של מע"ש נוטל ההוצאות, וצ"ב מאי שנא מהוצאות הדרך דאין נוטל, ובחזון יחזקאל ביאר דהמרקיד השביח לגוף החיטין, משא"כ בשבח שע"י שינוי מקום, עכשיו המע"ש ביוקר מצד עצמו. ולכא"ו יל"ב למש"נ אות ג', דהרקדה ודאי השביח להמע"ש, משא"כ הכנסה מגורן לעיר לא חשיב שהשביח למעשר, אלא בשלו טרח, מטעם הנזכר, ולפ"ז אין חילוק יסודי בין רבעי למע"ש. וע"ל אות י"א.

ובבה"ל פ"ג הי"ד הוכיח ממשמעות המשנה פ"ב מ"א דאין מנכין הוצאות במע"ש, ונתקשה עוד כמה קושיות בבי"ד התוספתא, עיי"ש משכ"ל.

ובתוס' שם איתא דעת ר' יוסי דמקום שאין מחשבין ההוצאה אף פודין את הככרות [כשווי לאחר שהשביח], וצ"ב מדוע ל"ה כפודה יותר משווי דלהרמב"ם אין נתפס הפדיון.

ה. ובבה"ל פ"ט ה"ו כתב עוד חילוק, וביאר בזה כוונת פיה"מ פ"ד ה"א, דמע"ש הוא מחויב להעלותו לירושלים ולכן אם הוליכו מגורן לעיר הוא חלק מחיובו, [ודוחק], אבל רבעי אין מחויב ליטע הכרם ולכן על כל עבודות הכרם נוטל שכרו, אבל שכר לקיטה אין נוטל כיון דמחויב ללקטו ולפדותו, והר"ש שסבר דמדאורייתא פודין במחובר, לכן ס"ל בפ"י קמא דנוטל גם שכר לקיטה.

ו. יל"ע בעיקר הא דנוטל יציאות, איך מתקיים כאן דין פדיון וחילול בשווי, דלכא"ו עיקה"ד דונתת בכסף הוא ליתן ערכו ופדיונו בכסף, ואיך נותן פחות משווי. [וביותר קשה להשי' דמדאורייתא אין פודין במחובר, ולכא"ו לפ"ז כל דין פדיון הוא לאחר גמר העבודות ואז שוויו יותר].

ז. והנה אם פדיון הוא חילול הקדושה מפירות על מעות, קשה להבין הא דמפחית ההוצאות. אכן אם ענין חילול הוא מקח, בזה יתכן להבין דההוצאות הם חלק מקציצת המחיר, וצ"ע, דמ"מ זהו ענין ותביעה נפרדת לכא"ו מקציצת המחיר ושווי החפץ,

ויתכן עוד, [ולפ"ז א"ש גם אם חילול אינו מקח], דהוצאות שהביאו שבח, נהיה המוציא שותף בהשבח כשיעור הוצאותיו, ואעפ"י דשבח שאינו ניכר הכל למעשר כנ"ל פ"ב מ"א, שבח שע"י הוצאות עדיפא, [וצריך לברר אם יש יסוד בדיני ממון לחילוק זה, וע' חו"מ ש"י בקצות סק"ב ובנתיח"מ], ולפ"ז שכר לקיטה הוא דוקא אם היה שבח כשיעור ההוצאה.

ח. ולפ"ז מובן הסברא, דבעינן שנשתנה לשבח וכגון הרקדה, אבל הבאה ממקום למקום לא חשיב שנשתבח גופו ואין שותפות להמוציא הוצאות, וכן עד"ז יש להבין הסוברים דאין הוצאות לקיטה. ויתכן עוד דבלקיטה אין שבח בדמים כלל, [וכמו בב"ק י"א כשורא במתא כשורא בדברא] ובכה"ג אין נוטל הוצאה. אכן דעת הר"ש בפ"י הראשון דדוקא שכר לקיטה ולא שכר עבודות צ"ב. וע' אות י"א. ויל"ע בשכר שמירה מגנבים, מאי שבח איכא.

ט. מניח את הסל וכו', כתב הש"ך [רצ"ד – י"ב] דהיינו לאחר לקיטה, וכ"כ רבינו יונה בפ' כיצד מברכין, אכן הב"י שם והרדב"ז כתבו דמיירי אף קודם לקיטה, ואומר כשאלקוט יהיה מחולל על מעות אלו, וכ"ה פשטיה דמתניתין, עכ"ד.

י. ויל"ע מדוע משערין בכזה אופן, והוי דמים שאין ידועין, לכא"ו אפשר לשער ע"י חשבון כמה שכר לוקטין ושומרים ועודרין, ולהפחית היציאה מדמי הפרי, ונראה דהך שומא דמתניתין הוא לקולא, דאדם פוסק מחיר יותר נמוך כשלוקח ע"מ להוציא יציאות, מאשר מחיר הפרי בשוק בניכוי היציאות. ובירו' איתא דשמין ע"י איסטניסין ולקולא, שנוטלין הרבה שכל על לקיטה. והגר"א פ"י בע"א.

ועוד משמע במשנה דשמין כשיעור סלע, וא"צ לשום כל הפרדס, ויתכן דהוא גם קולא, דיותר יקר הוצאות על פירות מועטין מהוצאות על פרדס שלם, וצ"ע.

יא. ומכ"ז משמע דבאמת דין פדיונו דרבעי חלוק ממע"ש, ואין דין לפדות הפירות עצמם, ובשווין היום כשנלקטו, אלא הוא דין לחלל הכרם כשבא ללקוט, וזהו סדר חילול הכרם, שבגי' שנים אין לוקטין, ועכשיו לוקט כדי לנהוג בו קודש, ואמנם לדעת הירושלמי מדאורייתא אין פדיון במחובר, ומ"מ השומא הוא דוקא במחובר, דזהו עיקר דין חילול ללקוט ולחלל. ולפ"ז מובן שי' הר"ש דדוקא הוצאות לקיטה ולא הוצאות עידור, דדין חילול חייל קודם לקיטה. אכן, הר"ש עצמו במשנה ה' כתב דהשומא דוקא בתלוש, אבל הב"י כ' דגם להר"ש זהו דוקא בההיא דצנועין, וצ"ע.

והסוברים דגם הוצאות עידור וזיבול, י"ל דס"ל דמצוות רבעי הוא מעיקרא, דמוטל עליו אחר ג"ש ערלה, לעבוד הפירות ללקטם ולנהוג בהם קודש, ומה"ט יתכן דגם עבודת קרקע שקודם שנתקדשו הפירות, כפשטות משמעות הראשונים, ולהר"ש דוקא לקיטה, ונרא' דכשכבר צימחו הפירות אסור להניחם לירקב ומחוייב ללקטן ומה"ט נוטל שכר לקיטה, וצ"ע. [וכ"ז ברבעי, אבל במע"ש כל הדינים מתחיל רק מהפרשה, ולכן אין נוטל שום הוצאות שקדמו להפרשה].

ולפ"ז יתכן עוד, דא"צ להחשיב ההוצאות כשותפות בגוף הפירות, [וכמו שנדחקנו לעיל אות ז' לבאר איך מתקיים פדיון בשוויו כשמנכה יציאותיו], אלא דלכתחילה דין פדיון רבעי הוא לא לפדות הפירות בשווין כמע"ש, רק לחלל הכרם כשבא ללקטו, וזהו דמי הכרם, לא דמי הפירות ובפרט להר"ש דמתחלל במחובר, וצ"ע. ולפ"ז יש לדון אם אפשר לצרף מע"ש ורבעי לחילול על פרוטה אחת. ולפ"ז א"ש דגם הוצאות שמירה שאינן עושות שבת בגוף הפירות, מ"מ נוטל, דכל הנצרך לגידול הפירות קודש - נחשב להפחיתו משיעור הפדיון.

והנה בתוספתא מבואר דגם במע"ש מנכין הוצאות דטחינה והרקדה, ולכאוי' הוא מפני שהזמן הראוי למעשר הוא קודם טחינה, ואם טחון הוי שבת שהוא השביח למעשר, אכן מ"מ למש"נ דדין פדיון מע"ש הוא על הפירות, עדיין יקשה כהנ"ל, דסו"ס היום שווין הוא יותר. וע"כ צריכין אנו לסברות הנ"ל אות ז', א"כ נחדש דגם במע"ש מצוות פדיונו הוא ליתן הפדיון הראוי לו בשעת הפרשתו, וגם אם נשתהה פדיונו ונשתבח עדיין חיובו קאי כדמעיקרא [אבל אם עלה רק בדמים ולא שבת גופו ודאי גם הפדיון עולה] וצ"ע. ואנ"ה יהיה א"ש הא דמקום שנהגו שלא לחשב ההוצאה אין מחשבין ואי"ז כפודה ביותר משוויו, אלא דאין נוטל ההוצאה. והנה הבה"ל דייק בתוספ' דכשטחן ואפה ונוטל ההוצאה פודה כדמי חיטין, והקשה דהול"ל כדמי ככרות בניכוי שכר טרחתו, אכן א"נ כמ"ש דשיעור הפדיון כשוויו בשעת עיקר חיובו והפרשתו, שהוא חיטין, א"ש. [וכ"ז כשכבר הפריש אבל אם הפרישו ככרות ודאי דפודהו בשווין].

ברבעי, להרמב"ם נוטל שכר הובלה, וגם להר"ש דנוטל שכר לקיטה, הרי הוא לאחר זמן חיובו - לדעת הר"ש עצמו דמדאורייתא פדיונו במחובר, וצ"ב מדוע לקיטה והובלה זהו חלק ממצוותו, ויתכן דכיון שיש מצוה להעלות הפירות עצמם, ויש ברירה שניה לפדות, כ"ז זמנו לאחר אסיפת הפירות, שאז נאמרה המצוה להעלותן או לפדותן, וזמן המצוה העיקרי הוא לאחר האסיפה, ולכן תכלית הכרם - לאספו ואז לפדותו. וצ"ע.

יב. עפ"י ג', ע' ר"ש, ודעת רש"י סנהדרין ב. דבדמיו ידועין גם רבעי א"צ ג', ודלא כהר"ש. ובתוס' שם יד: ביארו באופן אחר הא דצריך ג' גם בדמיו ידועין, שמא מתוך שלהוט לחלל כרמו לא ידקדק בדמיו כראוי. וצ"ב במאי פליגי אדהר"ש, הרי לכאוי' כאן אין דמיו ידועין. וי"מ דהתוס' דייקו דגם אם לא מוריד ההוצאות מ"מ צריך ג' [וכגון במקום שאין מורידין ההוצאה, בתוספ' סוף פ"א].

יג. ומש"כ הר"ש דהכא בעינן ב"ד חשוב, כ' בספר יבין שמועה לבאר עפ"י התוס' ב"מ לא: דאלמנה שמוכרת לאחרים סגי בב"ד הדיוטות, ואם שמה לעצמה צריך ב"ד חשוב, ונטע רבעי ששמין לו ההוצאות, דמי לפודה לעצמו, דלוקח הפירות בחובו, משא"כ במע"ש שאין לוקח הוצאות, ומשלם דמים, הוי כמוכר לאחרים.

יד. דעת הר"ן סנהדרין יד: דשומא עפ"י ג' היינו ג' שבאין לפדות לעצמם, וכ"א מעלה המחיר כמה שברצונו ליתן, ויל"ע אם גם במשנתנו יפרש כן. ולהר"ן עולה שם מהסוגיא דנכרי יכול לחלל מע"ש ורבעי.

טו. ב"מ צב: השוכר את הפועל לעשות בני"ר שלו אם לא הודיעם פודה ומאכילן, וא"א משל שמים הוא אוכל אמאי פודה איסורא לא זכי להוא רחמנא. ובריטב"א שם ביאר דעיקר הכוונה למיעוטא דרעך ולא של הקדש, ואף לר"י דממו"ה מ"מ ל"ה רעך, עיי"ש.

טז. ובס' יבין שמועה הק' על הריטב"א בתרתי, האחת דא"י נחשב שדה הקדש, כי הוא פועל של הבעלים, ואין הבעלים יכול לשלם שכרו מני"ר, ורק בהקדש ששכרו על הקדש חשיב שאינו שדה רעך, ועוד הקשה דכיון שהיציאות ושכרו של הפועל נוטל הבעלים מן הרבעי, כמבואר במשנתנו, א"כ באמת הוא עובד בשדה של בעלים ולא של גבוה.

ולמשנ"ל אות ג' י"ל דאדרבה, גם הבעלים נוטל שכרו מגבוה, והכי הוא דינא דרבעי שירד הבעלים לשדה גבוה וילקטנו לצורך חילולו, וא"ש ד' הריטב"א. אבל למ"ד ממון הדיוט קשה לבאר כן, וצ"ע.

משנה ה'

החילוק בין שביעית להפקר

א. הרמב"ם כ' דבשווי דשביעית הוא לאפוקי שכר עבודת הקרקע, ולענין שכר לקיטה לא פירש, אכן הרע"ב פירש דשביעית ליכא שכר לקיטה שכל אדם לוקט לעצמו, ובשנו"א כ' מפני שאסור לשכור פועלים

בשביעית ללקוט, וביאר **בתוי"ט** דאע"ג דמשכח"ל דרך היתר באופן שאין הדמים נתפסין בקדו"ש, מ"מ בני"א נמנעין מזה. וע"ע בחזו"א שביעית יג-יז דלשכור פועלים הרבה אסור רק פועל אחד.

ב. **ובתוי"ט כ' דמפירוש הב' דהר"ש משמע** דאה"נ ובשביעית נוטל שכר לקיטה, וזה מדמשמע מהר"ש דלפי' ב' א"ש משה"ק מה החילוק בין שביעית להפקר, דאה"נ ונוטל שכר לקיטה. ובדרי"א פירש באופן אחר, דלפי' הב' לעולם אין נוטל שכר לקיטה אלא בשדה הפקר בלבד, אכן טעמא בעי, וצ"ע.

ג. **בתוא"ש והר"ש כתבו**, דלא משכח"ל שכר לוקטין בשביעית, שהרי כל אדם לוקט לעצמו לאכילתו ולא יותר, וא"כ כל שוויות הפירות בשביעית הוא רק שכר הלקיטה, משא"כ בשדה הפקר, שווי הפירות הוא ככל הפירות שבשוק, ושכר לוקטין משכח"ל ע"י שזוכה בשדה הפקר ושוכר פועלים ללקוט. [וילה"ע דמשכח"ל בשביעית ששוה יותר משכר לקיטה כשהיה השדה אוצר ב"ד ויש הוצאות ב"ד].

ד. **הר"ש כתב בפ"א א'** דמשנתינו לענין שכר לקיטה, והחילוק בין שביעית להפקר הוא דבשביעית אין ראוי ליתן שכר, משא"כ בהפקר, **והכא במאי עסקינן** שהיה הכרם שלו ואח"כ הפקירו, וכיון שתחילתו היה עומד לפחות ממנו שכר לקיטה, לא פקע משום דאפקריה. **וצ"ב**, מדוע בשביעית אין ראוי, ומהו הסברא דמשום תחילתו לא פקע.

ה. **וילע"ע בכוונת הר"ש**, מתי היה שלו והפקיר, אם היה שלו קודם שצימחו הפירות, מה זה מועיל ומתי זכה בשכר לקיטה, ואם כוונתו שהיה שלו עד שצימחו הפירות ונתקדשו, א"כ יל"ע האם יכול להפקיר למ"ד ממו"ג וצ"ע.

ו. **ובעיקר כוונתו יתכן לבאר**, דלעולם גם בשביעית מדובר שנותן שכר מלקטים, [וכמשי"כ התוי"ט לפי פירוש הב' של הר"ש], אבל אי"ז ראוי להפחיתו מדמי הפדיון, ומשום שהפחתת ההוצאות הוא כשנ"ל [מ"ד אות י"א] מפני שכך נתנה התורה את המצוה לבעלים שילקוט ויחלל את הכרם, וכ"ז בשאר שנים, אבל בשביעית שאין ראוי ללקוט את כל הכרם, רק כל אחד לוקט מעט לאכילתו, כאן שיעור דמי הפדיון הוא שווי הפרי בלי הוצאות לקיטה, אבל בהפקר כיון שמתחילה היה בבעלותו, כבר ניתנה בו מצוות רבעי ללקוט ולפדות, ושוב לא פקע.

ז. ונתחדש כאן בדברי הר"ש, דדין שנוטל הוצאות הוא לא חישוב של שווי הפירות, אלא הוא שיעור בעיקר חיובו, בכמה מחוייב לפדות, וצ"ע. ויתכן לפ"ז דגם אם היה שלו קודם שצימחו הפירות, כבר ניתן בשדה זו דין רבעי, שאחר ג"ש ערלה יגדל פירות וילקטם ויעלם לירשלים או יחללם, ויועיל גם הפקירא דקודם שצימחו הפירות [וכמו דיתכן דנוטל שכר עיבוד וזיבול של קודם שצימחו הפירות, שכי"ז בכלל מצוותו].

ח. **בירושלמי איתא** על משנתינו לא תיתני שכר לקיטה אלא שכר עקיצה. **ופירש במלאכ"ש** שהכוונה שאין נוטל אלא שכר תלישה ולא שכר חמרין וכתפין, והנה בפיה"מ איתא דבשדה שלו נוטל גם דמי הובלת הפירות, וא"כ צ"ב מ"ש בהפקר, **עיין במלאכ"ש משכ"ל**. ולו"ד יתכן דאה"נ ולהירושלמי ה"ה גם בשדה שלו אין נוטל אלא שכר עקיצה וצ"ע. וזה תלוי בסברות מ"ט ברבעי נוטל הוצאות דאי משום שטרך בשל רבעי שכבר נתקדש במחובר, ה"ה הוצאות הובלה אבל אם הטעם הוא מפני שכך מצוותו שילקוט ויחלל ובדין הוא שיטול שכרו, י"ל דכ"ז עד הלקיטה, אבל משלקטו וחילל עליו עכשיו דין לפדות, מכאן ואילך לא יטול הוצאות, וצ"ע.

עוד כ' בפיה"מ, דכיצד מחשבין שכר לקיטה, הרי שהפירות סלע מוציא ממנו איסר שהוא שכר לקיטה, ע"כ, והנה במשנה ד' מבואר [וכמ"ש ב"י, וכ"ה בתוספתא גבי הרקדה] דשמין קודם לקיטה כמה אדם נותן עכשיו ולא דמקזין שכר לקיטה ממחיר הפירות בשוק, וצ"ב מ"ש הכא, אכן הביאור נראה פשוט, **דלהר"מ מייירי בלוקט משדה הפקר**, וכל זכייתו הוא רק בפירות, ולכן אין לנו לשום אלא מחיר הפירות תלושין, ולא שייך לשום מחירן כשמחוברין, וכל חיובו חייל רק כשתולש. **אכן בבהגר"א לירושלמי מפרש הפקר דמשנתינו שזכה בהשדה, וכ"נ להר"ש** שכתב דדינו ליטל שכר הוא הדין דמעיקרא וכשנ"ל אות ו', לכו היינו כשזכה בשדה, **ודוק בכל זה**.

ט. הר"ש כתב שהחידוש במשנה שאעפ"י שלקט מן ההפקר חייב לפדות, **וצ"ע טובא**, דאי מיירי שצימחו הפירות אצל בעלים והפקיר, איך יפקע הקדושה, **ואולי מכאן מוכח דכוונת הר"ש שהפקיר קודם שצימחו**, וכנ"ל אות ז'.

י. ועיקר הסברא דסד"א שאם לוקט מן ההפקר פטור, מוכח דדין רבעי הוא חיוב על הגברא ולא קדושה דממילא, [וכמשי"כ הרשב"א דשל נכרי בחו"ל יש קנין להפקיע, ואעפ"י דא"צ קדושת הארץ לרבעי, אלא משום דהגברא נכרי מפקיע הדין], וס"ד דכשאין מי לחייב לא חיילא קדושה.

בין שניתן לו במתנה

יא. **בקדושין נד:** אוקמוה בסמדר, קודם דהוי פרי, שאז אינו ממו"ג. **אכן בירושלמי פ"ד ה"ב** לא ניח"ל להעמיד בכה"ג, והוכיחו דמשנתנו כר"מ דס"ל מתנה אינה כמכר, ומועיל ליתן מע"ש במתנה אעפ"י שהוא ממון גבוה. [ולחבבלי א"א ליתנו במתנה, ע' ביאור המחלוקת בזכרון שמואל מכתב ג, ד,].

יב. **ובחזו"א** [שביעית ז-כ] תמה על הפשט של חבבלי, אי דנתנו במתנה סמדר, ורק אח"כ נעשה פרי ונתקדש בקדושת רבעי, מדוע המשנה קוראת לזה **שניתן לו במתנה**, הרי זכה בו עוד קודם שנתקדש? **וצ"ע** ואולי, א"נ דרבעי הוא המשך של מצוות ערלה, י"ל דאם אחר שנות ערלה נתן הכרם במתנה, ס"ד שלא יתחייב בחומש, ורק הבעלים שנהג ערלה ובא לחללו הוא שנתחייב בחומש.

ברשב"א קדושין כתב דלר"ח דמקנה דשב"ל יכול ליתנו גם קודם סמדר, **והרשה הרע"א** (שו"ת קל"ה) דגם לר"מ א"א להקנום אם כשיבוא לעולם לא יהיה בידו, וכאן כשיבוא לעולם יהיה ממון גבוה. וצ"ע.

יג. והנה מבואר מדברי הגמ' דכשהוא סמדר אינו קדוש, **אבל כשהוא בוסר קדוש**, דהוי פרי, וכמו לגבי ערלה, ולר' יוסי גם בסמדר הוא קדוש, כערלה. **אכן הרמב"ם פ"ט ה"ב** כתב דכשהוא בוסר איננו קדוש וניתן במתנה, עד שיגיע לעונת המעשרות [שזה יותר מאוחר]. **ותמה הכס"מ דזה דלא בסוגיא דקדושין**.

יד. ויסוד דברי הרמב"ם הוא כמש"כ שם **מתורת כהנים קדושים**, שלמדו מדכתיב תבואתו דאין נפדה עד שיהיה תבואה – ויגיע לעונה"מ. ופירש הרמב"ם דכמו שאין נפדה, כן אין קדוש, **וע' בר"ש ורא"ש** ערלה פ"א מ"ח דפירשו שם במשנה כן, אבל הר"מ בפיה"מ שם פירש בענין אחר, ושם במשנה ז' משמע מלשוננו דבוסר חייב ברבעי, **ובבהגר"א** ומפרשי הירושלמי כתבו דלמשנה שם אין פדיון ואין קדושה, **אבל יש ברייתא דחולקת וסברא דיש קדושה אעפ"י שאין פדיון**. וכן משמע בסוגיא דקדושין כש"נ.

טו. **ובחזו"א ערלה ג-ה** נתקשה מה ההבדל, איך יתכן שהוא קדוש, וא"א לפדותו, ונטה לומר דהאיסור לפדות הבוסר הוא דרבנן ובדיעבד חייל, ודרשת התו"כ הוא למצוה, שלא ללקטן עד עונה"מ, אכן אם ליקט יפדה, או דקנסוהו שלא יפדה.

עוד כתב לבאר, [שביעית ז-כ], דאעפ"י שהוא קדוש כשהוא בוסר, דהוי פרי גמור, מ"מ א"א לפדותו, והוי **דומיא דמחומר** שקדוש וא"א לפדותו. אכן גם מחומר גופיה צ"ע מאי טעמא א"א לפדותו אם הוא כבר קדוש וממו"ג.

טז. **וצל"ע בזה טובא**, מה שייד דין ממון גבוה כשאין דין פדיון, דלכא"ו כל המקור לענין ממון גבוה הוא בזה שאמרה תורה לפדותו, וזהו המקור להממון גבוה כאן, ואולי, כיון שאם יגדל יהיה ראוי לפדיון, כבר מעיקרו חייל ביה ממון גבוה. וכמו דפשיטא לן דמחומר הוי ממו"ג כיון שיש בו כבר דין פדיון לכשיתלשנו.

יז. ועכ"פ דעת הרמב"ם והראשונים הנ"ל, דאין קדושה וממו"ג קודם עונה"מ, **וצל"ע אם לדעתם גם יהיה מותר, ולא יהיה בו איסור אכילה**, והרי לכל מילי הוא פרי גמור? **ובצפנת פענח** (ערכין פ"ו הי"ט) כתב דיש בו איסור ואין בו קדושה, **וצריך ביאור**.

פדיון רבעי במחומר

יח. **פלוגתת ב"ש וב"ה לענין ענבים ויין**, אבל במחומר כו"ע מודו, **להר"ש** דמחומר אין מחללין משום שומא, הכ"נ טעמא דענבים, דאין שומתן ידוע, [תוס' ב"ק סט.], **ולהרמב"ם** דהוקש מחומר למע"ש, י"ל דס"ל לב"ש, דצריך גמר מלאכה כמע"ש, אמנם כ"ז לרבי דס"ל לב"ש היקש דקדש קדש, אבל לרשב"ג דלבי"ש אין היקש למע"ש, א"כ אדרבא אף במחומר יועיל פדיונו, וי"ל דמשי"ה השמיטה מתניתין דאתיא כרשב"ג להך פלוגתא דב"ש וב"ה, והתוספתא כרבי, **עפ"י חסדי דוד**.

יט. **הר"ש הקשה** ממ"ד כל המתלקט ומוכח דמהני במחומר, **והנה דעת הירושלמי פ"ה ה"ב** כהרמב"ם, דטעמא דמחומר משום היקש למע"ש, **וקושיית הר"ש תירצו בירושלמי בפ"ה ה"א**, דצנועין כרשב"ג ולדידיה מהני במחומר כיון דאין חל הפדיון אלא במשיכה שלאחר לקיטה. וע' אריכות בביאור סוגי הירושלמי **בעונג יו"ט סי' צ"ג**, **וע"ע בכס"מ ישוב להרמב"ם**.

כ. והקשו בירושלמי ה"ב, מדוע צריך תלוש, הרי עיקר קדושתו של רבעי לא ילפי' ממע"ש, [רק לענין חומש וביעור], וא"כ נוכל לפדותו במחומר, ע"כ הקושיא. והנה לעיקר קדושתו ילפינן שם קודש קודש מבכורים, שטעון מחיצה, **ויל"ע מ"מ מנלן דמועיל בו פדיון** אי לאו דילפי' ממע"ש, וצ"ע.

כא. ותוכן קושיית הירושלמי הוא, בשלמא אי ילפינן לגמרי ממע"ש ה"נ דילפינן דאין פודין במחומר, אבל בשביעית או לרשב"ג בכל השנים דלא ילפי' ב"ש ממע"ש א"כ אף יפדה במחומר, **ומשמע דבמע"ש יש דין מיוחד שאינו נפדה במחומר**, וצ"ע היכן מצינו דין כזה, הרי לא משכח"ל מע"ש במחומר, ואי משכ"ל וכגון שבולת שזרעה במנחות דף ע', בכה"ג אה"נ ואף יוכל לפדותו, וא"כ אף ברבעי כיון שקדוש במחומר יוכל לפדותו, וצ"ע. [וכה"ק באו"ש ומנח"ש ס"ב יט].

כב. **ובבהגר"א רצד** – יט כתב דילפינן ממע"ש שאמרו בבכורים פ"ב מ"ד יש בבכורים שאין במעשר ותרומה, שהבכורים נקנין במחומר לקרקע. ומוכח דמע"ש אינו במחומר, **אכן צ"ב כנ"ל דכ"ז בהפרשה, אבל פדיון מנלן דליכא במחומר**, ובאו"ש כתב דאפשר שיש בזה איזה טעם ומקור, עיי"ש. **גם בסברא צ"ב מדוע אם הרבעי קדוש וממון גבוה, לא יוכל לפדותו עדיין,**

כג. **ובביאורי הגר"א** לירושלמי ביאר השאלה דאף יפדה במחומר, "כיון דילפינן מביכורים דקדשי במחומר", ובאו"ש כתב עד"ז לבאר הא דלא טרח הירושלמי ליישב הקושיא דיש ליישב לפי"ד ר' שמעון בירושלמי בכורים רפ"ג דאף בכורים לא קדשי במחומר, עכ"ד, **וכ"ז צ"ב מה ענין הקדושה במחומר, לדין פדיון במחומר,**

וזה אין לפרש דהנידון בירושלמי הוא על עיקר הקדושה במחומר, דאי ילפינן ממע"ש אז אין רבעי קדוש כלל במחומר, זה אינו להמבואר בקדושין נד: דקדושה איכא במחומר, והגר"א בשו"ע הרי קאי גם בשיט' הבבלי עיי"ש, ומ"מ כתב דתלוי בהא דבכורים נקנין במחומר, **וצ"ע. וע' מלבושי יו"ט מש"כ בזה.**

ואולי יש לבאר בזה, דזמן הפדיון הוא בזמן שחל המצוה להעלות לירושלים או לפדות, וזה שייך רק לאחר שנתלש, **והפדיון הוא חליפי העלאה לירושלים, לא חילול הקדושה בעלמא,** וצ"ע. **ויתכן עוד,** דזהו גם הגדר דאין הפרשת תרומ' במחומר, דעיקר מצוותו הוא להפריש בפועל משאר הפירות, ולא הקריאת שם, משא"כ ביכורים, **וזכר לדבר בתוס' גיטין סה.,** שדימו חילול על כסף והיתר הפירות, להפרשת תרומה והיתר השיריים, עיי"ש, **וצריך עיון עוד.**

כד. להלכה, לדעת התוס' והר"ש בזמ"ז שפודין בפרוטה אפשר לפדות במחומר, **והגר"א בשו"ע רצד-יט** הכריע דהעיקר כהרמב"ם דמדאורייתא אין נפדה, **והקשה על הר"ש** דלטעמיה מדוע הקדש נפדה במחומר. **ובבה"ל כ' לתמוה על קושייתו,** דיתכן דהא דמבואר [בפאה פ"ה מ"א] דהקדש נפדה במחומר היינו בדיעבד. **ע"ע בעונג סי' צ"ג מש"כ להוכיח מסוג' דבב"ק כהרמב"ם.**

כה. **בב"י ס' רצ"ד** הביא דברי ר' יונה בברכות שאסר לפדות לכתחילה במחומר, וחלק עליו הב"י דמשמעות דמשנתנו דלכתח"י פודה במחומר, **באופן שאומר שאחר שילקוט יחול החילול,** [ותקנתא דהר"ש משום שומא לא שייך בזמ"ז, ובמשנתנו הוא משום תקלה כוונא דצנועין א"י כל תקנתא דהר"ש הוא רק בנלקט דצנועין שא"י כמה ילקוט], **והב"ח חולק דאפילו בזמ"ז אין לפדות לכתח"י במחומר** ואפילו לדעת התוס' והר"ש, דמהרה יבנה המקדש וכו'.

כו. **וגם להב"י אי"ז מועיל למה שהוסיפו הפירות וצימחו לאחר הפדיון,** וכמ"ש הר"ש, **וכתב החזו"א** [דמאי ט-טו וסו"ס יז], דלא שייך להתנות מעיקרא שיפדו כשיצמחו, דא"א פודה דבר שלא בא לעולם, **וכ"כ האו"ש. ובמנחת שלמה סי' נ"ה-ב** הקשה דבשמ"ק ב"ק סט. מוכח דלמ"ד כל הנלקט מועיל אם יאמר מעיקרא – וגם על מה שיצמח אחרי אמירתו, והביא כן מכמה אחרונים, וזה תלוי בסוגיא דקדושין סב:, עיי"ש אריכות גדולה.

בדיני רבעי בשביעית

כז. **כ' הרמב"ם פ"ו ה"ז,** דבצנועין וכו' **שהרי אי אפשר לפדותו במחומר** כמו שביארנו, ומשמע דאם היה אפשר היה פודה במחומר, והרמב"ם מייירי בשביעית, והנה קודם לקיטת הפירות הם הפקר, ומוכח כהגר"ח דמועיל לחלל פירות הפקר, זהב התרומה. ולהחולקים דצריך בעלים לחילול, בשביעית **ע"כ דצריך ושייך לזכות ברבעי,** ודלא כהגר"ח דל"ש זכ"י מהפקר בממו"ג.

כח. עוד הק' בזה"ת, לדעת התוס' מנחות עא: דפדיון מנה על פרוטה הוא דוקא ע"י הבעלים, א"כ איך פודין רבעי בשביעית על פרוטה להסוברים דא"א לזכות ברבעי, וכן באוצר ב"ד איך הב"ד מחללין פירות רבעי הפקר – על פרוטה, וכן להסוברים דא"א לחלל רק ע"י בעלים שזכה, איך הב"ד מחללין הרבעי.

כט. **עוד ספק נאה בזהב התרומה,** דהנה בשביעית דרך חילול אין תופסת הדמים, ודרך מקח תופס, ויל"ע חילול רבעי אי חשיב דרך מקח משום דהוי ממון גבוה, או דחשיב דרך חילול, והאם נתפס הפדיון גם בקדושת שביעית, **ובדרך אמונה פ"ט ס"ק נ"ח** כתב דהדמים נתפסים בקדו"ש. ובמהדו"ב [ח"ה] חזר בו.

רבעי בחו"ל ובזמ"ז

א. ערלת חו"ל הלי"מ וי"א דהוא דרבנן, [קדושין לט], וה"ה בשל נכרי [רצד – ח] וה"ה בזמ"ז כיון דנוהגת גם בחו"ל, [חזו"א שביעית ג-ט, והצל"ח ברכות לו. **חידש דבזמ"ז** אין ערלה מדאורייתא משום שאין ביאת כולכם].

ב. ולענין רבעי בחו"ל נחלקו הראשונים, הרמב"ם מאכ"א פ"י הט"ו הביא דעת הגאונים דנוהג בכרם בחו"ל, [ולהר"י ברכות גם בכל האילנות, שו"ע רצד-ז], וחלק הרמב"ם עליהם שאין ללמוד רבעי מערלה, עי' בחי' רח"ה שם בביאור המחלוקת, ובעיקה"ד כ' בס' החינוך רמ"ז ובמנ"ח ס"ק י"ד דרבעי בחו"ל הוא רק מדרבנן,

ג. עוד כתב הרמב"ם שם להקשות על הגאונים, דאפילו בסוריא אין נוהג רבעי, וכמשי"כ בהלכות מע"ש פ"ט ה"א משום דדינו כמע"ש, ומע"ש אינו בסוריא כמשי"כ בפ"א הכ"ד ממע"ש הואיל וטעון הבאת מקום, כבכור. והקשה עליו הראב"ד מה הראי', הרי בכור בחו"ל קדוש ורק דפטור מהעלאה, ועי' בביאור מחלוקת בחי' רח"ה הל' מע"ש, ובאבי עזרי משכ"ל.

ד. ומקורו דהר"מ מירושלמי פ"ה ה"ב, שרב ביבי רצה לפרש טעמא דאין רבעי לנכרי בסוריא משום הקישא למע"ש, ודחה ר' זירא דאייז מה"ט, והקשה הרשב"א ב"ק סט., דמסוגיא מוכח דלא כהרמב"ם, וגם ר' ביבי שפירש כן, הרי הוא אוקים לה כבית שמאי דוקא, עיי"ש באריכות, ובמיוחדות סי' קנ"ו, וכן בבהגר"א סי' רצ"ד הוכיח מהסוגיא דלא כהרמב"ם, וצ"ע.

ה. ורבעי בזמ"ז כ' הרמב"ם מאכ"א דנוהג, והחינוך הביא משמו דאין נוהג- ולהרשב"א ורא"ש נוהג, והמנ"ח נקט דאממ"ר משום הוא כמע"ש בזמ"ז דרבנן, והחזו"א דיני ערלה כ' דהוא דאורייתא

רבעי בנכרי

ו. תרומות פ"ג מ"ט רי"א אין לנכרי כרם רבעי וחכ"א יש לו. הרי"ש הביא פירוש א' דנחלקו ביש קנין לגוי להפקיע מתרומ"מ, ודחה הרי"ש דר"י לשי' לא א"ש, ופירש דנחלקו בסוריא דוקא.

ז. וביאור המחלוקת בסוריא כתב הרשב"א ב"ק סט., והשנו"א בתרומות, דבסוריא יש קנין לנכרי להפקיע. והקשה הרשב"א מאי שנא מערלה דנוהג בשל נכרי, וכ' דמדרבנן הוא.

ומבואר דאין לחלק בין ערלה לרבעי בעיקה"ד, ויל"ע כמשי"כ החינוך דרבעי בחו"ל לכו"ע הוא דרבנן. והתוי"ט בתרומות כתב דבערלה לכו"ע חייב, ולא תלוי בדינא דיש קנין, וכ"כ החזו"א שביעית א-ג. וצ"ע.

ח. ומשי"כ דתלוי דין נכרי ביש קנין להפקיע, לו"ד הרשב"א י"ל דהוא דוקא ברבעי שהוא כמעשר ותלוי בארץ וכמשי"כ הגר"ח, אכן הרשב"א עצמו שכי' דאין לחלק בין ערלה לרבעי, וערלה נוהגת גם בחו"ל מוכח דיש קנין אינו הפקעת קדושת הארץ, אלא הפקעת החיוב ע"י בעלות נכרי, ורבעי הוא חיובא דגברא.

והנה דעת הרמב"ם פ"א מתרומות להבנת הכס"מ, דגם למ"ד אין קנין מ"מ בעודו אצל נכרי יש פטור, ולמ"ד יש קנין הקרקע נעשית כחו"ל, ולכא' זה דלא כהבנת הרשב"א, וצ"ע, ועי' בחי' הגר"ח הל' תרומות באריכות.

ט. רב ביבי בירושלמי פירש המחלוקת משום היקש למע"ש ולכ' אין זה קשור לדינא דיש קנין, אלא כעין מש"כ הגר"ח פ"א ממע"ש, ור"ז ביר' חולק עליו, וכ' הרשב"א דר"ז פי' המחלוקת משום יש קנין.

רבעי בנכרי – דעת הרמב"ם

י. הרמב"ם בפיה"מ ובהל' מע"ש פ"י ה"י פירש דלרבנן יש רבעי – אם רצה הנכרי לנהוג בו קדושה. [ופירש המשנה גם בא"י לא רק בסוריא]. ונתקשו בזה האחרונים דלעיל ה"ה כתב דרבעי נוהג בשל נכרי, וא"כ אייז תלוי בהקדשו, וגם מה שייד להקדיש רבעי, והרי קדושתו ממילא, [ע' משכנות יעקב יו"ד סי' ס"ד, ומה שהקשה עלי' במלבושי יו"ט קונטרס חובת קרקע סי' ו' ז].

יא. במקור ברוך [ח"ב סי' ד'] ביאר עפ"י מהרי"ט ח"א סי' מ"ג, דהקדש שבא לידי גוי נפקע הקדושה, משום באו פריצים וכו', והכ"נ מה"ט פירות שביעית שגדלו אצלו, אבל פייש שגדלו ביד ישראל לא פוקע הקדושה כיון שאינם בפדיון, עכ"ד מהרי"ט, ולפ"ז ברבעי שישנו בפדיון, אם בא ליד עכו"ם פקע כהקדש, ורק אם רוצה העכו"ם לנהוג קדושה אז ל"ש ביה באו פריצים ונשאר קדוש, עכ"ד. אכן תמה שם בעיק"ד מהרי"ט.

יב. ובשם הגאון הגדול ר' ליב גאב"ד וילקומיר כתב לבאר, עפ"י הרמב"ם פ"א ה"י מתרומות וכדעת הכס"מ שם דאעפ"י שאין קנין לנכרי, מ"מ יש לו קנין פירות וכשקנוי לו אין חיוב תרומ"מ ושביעית, ורק מועיל הא דאין קנין שאם אח"כ ימכור לישראל לא יהיה זה ככיבוש יחיד, ולפ"ז כתב דמסתברא לענין רבעי דחפצא דשם רבעי יש על פירות, אבל קדושה לא שייד בעודו ביד גוי, ובזה י"ל, דכשפקע קנינו של נכרי ממילא נתפס קנינו דקדוש לה', ודימה למשי"כ בנתיב"מ סי' קס"ז בירק שבין שתי גינות שאם העליון הפקיר זוכה התחתון משום דגם לו יש זכות אלא דהנוף בטל לעיקר, וכשהפקיר זכותו ממילא שייד להתחתון, והכ"נ רצונו של הנכרי לנהוג קדושה הוא סילוק עצמו מלזכות בהפירות וממילא חייל רבעי.

והנה המנ"ח רמז-יא הק' דלהכס"מ ביד נכרי הוא כחול"ל וא"כ איך פסק הרמב"ם דאם רוצה נוהג רבעי, הרי ליכא רבעי בחול"ל לדעת הרמב"ם עכ"ד, וכ' בתורת הארץ דאייז מדויק דל"ה ביד נכרי כחול"ל רק דבעודו אצלו חייל פטורא וכמשי"כ הגר"ח בספרו הל' בכורים.

יג. **וכע"ז כ' במעדני ארץ** (שביעית יז) דלנכרי שאינו מחוייב במצוות רבעי יש זכות ממון, וממילא ל"ה ממון גבוה, ואולי גם עצם הקדושה הוא סותר לזכות ממון דנכרי, ומ"מ **חפצא דרבעי איכא**, ואם ישראל יקנה הרבעי מיד הנכרי הוי רבעי גמור, ורק לנכרי מותר לנהוג כרצונו, אכן אם בא לנהוג קדושה דינו קודש. [וכ' שם דזו הצעה בד' הרמב"ם ע"מ שישתכלל ע"י המעיינים].

יד. **בתורת הארץ** [להרב קלירס] פ"ט אות ל"ח כתב לבאר עפ"י התוס' מכות י"ט: דאיסור לאכול בחוץ קודם שנקלט הוא מעשה דוצרת הכסף, ובשל עכו"ם ליכא להכך מצוה [והקשה דא"כ גם בשל חש"ו לא יהיה איסור לאכול בחוץ כיון שאינם מחוייבין בפדיון, והסיק דלדעת הרמב"ם כל הא"י לאכול קודם שנקלט הוא מדרבנן ובחש"ו גזרו ולא בגוין], ומ"מ לפ"ז דהוא קדוש, אבל אין איסור לאכול חוץ לירושלים, זהו שכתב הרמב"ם דאם בא לנהוג קדושה ולפדותו חייל הפדיון, אכן יל"הק דא"כ אם נכנס ויצא דיש לאו בזה בכל גוונא יהיה אסור, עכ"ד ועיי"ש עוד.

טו. **החזו"א** (מעשרות ז-כ"ו) כתב לבאר דעת הרמב"ם, דמדאורייתא ל"ש כלל קדושה בשל נכרי ואפי' אם אין קנין, וכמו דמירוח עכו"ם פטר והגדר בזה דלא חייל חיוב תרו"מ כשזמן החיוב אצל עכו"ם הפטור מן המצוות, כמו"כ רבעי, אם בזמן שהגיע לבוסר היה ביד נכרי פטור. וכל המחלוקת במשנה הוא אם ביד הגוי להקדיש לרבעי קודם שהגיע זמן החיוב כמו דיכול לתרום ולהקדיש, ור"י פליג דל"ש להקדיש בקדושה הבאה מאלה, או דפליג בסוריא מטעם דבסוריא יש קנין. **עכ"ד חזו"א**.

טז. ונקט בפשיטות דרבעי הוא מצוה דגברא ולא כאיסור ערלה, וכתב בבב"ל, דהר"ש שסובר דקדוש ממילא הוא משום דס"ל דרבעי הוא המשך של דין ערלה.

יז. **הגר"ח הל' ביכורים** [פ"ב הט"ו] מבאר דיש ב' דינים בנכרי, דין פטור ודין הפקעה, פטור הוא פירות נכרי [כדעת הרמב"ם הל' תרומות הנ"ל דגם למ"ד אין קנין פטורין], והפקעה הוא ע"י מירוח נכרי. ופשוט לפ"ז דהא דמועיל הקדש הגוי ברבעי הוא דוקא א"ה פטור ולא אם יש הפקעה, דאחר מירוח פשוט דא"ה לתרום, **וצ"ע ד' החזו"א** שדימה הגעת הפירות לבוסר – למירוח, [שהוא הפקעה], אלא צ"ל דהוי כשעת עונה"מ דאז חייל פטורא.

יח. **אמנם נר' דתלוי בפלוגתת הכס"מ והגר"ח** שם לענין ביכורים, דהכס"מ ס"ל דכל היכא שאין מירוח, חיילא הפקעה בזמן החיוב, ולכן ביכורים שגדלו אצל גוי חייל הפקעה, והגר"ח חולק דשם חייל רק פטורא ורק במירוח חייל הפקעה, ולכ' ה"ה כאן ברבעי, להגר"ח חייל רק פטורא, ולהכס"מ חיילא הפקעה, והו"ל כמירוח עכו"ם, וזהו דמיון החזו"א.

רבעי א"ה כמעשר לכל מילי

יט. כ' בפיה"מ פ"ה מ"ג דלב"ה רבעי כמע"ש לכל דיניו, וכ"כ הטור ושו"ע, והרמב"ם פ"ט מנה הרבה דינים שדומה רבעי למע"ש, ויל"ע למה לו להאריך, והרדב"ז כתב ריש פ"ט דנ"ר דומה למע"ש **לדברים הרבה**.

כ. והנה יש מחלוקת בין התוס' לרמב"ם בזה, דהרמב"ם כ' דאין נפדה במחבור משום שהוקש למעשר, והתוס' ב"ק סט. פליגי, וכן כתב הרמב"ם דאין נ"ר בחול"ל דהוקש למע"ש, ובתוס' קדושין לח. ד"ה וה"ה פי' ר"ת דרבעי נוהג בחול"ל, **ונראה לכא' שהוא מחלוקת יסודית אם לגמרי הוי נ"ר כמע"ש**, וצ"ע. [ובתוס' ב"ק סט. הקשו למה לי גז"ש דקודש קודש, תיפול"ל חילול מהילולים חילולים, ולכ' הרי נפק"מ לכל הדינים האחרים, ומשמע דלא הוקש לגמרי, ולענין אנינות וטומאה א"צ ללמוד ממע"ש, דזה נכתב בפרשת ביעור דקאי גם על רבעי, כ"ז מספר עיר הקודש והמקדש ח"ג פ"ט]. ועי' מנחת חינוך רמ"ז אות ב' וסוף אות י"ד שנסתפק אם לגמרי הוקשו מע"ש ורבעי.

כא. **ובשו"ת רדב"ז ח"ד שני אלפים קצ"ט כתב דבר חידוש נפלא** שפירות רבעי טהורים שגדלו בירושלים נאכלים בזממה"ז בירושלים, ולא דמי למע"ש שאין נאכל בזממה"ז, ומה שלא הוזכר בפוסקים הוא לרוב פשיטותו וגם משום דאין נוטעין בירושלים, ועוד כתב שם דכיון שנאכל בזממה"ז בירושלים, הילכך נפדה הוא בירושלים אעפ"י שלא נטמא, דהא בהא תליא. עכ"ד.

כב. **והשו"ע רצד-ו פסק בפשיטות דאינו נאכל בזממה"ז, ובפאה"ש פ"ג אות ל' תמה על הרדב"ז דרבעי הוקש למע"ש, ועוד תמוה דאנו טמאי מתים ואיך אפשר לאכול רבעי בטומאת הגוף**. וצ"ע.גם עיקה"ד שלו תלוי **בפלוגתת הרמב"ם וראב"ד פ"ו מביה"כ** אם ירושלים קדושה בזממה"ז. וצ"ע.

כג. והנה עיק"ד הרדב"ז יש משמעות כזאת בסוגיא דביצה ה: ור"ה לא: דבזמן ר"א היה נידון להעלות רבעי לירושלים, וזה יש ליישב דאולי היה מזבח בנוי, וכמו שאמר ר' יהושע במגילה דף י. שמעתי שמקריבין אעפ"י שאין בית ומשמע שכן היה מזבח בנוי, וא"ש לפי סוגיא דמכות יט. **דתלוי במזבח, אכן הרדב"ז התיר בזממה"ז וצ"ע"ג**,

כד. **ובצל"ח ביצה ה:** כתב [בסוף ד"ה תוד"ה וביקש] דברמב"ם משמע דאין אוכלין רבעי בזמנה"ז בירושלים, אבל יש לדון בזה, איך למדין למד מן הלמד, וצידד להתיר, ולפ"ז מובן הרדב"ז.

כה. ומש"כ להתיר לפדות בתוך ירושלים, גם בזה י"ל עפ"י **המלאכ"ש ריש פ"ה בשם הרש"ס וכ"כ המנ"ח** מצוה רמ"ז, דברבעי ליכא ללאו דלא תוכל לאכול בשעריך ורק עשה דקודש הילולים, ויתכן דגם עשה דלפני ה' אלו קידש תאכלנו ליכא, וממילא אין לנו מקור לדין קליטה, ולדינא דבריחוק מקום אתה פודה, [ע' בכ"ז בעיר הקדש והמקדש ח"ג פ"ז שביאר בדין דון מינה ואוקי באתרה].

משנה ו'

מצוות ביעור

א. **הר"מ עשה קל"א וחינוך מצוה תר"ז** כתבו דהמצוה היא להתוודות אחר הביעור.

ב. **אמנם כתב המנ"ח** להוכיח דמשכח"ל חובת ביעור גם כשאין וידוי, וכגון להסוברים דבזמנה"ז אין וידוי, מ"מ יש ביעור, [וזה **דלא כמשנ"ר** בפרקין]. עיי"ש. ומשום דביעור נזכר בתורה בפני עצמו בפרשת ראה מקצה שלש שנים וגו', ותמה מדוע לא חשבוהו למצוה בפ"ע.

ג. **ובחזו"א דמאי** (ב-ז) כתב דלא יתכן מצוה שהיא רק אם שהה המעשרות, ואדרבה עיקר מצוותן ליתן מיד, אלא הוא פרט מדיני תרו"מ, וכלאו הבא מכ"ע.

ד. והנה המנ"ח נסתפק בלא ביעור בזמן אם עדיין מחוייב וכן אם נשים פטורות משום מ"ע שהזמן גרמא [והא בהא תליא], **ולד' החזו"א** ודאי דעדיין מחוייב, וגם פשוט דנשים חייבות כיון דהוא חלק ממצוות תרו"מ.

ה. **ואם לא ביעור נסתפק המנ"ח** אם נאסרו הפירות באכילה, **והחזו"א לשי' כ' דלא נאסרו**, וכמו אם עבר בבל תאחר. **ובספר אחרית השנים** [להרב האדרי"ת ז"ל] כ' דהוא ה"ל"מ לבערו בשריפה כקדשים וא"ל נאסר, **ובתורת הארץ הוסיף** דלפ"ז גם בטבל שלא הופרש ועבר זמן הביעור נאסר המע"ש שבו, **וע' במנחת שלמה** סי' ס"ה ענף ב' מש"כ לדון בדבריהם.

ו. **והביא במנח"ש** מכמה אחרונים שנקטו בפשיטות דאחר הביעור נאסרו הפירות, **בבהגר"א לירושלמי** פ"ה ה"ה, ורש"ס ומלאכ"ש שם, וקרית ספר פ"א ממע"ש, **והשער המלך** פ"י ה"ט"ז ממאכ"ס, כ' לדייק **מהרמב"ם פ"י ה"ח ממע"ש** דאחר הביעור אסור באכילה ובהנאה, וביאר בזה **התוס' קדושין ל"ח** שכתבו דנטע רבעי הוא איסור הנאה, והיינו לאחר הביעור, עכ"ד,

בל תאחר

ז. **בר"ה ד.** איתא דמעשרות עובר עליהן בבל תאחר, ופי' בתוס' מעש"ר ומעשר שני ומ"ע, **והקשו התוס'** **א"כ למה קבע הכתוב זמן לביעור** תיפו"ל דבג"ר עובר בב"ת, ותירצו התוס' והראשונים דנפק"מ **אם לא הפריש דחייב להפריש**, ואילו בב"ת אין עובר א"כ הפריש, **ועוד** דאתא קרא לעבור עליו ב' לאוין [והיינו לאו ועשה], **ועוד** דמשכח"ל שלא נתמרח עד סמוך לביעור, וע' בפני יהושע.

ח. **לכאוי' יש עוד נפ"מ במתנו"ע** כשאין עניים וא"כ אין עובר בב"ת, ואיתא **בספרי פרשת ראה** דבזמן הביעור צריך ליתנן באוצר ב"ד.

עוד כתב הדרך אמונה דנפ"מ גדול איכא במע"ש, דאי משום בל תאחר, אם הגיע הרגל ועדיין יש לו מע"ש, צריך לאכלו בלי עיכוב, אבל אין דין שריפה, ואתא קרא דביעור לחדש דין שריפה.

עוד נפק"מ כתב דבל תאחר אין עובר אם טרוד ועומד ליתן כשיוכל משא"כ חיוב ביעור.

ט. ויש להסתפק בבל תאחר דמע"ש אם העלה לירושלים ולא אכל אם עובר בב"ת. **דר"א.**

י. **נח' הראשונים** ב"ת במעשרות שא"צ הבאת מקום אם עובר בג' רגלים או מיד עיי"ש בתוס' ור"ן, ואריכות עצום **בתורת הארץ** (קלירס) ח"א פ"ג.

גדר דין ביעור

יא. **דין ביעור כולל ב' דינים** כמבואר במשנתנו, ליתן המתנות לראויים להם, ובמע"ש וביכורים לבערן מן העולם, וכמו שביאר הר"ש במשנתנו, **ויל"ע מנלן הנך ב' דינים**,

ובפרט יל"ע לפמ"ש הרמב"ם פ"א הי"ד מירושלמי, דעיקר וידוי וביעור הוא במע"ש וביכורים, ואם לא היה לו רק תרומה ומעש"ר אינו מתוודה, ומנלן ב' דינים. וצ"ל דמ"מ גם במעש"ר וביכורים יש גם את הדין ליתן, [אמנם בביכורים צ"ע, דבזמן הביעור שהוא פסח אין הבאת ביכורים].

יב. **ובמשנ"ר** כתב דיש ללמוד מדכתוב בקרא **ביערת הקודש מן הבית**, היינו ביעור דשריפת קודש, שזה מע"ש וביכורים, **וגם נתתיו ללוי** וגו' זהו נתינה של תרומה הצריכים נתינה. ויסוה"ד ביאר שם דאלו שמצוותן בנתינה אם נתן נתקיימה מצוותו, אבל במעש"ר וביכורים **מצוותן בביעור**, והאריך לבאר המקור מדוע תרומה בנתינה וביכורים נחלקו ת"ק ור"ש, ובאמת כן הוא בבבלי יבמות עג: ובירושלמי כאן דפלוגי דת"ק ור"ש הוא בדרשות.

יג. אכן, לכא"ו הו"ל טפי, דהרי באמת יש חילוק בין מצוות תרומה למע"ש וביכורים, שהם טעונים הבאת מקום וזה עיקר מצוותן, ולכא"ו זהו הטעם שגם הכהן חייב לבערן, **ולפ"ז אין כאן ב' דינים נפרדים** אלא דין אחד להביא המעשרות לקיום הדין הראוי להם, **והמשנ"ר לא נקט כן, וכדבריו מוכח לכא"ו בסוגיא דיבמות** שביארו טעמיה דר"ש שאין שריפה בביכורים משום שהוקש לתרומה, וטעמא דרבנן שהוקש למע"ש, ומוכח דהוא דין נוסף מחודש במע"ש [ולא מטעם שכל אחד צריך שיתקיים דינו, דאי הכי הרי ביכורים מצוותן בהבאת מקום], **וצריך עיון**.

יד. **ואמנם יש נפ"מ בין הדרכים** ולכ' גם מזה מוכח כהמשנ"ר, דלפמ"ש דקיום נתינתו דמע"ש הוא להביאו לירושלים, לפ"ז אם כבר הביאו לירושלים לא היה צריך לבערו וכמו בא ליד כהן, אבל משמעות הראשונים אינה כן ברי"ש כאן ובתוס' וראשונים יבמות ע"ג, **דגם מע"ש בירושלים צריך לשרפו**, וכן הוכיח החזו"א (דמאי ב-ח) מהרמב"ם,

טו. **והמנ"ח תר"ז הביא מהתוס' קדושין כז**. דלכא"ו חולקים וסוברים דאין שריפה אלא במע"ש וביכורים שלא באו לירושלים, ולפ"ז י"ל כהדרך השניה שנת', דדין ביעור חד הוא להביא המעשרות למקומם. **ובמנ"ח הביא גם מרש"י סוטה לב**. דביעור הוא שא"י להשהותן ומוציא מביתו וכו' עיי"ש. **ובתוה"א הקשה** לפי שיטה זו, איך יתוודו תושבי ירושלים שהמע"ש שלהם מעולם היה בירושלים ולא היו צריכים להביאו, וכיצד יאמר ביערת הקודש על מע"ש ולאכלו הרי אין צריך, עיי"ש. והנה גם לשי' זו יש חילוק בין מע"ש וביכורים לתרומה, דבתרומה גם אם אין יכול ליתן אין דין שריפה, **ודין שריפה הוא חידוש מיוחד רק במע"ש וביכורים**.

טז. ולהראשונים דגם בירושלים צריך שריפה, לכא"ו הוא דין מחודש, ולא רק חיוב לקיים הנתינה ולהביא המעש"ר למקומו, **ויל"ע לפמ"ש החזו"א** דביעור מעשרות הוא פרט ממצות תרומה, לגמור קיום הדין, אי"כ מהיכי תיתי לחדש דין שריפה מיוחד במע"ש, וא"כ אי"ז מגדרי הקיום דתורומה, דמאי שנא מע"ש מתרומה וצ"ע.

יז. **ואולי יש ליישב דיש חילוק בין תרומה למע"ש וביכורים**, דהטעון הבאת מקום אין עצם ההבאה קיום המצוה רק האכילה לפני ד', וזהו כל עיקר מצוותו משא"כ תרומה אעפ"י שיש מצוה לכהן באכילתה מ"מ אי"ז עיקר מצוותה, דזהו דין משום הקדושה, אבל מצוות הפרשת תרומה הוא ליתן לכהן את חלקו, ולכן, בתרומה סגי לקיום הדין דתורומה שנותנו לכהן, אבל מע"ש וביכורים אם אי אפשר לקיים בהם אכילה בירושלים לא נתקיים דינם, ולכן צריך לשרפו. ועיי' להלן אות לג.

יח. **והנה התוס' ר"ה כתבו דכלול בחיוב ביעור עוד עניין**, שאם לא הפריש חייב עכשיו להפריש ומקוה"ד בירושלמי בפרקין הי"ד דטבל נמי איקרי קודש ונכלל בדין ביעור, והנה, להחזו"א דדין ביעור הוא לגמור החיובים שלו בתרומה, אי"כ אי"ז דין מיוחד על הטבל, אלא דבכלל חיובו דתורומה מונח גם דאי לא אפריש יפריש, אכן אם כהמשנ"ר דיש כן דינים פרטיים של נתינה ושריפה, לפ"ז מובן יותר משמעות הירושלמי שטבל איקרי קודש וחייל ביה דין ביעור והוא חלות דין מיוחד שנתחדש בטבל.

יט. מי שהותיר מעש"ר מרובה והוצרך לשרפו בזמן הביעור, **משמעות היד רמה סנהדרין יא**: דיכול להתוודות, **אבל החזו"א** (דמאי ב-ה) כתב דאם היה לו מעט שהוצרך לשרפו שוב אי"י להתוודות, וזהו כשי' דהמצוה היא לקיים דיני המע"ש ושריפה אינו דין מיוחד אלא אדרבה, הוא דין כשלא עשה מצוות, וי"ל דהרמ"ה סובר שיש מצוות ביעור וכהמנ"ח ומשנ"ר, ולכן שפיר יכול להתוודות, דקיים מצוותו ביעור, ועל זה הוא הוידוי, ולא על כל דיני תרומה כמצוותן, וצ"ע להלן. [ופשטיה דקרא דלא כהחזו"א, שמתוודה ביערת הקודש מן הבית – והיינו ששרפו, וצ"ע].

עי' להלן אות ל"א ספק יסודי בחיוב ביעור.

זמן הביעור

כ. **ערב יו"ט הראשון**, כ"ה גירסת הר"ש ורש"י ותוס' והרבה ראשונים, [עי' צה"ל פי"א ס"ק כ"ו], **ודעת הרמב"ם עיו"ט האחרון**. ומדאורייתא הזמן הוא יו"ט האחרון לכו"ע, חזו"א. **והטעם שהקדמו לתחילת היו"ט עי' תו"ט ובדר"א** שביארו כדי שלא ישרפו בחושי"מ שלא לצורך, ולהרמב"ם עדיף לן שישאר לו בשפע ליו"ט, [אבל ביו"ט אחרון אין הלשאי, דאז אסור לשרוף מה שישאר, ולהתוס' ביצה כז : גם אסור לבער קדשים ביו"ט באופנים אחרים, וע"ע במשנ"ר בזה].

כ. **ובשנו"א הקשה** דבשלמא להרמב"ם דמבער עיו"ט היינו דנקרא ביעור, דמניח מזון ג' סעודות וכן הוא בכל ביעור, אבל להר"ש דמבער מעיו"ט ראשון וע"כ דמניח מזון לשבעה ימים ואיזה ביעור הוא זה, עכ"ד.

ומבואר דעתו דביעור הוא מצוה לקיים ולעשות מעשה ביעור, ולכן הקשה דלהר"ש אין מקיים המצוה, **ולכא' לחזו"א הנ"ל** דענין ביעור אינו מצוה בפ"ע רק להביא לגמר קיום דיני התרו"מ, א"כ מה איכפ"ל שלא עשה מעשה ביעור, סו"ס בזמן הוידוי אין כבר מעשרות ויכול לומר ביערתי הקודש, **וצ"ע**.

וא"נ כהגר"א דהוא מצוה, **א"כ לא יועיל להפקיר**, [עי"ל אות כ"ח]. ועיקה"ד צ"ע **דלכא' ביעור עניינו התוצאה, שיוכל להתוודות**, ולא עצם המעשה, **וצ"ע בכ"ז**, וע"ל אות ל"ד,

כב. ובמנ"ח צידד כדעת הרמב"ם משום דזמן ביעור הוא בתוך הרגל, וא"כ אם יבערו קודם הו"ל כביעור קודם זמנו ולא קיים המצוה, וכמש"כ התוס' לענין תשבינו דחמץ. ועוד דיש איסור להפסיד מעשר, ובשלמא אם נכנס זמן הביעור מותר, משא"כ קודם לכן, **עכ"ד**, והוא גם כדעתו דיש מצוה מיוחדת לבער. עי' **במאירי** קדושין כז : וב"מ יא. שמצוות ביעור מתחיל מסוכות, ולפ"ז יש ליישב קושיית המנ"ח.

כג. **בדר"א נסתפק** לדעת רש"י ותוס' אם מפריש מעשרות בחוה"מ אם חייב לבער מיד, או עד יו"ט אחרון.

כד. **ירקות שגדלו בשנה רביעית** קודם הפסח, אי' בירושלמי דאין להם ביעור עד שנה שביעית. [ועי' חזו"א סק"ז ד"ה דין].

ועיין במנחת יצחק חלק ח' סי' ק"ה מה שהקשה מלקמן משנה ח', דלכ' מוכח לא כן,

ויש להסתפק בחלה של פירות שלישית שנתגלגלה ברביעית, עיי"ש במנחת יצחק דפשוטות לשון הירושלמי והפוסקים מוכח דחייב ביעור תלוי בזמן שגדלה התבואה וחייב בביעור ברביעית.

כה. **ובמשנה ראשונה הקשה** מדוע במשנה ו' לא זכר התנא דין ביעור בחלה [ונזכר רק לקמן משנה י'], **וכתב לחדש**, דאעפ"י שתרו"מ ביעור מערב יו"ט האחרון הוא כיון שביו"ט ממילא אין מפרישין, אבל חלה שמפרישין ביו"ט עדיף טפי לסמוך הביעור להוידוי, וא"צ לבערה מערב יו"ט.

כו. **יש להסתפק חלה של פירות שגדלו בשביעית אצל נכרים** מתי זמן הביעור, דהשנה הרביעית הוא זמן הביעור של מקצה שלש שנים ולא של ארבע שנים, וכן השביעית הוא זמן הביעור של ג' שנים הקודמות ולא של שביעית, [ותבואת השביעית גדילה לאחר הפסח ולא משכח"ל ביעור בשביעית], **וצריך עיון. עדי"ז צ"ע ברבעי של שביעית**.

כיצד מבערין

כז. דעת הר"ש וכל הראשונים יבמות עג. דשורף ומבער ממש, **אכן עי' בר"ש משנה ז'** דמניחו לירקב ומשמע דאין שורף בידיים וצ"ע. **והמאירי ביבמות הביא** שיש סוברים דאין לשרוף ולאבד מעשר וביכורים בידיים, אלא יחלל המעשר ויקנה פירות מועטין ביוקר ויאכלם מיד, עכ"ד.

ויל"ע בביכורים מאי תקנתא איכא, דא"א לפדותם, וכ' בדר"א דיחלק להרבה כהנים. **עוצל"ע** מעשר טהור בירושלים מה יעשה.

כח. **ברמב"ם** לא הזכיר שריפה וקבורה אצל ביכורים, **וביאר התורת זרעים** דבאמת בביכורים סגי ע"י שיפקירם וזהו ביעור שהוציאן מרשותו, משא"כ במע"ש שהוא ממון גבוה וא"י להפקירו. **וצל"ע בעיקה"ד** אם כנים הדברים, אם יכול לקיים ביעור בהפקר, ולא לשרוף, והראשונים לא הזכירו אפשרות כזאת, **וצ"ע**.

כט. בדרי"א נסתפק אם מותר לאבדו דרך בזיון, עוד נסתפק במשהה ע"מ לבער למחר א"ה כחמץ שכי' התוסי' פסחים כט: דאין עובר בתשביטו, וספיקו תמוה דלהתוודות ודאי לא יוכל, ואין מצות עשה מיוחדת לבער, רק לצורך הוידוי, אכן יש מקום להסתפק להמניח הנ"ל.

הדמאי אין לו חומש וביעור, וכ' הדר"א דה"ה המפריש תרו"מ לחומרא.

ל. **יש להסתפק בזמנה"ז שאין נותנין תרומה ומעש"ר**, אם מותר להניחן אצלו אחר הביעור ובמנח"ש **ריש סי' ס"ה** נקט בפשיטות דאין חובת ביעור בתרומה ובמעש"ר, כיון שאין נתינה, **אכן במנחת יצחק** חלק ח' סי' ק"ו נקט בפשיטות דבמעש"ר ודאי יש ביעור ונסתפק בתרומה וחלה טמאה שנשרפות, ותלה בפלוגתת הפוסקים אם יש בזמנה"ז מצוות נתינה בחלה ותרומה טמאה. וכתב עוד, דכשהכהן אין רוצה לקבל את התרו"ט, יש להסתפק אם יש מצוות שריפה על הישראל, כנפקד דחמץ שהוא מצווה לשרפו, וא"נ דמחוייב א"כ זה בכלל הביעור, שע"י שריפתו עבור כהן הוי כאילו נתן לו, **ועוד יש לדון** דשריפה דתרומה טמאה הוא מצוותה, וא"כ כמו דהפרשה ונתינה יש דין ביעור משום דזהו מצוות התרומה, כמו"כ שריפה דתרו"ט יהיה על זה דין ביעור, עכ"ד ועיי"ש עוד.

לא. וצעל"ד במעשר המעורב אצלו בחולין מתוקנים, [ונוהג כהחזו"א דאין נותן מעש"ר ללווי], האם בשעת הביעור יתחייב ליתן, **האם ביעור מחייבו יותר מחייבו דמעיקרא**, וכן ילה"ס באין כהן אצלו דמצד נתינה דתרומה א"צ לטרוח לילך אצל כהן, **האם בזמן הביעור יהיה מחוייב משום שצריך לבער מביתו, או דכל חיוב הביעור הוא לקיים מה שהיה חייב בלא"ה, וצ"ע.**

וילע"ע אפי"נ דאין מחוייב מ"מ איך יכול להתוודות אם לא הוציא המעש"ר, וצ"ע. עד"ז ילה"ס לגבי טבל שאין רוצה לתקנו.

פלוגתת ר"ש ורבנן בביכורים

לב. דעת ר"ש דאין שריפה בביכורים אלא נותן לכהן. וצ"ע אם אינו בירושלים איך יתן לכהן, וגם בירושלים הרי פסח אינו זמן הבאת ביכורים. **ומוכח לכאן** דר' שמעון סובר שאפשר ליתן ביכורים לכהן גם בגבולין, ומקיים בזה את חובתו, והכהן יקיים הבאה והנחה וכו', **ולכאן לר"ש אם נתן לכהן יכול להתוודות אעפ"י שהכהן לא עלה לירושלים, וצריך עיון.**

לג. **ויש בזה פלוגתא דר"י ורבנן** בסוף ביכורים בירושלמי, אם בכורים הוו כקדשי מקדש או כקדשי הגבול, והנה לדעת ר' שמעון ביבמות עג: דביכורים הוקשו לתרומה לכל דבריהם, א"כ לכאן ס"ל דהוי כקדשי הגבול,

וע' בזה בגליונות חזו"א להגר"ח ערכין ו-טז, ובלקוטים ס"ח סק"ד, ובאריכות בזה התרומה.

לד. **בטעם החילוק בין מע"ש לביכורים** כ' בזה"ת, ד"ל דדין שריפה דביעור מע"ש אינו קנס, אלא דמע"ש ממון גבוה וניתן לאכילה עד זמן הביעור, ואח"כ כלה זמן אכילתו, [וכעין ביעור דשביעית], ולכן מובן דביכורים לר"ש הוא כקדשי הגבול, א"צ לשרפו, **דאין השריפה משום שלא נתקיים דין הבאה**, ודוק.

התבשיל

לה. **לדעת הר"ש** משנתינו בתערובת מע"ש בחולין, ופת ושמן ניכרין בתבשיל, יין ותבלין לא, ובפירות נחלקו. **ברא"ש** כתב דפירות אין ממשן ניכר, **ובתוא"ש** תמה דלהירושלמי משמע דממשן ניכר, **עיי"ש מש"כ, ועי' בדרך אמונה, וצ"ב.** וסברת הוי כמבוער, הוא כעין סברת הרמב"ם דלהלן אות ל"ח.

לו. **הרא"ש** כ' דמייירי גם בשביעית וכ"כ הרע"ב, **והקשה התוי"ט** דבשביעית פ"ט מ"ה תנן דהשביעית אוסרת בנו"ט **וכתב התורע"א שם** וכאן, דהפשט שם במשנה הוא לענין איסור אכילה דוקא ולא לענין ביעור, **ודלא כהתוי"ט**, ומשום דלענין ביעור חשיב כמבוער.

לז. **ולדעת התוי"ט יוצא שיש הבדל בין מע"ש לשביעית**, וצ"ב מהו הטעם לחלק בזה, וביאר הרמ"ז נ"י דבשביעית ענין הביעור לבער מרשותו לגמרי, אבל במע"ש הענין הוא לקיים דיני אכילתו, ולכן יש סברא דכמבוער – כשנבלע בתוך מאכל אחר, ועי'.

לח. **דעת הרמב"ם** דמשנתינו בתבשיל בעין, והוי כמבוער, כיון שאין מתקיים, וכעין זה איתא בשביעית דהתחיל בחבית הכל כמבוער. **ולדעת התוי"ט** דבשביעית ג' כבשין בחבית חייבין בביעור, החילוק פשוט דכבשין מתקיימין, ול"ה כתבשיל. [דר"א בבה"ל שביעית פ"ז הכ"ב].

לט. **לדעת הרמב"ם** צריך ביאור מאי שנא יין ותבלין, **המלאכ"ש** כתב דיין משום ששותיו מרובין ותבלין דרבנן, **המשנ"ר** כתב דמפיגין טעמן ונפסדין, וצ"ב, **החזו"א** ביאר דאיירי ביין שנתן בו תבלין, **וע"ע בבה"ל**.

משנה ז'

א. דרשת בית שמאי : **הרש"ס** מבאר שכשתקבור בידך אז יהא כסף בלבד. **הגר"א** מבאר אפילו כשבלבד בידך - כשאין צריך להעלותו, כסף יהא. **וע"ע תוי"ט**. **הרע"ב כתב** דצריך להעלות המעות לירושלים וכ"ה בפיה"מ הישן, ובחדש ליתא, **וצ"ע**.

ב. ומדין זה נראה להוכיח דחילול הפירות מע"ש על הכסף יש בזה איזה קיום דין חיובי, לא רק היכי תימצי להעלות לירושלים. **ובחי' ר' אריה ליב** [חי'ב יט] כתב דמוכח דפדיון מע"ש מצוה בפ"ע היא ואפי' בזמנה"ז פודין אותה לקיים מצות פדיה, וכמו שיש מצוה להעלותו ולאכלו, כמו"כ יש עוד מצוה דפדיה, וגם ב"ה לא פליגי בעיקר הדבר, **עיי"ש**. **ע"ע ברש"י ב"מ נה**: דמדין וצרת הכסף צריך לפדות פירות לקוחין במע"ש על מעות, ולא להעלות הפירות עצמן, ובתוס' פליגי דאין בזה ענין.

ג. דעת בית הלל דאין תועלת בחילול על מעות, **וע"ל אות ז'**. **ובביאור הגר"א לירושלמי** כתב דכיון שאין תועלת לכן אסור לפדות, משמע דאין לפדות לחינם, **וצ"ב א"כ איך אנו מחללין בזמנה"ז**, ואולי מנה על פרוטה יש תועלת ומותר. **הרמב"ם השמיט למשנתנו**, ולכ' משמע מזה דלא ס"ל כהגר"א, **וצ"ע**.

ד. **הרא"ש כתב** דכל פלוגתת ב"ש וב"ה כשמחמיר לחלל בשוין, אבל במחלל מנה על פרוטה לא, וכוונתו דאטו בשופטני עסקין שיאבד הפירות, הרי יכול לחלל על פרוטה, ולכן כ' דמיירי בחסיד. **וע"ל ריש פ"ד דלהגר"א אין מידת חסידות בזה**, ודלא כהרמב"ם פ"ב ה"ה, **וצ"ב משנתנו לדעתו**. **וע"ע חזו"א ב-ז**.

ה. **והחזו"א הקשה** איך מותר לחלל בפחות משווי בזמנה"ז, הרי ראוי למצוותו דראוי למצוות ביעור, והוכיח מכאן כשיטתו דאין הביעור מצוה, רק דין לקיים כל דיני המעשרות. **וי"ל דלק"מ**, דביעור מעשר ודאי אינו מצוה כשריפת קדשים לפני הבירה שיש קיום דין בשריפתו, וודאי דביעור מעשר עניינו לכלותו מן העולם, וכשריפת חמץ, ובזה לא שייך לומר שצריך לשמור שוויו כדי לקיים מצוות כילוי.

ו. **ביעור המעות כיצד**: הרא"ש כתב דשוחקן וזורה לרות, והרש"ס כתב דאפשר לקוברן, ובדר"א סקל"ו הביא דאין לקבור מעות, שאין מתכלין ע"י הקבורה ואי"ז ביעור.

ז. **הר"ש כתב** דמניח הפירות במקום המוצנע עד שירקבו, יל"ע האם ס"ל דאסור לאבד בידים, **והחזו"א מבאר דכוונת הר"ש בזמנה"ז דוקא, דאין מצוות ביעור לב"ה בזמנה"ז**, שכיון שאין מצוות אכילה ל"ש לצוות על ביעור שעניינו לקיים דיני התרו"מ, **אכן הר"מ כתב דגם בזמנה"ז יש ביעור, עכ"ד**.

ח. **עוד בדעת בית שמאי, החזו"א (ב-ז) הקשה** מדוע רק בזמנה"ז חייבו ב"ש לחלל על כסף ולא בזמנה"ב, [כשהגיע זמן הביעור], וכתב, דכיון שאפשר היה לעלות לירושלים, ל"ש לחייבו לפדות על כסף, אכן במע"ש טמא צ"ע שיחייבוהו לפדות על כסף גם בזמן הבית, וכתב דיש להסתפק אולי במע"ש טמא אין מצוה לחלל כשם שאין מצוה להעלותו, **עכ"ד**.

ט. **וקודם זמן הביעור** לא חייבו ב"ש בזמנה"ז לפדותו, ויכול לגונזו, כיון שיכול לחכות שיבנה מזבח, **חזו"א שם**.

משנה ח'

א. **עונת המעשרות היינו גמר מלאכה** כדפי' הר"ש והראשונים והשנו"א, והנידון במשנה האם חל דין ביעור קודם מירוח, ונפ"מ לוידוי, ולשרוף מע"ש וביכורים אחר שיפרישם לבסוף. **[המשנ"ר פירש** שעונת המעשרות היינו שגדל שליש, עיי"ש שפירש בדרך מחודשת]. **וע' להלן אות י' מבהגר"א בירושלמי**.

הפנ"י ר"ה ז'. **נקט דצריך גם רפה"ב** ובל"ז אין חייב בביעור, **והחזו"א ב-ח** נסתפק בזה, ועבבה"ל יא-יג, ראיות בזה.

ב. **יל"ע באילו פירות מדובר**, דפירות רביעית אין זמן עד שביעית, ובפירות שלישית לא היו צריכין לשלוח ולזרז על המירוח בערב פסח של רביעית, [דלעיל משנה ו' מבואר בירושלמי דבחנוכה כבר נגמר מלאכת כל הפירות]. **וצ"ע**.

ג. **בעיקה"ד דביעור בטבל**, כתב הר"ש מירושלמי דילפינן מקודש, וטבל איקרי קודש, **ובראשונה סברו** דאף קודם מירוח איקרי קודש, **עכ"ד הר"ש**. **הגר"א בירושלמי** מבאר הא דאיקרי קודש, דהוא משום המתנות

שבתוכו, וזה מובן לאחר מירוח, אבל קודם מירוח לכאורה לא שייך לומר דיש מתנות שבתוכו, וצ"ל דמ"מ אם תרם תרומה לכן נחשב כבר קודש, וצ"ע. **ובאתון דאורייתא** [כלל כ"ה ד"ה ונראה] ביאר דזהו הסברא של ר"ע, דלאחר מירוח נחשב שהתרו"מ מדומעין בהטבל, וקודם מירוח לא.

ד. ויש להסתפק בדינא דמתני' האם יש חיוב לתקן ולהפריש וליתן לאחר גמ"מ, או דרשאי להניח הפירות לירקב, [ובפרט לדעת הסוברים דאין חיוב להפריש תרו"מ כשאין רוצה לאכול], האם יתכן שהביעור יחייבו לתקן, מה שלא היה מחוייב קודם הביעור, ואת"ל דהביעור מחייבו לתקן, יל"ע האם גם בראשונה היו מחוייבין ואפי' קודם מירוח, למרח ולתקן עד שעת הביעור,

ה. ומשמעות המשנה דלוידי ודאי היה מעכב אם לא היה מתקן, וצ"ע, דיכול לומר שמניח הפירות לירקב, או שלא יגמור מלאכתו, ואיך נחייבו למרח ולתקן מה שלא היה מחוייב בלא"ה, וא"כ יוכל להתוודות, ואולי אה"נ וכל המשנה רק כשמתכוין למרח ולהפריש, שאז חיבוהו לתקן כבר עכשיו, ואם לא יתקן לא יוכל להתוודות, אבל כשאין מתכוין להפריש בזה לא חיבוהו, **וצריך עיון**.

ו. מבואר מהמשנה דפירות שלישית שנגמרה מלאכתן ברביעית חייבין בביעור. ולענין חלה כ' במנחת יצחק (ח-קה) דאעפ"י שנתגלגלה ברביעית, כיון שגדלה בשלישית חייבת בביעור, דומיא דמירוח רביעית שמתבער ברביעית ולכאורה יש לחלק, דחיוב מעשרות תלוי לפי חשבון השנים, אבל חלה כל חיובה מתחיל בהגלגול, ואין לחשבון השנים שייכות לחיוב, [אכן מצינו דאין מפרשין משנה על חבירתה] וצ"ע,

ז. ועד"ז צ"ע ברבעי של שלישית, שנתלש ברביעית, להסוברים דאין חילול במחומר, [הרמב"ם], האם הוא כפירות שלישית או כפירות רביעית.

ח. ופירות רבעי שעדיין לא נתלשו צ"ע אם חייבין בביעור, ולהר"ש דיש חילול במחומר מסתברא דמחוייב לחלל ולבער, ויל"ע להרמב"ם דאין חילול במחומר, מ"מ הרי קדושה יש במחומר, כמבואר קדושין נדף, וא"כ יהא מחוייב לתלוש ולבער, וצ"ע. משפטי ארץ תרו"מ פרק כ' ס"ז.

ט. מה הקובע את השנה לענין ביעור, [א"ה תבואת שלישית או רביעית], לכאורה היה נראה דבפירות אזלינן בתר חנטה ובתבואה בתר שליש וברק בתר לקיטה, כדינן לשנת המעשר,

י. אכן, בבהגר"א לירושלמי פ"ה ה"ג כתב לפרש משנתינו באופן אחר מהנ' לעיל, דמה שאמר ר"ע כל שלא באו לעונת המעשרות פטורין, הכוונה שלא באו לעונה"מ בשלישית, ונגמור גידולן ברביעית, ופטורים מבעור עד שנה שביעית, עכת"ד, ולמד החזו"א (ב-ז) מדבריו, דקביעות השנה בירק לענין שנת הביעור הוא לפי עונת המעשרות, ולא לפי לקיטה, וצע"ג מ"ט ומנלן הא. (ולא נתבאר לפי דעה זו מה הדין בפירות ובתבואה אי אזלינן בתר חנטה ושליש או לפי עונה"מ). גם פשט המשנה לפי דעתו צ"ע,

יא. פירות שלישית שלא נתמרחו בשעת הביעור, והיו פטורין מביעור כרבי עקיבא, ואח"כ מירוח, כ' במשנ"ר דמתבערין בשביעית, וע' דר"א ס"ק נ"ב, וצ"ע אם שייך לחייב פירות שנה שלישית שיתבערו בשביעית, וע"י שנתמרחו ברביעית הרי לא נהפכין לפירות רביעית, דהא אם היו מתמרחין קודם הביעור היו מתבערין עם פירות שלישית, ולכ' יש לדון דפקע מהן דין ביעור וצ"ע.

משנה ט'

א. מי שהיו וכו' צריך לקרוא להם שם, בפיה"מ דייק מכאן דגם אם אין יכול לקיים נתינה ע"י זיכוי, מ"מ יפריש ויקרא שם שלא ישאר בטבלו, והנה זה ודאי דא"י בכה"ג להתוודות, וא"כ צ"ע מהו הענין להפריש, **ומשמע כדעת החזו"א** דמצוות ביעור הוא לקיים כל דיני הפרשות תרו"מ, ולכה"פ יקיים מה שיכול.

ב. וילה"ס בכהן ולוי שיש לו טבל שפטור מנתינה, אם מחוייב להפריש המתנות בשעת הביעור או דיכול להשאירו בטבלו, ולהר"מ נראה לכ' דחייבין, **ובירושלמי ביכורים (ב-ה) איתא דל"ש וידוי בכהנים ולויים, ולפ"ז ילה"ק דמתוודין על ההפרשה, ובהך הפרשה מתקיים גם נתינה, וצ"ע, צה"ל סקפ"ט.**

ג. שו"ר במעדני ארץ שביעית (ז-טו) וכ"ה באמרי יושר (דיני ביעור ט"ו עיי"ש), שנקטו דבספק טבל הפטור מנתינה, אף אין מחוייב בהפרשה קודם הביעור ואפילו לדעת הרמב"ם ונקטו דכל דין הפרשה שחייב הרמב"ם הוא משום תחילת נתינה ולפ"ז יתכן דגם בכהן ולוי אין מחוייב להפריש, וצ"ע.

ד. ויסוה"ד הוא עפ"י הרמב"ם שורש יב' דהפרשה ונתינה חדא מצוה, וי"ל דלעולם דין ביעור גם להרמב"ם הוא על הנתינה, אכן ההפרשה היא חלק ממצוות הנתינה, משא"כ להרמב"ן דהם ב' מצוות, ל"ש לחייב ביעור על ההפרשה מצד עצמה. (יד הלוי).

ה. ובמשפטי ארץ בשם הגריש"א כ' דבספק טבל חייב להפריש מטעם אחר, דאין דין המע"ה רק לאחר הפרשה שאז חל דין נתינה, אבל קודם הפרשה דינו כספק טבל שחייב בהפרשה כדין ספק דאורייתא, וממילא חייב בודאי להפריש קודם הביעור, ורק אחר ההפרשה חל דין המע"ה, וצ"ע.

ו. והר"ש כתב דלמ"ד כמי שהורמו יכול לזכות המתנות קודם הפרשה, ויוצא יד"ח ביעור, והנה ודאי דהפירות עדיין בטיבליהו [וכמש"כ הר"ש עצמו להקשות על רש"י], ומבואר דהר"ש חולק על הרמב"ם דאין צריך לתקן הטבל קודם הביעור. ודעת הרמב"ם דצריך גם להפריש וגם ליתן, פ"א הי"א.

ז. ומדעת הר"ש מוכח דלא כהחזו"א, דאין מצוה לקיים דיני התרו"מ, ולהר"ש אין כלול בדין ביעור דתרו"מ אלא לקיים הנתינה ולא לעכב אצלו, אבל אין שום דין דקיום מצוות, וזהו שאמרו בירושלמי ביכורים הנ"ל דלא משכח"ל ביעור דמעש"ר ותרומה בכהן ולוי.

ח. ועיקר דהר"ש דנתינה קודם ההפרשה, הוא כש"נ בירושלמי דטבל איקרי קודש, ומשום המתנות שבו, [ולא משום מעשר שני בלבד אלא גם משום תרומה ומעש"ר], וזהו המחייב בביעור, וכאן צ"ע, דלכא' מדיני תרו"מ עדיין לא חלה עליו עדיין מצוות נתינה, כ"ז שלא הפריש, ומ"מ חייב בביעור, וצ"ע האם יתכן להיות כן והאם ביעור הוא חיוב בפני עצמו המחדש חיובים?

ט. והנה בספר תורת הארץ להרב קלירס (ג-יח) האריך לדון אי שייכא מצוות נתינה למ"ד כמי שהורמו – קודם הרמה, ויסוד ספיקו עפ"י דהריטב"א מכות דף כ' דכמי שהורמו לחומרא אמרינן ולא לקולא, ולממון ולא לאיסורים, האם מצוות נתינה נידון כאיסור ולא כממון, ובעיא הרמה ממש, או דנידון כדיני הממון ושייך נתינה קודם הפרשה, ולפ"ז א"ש ד' הר"ש דאה"נ ויש כבר בטבל מצוות נתינה.

י. ולכא' יש בזה מחלוקת בראשונים חולין קלא, דהתוס' שם כתבו דלמ"ד כמי שהורמו זוכה הכהן כשקיבל הטבל, והשמ"ק שם בשם הרא"ש כתב דלא חיילא זכייתו דכהן עד לאחר הרמה. ולכא' י"ל דנחלקו אם יש דין נתינה בלי הפרשה. והנה התוס' רא"ש בקידושין כו: ס"ל כהר"ש דר"ג נתן בלי הפרשה, ולכא' דלא כהרא"ש חולין, א"נ דהדברים תלויים זב"ז.

וברמב"ם פ"ב הט"ו תרומות משמע כהרא"ש חולין וע' יד הלוי. אמנם ילע"ט בעיקר הרא"ש חולין אם זו כוונתו.

יא. והנה צ"ב כל זה מה הביאור דטבל איקרי קודש, אטו מי יש בו תערובת דתרו"מ – קודם שהופרשו? [ע' אתון דאורייתא]. וכן צ"ב מדוע ביעור יחייב להפריש, מה שאין מחוייב בלא"ה. וביארו הלומדים דיסוד חובת ביעור הוא שיתקיים דינו של החפצא, שדינו לינתן לכהן, ובבחינה זו בלבד איקרי קודש, [והיחידש הר"ש דהנצרך לדין ביעור הוא רק לקיים דין הנתינה ולא דין ההפרשה].

ועדיין צ"ע טובא ד' הר"ש, מה מועיל נתינה בלי הפרשה, ואם אח"כ יפריש מהטבל שנשאר אצלו הרי יתחייב בנתינה על מה שיפריש, וא"כ נמצא שבנתינת טבל לא יצא יד"ח נתינה, וצ"ע איך הוא קובע דהך נתינה פוטרנו מנתינה על מה שיפריש, וע"ל אות ט"ו.

ואולי י"ל דאה"נ ואינו נפטר מנתינה אח"כ ממה שיפריש, אבל מ"מ יוצא ידי תביעת הביעור, שהביעור תובעו לסלק מביטו את חובותיו, ושיעור התביעה הוא כשיעור המעשר, ואם נתן ללוי יצא יד"ח בעור, אכן כ"ז דוקא למ"ד מי שהורמו, וצ"ע ג.

יב. וכל מה שכתב הר"ש דשייך לעשות ביעור קודם הפרשה, כ"ז לכ' לא שייך בשנת מעשר שני, דל"ש לחללו קודם שהופרש. גם נראה דלשרוף כל הטבל קודם הפרשה לא יקיים בזה ביעור דמע"ש, כיון שבפועל אין כאן מע"ש קדוש, וכל מה ששייך ביעור בטיבלו הוא רק לענין ביעור דנתינה בלבד.

יג. בתוס' קדושין כו: מבואר דלא הפריש ר"ג ולא חשש לטבליים, רק קרא שם בעלים לברר למי יתנום דהיינו ביעור, ולא הזכירו התוס' מש"כ הר"ש דלמ"ד לאו כמי שהורמו ע"כ דמייירי שקרא שם, משמעות דבריהם דא"צ לזה, וצ"ע דהרי מבואר בחולין שלא שייך לזכות להאי מ"ד במתנו"כ קודם שהורמו, ובשמעתין משמע שזיכה להם ממש, וצ"ע.

יד. עוד צ"ע לדעתם [וגם להר"ש] שמקנה קודם הפרשה, אי מהני להקנות דבר שאינו מסוים, ע' ברמב"ם זכ"י פ"ג ה"ה ובראב"ד, וצ"ע.

טו. שו"ר בבית הלוי ח"ג סי' מ"ו שדקדק מהתוס' כנ"ל והוכיח דדעתם דסגי לקיום מצוות ביעור במה שמברר למי יתנם אח"כ בעת ההפרשה, וצ"ע, ועיי"ש דשו"ט לפי"ז איך יעשה קנין שיועיל לאחר זמן ולא יכלה קניינו.

אם תיקן ר"ג ע"י ברירה

טז. להר"ש דרך הקנה בלי הפרשה, לכאן' ודאי דהוא ע"י ברירה, מה שאני עתיד להפריש. ומשמע דגם לפירושו השני דמה שאני עתיד להפריש יהא מעושר, הוא גם ע"י ברירה. ובמל"מ הביא בשם הריטב"א קדושין וכ"ה ברמב"ן ב"מ, דלהסוברים אין ברירה, צריך לסיים בהפרשה בצפון או בדרום, ואת זה הוא יקנה ללוי.

יז. והתוס' קדושין הקשו על רש"י איך נתקן הטבל, והרי לא אמר בצפון ובדרום, ולכן פירשו כהר"ש, דלעולם לא הפריש כלל, ורק דהקנה לצורך קיום נתינה, ומהראשונים הנ"ל משמע דפליגי, דאין נתינה בלי הפרשה.

יח. והרע"א (בכו"ח) הקשה על קושיית התוס', דהרי למ"ד יש ברירה אי"צ לסיים צפון ודרום, כי הוא מסיים את מה שיברור אח"כ, ואם התוס' באו לבאר למ"ד אין ברירה, אי"כ קשה דגם לשיטתם איך אין מועלת הנתינה בכה"ג, ולפמ"ש"כ הבית הלוי נחא, דהקנה היא על הזמן לאחר שיפריש, וכשמקנה לאחר זמן אין חסרון של ברירה.

באופן ההקנה דר"ג וטוה"נ אינה ממון

יט. בב"מ יא: נחלקו אם הקנה להם בחצר או באגב, ובחליפין ודאי דא"א להקנות משום דטוה"נ אינה ממון, ואין נקנית בחליפין, ולכן ס"ל לחד מ"ד דאף בקנין אגב אין נקנית,

והחולקין סברי דדוקא בחליפין ל"מ משום דמתנו"כ בעי נתינה וחליפין הוא דרך מקח וממכר, אבל אגב מועיל דהוא נתינה אלימתא, ע"כ הסוגיא.

כ. ולגבי קנין חצר הקשו שם למ"ד דבעי עומד בצד שדהו, ותיירץ רב פפא דדעת אחרת מקנה מועיל גם כשאינו עומד שם, ולכאן' הדברים מרפסין איגרי, דלהסוגיא שם דטוה"נ אינה ממון, איך יתכן לומר דהנותן הוא בבחינת דעת אחרת מקנה, וכתב ליישב זה המרדכי בשם הריב"ן, דהקנאתו היה על החצר, ועי"ז הועיל גם להמתנו"כ ע"י דעת אחרת, ואעפ"י שלא עמדו שם, משא"כ להקנות רק המתנו"כ לבד אין יכול כיון דטוה"נ אינן ממון, והדברים צריכים ביאור מה נשתנה ע"י הקנאת החצר.

כא. וראיתי מבארים, דהנה ודאי אפי' אי טוה"נ אינה ממון אבל הנותן הוא הפועל חלות הקנאה לכהן בנתינתו, אכן צריך מעשה קנין שעניינו הכנסה לרשות, ולא כאגב וחליפין שעניינם העברת בעלות, וכשמקנה ע"י חצר הו"ל כמכניס לרשותו ולכן מועיל וחשיב ד"א מקנה.

כב. הרי"ף והרמב"ם פסקו דמקנה באגב, והקשו דהא סבירא להו להלכה בכ"מ דטוה"נ אינה ממון. ע' מחנ"א טוה"נ סי' א', ובקצוה"ח ער"ה סק"א שחידש דהפקר נקנה באגב, ובחי' הגרש"ש סי' ט"ו כי כנ"ל דההקנאה הוא ע"י הבעלים גם אי טוה"נ אינה ממון, וחליפין ל"מ כיון שאי"ז אותה בעלות, ובאגב הוא שנחלקו שם בסוגיא אם שייך לצרף המתנות אגב שדה שהיא בבעלות שלו, והמתנות הוא המקנה אבל אינם בבעלותו, בזה נחלקו א"ש להקנות כה"ג באגב.

ע"ע בדברי יחזקאל סי' נ"ח, בביה"ל ח"ג מ"ו, רע"א במשניות כאן, קצות ונתיבות ער"ה, חי' ר' שמואל ב"מ ט"ו, מהרי"ט ח"א סי' כ"ה.

כג. בשיטת רש"י ע' פנ"י ב"מ שהאריך לבאר [וכתב דהא דהוצרך להקנות אעפ"י שהעיקר היה תיקון הטבל, משום שברגע שהפריש צריך ליתן ועומד בבל תאחר, משא"כ קודם הפרשה].

כד. הא דזכה ר"ע לעניים כי הר"ש שהיה גבאי, אכן בירושלמי כאן תלו במחלוקת וי"א דכל אחד יכול לזכות לעניים, ולא חשיב אינו בתורת כיון שהוא בתורת נותן, ויש חולקין דבעינן ישנו בתורת נוטל, ולכן הוצרכו להעמיד דר"ע היה גבאי. ובבי' הסוגיא ע' בקהלות יעקב זרעים סי' ג', ב"מ סי' י"ב, ואור גדול (טז-ג), וכתב דאנן דקיי"ל דאיש נעשה שליח קבלה ואשה להולכה, מה"ט גם יכול אחד לזכות לעניים, ולכן השמיט הרמב"ם ולא הזכיר שצריך ע"י גבאים וצ"ב דעת הר"ש.

משנה י'

א. גירסת הר"ש בירושלמי ויתוודה ביום טוב הראשון, ולכאן' הנידון הוא על עיקר מצוות הביעור שזמנה במועד, ומדוע לא קבעוה בתחילת המועד, ועי"ז משני דצריך שיהא לו לאכול ברגל. [ויל"ע אם הקושיא והתירוץ הוא בדאורייתא, או דמדאורייתא כל הרגל בכלל, ומתי שיבער יוכל להתוודות, והקושיא על חכמים שקבעו הזמן המדויק בתוך הרגל].

ב. והכס"מ פ"א ה"ז הקשה מכאן על שי' הר"ש דזמן הביעור הוא בערב יו"ט הראשון וזה נסתר מהירושלמי, דא"י שמבער עיו"ט ראשון - אין לו מה לאכול ברגל, וכוונתו כשי"נ דהנידון בירושלמי הוא על עיקר הביעור, ויתכן דהר"ש מפרש סוגיית הירושלמי, דהביעור באמת הוא בעיו"ט הראשון, והנידון הוא על הוידוי, ומתרץ בירושלמי דכיון שמשיר לאכילתו ממילא אין יכול להתוודות, מפני שעדיין יש לו מעשר שלא בערו מן הבית. וע"ע בתוי"ט משנה ו'.

ג. והגר"א גורס בירו' שהקושיא שיתוודה בערב יו"ט האחרון, [שאז הוא זמן הביעור לדעת הרמב"ם], ומשני דהרי צריך להשאיר ליו"ט ואיך יאמר ביערתי אם לא ביער הכל.

ד. וכתב הגר"א, דאין לפרש כהר"ש שהביעור בעיו"ט הראשון, דלמה לנו להקדים כל כך זמן הביעור לזמן האיסור, כיון שמותר לאכול כל הרגל. ונראה דכ"ז לשיטתו דזמן הביעור הוא יו"ט האחרון דוקא, ולכן אין להקדים, ויתכן דהר"ש סובר דכל הרגל הוא זמן הביעור, ומתי שיבער יתוודה, וצ"ע.

ה. והוסיף הגר"א לבאר דהמשך דברי הירושלמי דבשחרית מצווה לאכול, הכוונה היא שמותר לאכול, משא"כ במנחה שאז מתחיל האיסור לאכול, והיינו כשי"נ דהביעור הוא בזמן האיסור דווקא, וצ"ב מה הכוונה שמתחיל האיסור.

ו. ובשנו"א לעיל מ"ו כתב לחלוק על הר"ש, והוכיח דאין לבער מעיו"ט הראשון, דכשמשאיר יותר מג' סעודות אין זה ביעור, ולכ"י לפ"ז אם משייר רק ג' סעודות הוי ביעור גמור, וא"כ קשה מדוע לא יתוודה כבר בעיו"ט האחרון, וכקושיית הירושלמי, ומה איכפ"ל שמשיר ג' סעודות, וצ"ע.

ז. התוי"ט הוכיח מתי הירושלמי דאין ביו"ט סעודה שלישית, ובמלאכ"ש תמה דאדרבה, אם אין סעודה שלישית יאכל שחרית ויתוודה, אבל אם יש סעודה שלישית לכן צריך להמתין עד המנחה ולאכול ואח"כ מתוודה, ויתכן דדעת התוי"ט שהוידוי נתקן בשעת תפילת המנחה, והוא קודם הסעודה, וקושיית הש"ס שיתוודה בתפילת שחרית. ולבהגר"א הנ"ל אין להוכיח מכאן כלל, דהנידון בירושלמי אינו על מצוות האכילה ביו"ט אלא על איסור אכילה דזמן הביעור.

ח. הטעם שנקרא וידוי כ' התוי"ט בשם הספורנו שהוא על שבעונותינו עברה הקדושה מן הבכורות ללויים. והקשה במשנ"ר דעיקר הוידוי הוא על מע"ש וביכורים, לא על תרומה ומעש"ר, ולכן פירש דהוידוי הוא למי שהשהה המתנות ולא נתן ולא העלן מיד. ובתוא"ש כתב דכל המודה מה שיעשה נקרא וידוי בין טוב ובין רע.

מה מעכב בוידוי, בישנן בעולם ובאינם בעולם.

ט. אעפ"י שאין מעכבין - הרמב"ם פ"א ה"ב מפרש דקאי אלקט שכח ופאה, וביאר הר"ר יהוסף במלאכ"ש, וכ"ה במשנ"ר וחזו"א דהטעם מפני שאין בנתינה אלא בעזיבה, ובמלאכ"ש עוד טעם, דדוקא דבר הטוב חייב בביעור משום דכתיב קודש, וטבל איקרי קודש, משא"כ לשו"פ דאין טובליו.

י. ובירושלמי מדייק ממשנתנו זאת אומרת נשרף טבלו אין מתוודה, ופירש הגר"א הדיוק, מדלשו"פ אין מעכבין, וע"כ היינו בנשרפו, דבישנן ואין נותן ודאי דמעכב, ומכאן מוכח דמעשרות מעכבין אפי' בנשרפו, והוסיף היר' וחדש דה"ה בנשרף הטבל לאחר שנתמרח ונתחייב בביעור.

יא. ומבואר דעתו, דהא דאין מעכבין הוא דווקא אם נשרפו, אבל כשקיימין ואינו נותן ודאי דמעכבין. ולכאורה יש כאן ב' דינים נפרדים, דין מעשרות הוא דצריך לקיים כל דיניהם, ואל"כ א"י להתוודות, ודין נוסף דלשו"פ שהם רק עיכוב, שאין יכול לומר לא עברתי ממצוותיך, ודמאי להשיטה בירושלמי שגם כל המצוות מעכבות אם עבר על איזו מצוה, וצ"ע.

יב. והנה יש עוד חילוק המובא בירושלמי ביכורים פ"ב ה"ב, דמבואר שם שרק מע"ש וביכורים טעונין וידוי משא"כ בתרו"מ, ומבאר הירושלמי דאעפ"י שגם תרומה טעונה וידוי, אבל נפ"מ דמי שיש לו מע"ש בפני עצמו ואין לו תרומה מתוודה, ומי שיש לו תרומה ואין לו מעשר אין מתוודה [ונפסק ברמב"ם הי"ד], וא"כ יש כאן דרגא שלישית, דאינו מחויב לוידוי שיהיה לו תרומה, אבל אם היה לו תרומה ונשרפה שוב אין יכול להתוודות, וכ"ה בטבל, שאם לא היה לו מתוודה, אבל אם היה לו ונשרף אין מתוודה, וצ"ב כל אלו החילוקים.

יג. וצ"ב בעיקר הוכחת הירושלמי דגם נשרף טבלו אין מתוודה, דמה הראיה, אולי דוקא נשרפו תרומה ומעשר שכבר נתחייב בנתינה, ונמצא שביטל מצוה, אבל טבל קודם הפרשה, אעפ"י שנקרא קודש וחייב ביעור, אבל לא חיילא עדיין מצוות נתינה, וכשנשרף לא ביטל שום מצוה, [אא"י כשי' הפוסקים דיש חיוב על הגברא לתקן טיבלו] וצ"ע.

ועי' בכ"ז באריכות בחזו"א דמאי ב' ס"ק ד-ו, שביאר דהיה לו טבל ונשרף יש כאן עבירה באונס, והוא עיכוב מלהתוודות, משא"כ בלשו"פ שנשרפו, דמצוותן בעזיבה.

אכן, לוי"ד, י"ל דאין הנידון בביעור משום מצוות נתינה דתרו"מ, אלא הוא דין בהחפצא שצריך **שיתקיים דינו**, ואין דין ביעור קשור לחיובי דגברא, וממילא מובן דלא שנא טבל ממעשר שהופרש, [ואין צריך לדון משום עבירה באונס, אלא משום נתבטל דינו באונס]. **הר"מ נ"י**.

נשרף מע"ש, ויודי בזמה"ז.

יד. והקשה החזו"א דלפ"ז ה"ה בנשרף מעשר שני לא יוכל להתוודות, דמאי שנא נשרף טבלו או נשרף מעשרו, והרי אין מצוות ביעור על הפרשה, רק על הנתינה, ועוד דזיל בתר טעמא דאנו מפרשין ככל מצוותך אשר צויתני, והוא לא נצטווה לשרוף המעשר, **וכתב דלפ"ז ה"ה אם שרף בזמן הביעור, א"י להתוודות**.

טו. וכללו של דבר לדעת החזו"א, דצריך מע"ש שקיים כל מצוותו, ואם היה לו בתוך ג"ש פעם אחת מע"ש שלא העלהו ואכלו בירושלים א"י להתוודות, **ולכן בזמה"ז אין להתוודות**.

טז. אכן בלשון רש"י, והיד רמ"ה סנהדרין יא: מבואר, דהשורף מע"ש בזמן הביעור מתוודה, וכן נקטו הפוסקים שדנו בדיני ויודי בזמה"ז (עי' תורת הארץ ואחרית השנים שהביאו מהפוסקים בזה) ופשיט"ל דאין צריך שקיים כל מצוותו. **אכן לדעתם צ"ע מה בין נשרף מע"ש - לשרפו בזמן הביעור**, (ואולי חילקו בין נשרף טבל לנשרף מע"ש וצ"ע). וי"ל דכששורף בכוונה לשם ביעור אז הוא קיום דינו, משא"כ בנשרף מאליו, וזה לפמ"ש הגר"א בשנו"א דצריך מעשה ביעור ושלא לשייר יותר מג' סעודות, וחזינן דיש **מעשר ביעור**, ולפ"ז י"ל דבכוונה תליא מילתא, והרב הלל הכהן נ"י הוסיף, די"ל שאם שורף משום שיועד שלא יספיק להעלות ולאכול - זה נחשב לביעור, משא"כ בנשרף סתמא. **עו"ל**, א"י דכל הרגל הוא זמן הביעור, ולפ"ז אם שרף בתוך הרגל הוי ביעור, ובנשרף קודם הרגל זהו נשרף טבלו אין מתוודה, וצ"ע בכ"ז.

דעת השנו"א בבי' אעפ"י שאין מעכבין

יז. השנו"א ובהגר"א בכורים, וכ"ה בתוס' יבמות ע"ג, מבארים, דאין עיכוב אלא במע"ש וני"ר, ושאר המעשרות אם נשרפו אין מעכבין, ואם ישנם בעולם ואין נותן מעכבין, ולשו"פ אפי' בישנן ואין נותן אין מעכבין. והטעם דמע"ש מעכב מפני שהוא עיקר הוידוי, ולכא"ו ה"ה טבל הטבול למעשר שני.

ולענין לשו"פ, משמע במפרשים דאפי' אם מעכבין אצלו אין מעכב הוידוי, עי' ברש"י ובהל"ג ובמנ"ח תרז-טו, **אכן תמוה לומר כן**, דבמשנה מבואר שאם נתן מתוודה, ואיך יתכן שאם מעכבין אצלו יוכל להתוודות על המעשרות [ולחשמיט הלשו"פ], ובפשטות אין זו כוונת הגר"א כלל, וכוונתו היא חילוק בהנהגה בפועל, דאת המעשרות מחוייב להוציא מרשותו דמצוותן בנתינה, משא"כ לשו"פ דסגי בעזיבה, יכול להתוודות אעפ"י שהן עדיין ברשותו, כל שאין מעכבין מן העניים, כן ביאר ר"ה הכהן נ"י, וצ"ע.

יח. וכתב החזו"א סק"ו, דנפ"מ למעשה, דלפי הדרך הראשונה צריך שלא יהיה אונס בתרו"מ, ובמעשר שני לפ"ז צריך שלעולם יקיים דינו, ולא היה בו שום מקרה אונס, דאם היה פעם אחת אונס הוא מעכב הוידוי, אבל לפי השנו"א דאונס אין מעכב הוידוי, א"כ גם אונס דמע"ש אין מעכב, **וסגי שפעם אחת בג' שנים העלה המעשר**, ולא איכפ"ל שפעמים אחרות נשרף.

והקשו לדעת החזו"א בשי' א', דאם נשרף מקצת טבל הטבול למע"ש א"י להתוודות, א"כ לעולם א"י להתוודות בגוונא שנחסר ע"י עכברים יותר מכדי חסרון.

יט. והנה לדעה זו, מ"מ ברור שאם יש לו מעשר ולא נתנו, ודאי דא"י להתוודות, ומבואר דיש חילוק בין ביטל מאונס לביטל מרצון. ולדעה הראשונה גם ביטול מאונס מעכב הוידוי. **וצ"ב הפלוגתא בזה**.

כ. התוי"ט ותוס' רא"ש יומא לו. מבארים משנתינו דאעפ"י שאין מעכבין, דהכוונה למש"כ הירושלמי ביכורים דאם לא היה לו מעשר שני אין מתוודה.

ויודי בזמן הזה

כא. ואמרת לפני ד' אלו קיד דעת הראב"ד פי"א ה"ד דמשום האי קרא אין הוידוי אלא בפני הבית, וכן ס"ל להטור שהשמיט דיני וידוי, ודעת הרמב"ם דגם בזמנה"ז, וטעמו כ' הכס"מ והגר"א דהיכן שיש ביעור יש וידוי, [והמשנ"ר כ' דלהראב"ד גם אין ביעור בזמנה"ז ותמוה].

כב. והחזו"א מוסיף עוד סיבות דאין וידוי בזמנה"ז, האחת מטעם הנ"ל דלא העלה מע"ש אפילו פעם אחת, [וצ"ע מסתימת הרמב"ם דשלא בפני הבית יש וידוי], **ועוד סיבה** להנהיגין שאין נותנים בזמנה"ז לכהן ולוי, **ועוד סיבה** [כתבה כבר השערי צדק] דמפרישין מע"ש בטומאה, ית' להלן מייב בעז"ה. **אכן השו"ע העתיק דיני וידוי, וכ"ה בחרדים** מהמצוות ששייכות בזמנה"ז.

בפרטי הדינים דמשנתינו

כג. מעשר לוי, בירושלמי מכאן שאין נותנין מעשר לכהונה, משמע שאסור ליתן לכהן, ולכן יכול להתוודות נתתיו ללוי, **אמנם בתוס' יבמות פו:** כתבו דלדעת ראב"ע, מן התורה כהנים גם מקבלים מעשר וצ"ע כיצד יפרש קרא דגם נתתיו ללוי.

כד. תרומת מעשר, הגר"א מוחק, דאותה הלוי מפרש ולא הבעלים, וא"צ הבעלים להתוודות, **וע' במזרחי ובגור אריה מש"ל גירסתינו.**

כה. מן הבית זו חלה ע' פיה"מ, ובירושלמי מעשרות פ"ג ה"א נסתפקו אם מצוות מעשר לכתחילה לינטל מן השדה או מן הבית, והוכיחו ממשנתינו דדוקא חלה מצוותה מן הבית, וצ"ב מש"כ הראשונים במשנה ט' דתרו"ג תרם רבן גמליאל בגורן ולא מעשרות שניתנין בבית. [וזו מחלוקת בירו' שם ועבה"ל כאן שנחלקו הראשונים מה הדין להלכה]. **ע' בבה"ל** שהאריך האם יש בחלה דין ראייה פני הבית.

משנה י"א

א. לא הפרשתי ממין על שאינו מין. הנה בכח"ג הפירות בטיבלן, וא"כ יל"ע מאי קמ"ל, אי דאכלן בטיבלייהו פשיטא דאין מתוודה, ואם עיכבן בטיבלן גם פשיטא דאין מתוודה וכנ"ל משנה ט', וצ"ל דנשרפו, ומכאן דייק בירושלמי דנשרף טיבלו אין מתוודה, הגר"ח"ק.

ב. ועדיין יל"ע, סו"ס מאי קמ"ל דהפריש הפרשה שאינה כלום וכאילו לא הפריש? והנה החזו"א נקט דאם חזר והפריש כדן - מתוודה. ולו"ד י"ל דאעפ"י שחזר, מ"מ אם הפריש מין על שא"מ **עבר בעבירה כדאיתא תמורה ה.** והוי עבירה ומעכב הוידוי, אעפ"י שחזר והפריש, וצ"ע. אכן בפטור על חיוב א"א לפרש כן, דלא מצינו בו איסור, אא"כ דמהאי קרא דוידוי ילפי איסורא וכמו נתינה למת, וצ"ע.

ג. לא שכחתי מלברך ומלהזכיר שמך, מבואר דברהמ"צ הוא חלק מהמצוה, מדחשיב מצוות שבהפרשה לעכב הוידוי. **וע' סוגיא דברכות מ. שדייק ב' דרשות, לא עברתי - ולא שכחתי, ומשמע שיש בברכה ב' דינים**, ברכה דחיילא על המצוה, והזכרת ש"ש שחלה על המצוה, ולר' יוחנן גם הזכרת מלכות שמים.

ד. והראשונים הקשו דברכהמ"צ דרבנן, **ע' תוי"ט** שיי"א שמדאורייתא מחוייב לשבח ולהודות, וי"מ דקרא אסמכתא, ומ"מ **לדינא הסכימו** דא"י להתוודות גם אם ביטל ברכה דרבנן, וביאר החזו"א דמ"מ עבר על לא תסור ולכן אין מתוודה, וחשיב מצוות שבפרשה כיון שמדרבנן נצטווה על דיני המעשר.

ה. והריטב"א בברכות פירש דקאי מתני' על אכל פת ונתחייב בברכהמ"ז, **והקשה בבה"ל**, דהרי משנתינו סברא דדוקא מצוות שבפרשה מעכבין ולא כל מצוות שבתורה, [ודלא כמ"ד בירושלמי דאפי' שח בין תפילה לתפילה מעכב], וברכהמ"ז אינו ממצוות שבפרשה, עיי"ש מש"כ וצ"ע.

משנה יב

איסור דאנינות.

א. האיסורין הנלמדים מפרשת וידוי, לא אכלתי באוני ולא ביערתי בטמא, מבואר **ביבמות עג: ומכות יט:** דאין כאן איסור לאו בהאי קרא, אלא זה לשון הוידוי, והוי רק גילוי מילתא שאסור, ובירושלמי כאן ולעיל פ"ב ה"א מבואר שהוא איסור עשה, אכן **הרמב"ם פ"ג ה"א וה"ה** כתב דלוקין משום לא אכלתי ולא ביערתי, עיי"ש. **ועי' סמ"ה לאוין קנ-קנב** שמנה דיני המשנה לג' לאוין הנלמדים מהאי קרא. **ותמה עליו המהריק"ו ה"ה**, וכתב דמקורו מסוגיא דפסחים כ"ד. שנקטה דהאי קרא דלא ביערתי הוא לאו, **ועיי"ש ובצל"ח** פסחים ובבה"ל פ"ג ה"א וה"ב בסתי' הסוגיות.

ב. **הרמב"ן בסה"מ סוף שורש ח'** חלק על הרמב"ם דאין כאן לאו, ובאנינות אין מלקות, [רק בטומאה לוקה דילפינן מקרא אחרינא ביבמות].

והנה בלאו דלא נתתי ממנו למת משמע ברמב"ם פ"ג ה"י דאין מלקות והקשה הרמב"ן מאי שנא מאנינות וטומאה, ועוד הקשה מדוע על הדלקה בטומאה אין לוקין לפי"ד הרמב"ם, ועמשי"ת להלן.

ג. מלקות על אכילה יש רק באנינות של תורה, כמש"כ הרמב"ם פ"ג, אכן לענין וידוי משמע קצת ברא"ש כאן דגם אם אכלו באנינות דרבנן אין מתוודה, וכן נקט החזו"א (דמאי ב-ה) וכמו בברכת המצות דרבנן שמערב הוידוי, וע' תפא"י כאן שחולק ובמשנה י"א כ' כהחזו"א.

לא ביערתי ממנו בטמא

ד. הא הפרישו בטומאה וכו'. **האיסור לטמא מעשר** כתב רש"י סוכה לה: משום משמרת, וע"ע יבמות עה. באיסור נגיעה דמע"ש, [ובירושלמי שבת פט"ז ה"ג משמע דגם מע"ש איסורו משום בכל קודש לא תגע וכ"כ הרש"ס כאן],

וכאן משמע שנתחדש דגם הפרשה בטומאה הוא מעכב הוידוי, וצ"ע דלכא' אין איסור בדבר. **ולהחזו"א מתבאר**, דבמע"ש טמא אי אפשר לקיים הדין להעלותו ולאכלו בירושלים, ובכה"ג אין וידוי, [ואפילו אם רק פעם אחת נתבטל], כ"כ לפרש בדרי"א, אכן צ"ע דאפשר לחללו ולקיים דיניו ומדוע עבר באיסור, ולהחולקים דאין מעכב וידוי אצ"כ עבר איסור, צ"ל דכאן מיירי בטומאת הגוף, וכשמפרישו בטומאה ונוגע בו עובר באיסור דמטמא מעשר.

ופשט הפסוק לא ביערתי צ"ב איך ילפי' מזה לא הפרשתי, וע' **תרגום יונתן בן עוזיאל** דתרגם לא אפרישתי, וצ"ב, וע' **תוא"ש** שהוא סברא כיון דבטומאה מתבטל מצוות ביעור לכן יש איסור להפרישו בטומאה, אכן זה תלוי בספק להלן אות ז' אם אסור לבערו בלי הנאה.

ה. **המהריק"ו מפרש הפרישו מן העולם** בטומאה דהיינו ביעור, והשנו"א מגיה המשנה **הבעירו בטומאה**, וכתב בצה"ל פ"יא ס"ק קמ"ב דמשמע דעת הגר"א דאם הפרישו בטומאה יכול להתוודות.

ו. **ובפי' הרא"ש משמע** שפירש המשנה על איסור אכילה בטומאה, וצ"ע. ועיקה"ד דאסור לאכול בטומאה מפורש ביבמות עג: דנלמד מהאי קרא, **ואיסור הדלקה בטומאה** מבואר ביבמות עג: , וברמב"ם פ"ג ה"ב, ונלמד גם מהאי קרא, ויל"ע אם איסור הדלקה הוא דוקא אם נהנה או דעצם ההדלקה אסורה, וברמב"ם פ"ג ה"ג דבזמנה"ז שורף הפירות מעשר, ובבהגרי"א שלי"א ר"ב פירש דהיינו בנטמאו, ומשמע דבלא הנאה מותר לשרוף, וכ"ה במשנ"ר פ"ג מ"י, אכן בצה"ל פ"ג ס"ק ל"ג הביא דיוקים דבכל גוונא אסור, וכ"ה בתוא"ש דלעיל אות ד' וצ"ע.

ז. **בהא דילפינן להתיר סיכה בטמא** יש בזה ב' שיטות וכדהאריך **לבאר בזכרון שמואל סי' א'**, וכן נחלקו בגדר הלאו דהדלקה בטמא.

דעת רש"י יבמות ע"ג דאיסור הדלקה בטמא הוא גם בטהור, ויסוד האיסור הוא דמע"ש ניתן לאכילה שתיה וסיכה בלבד, והתחדש דגם בטמא אין היתר להנאות זולת אכילה, ולפי"ז הא דס"ד לאסור סיכה הוא כמ"ש רש"י שם דסד"א שיהיה אסור בטומאה כמו שתיה בטומאה, דסיכה כשתיה, קמ"ל דשרי.

[ולדעת רש"י פשוט כהש"ס ביבמות דליכא למילף מהאי קרא כלל לאיסור אכילה בטומאה, דעיקר האי קרא בא לאיסור דברים שאינם אכילה, **והרמב"ם שלמד מהאי קרא לאו דאכילה ע"כ אין מפרש כרש"י**, ולהרמב"ם עיקר האיסור לדברים שאינם אכילה נלמד מלא נתתי ממנו למת וכדלהלן אות י"א]

ודעת התוס' שם בסוגיא דסד"א לאסור סיכה משום ביעור דטמא, וס"ל דלאו דביעור דטמא הוא איסור מחודש על ביעור בטמא, [ולדעתם אין לאסור סיכה בטומאה כשתיה, דס"ל סיכה כשתיה לאו דאורייתא], וס"ד דאף סיכה ייאסר מה"ט, **וצריך לבאר הגדר דהאי איסור לבער בטמא**, ובפשטות הוא דוקא על ההנאה, ומשכ"ל אות ו' צ"ע.

ח. **ולענין קושיית הרמב"ן** מדוע אין לוקין על הדלקה, ע' מהריק"ו ובה"ל.

והדלקה בטהור כבר נתי' לעיל דנחלקו הראשונים, דעת הר"ש בשביעית פ"ח מ"ב דמותר, ורש"י יבמות ע"ג אוסר, **והרע"א במשניות שביעית תמה על הר"ש, ולכא' דעת הר"ש א"צ להדליק דוקא בירושלים**, וצ"ע. **והמנ"ח** חידש דהדלקה מותר דוקא לצורך אדם טהור, וצ"ע, דאיסור טומאה הוא על אכילה דוקא.

לא נתתי ממנו למת

ט. בקושיית הרמב"ן מדוע אין לוקין, כתב בספר החינוך מצוה תר"י שהוא ניתן לתשלומין, שיאכל כנגדו כדלעיל פ"א מ"ז, וצ"ע דבשלמא כשהוציא בבגדים וכדו' ואוכל כנגדו, עכשיו מתחלל על המעות, אבל כשסד והדליק ואין המעשר בעולם איך יתקן במה שיאכל עכשיו כנגדו, בה"ל פ"ג ה"י.

והמהריק"ו מתרץ דאין לוקין משון דהוא לאו שבכללות, עיי"ש בבה"ל משכ"ל.

י. בגדר האיסור, הרמב"ם פ"ג ה"י כתב שכולל כל מה שחוץ לאכילה שתייה וסיכה שהם לקיום הגוף, ורבותא דארוך ותכריכין הוא אעפ"י שהוא למת מצוה, [ובזה מיושב קושיית הר"ש מ"ש למת הרי גם לחי אסור], וכע"ז כתב הרמב"ן בחומש.

יא. ולהרמב"ם ביאור הכתוב "למת" היינו לדברים שאינם צורך חיות וקיום הגוף. והרמב"ן מבאר דפשט הכתוב על סיכה, דלחי שרי, וארון ותכריכין וכו' זה כלול בהאי קרא ואינו עיקר הכתוב, וזה גם לחי אסור ממקרא אחר שנאמר ואכלת לפני ד', לא הותר אלא אכילה, ולכ' כן צ"ל לדעת הר"ש.

יב. הר"ש הביא סוגיא דיבמות דמותר סיכה בטמא [ול"ה כביעור, דהוא כעין אכילה והנאת הגוף], אכן הרמב"ם פ"ג ה"א וה"י השמיט הסוגיא ומשמע דאוסר סיכה בטמא, מנ"ח, וע' באבי עזרי, וזכרון שמואל סי' א'.

יג. בקושיית הר"ש אסוגיא דיבמות, דכלים לחי נמי אסור, יעו' בתוס' יבמות שם וכן בב"מ נג. בתירוצו האחרון שכתבו דבגדים הוא הנאת הגוף ואין איסור אלא מדרבנן, ובתוס' ע"ז סב: כתבו כהר"ש. וע' ביצה י"ב פלוגתת הר"ה וראב"ד אם לבישה הוי בכלל אוכל נפש.

יד. לא נתתי לאוננים אחרים, קשה מאי קמ"ל כמו דאם הוא אונן הוי חילול דינו של המעשר, ה"נ אונן אחר, ובתוי"ט הגדיל ותמה מנלן הא, דלמא דוקא למת אבל לאונן אחר מותר, ולכאוי' דצ"ע, דכמו שהוא אסור באוננות כמ"כ אחרים, אטו אם האכיל לטמא אחר בעי' קרא? אכן הביאור בכ"ז אמר הר"מ נ"י דלא אתא קרא לאסור אכילתם של אוננים אחרים, אלא לומר דאם הוא נתן להם הוא א"י להתוודות, ולולא האי קרא היה הדין שאין אכילתם שלהם מעכב הוידי' שלו, [ונראה דאפילו להחזו"א דכל ביטול באונס אין מתוודה, מ"מ אין צריך כשנותן לאחרים לדאוג שהם יאכלו כדון, ודין שלו הושלם כשנתן לאחרים], וקמ"ל דאם הוא נותן לאוננים זה מעכב בוידי' שלו, וצ"ע הגדר בזה.

ובמלאכ"ש מהרש"ס הקשה תיפול"ל מלפני עור ותיירץ דאתא לריבוי אפילו אוננים שאינם מן התורה, וצ"ע, ובמשנ"ר כי דקמ"ל אפילו שנתן להם לסעודת הבראה שמחוייב מדאורייתא ליתן להם, וצ"ע.

טו. עיין בתוא"ש מהון עשיר משכ"ל אם משנתינו אפי' על מקצת מעשר דמעכב הוידי' או דוקא אם בכל המעשר לא קיים הדין.

הביאותיו לבית הבחירה וכו'

טז. עי' ביאור הדרשא בשנו"א, והנה מע"ש א"צ להביאו רק לירושלים, ויל"ב המשנה דהוידי' הוא במקדש כמש"כ הרמב"ם פ"א ה"י ועכשיו בשעת הוידי' הביא מע"ש למקדש, כן משמע בשנו"א וצ"ע, והמלבי"ם מפרש דקאי על שלמים שקנה בכסף מעשר, ובתפ"י ומשנ"ר כתבו דזה קאי רק על ביכורים. וי"מ דרומז על הא דאין נאכל אלא בפני הבית.

יז. שימחתי בו, כ' השנו"א דהיינו צדקה, וחושב כאן כל עשר מצוות שבפת ולגירסת הגר"א הן חלה בכורים תרומה מעשר תרו"מ ומע"ש לקשו"פ וצדקה.

והרמב"ם כתב שמח ושימח בו שנא' ושמחת בכל הטוב, מבואר שהוא מצוה מיוחדת במעשר לשמח אחרים עמו, וע' תפא"י, ובאדרת אליהו בחומש פירש דהיינו באכילת שלמים. וע"ע במלבי"ם.

משנה י"ג

א. השקיפה וגו', בשנו"א מנה כאן עשר ברכות, עיי"ש, ובתוספתא סוף מע"ש כל העוסקין במצוות פיהן פתוח בתפילה, משמע דביעור הוא עסק מצוה, ולהחזו"א יל"פ דקאי על מה שמתוודה שקיים כל מצוות המעשר.

ט"ו מקומות

לשון מעון דנקט ע' רבינו בחיי.

ב. עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה וכו', **מבאר המלבי"ם** דבא התנא לבאר לשון השקיפה, שאינו נמצא בשאר תפילות ובקשות, אכן במעשרות שאמר הכתוב ובחוננוי נא בזאת אין אנו באים בדרך ריצוי, אלא כתובע מאת ה' לקיים הבטחתו.

ג. **אי' בירושלמי** דעד השקיפה היו אומרים בלחש (שלא לבייש אלו שלא קיימו הדינים), ומהשקיפה היו אומרים בקול גבוה, ויל"פ ע"ד המלבי"ם דיש ענין לפרסם קיום הבטחתו.

ובעיקהנ"ד ע' במלבי"ם שדייק דלא כתיב וענית בוידוי כבמקרא ביכורים, ומשמע דוידוי אינו בהרמת קול, וכשמו דנקרא וידוי לפני ה' על מעשיו אם קיים או לא, שאין ראוי להגביה קולו.

ד. **טעם בפירות** - הביא במלאכ"ש מתוספתא שהמעשרות נותנין טעם ריח ושומן בפירות, (וכ"ה במשנה סוטה מח.) **והרמב"ם כתב פי"א הט"ז שזו בקשה שיתן טעם בפירות**, וכוונתו **כתב בבה"ל**, דביכורים תנן פי"א מ"י דלריה"ג אין מביאין מעבר הירדן לפי שאינה זבת חלב ודבש, והו"א דאף וידוי מעשר כן, לכן פירש הרמב"ם שזהו לשון תפילה ולא לשון שבח, ואין תלוי דין וידוי מעשר בשבח הארץ.

משנה י"ד.

א. רבותא דממזרים כתב בדרך אמונה דאעפ"י דאיתא באבות דר"נ פי"ב ה"ח דאסורין ממזרין ליכנס לירושלים, וכ"ש לעזרה, מ"מ לצורך מצוות וידוי מותר.

ב. נשים שאין להם חלק בארץ **דעת החינוך ומנ"ח (תר"ז)** דאין מתוודות ובאנצ"ת ערך וידוי מעשר הביאו מראשונים חולקין דיש להם ירושה כבנות צלפחד, וע' **תוא"ש** שנסתפק בזה, וע' **צה"ל קנ"ז** שהקשה דאין אשה נכנסת לעזרה, [וילה"ע עוד **דהוא מ"ע שהזמן גרמא**, ואולי הוקש לביעור שהוקש לעיקר חיובא דמעשר וצ"ע]. **ודעת הגר"ח בסטנסיל** בענין גר מביא וקורא, דנשים מתוודות.

ג. **מי שאין לו קרקע** נחלקו הראשונים אם מתוודה, ע' ר"ש פאה פי"ג מ"ו, ותוס' וראשונים ב"ב כז. דס"ל דאין מתוודה, ורש"י ב"ב שם חולק, ע' **דר"א ס"ק קט"ז**, ובמלאכ"ש הביא דעת הרע"ב דאין מביא אלא מפירות שגדלו אצלו בקרקע.

ד. **הרמב"ם פסק לגבי ביכורים** דהגר מביא וקורא ואומר אשר נשבע ד' לאבותינו דאברהם אב המון גויים, משא"כ לגבי וידוי פסק דאין הגר מתוודה, וביארו המפרשים דשא"ה דקאי על ביאת הארץ דכלל ישראל שבאו לארץ שנשבע לאברהם, משא"כ וידוי שאומר האדמה אשר נתת לי כאשר נשבעת לאבותינו, והוא לא קיבל אדמה מכח השבועה. מהריק"ו, משך חכמה. **ועיין באריכות בגר"ח סטנסיל** ב"ב בענין גר מביא וקורא משכ"ל.

ה. פלוגת ר"מ ור"י לגבי כהנים ולויים **מפרש בירושלמי** דהוא כפלוגתא אי מעלין יושבי הערי מקלט שכר ללויים, אם ניתן להם לירושה או רק לדירה, **ובאבי עזרי רוצח** פי"ט ה"ד ס"ק ד' כתב דהבבלי מכות יג. פליג, ומפרש פלוגתא דהתם אי ניתן לרוצח לכל צרכים עיי"ש, וכי דלדעת הבבלי לכו"ע אין הערים ירושה של הלויים, אלא ניתנו לשבטים וגזיה"כ ליתנם ללויים, ונחלקו א"ה ממש כירושה, עיי"ש. **וע' במשנ"ר** כעיי"ז.

ו. **בתורת הארץ** סי' ג' אות ס"ה דייק ממשנתנו דכהנים ולויים מקיימים נתינה כשמפרישין ומעכבין לעצמם, דאל"כ מה שייך וידוי אצלם, ועיי"ש דה"ה כהן במעש"ר.

משנה ט"ו

כל המשנה וסוגיא ערוכה בשלהי סוטה מז:-מח.

א. הר"ש כתב דכיון שמבטלין נתינה ללויים חלף עבודתם מעכב הוידוי, ולכאוי זה ע"ד החזו"א דאם לא קיים הדינים אין מתוודה ויל"ע.

אכן בירושלמי בשמעתין מבואר דלמ"ד שהכהנים זכאין מדאורייתא, אין סיבה לבטל הוידוי מטעם שנותנין רק לכהנים, [וביטלו מטעם אחר משום עמי הארץ]. וצ"ב המחלוקת בזה,

ב. **ואיכא למ"ד בירושלמי** דמתני' כמ"ד שאסור ליתן לכהנים, ועזרא תיקן שיביאו חלק מן המעשר לגזבר והוא יתן לכהנים והם נתנו מיד לכהנים ושלא ברשות חכמים, אבל אם היו עושין כתקנת חכמים אי"ז

מעכב הוידוי, ואעפ"י שעזרא הפקיע מן הלויים חלקם, מ"מ כל שעושיין כתקנת חכמים יכולין להתוודות, ע' בכ"ז ברש"ס באריכות, וע"ע בתוס' יבמות פו: וכתובות כו.

ג. החזו"א דמאי סימן ב' סק"ג וסק"ו הביא דעת הרמב"ם מעשר פ"א ה"ד דלא קנס עזרא אלא לדורו. והכס"מ מפרש דלדורו נתנו רק לכהנים ואח"כ לכהנים וללויים, ומ"מ ביטלו בזמן המשנה הוידוי וכמ"ש הר"ש שאין המצוה כתיקונה.

ד. אכן הב"י בסי' של"א נקט בדעת הרמב"ם שקנס עזרא רק לדורו ואח"כ חזר הדין כמו שהיה רק ללויים, ורק בזמן יוחנן כ"ג עשו שלא כדין. וזהו לשון "העביר" - לפי שעה. ראמ"ה.

ה. והנה לדעת הכס"מ לכאוי בזמה"ז אין וידוי, דעדיין התקנה עומדת, ואעפ"י שהוא ע"פ ב"ד מ"מ אין להתוודות כמשמעות התוס' יבמות פ"ו: , וכתב החזו"א לפרש ברמב"ם דהקנס היה שמותר ליתן לכהן, אבל מותר גם ללוי, ולפ"ז אם נותן ללוי יכול להתוודות גם בזמה"ז, ועיי"ש עוד. וכדבריו כ' בתפא"י וביאר בזה לשון העביר, ולא קתני ביטל, דמי שחפץ רשאי להמשיך וליתן ללוי ולהתוודות.

ו. הרמ"א סי' של"א הביא י"א שאפשר ליתן מעש"ר לכהן ונסתפק החזו"א אם כוונתו דלכתחילה אפשר לנהוג כך לדינא. ובסוף הסימן בענין דמתודין בזמה"ז, לא השיג הרמ"א על השו"ע אעפ"י דלשיטתו נותנין גם לכהן, ויל"ע לפי כל הנ"ל. ובכל הענין האריך לבאר בספר תורת הארץ סי' ג' מאות ע"א ואילך.

הרחמן ישקיף ממרומים, ישוב לציון ברחמים,

לפניו נאכל מעשרות ושלמים, ונלמד ליראתו כל הימים.

תושלב"ע

מפתח העניינים לפי סדר המשניות

פרק א'

משנה א'

איסור מכירה והשתמשות במע"ש.

מכירה ומתנה למ"ד מע"ש ממז"ג

מע"ש בגבולין א"ה ממז"ג לכו"ע

מכירה המותרת בדרך חילול

קנין משכון במע"ש

אסור הנאה במע"ש

היתר מתנת חנם, ומתנה כמכר

משנה ב'

מעשר בהמה אינו נמכר, חי ושחוט וכו',

אם דין זה תלוי א"ה ממון בעלים

מכירת בכור ומעשר בזמה"ז

גדר היתר אכילה דשחיטת בכור בעל מום בלא פדיון.

דין אין פודין על אסימון

מטבעות זמנינו

מטבע של פחות משו"פ ועל פרי פחות משו"פ

מע"ש שאינו שווה פרוטה

מעות שאין יוצאות ושאינן ברשותו, ובזמה"ז,

משנה ג'

היתר הבלעה דקנקנים בחילול המעשר

קדושת הקנקנים

דין התמד ואם המים נהפכו לין

משנה ד'

מצוות מעשר לקדשו שלמים

האיסור מדרבנן לקנות בשר תאווה, ובהמה חיה

דיני לקיחה בכסף מעשר

קדושת שלמים אם מפקיע קדושת מעשר

מתפיס מעות מע"ש לשלמים אימת חיילא הקדושה

משנה ה'

דברים שאין נלקחין בכסף מעשר

פלוגת הרמב"ם וראב"ד אם נתחלל המעות בלקיחת מים

ומלח

לאו דלקיחת בהמ"ט ועבדים

חילול בטעות

חילול על פירות חוץ לירושלים

משנה ו'

אין לוקחין בהמת בכסף מעשר, ובדיעבד

משנה ז'

לקיחת בהמ"ט ועבדים וקרקעות, ובדיעבד

הבאת חטאת ממעות מעשר

פרק ב'

משנה א'

מצוות אכילה ואיסור הפסד במע"ש

שתיה בכלל אכילה

לאכול דבר שדרכו לאכול

סיכה כשתיה

הדלקה בשמן מע"ש טהור

בגדר איסור הדלקה בטמא

אין מפטמין את השמן

מע"ש בתערובת ושבח מעשר לפי חשבון

שבח עצים בפת

בגדר השבח ניכר

הוציא הוצאות והשביח

טעם מע"ש הבלוע

הפרשת תרו"מ מטבל הבלוע

משנה ב'

סיכה במע"ש ובתרומה

סחורה בדבר מועט

חילול תרומה ע"י סיכה

משנה ג'

יסוד החילוק בין מצוות אכילה דמע"ש ותרומה

אכילה ע"י הדחק, וחפיפה, במע"ש ובתרומה.

משנה ד'

כרשינין, ופדיון מע"ש לכלבים

משנה ה'

תערובת במעות מעשר, ובילה,

ביטול מע"ש ברוב

ממון שניים שנתערב

משנה ו'

חילול כסף על כסף

חילול על מטבע יפה

חומש בחילול שני

משנה ז'

טיבעא אפירא לא מחללין

חילול זהב כסף ונחושת זע"ז

חילול פרי על פרי

בטעם גזירה שמא ישהה עליותיו

משנה ח'-ט'

פריטת וצירוף כסף מעשר, בירושלים וחוץ לירושלים

דין כסף שני

משנה י'

דיני אכילת מעשר בירושלים בטהרה

חילול ע"י ברירה

חילול לאחר ל'

חילול על פירות טמאין

פרק ג'

משנה א'

דין מתנת חנם

משנה ב'

אין מביאין קדשים לבית הפסול במע"ש ובתרומה.
איסור למעט אכילתו במעשר ושביעית

משנה ג'

חילול על מעות חבירו

בחילול אם שמין כשווי חולין או כשווי מעשר
נתינת מע"ש דמאי לע"ה

משנה ד'

חילול מעות ופירות שבב' מקומות ושל שני אנשים
חילול פירות שבמדינה על מעות בירושלים
חילול מעות על פירות במדינה
חילול פירות על פירות

משנה ה'

קליטת מחיצות ודיני מחיצה ויוצא ממחיצתו

משנה ו'

קליטה במתנות שלא הורמו [טבל].

משנה ז'

מהות דין מחיצה במע"ש ובק"ל
עיקר ונוף במע"ש ובמקלט
קדושת גגין ועליות, ולשכות הפתוחות לקודש

משנה ח'

ביסור"ד קדושת הלשכות ומחילות

משנה ט'

אין פודין מע"ש בירושלים
פדיון מע"ש טמא בירושלים, ובזמח"ז
מעות מע"ש שנטמא ונקלט

משנה י'

לקוח בכסף מעשר שנטמא
לקוח לא אלים למיתפס פדיונו
גדרי חילול בריחוק מקום ובקירוב מקום

משנה י"א

אין פודין להאכיל לכלבים
העמדה והערכה
קדושת מע"ש בצבי ובעורו

משנה י"ב

קדושת הקנקנים
דין חביות סתומות לדין מוקף, וביטול ברוב,

משנה י"ג

תפיסת הקנקנים בקדושה ע"י מכירת היין
בדין הפרשה מן המוקף, ואי צריך מוקף במעשר,

פרק ד'

משנה א'

פדיון מע"ש בשוויו

איסור להוליד למקום אחר

פודה כשער מקומו

השבח לשני ויצאאות מביתו

כמה פרטים בשווי מעשר לפדיון

חילול מע"ש בפחות משוויו וביותר משוויו

משנה ב'

פודין מע"ש כשער הזול

חילול על פרוטה ובזמח"ז

בדין פודים עפ"י שלשה

עוד בענין חילול מנה על פרוטה

בדין אין אונאה למעשר

חילול ביותר משוויו

הוא וחומשו אפרוטה

בספק הש"ס ב"מ נד. אם ד' בד' מחללין או ד' בה'

בסוגיא דב"מ נג: עד שיהא בו או בחומשו שו"פ

משנה ג'

בדין בעה"ב קודם מפני שמוסיף חומש

אי צריך בעלים לפדיון מע"ש

מע"ש אם ניתן במתנה

משנה ד'

פדיון ע"י אחר

מערימין על מע"ש

בנו ובתו הקטנים ידן כידו

זכיה ושליחות בחילול מעשר

וסוגי' דאין קטן זוכה

קנין דרבנן אי מהני לדאורייתא

בגדר דין בעלים מוסיף חומש, ופדיון ע"י אחר.

משנה ה'

מהות דין ממון בעלים במעשר שני, ונתינתו לאחר

האם חילול לחבירו צריך דין שליחות

משנה ו'

בהיתר מכירה דרך חילול

קנין משיכה בממון גבוה

במהות המשיכה שקודם החילול על כסף

בהיתר לפרוע חובו ממע"ש

בדיני תוספת חומש

בדברי הגר"ח דע"י מקח נעשה חילול

פדיון מע"ש בשטר

משנה ז'

אמירה בחילול מע"ש ובקדושתו, ודין עסוקין באותו ענין

הפריש תרו"מ ולא קרא שם, והפרשה במחשבה,

חילול מע"ש במחשבה, ובלא הפרשה,

חילול על מעות שאין מבוררין

משנה ח'

יוקרא וזולא במעות מעשר

נאמנות ע"ה על מע"ש

דין המניח איסור ומחלל עליו

חומש בפדיון שני וחומש על חומש

בדברי הרמב"ם דפקע קדושה בפמשו"פ

משנה ט'

דיני ספיקות במעות מע"ש

משנה י-א

בחששות דמוצא כלי וכתוב עליו קרבן וכו'

עד אחד במעשר שני א"ה כלהוציא ממון

משנה י"ב

ספיקות וחזקות ותליה במעות מע"ש

בסוגיא דבב"מ נג-נד

סוגיא דמעשר פחות משו"פ

מיעוט חומש בפמשו"פ לבבלי ולירושלמי

שיטות הראשונים בגדר הא דאין מחללין פמשו"פ

חילול ביותר משווי

דין מעשר שאין בו שו"פ

פמשו"פ שבא ממעשר שהיה שו"פ

חילול על מעות הראשונות

פלוגתא דאין בו ואין בחומשו

דעת הרמב"ם להלכה בכל הנ"ל

חילול מע"ש וחומשו על פרוטה

דין חילול בזמח"ז על שו"פ

עוד ביסוד המיעוט דאין בו ואין בחומשו

עוד בגדר דין חומש

שוה מנה על פרוטה - על מעות הראשונות

ההנהגה למעשה בהפרשת חומש בזמח"ז

צירוף דאורייתא ודרבנן

בסוגיית הש"ס נד. בדיני חומש

אין בו ואין בחומשו

חומשא מלגו או מלבר

חומש מעכב או אין מעכב

חומשא דחומשא, וחילול שני אי מוסיף חומש

בגדר חיוב חומש על הבעלים דוקא

פרק ה'

משנה א'

כרם רבעי ונטע רבעי

דין רבעי אם יסודו ממצוות ערלה

יסוד דין ציון הרבעי

סוגיא דצנועין

רבעי בשביעית

סדר החילול

משנה ב'

בתקנתא דהעלאת רבעי לירושלים

הפקר בממון גבוה

משנה ג'

לאיזה עניינים הוקש רבעי למע"ש

רבעי וחומש בשביעית

רבעי בחו"ל וסוריא

חיוב מעשרות ברבעי

משנה ד'

שומא דחילול רבעי בניכוי ההוצאות

החילוק בין רבעי למע"ש בנטילת ההוצאות ובמהות החילול

משנה ה'

פדיון רבעי בשביעית והפקר

קדושת רבעי אם הוא חיובא דגברא

קדושת רבעי בחנטה ובבוסר

פדיון רבעי במחור

בעיקר דין רבעי

רבעי בחו"ל ובזמח"ז

רבעי בנכרי

רבעי א"ה כמעשר לכל מילי - ואכילתו בירושלים

משנה ו'

מהות מצוות ביעור מעשרות, ואם הוא לכתחילה או דיעבד

אם יש ביעור בזמח"ז

לא ביער אם נאסרו הפירות

בל תאחר בשוהה מעשרותיו

גדר ביעור וכיצד מבערין

זמן הביעור

ביעור בביכורים

משנה ז'

גדר חילול על כסף בזמח"ז וביעור בזמח"ז

משנה ח'

אם יש חיוב ביעור קודם מירוח

ביעור בטבל

זמן הביעור בחלה שנתגלגלה ברביעית

מה קובע את השנה לענין ביעור

משנה ט'

כאש"י לבער אם מחוייב לכה"פ להפריש

אם כל דיני תרו"מ כלולים במצוות ביעור

אם שייך מצוות נתינה קודם הפרשה

אופן הקטאת המעשרות, וטוח"י אינה ממון.

משנה י'

וידוי מעשר וזמנו

זמן הביעור

איזה מתנות מעכבות בוידוי, בישנן ובאינן בעולם

וידוי בזמח"ז

משנה י"א

תוכן הוידוי

משנה יב

אכילה באנינות

הדלקה סיכה ואכילה בטמא

הדלקה בטהור

לא נתתי ממנו למת

המצוה לשמוח בו

משנה יג

השקיפה ממעון קדשך

משנה יד

וידוי בכהנים ולויים

וידוי בנשים ועבדים וגרים

וידוי במי שאין לו קרקע

כהנים ולויים המפרישין לעצמם אם מקיימים דין נתינה

משנה טו

יוחנן כ"ג ביטל הוידוי

נתינת מעש"ר לכהנים

מפתח מפורט עפ"י נושאים

מקרא: פ"א מ"א א-ג, ה, מ"ג ד, = פרק א' משנה א' מאות א' עד אות ג', ובאות ה', ובמשנה ג' אות ד'.

ב"מ סה - סוגיא דב"מ [בסוף פרק ד'] אות ס"ה.

סדר הנושאים:

קדושת מע"ש	פדיון וחילול מע"ש, מהותו ודיניו,
סיכה והדלקה בטמא ובטהור, אנינות,	פדיון מע"ש דיני המטבע
איסור הפסד	חילול כסף על כסף
מכירה וסחורה במע"ש	חילול מעות על פירות
דברים שאין נלקחין בכסף מעשר	חילול פירות על פירות
דיני אכילת מע"ש	חילול ומקח בבת אחת
לקיחת פירות בכסף מעשר	מעשר הפחות משו"פ
לקיחת בהמה בכסף מעשר	חילול כשער הזול, שוה מנה אפרוטה, צירוף חילולים על מטבע אחת
דין העור והקנקנים	חומש
אכילה בירושלים	הוא וחומשו אפרוטה
קליטת מחיצות, פדיון בירושלים, אכילה בחוץ,	רבעי
ממון גבוה וממון הדיוט	ביעור וידוי מעשר
מעשר בהמה א"ה ממון בעלים	ענייני תרו"מ
ממון מעשר	ענייני קדשים

קדושת מע"ש

אם אסור בהנאה - פ"א מ"א כב, כג, לא, פ"ב מ"א כב, כט, פ"ב מ"ב ב, פ"ג מ"א י',
 איסור לשקול כנגדו, האם גם מע"ש אחר אסור לשקול - פ"א מ"א כא,
 איסור פרעון חוב אם הוא משום שמבטל דיני המעשר או איסור בעצם - פ"ב מ"ב יז, פ"ד מ"ו יד-טו,
 דין העלאתו לירושלים אם הוא דין בעצם הקדושה או חיובא דגברא - פ"ה מ"ג ט,
 אם יש דין להעלות בעצמו את המעשר לירושלים - פ"ג מ"ד א-ב,
 האם מותר להאכיל מע"ש לכלבים - פ"ג מ"א י',
 אחר סיכה אם פקעה הקדושה - פ"ב מ"ב ד, יד, מ"ג כ,
 נטמא אם פקעה קדושתו - פ"ב מ"א י',
 כשאין ראוי לאכילה אין קדושת דמים - פ"ב מ"א י',
 נפסל מאכילת אדם אם פקעה קדושתו - פ"ב מ"א ט-י,
 גידולי מע"ש - פ"ב מ"א נז,
 אין קדושה אחרת חלה על קדושת מעשר - פ"א מ"ז כו,
 מהות הקדושה אינה על החפצא עצמו אלא על האוכל שבו - פ"ב מ"א לג, מח-נא,
 האם מע"ש תופס דמיו כשביעית - פ"א מ"ג ט, מ"ו ז,

סיכה והדלקה בטמא ובטהור, אנינות

איסור הדלקה במע"ש טמא - פ"ב מ"א כ-כב, פ"ה מ"ב ו-ח,
 יסוד איסור הדלקה בטמא - פ"ה מ"ב ז,
 מדוע אין לוקין על הדלקה בטמא - פ"ה מ"ב ח,
 האם מותר להדליק בלי הנאה - פ"ה מ"ב ו-ז,
 סיכה בטמא - פ"ה מ"ב יב,
 איסור לטמא - פ"ה מ"ב ד,
 איסור להפריש בטומאה - פ"ה מ"ב ד,
 אכילה בטומאה - פ"ה מ"ב ו,
 לא ביערתי בטמא, גדר האיסור, ומדוע אין לוקה - פ"ה מ"ב ט-י,
 ביעור בטמא איסור עשה או לא תעשה - פ"ה מ"ב א,
 הדלקה במע"ש טהור - פ"ה מ"ב ח,
 פרטי איסור אנינות - פ"ה מ"ב יד,
 אנינות לאו או עשה - פ"ה מ"ב א,

איסור הפסד

מקור הדין דאיסור הפסד - פ"ב מ"א ב,
 אם יש דין משמרת שלא יופסד - פ"ב מ"ב ב,
 הפסד מע"ש טמא - פ"ג מ"ט ד',
 לקיחת חטאת, מיעוט אוכלין, שריפת האימורין - פ"א מ"ז כא-כח,
 הנאה שאין שוה לכל - פ"ב מ"א כד,
 אם יתכן איסור הפסד דמי מעשר בדברים שמותר להשתמש במעשר - פ"ב מ"א כה,
 חיוב לאכול צמחין ולא להניחם להתייבש - פ"ב מ"ג כא,
 אין מחללין כסף על זהב שמא יפסיד המעשר - פ"ב מ"ז ח,
 אין להוליך ממקום היוקר למקום הזול - פ"ד מ"א ב,
 אם מותר לפדות לפי שער מקום הפירות ול"ח כמוליך למקום הזול שמפסיד למעשר - פ"ג מ"ד ו,
 פירות הטבולין למע"ש מותר להוליכן - פ"ד מ"א ד,
 הפסד בזמנה"ז - פ"ד מ"א יט,
 בזמן הביעור - פ"ה מ"ו כז,

מכירה וסחורה במע"ש

טעם וגדר האיסור - פ"א מ"א ד, ו, יז, כ, כד, לב, פ"ב מ"א א, פ"א מ"ב א, יט,
 האיסור למכור דוקא לר"מ או גם לר"י - פ"א מ"א א-ח
 איסור מכירה מדאורייתא או מדרבנן - פ"א מ"א ז, כד,
 מכירה באופן האסור, ומכירה המותרת דרך חילול - פ"א מ"א יב-יג,
 מוכר בסתמא דעתו שיצא לחולין - פ"א מ"א יד,

מכירת מע"ש בירושלים - פ"א מ"א יט-כ
 ליתנו במתנה - פ"א מ"א כה-כז, פ"א מ"ב יב, פ"ג מ"א ג, ו-י,
 חילול דרך מקח אם זה ב' עניינים במעשר אחד, או ענין אחד - פ"א מ"א יג,
 איסור סחורה בדבר מועט, בהנאה דממילא - פ"ב מ"ב ח, יז
 סחורה לצורך קיום דינו - פ"ב מ"ב טז,
 איסור סחורה כשנשאר המעשר שלו, אבל חבירו נהנה ועי"ז פורע חובו - פ"ב מ"ב יז,
 החילוק בין מתנה למתנת חנם - פ"ג מ"א ו'
 האם יש איסור להשתכר במעות מע"ש - פ"ג מ"ג ב'
 מחלל מעות על פירות חבירו א"ה סחורה - פ"ג מ"ג ב,
 מערימין על מע"ש, ולי"ה כסחורה - פ"ד מ"ד ה,
 היתר מכירה דרך חילול - פ"ד מ"ו א,
 היתר לפרוע חובו ממע"ש - פ"ד מ"ו יד, טו,
 האם יש דין מע"ש תופס דמיו, כשביעית - פ"א מ"ג ט', מ"ו ז,

דברים שאינן נלקחין בכסף מעשר

מקור הדין (להרמב"ם) - פ"ה מ"ב י,
 לקיחה בכסף מעשר לתשלום נדריו - פ"א מ"ז כג-כה,
 דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין, אם מכוין שלא יפקע הקדושה מהמעות מה דינו - פ"א מ"ז כט,
 איסור לקיחת עבדים וקרקעות ובהמ"ט, גדרו ודיניו - פ"א מ"ז יב-יח,
 לאו דלא נתתי ממנו למת, אם האיסור בעצם הלקיחה, או ביטול הדין דהמעשר - פ"א מ"ה יד,
 הלוקח בכסף מעשר דברים שאין ראויין לאכילה, אם עובר בלאו - פ"א מ"ה יא-יד,
 לקיחת בגדים בכסף מעשר - פ"א מ"ז יב-יח, פ"ה מ"ב יג,
 לקיחת בהמה לחטאת, טעם האיסור - פ"א מ"ז כא, כח,

דיני אכילת מע"ש

אם אכילתו מצוות עשה בפ"ע - פ"ב מ"א א, מ"ז כד,
 אם המצוה לבעלים דוקא או גם לאחרים - פ"ב מ"א א,
 מצוותו ליאכל שלא בתורת כפרה - פ"א מ"ז כא, פ"ב מ"א ד,
 בהא דצריך ילפותא מיוחדת להיתר שתיה - פ"ב מ"א ג-ד,
 דיני אכילה כדרך אכילתו - פ"ב מ"א ו-ח,
 סיכה בטהור ובטמא - פ"ב מ"א יא-יז, כג, פ"ב מ"ב א-ו, פ"ג מ"י יא,
 הדלקה בטהור ובטמא - פ"ב מ"א יח-כב,
 פיטום שמן, הנאה שאין שוה לכל - פ"ב מ"א כג-כג,
 יש דין צורת אכילה ולי"ש כאן סיכה כשתיה - פ"ב מ"ב ג,
 לאכלו על השולחן עם טמאין - פ"ב מ"י א,
 ניתן משולחנו של מקום לאכילה בלבד - פ"ג מ"א ט,
 ניתן גם לאכילת חברים שמזמינם - פ"א מ"א ל, לב,
 שמחה באכילתו - פ"ה מ"ב יז,

לקיחת פירות בכסף מעשר

מה שהפירות נתפסין בקדושה, אם הוא מדין חילול או דין בפ"ע - פ"א מ"ג ט,
 יש הבדל בין לקיחה כמצוותו שנתפס הקדושה כדיני קיום המצוה, ללקיחה שלא כמצוה שנתפס רק בתור חילול - פ"א מ"ד
 טז, יט,
 ליתפס הקדושה בפירות צריך ע"י מעשה, ולא ממילא - פ"א מ"ג ט,
 האם מע"ש תופס דמיו כשביעית - פ"א מ"ג ט, מ"ו ז,
 בהא דלקיחת מים ומלח מ"מ מפקיע הקדושה מהמעות לדעת הרמב"ם - פ"א מ"ה ו-י, פ"ב מ"י כ, פ"ד מ"ו יא,
 הלוקח בכסף מעשר אין נפדה הטעם והגדר - פ"ג מ"י ג-ה,
 הלוקח בכסף מעשר אינו נפדה, ואם כיון בשעת הלקיחה לפדותו אח"כ יכול לפדות - פ"א מ"ד יח,
 הא דאין נפדה הלוקח בכסף מעשר א"ה מדאורייתא - פ"א מ"ו ג, פ"ג מ"י ז-ט,
 יש חילוק בין מעשר ללוקח בכסף מעשר לענין סיכה והנאה - פ"ב מ"ב ב,
 האם יין המעורב במים נהפכו המים ליין - פ"א מ"ג טז,
 הלוקח פירות ע"מ שלא יתחלל הכסף - פ"א מ"ו ז,
 הלוקח אוכלין שלא ע"מ לאכלם, אם חל הפדיון - פ"ב מ"א ד,
 הקנין נגרר אחר הפדיון - פ"ד מ"ד יז,

לקיחת בהמה בכסף מעשר

לקיחת שלמים אעפ"י שמביאו למעשר לידי פסול - פ"ג מ"ב ד-י,
מצוות מעשר לקדשו שלמים, אם פוקע קדושת המעשר - פ"א מ"ד כא, כד, כה,
מצוות מעשר לקדשו שלמים - בשעת הלקיחה דוקא - פ"א מ"ד יב, כג,
בהגזירה שלא ליקח חוץ לירושלים בהמה חיה, תמימים ובע"מ - פ"א מ"ו,

דין העור והקנקנים

קדושת הקנקנים הנלקחין בכסף מעשר - פ"א מ"ג, פ"ג מ"ב, מ"ג,
בתרומה אין מתקדש הקנקן - פ"א מ"ג יח,
כשאין נאכל הבשר אין העור יוצא לחולין - פ"א מ"ו ט,
אי אפשר לפדות את העור בלבד - פ"ג מ"א יג,

אכילה בירושלים

דין אכילה דמע"ש הוא בירושלים ואצל המזבח, משא"כ קדשים דבכל מוקפות חומה - פ"ג מ"ז א,
החילוק דערי מקלט בדירה תלה רחמנא ומעשר בלפני ד' תלה - פ"ג מ"ז ה-י,
אכילה בירושלים אם הוא דין מחיצה - פ"ג מ"ז ג-ד, י, טז, יז,
גגין לא נתקדשו ומאי שנא אילן - פ"ג מ"ז כ-כו,
אם יש בירושלים דין פתוח לקודש [או רק בעזרה] - פ"ג מ"ז לג, מ"ח ה, יז,
בגגות ירושלים אם אוכלין קק"ל - פ"ג מ"ז כ-כו,
גדר קדושת לשכות הפתוחות לקודש - פ"ג מ"ח ג-ד,
קדושת ירושלים אינו קדושת מקום אלא קדושת הדיוורין - פ"ג מ"ח ו-ז,
גגין ועליות ומחילות לא נתקדשו אם הוא דין בצורת הישיבה שלהן, או משום דבפועל לא קידשום - פ"ג מ"ח ז, י-יב, כא-כב,
קדושת מחילות - פ"ג מ"ח יד-כד,

קליטת מחיצות, פדיון בירושלים, אכילה בחוץ

טעם האיסור לפדות בירושלים - פ"ג מ"ד ט,
מקור האיסור - פ"ג מ"ה א, מ"ט א,
יל"ע אם עובר באיסור או שרק אין מועיל - פ"ג מ"ה א, מ"ט ה,
בזמ"ז אם מותר להוציא ולפדות - פ"ג מ"ה יז,
מע"ש הטמא מדרבנן אם נפדה בפנים - פ"ג מ"ט טז-כב,
מע"ש שאסור משום שאר איסורים אם נפדה בירושלים - פ"ג מ"ט כב,
איסור אכילה בחוץ - פ"ג מ"ה ב-ד,
פחות משו"פ אם אסור לאכול בחוץ - פ"ג מ"ה ג,
מע"ש טמא אם יש בו איסור אכילה בחוץ - פ"ג מ"ט ד,
נקלט ויצא אם איסורו משום יוצא ממחיצתו - פ"ג מ"ה ה, ז, יא, מ"ו ה, מ"ז ג, מ"ט י,
קליטת מחיצות אי צריך מדעת בעלים, ודרך שער - פ"ג מ"ה ו, יב,
אם צריך חצר המשתמרת - פ"ג מ"ו ט,
מחיצה לקלוט - גדר הדין, הטעם שאסור להוציא ולפדות - פ"ג מ"ה יא, יג, מ"ז ד, מ"ט ט, י,
קליטת מחיצות בטבל - פ"ג מ"ו א-ב,
קליטת מחיצה בטמא - פ"ג מ"ט יג,
תנאי בקליטת מחיצה - פ"ג מ"ט יד,
מע"ש שנקלט וחיללו על מעות והוציא המעות - פ"ג מ"ט כז, כט,
נקלט ונטמא אם עדיין נשאר עליו דין קליטה - פ"ג מ"ט כח,

ממון גבוה וממון הדיוט

מקור הדין דממו"ג - פ"א מ"א א,
בדברי הגר"ח דיסוה"ד דממו"ג הוא משום קדושת המעשר - פ"א מ"א ו, ז, י, טז, כז, פ"א מ"ב יב, פ"א מ"ד כז, פ"ד מ"ב יד,
מ"ג כד, כח, מ"ה ב, ג, מ"ו ו, סימן ב'-ב, סימן א-ו,
אם שייך דין ממו"ג במחובר, כשעדיין אין דין פדיון - פ"ה מ"ה טז,
אם אפשר להפקיר ממו"ג - פ"ה מ"ב ח,
קנין משכון אם חל במע"ש - פ"א מ"א טז,
אם ניתן במתנה ומתנה כמכר - פ"א מ"א ד, כח-לב, פ"ד מ"ג כא-כח,
אם נמכר וניתן במתנה לענין הזכות אכילה - פ"ד מ"ה ב, פ"ד מ"ו ב,
לר"מ אינו יכול להקדישו - פ"א מ"ד כו, כז, כט,

בגבולין א"ה ממוי"ג לכו"ע - פ"א מ"א ט,
 מעות מעיי"ש א"ה ממוי"ג - פ"א מ"א כו,
 בטיבליה קודם הרמה - פ"א מ"א לג,
 בהבעלות לעשות חילול - פ"ב מ"ח יח,
 הבעלות להתחייב בחומש - פ"ד מ"ג יא,
 קנין משיכה אם מועיל או דכהקדש שאין מועיל - פ"ד מ"ו ה-ח,
 שוה מנה שחיללו על פרוטה תלוי בר"מ ור"י - פ"ד מ"ב יד, טז,
 אם שייך ממוי"ג קודם הפרשה למ"ד כמי שהורמו - פ"ד מ"ג כא,
 הפודה במעותיו עבור חבריו אי מועיל למ"ד ממוי"ג - פ"ד מ"ד ה,
 פודה במעותיו עבור חבריו אם צריך לדין זכ"י למ"ד ממוי"ג וממ"ב - פ"ד מ"ד טו, יט,
 הצירוף בין הקנין להפדיון למ"ד ממוי"ג וממ"ב - פ"ד מ"ד יח,
 האם למ"ד ממוי"ג כל חילול יש בו מקח שקונה מן הגבוה - פ"ד מ"ד כ, סימן ב, ב,
 הגונב מעיי"ש חייב בקרן ופטור מכפל - פ"ד מ"ה ג,
 הקנאה וחילול באין כאחת ומהני גם בממ"ג - פ"ד מ"ו ג, כא,
 המוכר בבהמ"ט או בדבר שאינו כסף צורה לא חל הקנין - פ"ד מ,ו כא,
 יל"ע איך חייל הקנין בלוקח בהמ"ט ועבדים, למ"ד ממוי"ג - פ"א מ"ה ט, מ"ז יח,
 לר"י אם קידש אשה מקודשת, האם יצאו המעות לחולין - פ"א מ"ה יג,
 אי נוהג שביעית ברבעי דממון גבוה - פ"ה מ"א יב,
 רבעי ממוי"ג א"ה תלוי בפלוגתא דמעיי"ש - פ"ה מ"ג יב,

מעשר בהמה א"ה ממון בעלים

מעש"ב איסור מכירתו משום ביטול המצוה או מפני שאינו ממון - פ"א מ"ב ב-ד, יט,
 האם לדעת ריה"ג מעשר בהמה הוי ממון בעלים - פ"א מ"ב ג,
 קדושין במעשר בהמה - פ"א מ"ב ז, יב,
 נזיקין במעשר בהמה - פ"א מ"ב ט, יב,
 נתינת מעש"ב במתנה - פ"א מ"ב יב,
 המוכר מעש"ב אם הועילה המכירה פ"א מ"ב ה,
 תם שחוט אם פקע איסור מכירה, ותלוי בטעם האיסור - פ"א מ"ב יח,

ממון מעשר

האם הוא קיים בפירות או שנוצר ע"י החילול - ב"מ עז,
 נאמר בו ברכה הגדר בזה - פ"ד מ"ד ה,ו,
 האם הפדיון עבור שווי עכשיו או עבור שווי דשעת הפרשה - פ"ב מ"א כו, ל, לג,
 יסוה"ד דהשבח למעשר, טעמו - פ"ב מ"א כו, ל,
 תערובת מעיי"ש וחולין אם נידון כדן ממון או כדן איסור - פ"ב מ"א כז-כח, מ-מא, מז, פ"ב מ"ה,
 ספיקות במעיי"ש א"ה דבר שיש לו מתירין - פ"ד מ"ט,
 ספק בשווי לפדיון א"ה כספק ממון או ספק איסור - פ"ד מ"ג ד, מ"ט ח, ט,
 בהחילוקים דאם השבח ניכר אינו למעשר - פ"ב מ"א לב-לז,
 הוציא הוצאות והשביח אם מנכין לו - פ"ב מ"א לח-לט, פ"ד מ"א יא-טו, פ"ה מ"ד א-יא, מ"ז ז-ח,
 מעשר אין בטל ברוב - פ"ב מ"ה ג-ד,
 אם מעות מעשר הוו כדבר המסויים [לענין שותפות] - פ"ב מ"ה כה-כו,
 אם יש עניין להרבות הנאת המעשר, רוחא דמעשר - פ"ג מ"ג ה, פ"א מ"ג י, פ"ד מ"ג ג, ו, ב"מ עז,
 צ"ב איך מנכין הוצאות, ונמצא שפודה בפחות משווי עכשיו - פ"ד מ"א טו, פ"ה מ"ד ו-יא
 פדיון מעשר כשווי חולין - פ"ד מ"א טז-יח,

פדיון וחילול מע"ש - מהותו ודיניו

א"ה ע"י קנין כסף - פ"א מ"ב לב, פ"ב מ"ז ב, מ"י י, פ"ד מ"ו כג, כז, כט, מ"ח כו, ב"מ ט, כו,
 מה בעלותו של הבעלים לחלל המעשר - פ"ב מ"ח יח, פ"ד מ"א כח, מ"ג יא, יט,
 חילול פירותיו על מעות חבריו, ואם צריך דיני שליחות - פ"ג מ"ד ד-ה, פ"ד מ"ד ב, מ"ה י,
 אם צריך בעלים לחילול מעשר - פ"ד מ"ג י-כ, מ"ד כא-כב, פ"ה מ"א יג-יח, סימן ב', סימן א-ג,
 הקנין נגרר אחר הפדיון - פ"ד מ"ד יז, יח,
 האם כל חילול יש בו מקח, שקונה מרשות גבוה - פ"ד מ"ד כ, כט, ב"מ כו,
 האם פדיון צריך דעת בעלים - פ"ד מ"ד, כא-כב, פ"ד מ"ג י-טו, סימן ב',
 אם אפשר לחלל הפקר - פ"ה מ"א יג-יח,
 להגר"ח כל חילול הוא מקח - חולין כנגד המעשר - פ"ד מ"ז כא, סימן ב' -ב,

דיני אמירה דחילול מע"ש - פ"ד מ"ז,
 חילול במחשבה - פ"ד מ"ז יג, טו-טז,
 חילול מעשר כשווי מעשר או כשווי חולין - פ"ג מ"ג ב-ג, פ"ד מ"א טז-יח,
 פירות ומעות בב' מקומות פודין כשער דמקום הפירות - פ"ג מ"ד ה, פ"ד מ"א ח-ט, מ"ח ג,
 מעשר טמא ובזמה"ז שאין שוה כלום, פדיונו - פ"ג מ"ט ב-ג,
 יש ב' דיני חילול במע"ש, דין וצרת הכסף ודין חילול הקדש - פ"ג מ"י ו,
 מהות חילול הוא לייחד מטבע או פרי למצוותו, לא מעשה קנין - פ"ב מ"י ח, כ,
 עיקר דין פדיון מע"ש הוא לצורך קיום דינו לא לשמור הממון - פ"ב מ"ו ג, פ"ג מ"א ד,
 אם יש בעצם החילול דיני אונאה - פ"ד מ"א ל-לא, מ"ב טו, יז,
 הפדיון אינו על החפצא עצמו אלא על החפצא לאכילה - פ"ב מ"א לג, מח - ז, פ"ד מ"א יח,
 ענין חילול הוא דוקא כשחל דין להעלות לירושלים, במקום להעלות - פ"ה מ"ה כג,
 אין לשהות הפדיון - פ"ד מ"א ג,
 חילול לאחר ל' - פ"ב מ"י ה, כ,
 פדיון טעם מע"ש הבלוע בחולין - פ"ב מ"א מב-מד, מח-נד, נו,
 אם הפדיון עבור שווי עכשיו או עבור שווי כשהופרש - פ"ב מ"א כו, לג,
 כשאין ראוי לאכילה אם צריך פדיון - פ"ב מ"א י,
 אין פודין לכלבים, הגדר בזה - פ"ב מ"ג כח, פ"ד מ"א,
 חילול שלא לצורך - פ"ב מ"ו ה, פ"ה מ"ז ג,
 אם יש בחילול מעשר דין העמדה והערכה - פ"ג מ"א יא,
 חילול מע"ש בשוגג אם חל - פ"א מ"ה טז, מ"ו ח,
 חילול בטעות - פ"א מ"ו ח,
 חילול המעות מקדושת ע"י מעשה מקח - פ"א מ"ה ז-ח, יג,
 אם יש הבדל במהות החילול בזמה"ז מזמן הבית - פ"א מ"ב מא,
 קידש אשה במע"ש לר"י האם יצאו המעות לחולין - פ"א מ"ה יג,
 חילול מעות שאינן ברשותו - פ"א מ"ז י,
 פדיון בשטר - פ"ד מ"ו כד-כח,
 פדיון ע"י נכרי - פ"ד מ"ב יב,
 פדיון ע"י קטן - פ"ד מ"ד ט-יד, לא, מ"ו כב,
 פדיון א"צ דעת כל כך כיון שפודה שוה בשוה - פ"ד מ"ד יג, לא,
 הפרשה וחילול בבית אחת - פ"ד מ"ז יט,
 הפרשה וחילול באופן שאין מבורר - פ"ד מ"ז כ,
 המחלל קודם שהפריש את מה שיפריש אח"כ - פ"ד מ"ז כא,
 מע"ש שאין דמיו ידועין - ב"מ לח,
 פדיון לענין דרבנן ולא לענין דאורייתא - פ"ג מ"ט יח,

פדיון מע"ש - דיני המטבע

מטבע נחושת - פ"א מ"ב כה, פ"ב מ"ז ו-ח, ט-יג,
 אסימון - ומעות בית המרחץ, מהותם והחילוק ביניהם - פ"א מ"ב כו-כח,
 מטבעות זמנינו - פ"א מ"ב כט-ל, פ"ב מ"ו ט,
 חילול על חלק ממטבע - פ"ד מ"ז כד,
 מטבע הפחות מפרוטה הוא כאסימון - ב"מ י, כו,
 מטבע של מדינה אחרת - פ"א מ"ב לו,
 מטבע מעשר שעשאו אסימון - פ"א מ"ב לו,
 חילול על מעות שהפקיד אצל חברו, או בבנק - פ"א מ"ב מ,
 הטעם שאין לחלל מטבע על פירות - פ"א מ"ה כ-כא, פ"ב מ"ז א-ה, פ"ג מ"ד יב, מ"א יז,
 כשמחלל מעות על מעות אחרות, אם יש כאן דינא דוצרת הכסף - פ"א מ"ב כב-כד,
 המחלל מטבע על פירות בדיעבד א"ה חילול - פ"א מ"ה כה, פ"ב מ"ז א-ה,
 אם יש דין בחפצא שיהיה המעשר מקויים דוקא על כסף צורה - פ"ב מ"ו יז, מ"ח ה, פ"ה מ"ז ב,
 אם הוא דין במעשה החילול שהחילול יהפוך המעשה לצורה - פ"ב מ"ז ה, ז, מ"ח כב,
 הוא דין בהעלאה לירושלים שיהיה ע"י כסף צורה - פ"ב מ"ז יז,
 דין כסף צורה דוקא כשבא לחלל בשווי דמים - פ"ב מ"ז כב,
 עניינו להעמיד המעשר באופן היותר חשוב - פ"ב מ"ח ו,
 אם בירושלים יש דין כסף צורה - פ"ב מ"ח טו,
 המחלל פירות טמאין בירושלים אם צריך כסף צורה - פ"ג מ"ט כט,
 הקונה בהמה במעות מעשר, פלוג' רש"י ותוס' אם יש בזה חסרון שאינו כסף צורה - פ"א מ"ו ה, פ"ב מ"ז א, פ"ג מ"ד י,

חילול על מעות שאין מבוררין - פ"ד מ"ז כג,

חילול כסף על כסף

חילול סלעים על סלעים, ובדיעבד אם מחולל - פ"ב מ"ו א-יג,
האם החסרון בעצם החילול או במעשה החילול - פ"ב מ"ח כב,
משום שאינו דרך חילול - פ"ב מ"ו ב-ג,
הוא חילול שלא לצורך - פ"ב מ"ו ה,
במטבעות זמנינו - פ"ב מ"ו ט,
כסף על זהב ונחושת - פ"ב מ"ז ט-יג
בתערובת איך מחללין מטבע על מטבע - פ"ב מ"ז יד-יז,
דיני פורט ומצרף בירושלים וחוצה לה - פ"ב מ"ח א-י
כשאחד יותר חריף - פ"ב מ"ה יח, מ"ו ב, מ"ח י,
ע"י צירוף עם פירות - פ"ב מ"ח כא-כט,

חילול מעות על פירות

הוא דין אחר מחילול פירות על מעות - פ"ב מ"ז יט-כ, מ"ח טו, יז, מ"י י, יט,
כסף ראשון ולא כסף שני - פ"ב מ"ח יא-טו, יח, יט
אפשר לחלל על פרוטה מפני שקונה בה אוכלין - פ"ב מ"ח יד,
חילול כסף על פירות שלו בירושלים, מהותו - פ"ב מ"י יט, פ"ג מ"ד ד,
חילול מעות על פירות שחוץ לירושלים - פ"ג מ"ד ד,
כשמניח המטבע בחנות ולוקח ואוכל על החשבון, כיצד מתבצע החילול - פ"ב מ"ח יג, פ"ד מ"ח ב, יג,
אם יכול לחלל שיחול לאחר ל' - פ"ב מ"י ה, כ,
אם יכול לחלל בתוך פיו - פ"ב מ"י יג,
האיסור ליקח פירות חוץ לירושלים - פ"ג מ"ד ז-יב,

חילול פירות על פירות (לדעת הרמב"ם)

מהות החילול - פ"א מ"ב לג, פ"ב מ"ז יח-כב, פ"ג מ"ד יג,
שו"ט בדעתו מסוגיא דהזהב - פ"ב מ"ז יח-יט,
האם החילול פרי על פרי הוא ע"י קנין כסף או כחילול דפטור חמור - פ"ד מ"ו כג,
מאי שנא כסף על פירות דאסור - פ"ג מ"ד יג,
בירושלים אי"א לחלל פרי על פרי - פ"ג מ"ד יד,
מחללין מין על מינו דוקא ובזמנה"ז לאו דוקא - פ"ד מ"א כב,
להחולקין על הרמב"ם, החליף פירות בפירות האם נתחלל - פ"ד מ"ו כא,
במחלל על חטיף אם מועיל או דהוי כמחלל על הרבה חצאי פרוטות - ב"מ יב, טו,
אם חילול על פירות הוא רק חילול הקדושה או דין ממון - ב"מ יב, טו,

חילול ומקח בבת אחת

יל"ע מה הכח לקצוץ מקח במעשר שאינו שלו - פ"ד מ"ד כח-כט, מ"ו י,
המקח והחילול באין כאחת - פ"ד מ"ו ג, י, פ"א מ"ו ז-ח, כא, מ"ז, יז,
האם המקח דפירות ומעות הוא עם הדיוט או עם גבוה - פ"ד מ"ו ח,
כשמושך וזוקף הפרעון בחוב אם מתחלל, וכשיפרע אח"כ - פ"ד מ"ו י-יא,
בדברי הגר"ח דלקיחת מים ומלח מפקיע הקדושה - פ"א מ"ה ו-י, פ"ב מ"י כ, פ"ד מ"ו יא, כז,
ישוב קושיות החזו"א על הגר"ח - פ"ד מ"ו כא,
אם כסף החילול גומר הקנין ביניהם בלא משיכה - פ"ד מ"ו יג, כב, ב"מ עז,
מה שיכול למכור ממנו ע"י החילול הוא כיון שניתן לו בעלות לחלל - פ"ד מ"ו כא,
הלוקח בכסף מעשר ולא הודיע למוכר שהוא מעשר - פ"ד מ"ז יז,

מעשר הפחות משו"פ הוא או חומשו

חילולו - פ"א מ"ב לד-לה, ב"מ ג, יד,
האם המיעוט מחומש או מפדיון - ב"מ א-ד, יד, נח,
להתפיסו על פרוטה שלימה - ב"מ ה-יב,
פדיון מעשר ביותר משוויו - פ"ד מ"א לב-לד, מ"ב ב, כג, ב"מ יג, מח,
האם מה שאין פדיון פחות מפרוטה צריך מיעוט או הוא מסברא - ב"מ יד, לה, מה, נז-נט,
מעשר הפמשו"פ אם דינו כמעשר גמור או דמותר לאכלו בחוץ - ב"מ יז-יח, כ, כא, מו,
חילול על מעות הראשונות מאי טעמא מועיל ומדאורייתא או מדרבנן - ב"מ יד, יט, כו-כז, לא, נג,

פמשוי"פ יל"ע איך מועיל צירוף עם מעוה"ר א"י דחילול הוא ע"י קנין כסף - ב"מ כו,
 חילול על מעות הראשונות אם צריך על פרוטה שלימה ממעוה"ר - ב"מ סח-סט,
 ביסוה"ד דחילול על מעוה"ר - ב"מ עה,
 מעשר מרובה שנשאר ממנו פחות משו"פ - ב"מ כב-כה, מו,
 ב' אנשים שלכ"א חצי פרוטה אם מצטרפין - ב"מ כט,
 למ"ד אין בו שו"פ האם החומש כלול בפרוטה - ב"מ לג,
 מע"ש שאין דמיו ידועין - ב"מ לח,
 לדינא אם יש להחמיר באין בחומשו לחלל על מעוה"ר - ב"מ מה,
 מ"ד אין בחומשו אם אין מועיל הפדיון או דרך נתמעט מחומש - ב"מ לב, לג, לה-מו, סא,
 מ"ד אין בחומשו שו"פ, הגדר בזה, ומדוע מועיל על מעוה"ר - ב"מ ל, מג,
 למ"ד אין בחומשו, הכוונה על הכסף הפודה או על המעשר הנפדה - ב"מ נז,
 ביאור המחלוקת אם אין בו או אין בחומשו - ב"מ עו,
 בדי' הרמב"ם דפחות משו"פ פקע הקדושה - פ"ד מ"ח כב-כז, ב"מ טז,
 צ"ע כשמחלל הוא וחומשו אפרוטה דנמצא שהקין פחות מפרוטה - ב"מ נ, סה, פ"ד מ"ה כו,

חילול כשער הזול, חילול שוה מנה על פרוטה, צירוף חילולים על מטבע אחת,

אם מתייחד כנגד כל חלק שפודה - חלק מהפרוטה כנגדו - פ"ב מ"א נו, ב"מ ט, סה, עב,
 מטבע שיש בה דאורייתא ודרבנן - לחללה על פרוטה אחת - פ"ב מ"א נו, ב"מ עד-עה,
 לכתחילה צריך לפדותו בשווי, המקור - פ"ד מ"א א,
 בזמ"ז מחללין לכתח"י אפרוטה - פ"ד מ"א כד,
 מדת חסידות בזמ"ז בשווי - פ"ד מ"א כה, פ"ה מ"ז ד,
 מטבע שחסרה אם מחלל עליה כשווי יפה או כשווי חסירה - פ"ב מ"ו יח-כג,
 דיני פדיון כשער הזול - פ"ד מ"א
 הטעם שפודין כדרך שהחנווני לוקח - פ"ד מ"ב ג, ה-ו,
 בזמ"ז אין לשער כשער הזול - פ"ד מ"ב ז,
 יסוה"ד דמחלל מנה על פרוטה - פ"ד מ"א כו, ל, מ"ב יג-כב, כג, ב"מ מז, נה, נו,
 מה כוחו דהמחלל לקצוץ אונאה - פ"ד מ"א כח, מ"ד כח-כט,
 האם שיק בעצם החילול דין אונאה כמקח - פ"ד מ"א ל-לא, מ"ב טו, יז,
 פדיון ביותר משווי - פ"ד מ"א לב-לד, מ"ב ב, כג, ב"מ יג, מח,
 שוה מנה שחיללו על פרוטה, אי דוקא ע"י בעלים - פ"ד מ"א כז-כח, מ"ב יא, כ, מ"ה ה,
 שוה מנה אפרוטה - וצריך להשלים - פ"ד מ"ב יג, יז, כא,
 ילה"ק איך מותר לחלל מנה על פרוטה להרמב"ן דאיסור דאונאה יש גם בקרקע והקדש - פ"ד מ"ב יט,
 מנה על פרוטה - במטבע על מטבע - פ"ד מ"ב כ,
 מנה על פרוטה האם הוא קציצת המחיר, או מעשה חילול - פ"ד מ"ב יז, יח, כ, כג, כח,
 אונאה במעשר, אם הוא שקוצץ שהמעשר שוה פרוטה, או שגזל את המעשר ופודה על פרוטה - פ"ד מ"ב כא, ב"מ מז, נה, נו,
 סה, סח,

חומש

ביאור הספק אם חומש מעכב - ב"מ עה,
 למ"ד חומש אין מעכב י"ל דהחיוב חל רק לאחר הפדיון - ב"מ ל, עט, פ,
 אם החומש הוא חלק ממעשה המקח - ב"מ עט,
 אם חומש אין מעכב, האם יכול ליתנו לאחר האכילה - ב"מ פ, פא,
 האם חומש הוא חיובא דגברא או דין בהפקעת הקדושה - פ"ה מ"ג ה, ב"מ עו, פ, פה-פו,
 בעלים מוסיף חומש - גדר הבעלות - פ"ד מ"ג יא, יט, פ"ה מ"ג ד, סימן ב, ג,
 בעלים מוסיף חומש, הטעם - פ"ד מ"ד ד, כז-כז, מ"ו יט, ב"מ עו, עט, פה, פו, סימן ב, ג,
 חיוב חומש עד שיהא הוא ופדיונו משלו - פ"ד מ"ה ז, מ"ד כו, מ"ו יז-יט
 בספק הש"ס אם ד' בדי' מחללין או ד' בה' - פ"ד מ"ב כה,
 חומש בחילול שני - פ"ב מ"ו כד-כה, פ"ד מ"ח טז, יז, ב"מ פג,
 חומשא דחומשא - ב"מ פד
 חיוב חומש הוא בפדיון ולא בחילול - פ"ב מ"ו כו,
 חיוב חומש במעות על מעות שאי"ז דרך חילול - פ"ב מ"ו כז,
 חומשא מלגו או מלבר - ביאור הספק - ב"מ עז,
 אם שיק חומש בפירות שביעית - פ"ה מ"ג ד,
 טעה והוסיף חומש במקום שפטור - פ"ד מ"ב לא, ב"מ מד,
 קרנא עדיפא מחומשא - פ"ד מ"ג ז,

חומש נמדד בשווי החפץ או לפי דמי הפדיון - ב"מ נד, סב-סד,
מע"ש שאין דמיו ידועין כיצד מוסיף חומש - ב"מ סג,
נשתנה השער בין נתינת הקרן לנתינת החומש - ב"מ פב,
יורש אם מוסיף חומש - סימן ב, ה,

הוא וחומשו על פרוטה

על פרוטה או על פרוטה וחומש - פ"ד מ"ב כד-ל, ב"מ מט-סז,
איך יתכן הכל על פרוטה ונמצא דהקרן פחות מפרוטה - ב"מ ננו, סה, פ"ד מ"ב כו,
הוא וחומשו על מעות הראשונות, אם צריך לייחד פרוטה מסויימת לחומש - ב"מ לד, סה,
ילה"ק איך חייל שם חומש כשמחלל הוא וחומשו על פרוטה, דאין כאן תוספת על הקרן - ב"מ נד-נו, סה,
יל"ע אם חומש למצוה ואין מעכב, האם יש איזה מצוה כשאומר הוא וחומשו על פרוטה - ב"מ סו, ע,
בזמ"ז לדינא אם צ"ל הוא וחומשו - ב"מ ע-עב,
בחוב חומש דרבנן אם יכול לחלל הוא וחומשו אפרוטה - ב"מ עג,
צירוף כמה דרגות חיוב על פרוטה אחת - ב"מ עג-עה,

רבעי

מצוה בפ"ע או חלק ממצוות ערלה - פ"ה מ"א ג, מ"ה יב, אחרי מ"ה טז,
חילול במחובר - פ"ה מ"א י, מ"ה יח-כז,
רבעי בשביעית - פ"ה מ"א יב-יח, מ"ג ד,
אם נאכל בלא מזבח - פ"ה מ"ב ט,
אם קדושת רבעי הוא בעצם הפירות או דיסודה חיובא אגברא - פ"ה מ"ג ה, מ"ה י,
רבעי אם הוא ממו"ג, האם תלוי בפלוגתא דמע"ש - פ"ה מ"ד יב,
רבעי אם חייב בתרו"מ - פ"ה מ"ג יג-יד,
אם יש לחלק בין דין פדיון דרבעי לפדיון מע"ש - פ"ה מ"ג יא,
רבעי בחו"ל - פ"ה אחרי מ"ה א,
רבעי בזמ"ז - פ"ה אחרי מ"ה ה
רבעי בנכרי - פ"ה אחרי מ"ה ו,
להרמב"ם יש רבעי לנכרי אם רצה - פ"ה אחרי מ"ה י-טו
חידוש דהרדב"ז דרבעי טהור נאכל וגם נפדה בירושלים בזמ"ז - פ"ה אחרי מ"ה כא-כה
אם לגמרי הוקש רבעי למע"ש - פ"ה אחרי מ"ה יט-כה,
פירות רבעי שלא נתלשו והגיע זמן הביעור - פ"ה מ"ח ח,

ביעור וידי מעשר

המצוה ביעור או רק הוידוי - פ"ה מ"ו א-ג
המצוה לבער או לקיים דיני תרו"מ - פ"ה מ"ו א-ג, מ"ט א, ז,
לא ביער בזמנו אם עדיין מחוייב - פ"ה מ"ו ד,
לא ביער אם נאסרו הפירות - פ"ה מ"ו ה-ו,
נפ"מ בין חיוב ביעור לאיסור בל תאחר - פ"ה מ"ו ז-ח,
דין נתינה ודין שריפה דמע"ש אם הוא דין אחד דביעור או ב' דינים נפרדים - פ"ה מ"ו יא-טו,
גדר מצוות ביעור שיתקיים דין החפצא - פ"ה מ"ט יא, מ"י יג,
אם לא הפריש האם חייב להפריש - פ"ה מ"ו יח, מ"ט א-ג, ו,
מע"ש בירושלים אם צריך לשרפו - פ"ה מ"ו יד-טז,
כיצד מבערין, אם מותר לשרוף בידיים - פ"ה מ"ו כז, מ"ז ז,
אם שייך לבער ע"י שיוציא מרשותו - פ"ה מ"ו כח,
ביעור דרך בזיון - פ"ה מ"ו כט,
גדר מצוות שריפה - פ"ה מ"ז ה,
הותר מעשר מרובה וצריך לשרפו, אם יכול להתוודות - פ"ה מ"ו יט,
אם דין שריפה הוא קנס, או מטעם אחר - פ"ה מ"ו לד,
טבל שאין רוצה לתקנו אם מותר לשהותו אחר הביעור - פ"ה מ"א לא, מ"ח ד,
דין ביעור בטבל - פ"ה מ"ח ג,
ספק טבל אם מחוייב להפריש בזמן הביעור - פ"ה מ"ט ג, ה,
בזמ"ז מי שאין נותן מעש"ר ותרומה אם מותר לשהותו אחר זמן הביעור - פ"ה מ"ו ל,
פירות רבעי שלא נתלשו והגיע זמן הביעור - פ"ה מ"ח ח,
זמן הביעור עיו"ט ראשון או אחרון - פ"ה מ"ו כ-כג, מ"י ב-ו,
זמן הביעור בחלה שגדלה בשביעית - פ"ה מ"ו כו,

ירקות שגדלו ברביעית זמן ביעורם - פ"ה מ"ו כד,
 חלה של פירות שלישית שנתגלגלה ברביעית - פ"ה מ"ו כד, מ"ח ו,
 מה קובע את השנה לענין הביעור - פ"ה מ"ח ט-י,
 האם חל חיוב ביעור קודם מירוח ורפה"ב - פ"ה מ"ח א,
 פירות שלישית שלא נתמרחו, ונתמרחו אחר הביעור - פ"ה מ"ח יא,
 דעת הר"ש דיכול לזכות המתנות קודם הפרשה והוי ביעור - פ"ה מ"ט ו-טו
 הטעם שנקרא וידוי - פ"ה מ"י ח,
 מה מעכב בוידוי - פ"ה מ"י י-יג,
 נשרף מע"ש אם יכול להתוודות - פ"ה מ"י יד-טז,
 בזמה"ז אם מתוודין - פ"ה מ"י טו-טז, כא-כב, מט"ו ה,
 וידוי כשלא נתן ללוי עפ"י תקנת חכמים - פ"ה מט"ו,
 כהנים ולויים ונשים אם מתוודין - פ"ה מ"יד,
 אם וידוי מע"ש שהזמן גרמא - פ"ה מט"ו ב,
 מקום הוידוי בביהמ"ק - פ"ה מ"יב טז, מ"יד א,
 מקצת מעשר אם מעכב הוידוי - פ"ה מ"י יג, מ"יב טו,
 הנותן מעשרו לאחר שלא קיים הדין, אם מתוודה - פ"ה מ"יב יד,
 אכלו באנינות דרבנן אם מתוודה - פ"ה מ"יב ג,

ענייני תרו"מ

הפרשה מטבל הבלוע בחולין - פ"ב מ"א מה-מו, נא-נד,
 תרומה לא ניתנה דוקא לאכילה - פ"ב מ"ב א,
 סיכה כשתיה - פ"ב מ"א יא-יז, מ"ב א-ו,
 כשסך הכהן נתחלל השמן ומה הדין באכילה - פ"ב מ"ב ה, טו,
 ישראל סך לכהן ואינו חושש - פ"ב מ"ב י-יא,
 איסור סחורה בתרומה - פ"ב מ"ב יב-יג, טז,
 אין מביאין קדשים לבית הפסול בתרו"מ - פ"ג מ"ב יב,
 איסור למעט זמן אכילת תרומה - פ"ג מ"ב יז-יח,
 קודם שהפריש מעש"ר אם הוא טבול למע"ש - פ"ג מ"ו ב,
 נגמר מלאכתו ולא ראה פנה"ב א"ה מתנות שלא הורמו כמי שהורמו - פ"ג מ"ו ח-ט,
 הפרשת מע"ש א"צ מן המוקף - פ"ג מ"יב ו, מ"יג יט, פ"ד מ"א ד,
 בגדרי הפרשה מן המוקף - פ"ג מ"יג טו-יח,
 ביאור בהא דתרומה דוקא צריכה מן המוקף - פ"ג מ"יג כ,
 להפריש מזול על יוקר ל"ה מרע על היפה - פ"ד מ"א ד,
 הפרשה במחשבה - פ"ד מ"ז ז-יב,
 יש קנין לנכרי להפקיע, אם הוא הפקעת הקדושה או הפקעת החיוב - פ"ה אחרי מ"ה ח,
 מצוות נתינה במתנות שלא הורמו - פ"ה מ"ט ט,
 בדעת היראים דמע"ש מדאורייתא בכל מיני זרעים - פ"ב מ"ב ז,
 הפרשת תרומה כשיעור בזמה"ז - פ"ד מ"א יט,
 כהנים ולוים המפרישים לעצמם אם מקיימים מצוות נתינה - פ"ה מ"יד ו,
 נתינת מעשר ראשון לכהנים - פ"ה מט"ו,

ענייני קדשים

אין מביאין קדשים לבית הפסול מדאורייתא או מדרבנן - פ"ג מ"ב א
 אין מביאין קדלבה"פ מהות הדין - פ"ג מ"ב ב-ג, ח, יט,
 אכילת קק"ל בירושלים - פ"ג מ"ז א,
 איסור ישיבה בעזרה - פ"ג מ"ח ח,
 גז"ע לא נתקדשו - פ"ג מ"ח י-יב
 פסול יוצא בגגין ועליות - פ"ג מ"ח יא
 כל שפסולו בקודש צריך לשרוף בקודש הוא מדין קליטת מחיצה - פ"ג מ"ט יב,
 אין פודין קדשים להאכילן לכלבים, גדרו - פ"ב מ"ד כח, פ"ג מ"יא ד,
 דין העמדה והערכה אם הוא לעיכובא בהפדיון - פ"ג מ"יא יב,

